

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

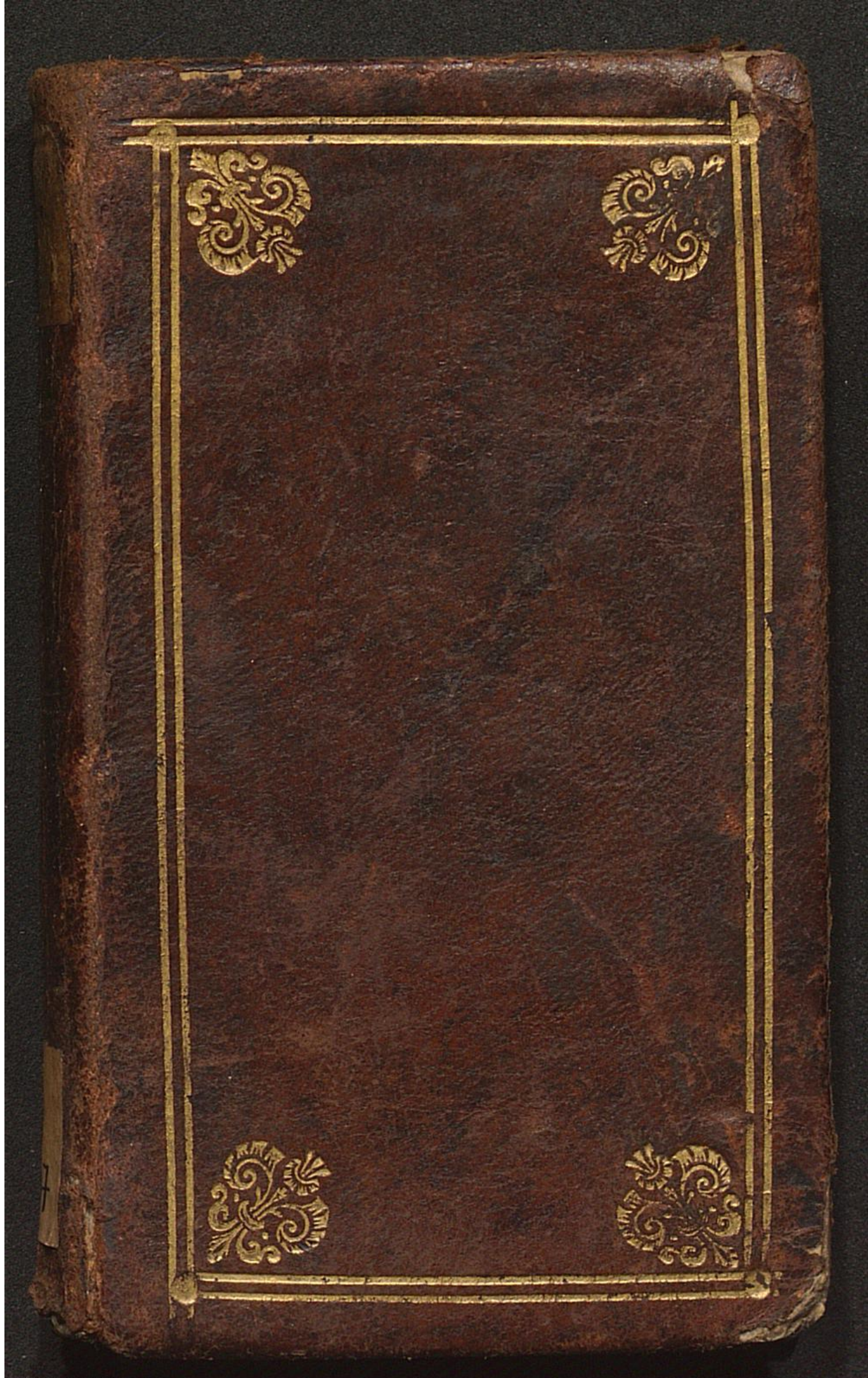
Universitätsbibliothek Paderborn

S. Avrel. Avgvstini Confessionvm Libri X

Augustinus, Aurelius

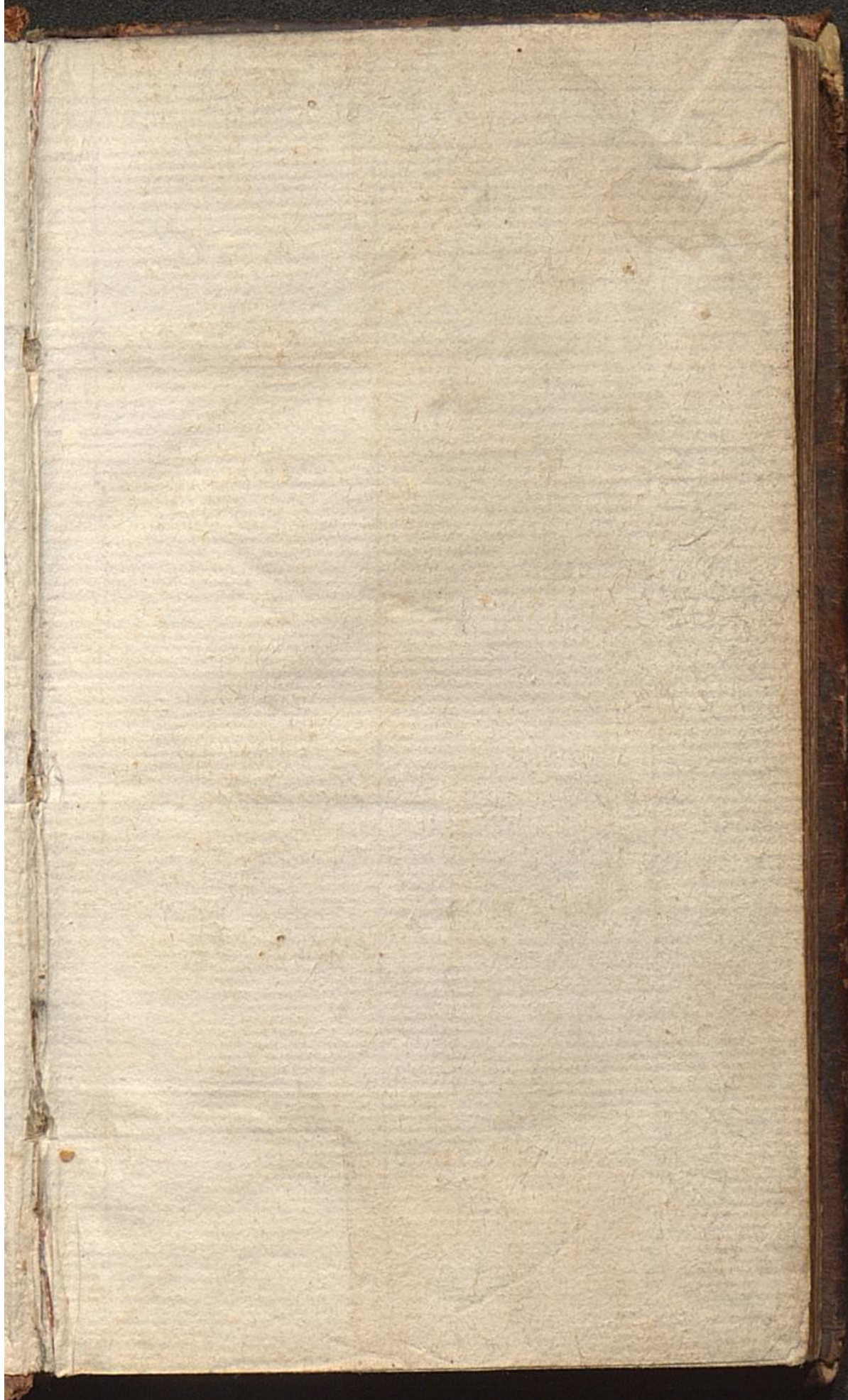
Coloniae, 1646

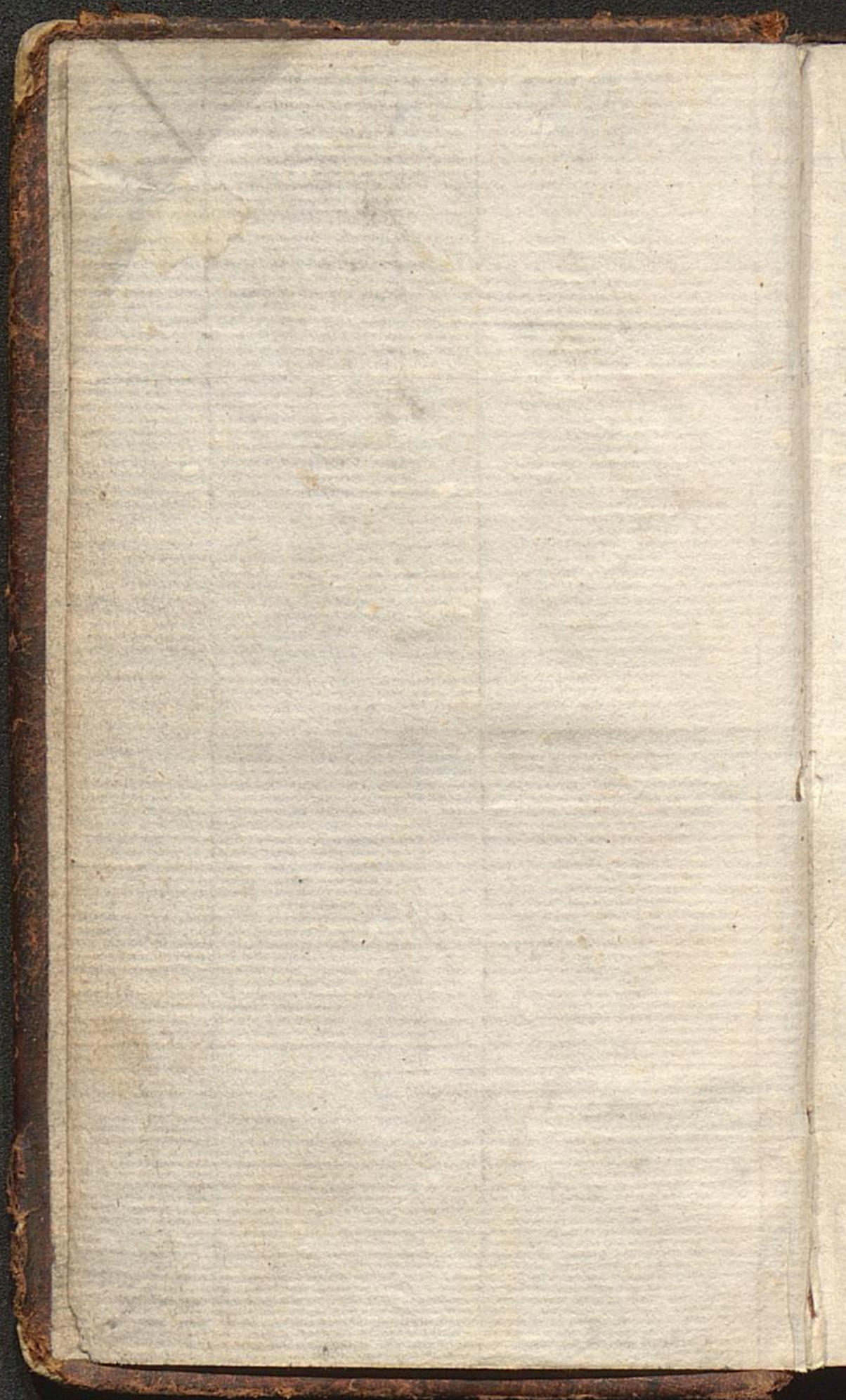
urn:nbn:de:hbz:466:1-10120

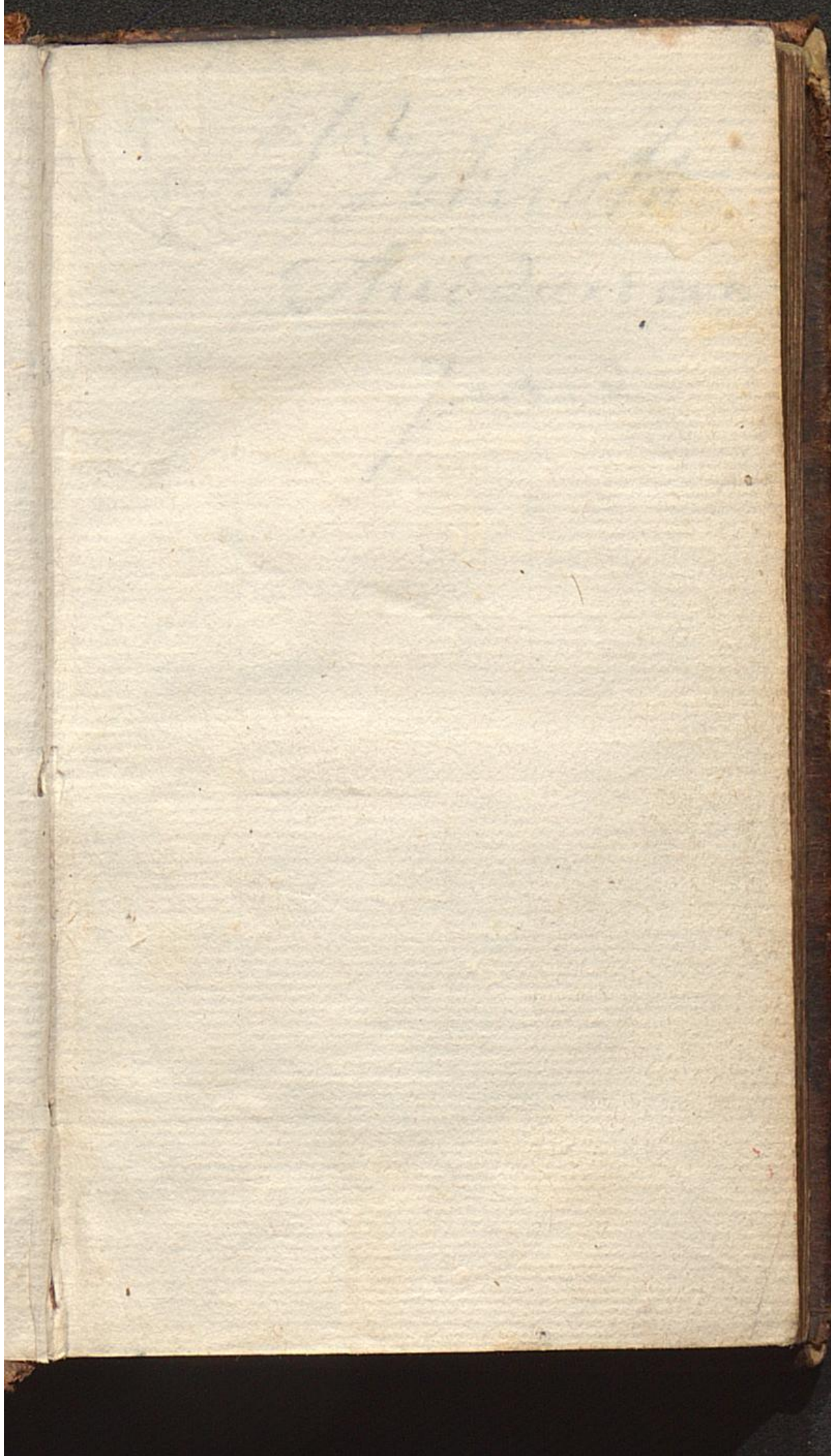

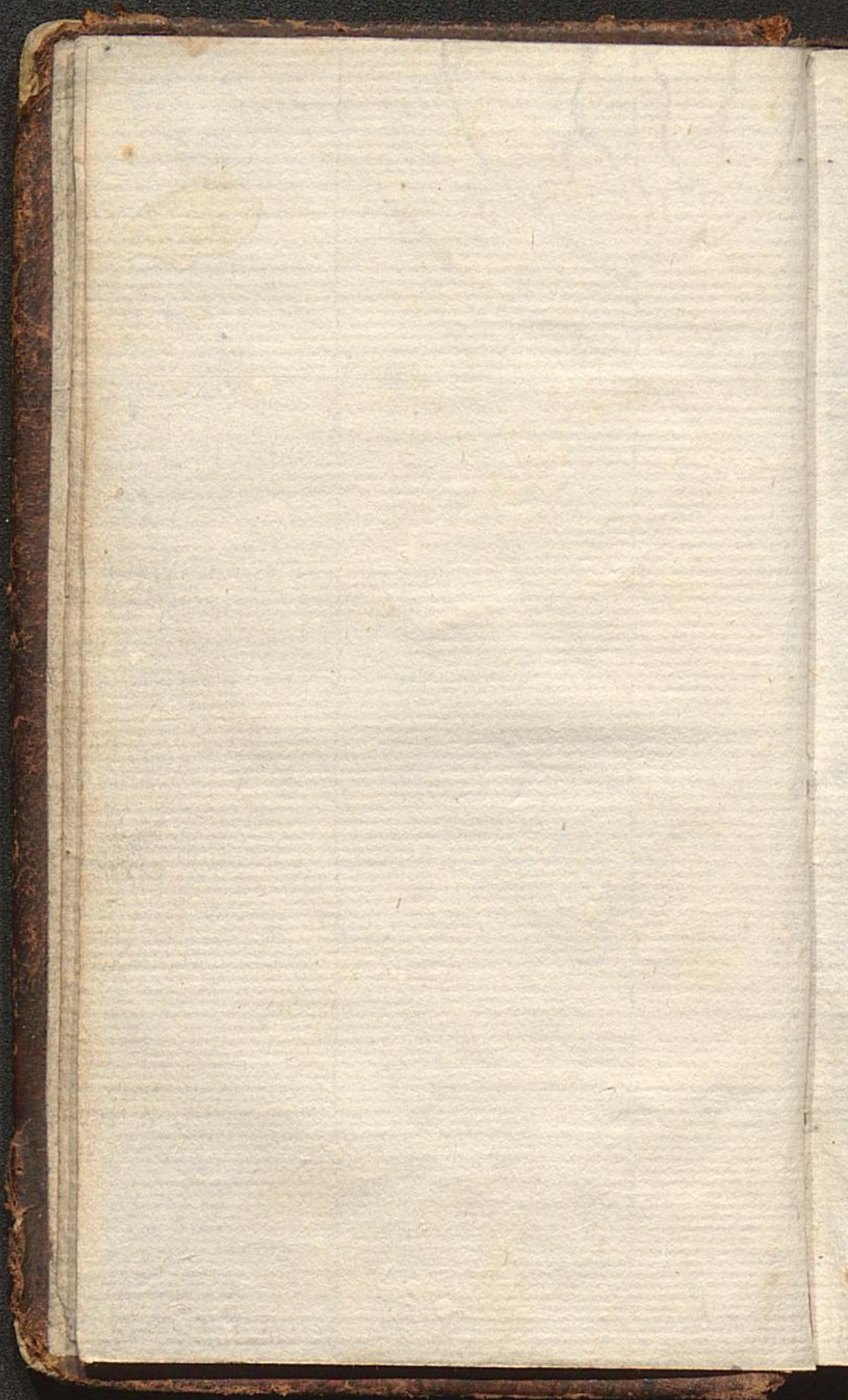
Th. 3067.

J. II
21.

Biblioth
Theodorica
Jend

1811
März
1811

*Ex Legat. Celmi Principis Teod. Epiladen. et Allo
naster.
1683.*

Coloniae, Apud Iodocum Kalcovium
et Socios. Anno cl^o 1683.

Collegij Socii Iesu Paderb.

[Faint, illegible handwritten text at the top of the page, possibly a title or header.]

[Large block of extremely faint, illegible handwritten text covering the majority of the page.]

[Faint, illegible handwritten text at the bottom of the page, possibly a signature or date.]

Reverendissimo & Illustrissimo
Principi ac Domino,

D O M I N O

VITO ADAMO,
E P I S C O P O
FRISINGENSI, &c.

Domino meo Clementissimo.

Erissime dixit Sapiens: est ^{Eccles. 4.}
confusio adducens glori- ^{25.}
am & gratiam, Reveren-
dissime & Illustrissime
Princeps, Domine Cle-
mentissime: persuader
hoc Confessionum sua-

rum Libris Sanctus Augustinus, cui pro
confusione, quam ex vitæ non innocen-
ter actæ infamia metuere poterat, gra-
tiam & gloriam dedit Dominus. Nemo ^{Psal. 83, 3.}
ex ullis unquam Panegyricis tantam glo-
riam collegit, quantam Augustinus ex
his, quas in se scripsit, inveclivis; nec
quisquam tanto honoris proventu se lau-
davit, quanto ille vituperavit. Totus or-
bis fatentem hunc reum absolvit, qui
contra seipsum sententiam tam candide,
tulit ac scripsit. Nec solum laudes, ve-
rum & gratias meruit Augustinus, quia
plus.

DEDICATIO

Eccles. 19,
23.

plus profuit confitendo, quam obfuerit peccando. Non nequiter se humiliavit sed salubriter; nec interiora ejus plena fuerunt dolo, sed Dei amore ac gratia. Ille impulit, ut alios suo exemplo docere vellet; hæc adjuvit, ut recte posset. Quantis argumentis in suo Ecclesiaste Salomon Vanitatem Vanitatum demonstrat, tantis Augustinus in suis Confessionibus Conversionem à peccatis ad DEVM persuadet; uterque expertus Magister, ideoque fide dignus; quam illi non adhibere nefas esset, isti negare temerarium. Nihil solidum vitæ hujus honoribus & amoribus inesse, ostendit Salomon: & monet, ne tam parvo emamus poenitere. Quod quare, quomodo, quam fortiter, sapienter, constanter agere debeamus, si poenitenda fecimus, docet Augustinus hoc præstantissimo libello. Vnde tum remedia, tum incentiva petere possunt gratiæ DEI reparandæ, qui eam decoxerunt: & cantelas, ac constantiæ stimulos, qui nondum in scelerum voraginem corruerunt. Hoc polliceri ausim omnibus, qui attenta bonaque mente Augustini Confessiones perlegerint, eos semper lectionis suæ operæ pretium relatu-ros. Vel enim concipient propositum melioris vitæ, si in peccatis hærent; vel in alienis periculis sua intelligent; vel solida principia divini amoris imbibent, quibus adversus peccati illecebras, animum obfirmare possint. Accedit peculiaris styli suavitatis,

DEDICATIO.

vitæ, ac sententiarum vegetum lumen:
quo dispulsis veluti tenebris, animus
blande in bonum impellitur, ut reniti vix
possit, etsi velit.

Quæ mihi causa fuit, ut superiori hye-
me otium nactus, Notas ac Summaria
in hunc libellum elaborarim, juvando
lectoris intellectui affectuique. Nam &
meo usu, & aliorum confessione compe-
ri quædam obstare, ne tam facile omnia
intelligi possint, quam conducere. Qua-
re, si tantum profeci, ut saluberrima le-
ctio expeditior faciliorque videatur, gra-
tulabor labori & conatui meo: quem di-
vinæ gloriæ, animarumque saluti, quan-
tillius etiam est, totum destinavi.

Scriptiois causam dixi; inscriptionis
Illustrissima Celsitudo Vestra, spero ido-
neam quoque esse arbitrabitur. Eximia
enim humanitas longe lateque celebrata,
& multis mihi argumentis frequenter de-
monstrata, fiduciam facit, ut ab Illustris-
simo Celsitudinis vestræ nomine, lucem
mihi accendere audeam: & in ejus sinu
hunc libellum reverenter deponere, ob-
servantiæ gratique animi testem publi-
cum. Non ignoro multis me nominibus;
Reverendissimæ & Illustrissimæ Celsitu-
dini Vestræ obstrictum, quæ ut dissolve-
re nequeam, confiteri certe debeo. Sum
ejus Religionis instituto addictus, quam
etsi ætate, dignitate, meritis minimam,
suo tamen amore, patrocínio, benevolen-
tia, Reverendissima & Illustrissima Cel-

DEDICATIO.

fitudo Vestra quoque, clementissime complectitur.

Sed non communi solum, privato quoque nomine nexus teneor: & priusquam Societati me addicerem, & postea frequenter, Reverendissimæ & Illustrissimæ Celsitudinis Vestræ propensum in me, benevolumque animum expertus. Vnde ad beneficia tum precibus pro Reverendissimæ & Illustrissimæ Celsitudinis Vestræ salute: tum quibus potero obsequiis non quidem compensanda, cum vires desint, at saltem recognoscenda, æternum me obstrictum fateri plane cogar. Ipsa denique Academia Dilingana mihi stimulos admovit, ut hoc libello Reverendissimam & Illustrissimam Celsitudinem Vestram, suo etiam nomine venerarer. Agnoscit enim illa gratulabunda, quantum sibi ornamentum præsidiique ex eorum infulis honoribusque accedat, qui Virtutis Doctrinæque fundamenta apud se posuerunt, & utrumque in summam fortunam pertrulerunt. Inter hos, cum Reverendissima & Illustrissima Celsitudo Vestra, plurimum emineat, par sane fuit, ut Academicorum quispiam aliquando, id debita cum observantia, publicis veluti tabulis profiteretur. Hoc mihi dolet, me tot nominibus obrutum, neque uni satisfacere posse. Verum Reverendissima & Illustrissima Celsitudo Vestra, fortunæ magnitudinique suæ id tribuat, meæque parvitati uti ignoscat, rogo. Nec libellum hunc
pagellis

DEDICATIO.

pagellis suis, sed animi mei affectu, qui
amplissimus est, metiatur; ac Societa-
tem nostram, Academiam Dilinganam,
me demum, clientelæ suæ posthac quo-
que, clementissime accenseat. Dilingæ,
Festo S. Catharinæ Virginis & Marty-
ris. Anno M. DC. XXX.

Rever.^{mæ} & Ill.^{mæ} Celsitu-
dinis V.^{rae}

Humillimus in Christo
Servus,

HENRICVS WANGNERECK,
Societatis IESV.

F A-

FACULTAS R. P.
PROVINCIALIS.

Ego Gualterus Mundbrot, Societatis
Iesu per superiorem Germaniam Prae-
positus Provincialis, potestate mihi fa-
cta ab admodum R. P. N. Generali Mutio
Vitellesco, Notas in libros Confessionum
S. Augustini, una cum novis Capitulorum
Summariis, ab Henrico VVangnereck, è So-
cietate nostra scriptas, & ab aliquot ejusdem
Societatis Theologis lectas probatasque in lu-
cem edi permitto. Eamque facultatem manus
meae, & officii sigillo confirmo. Ratisponae,
XI Septembris, Anno M. DC. XXX.

GUALTERVS MUNDROT.

S. AV.

S. AVGVSTINVS

Libro II Retractat.

CAP. VI.

Confessionum mearum libri XIII, & de malis, & de bonis meis Deum laudant iustum & bonum, atque in eum excitant humanum intellectum & affectum. Interim quod ad me attinet, hoc in me egerunt, cum scriberentur, & agunt cum leguntur. Quid de illis alii sentiant, ipsi viderint. Multis tamen fratribus eos multum placuisse, & placere scio.

A primo usque ad decimum de me scripti sunt. In tribus ceteris de Scripturis sanctis, ab eo, quod scriptum est; In principio fecit Deus calum & terram, usque ad Sabbati requiem.

* § PRÆ-

P R Æ F A T I O
A D L E C T O R E M.

Nter saluberrima scripta,
Amice Lector, quibus S.
Augustinus Ecclesiam illu-
stravit, merito Confessio-
nū Libri numerandi sunt.

Aperuit enim in iis o-
mnes imprimis miserandæ
corruptionis vias, quibus à pueritia pleraque
pars hominum ad exitium graditur : prius-
que scelera addiscit, quam eorum gravita-
tem ac damna possit expendere.

Deinde hæresis quoque præcipitia exper-
tus, exemplo suo ostendit, quibusnam hære-
ticorum fallaciis, seduci potissimum incauti
soleant, & quam ratione eas deprehende-
re possint.

Ita vero malorum suorum Confessionem
instituit, ut vitiorum errorumque radicem,
causas, occasiones ipsi cum aliis plurimis
communes ostendat, & præsentissima reme-
dia apponat ; ea veritatis evidentia, & ratio-
num firmitate, ut assentiri cogaris.

Adhæc passim arcana divinæ providentiæ
consilia inspergit, quibus in tolerandis sa-
nandisque paulatim erroribus vitiisq; ejus,
usa est : & à vanitate ad veritatem, ab amo-
re seculi ad amorem Dei eundem traduxit,
conversione rara & admiranda.

Denique suum in veritate, ac virtute pro-
fectum utilissime explicat, & quomodo in
virum alterum mutatus sit. Quem in septem
prioribus libris, hæresis, libidinis, superbiæ,
mancipium fuisse legis : eundem in libris
post-

AD LECTOREM.

posterioribus maxime decimo, vix agnoscis; cum legis Augustinum castum, sobrium, humilem, vanitatis contemptorem, & tam innocentem, ut vix aliquas culparum umbras in se amplius reperiret. Placuit nimirum divinæ Sapientiæ per multorum errorum, omniumq; fere vitiorum experientiam, tantum Ecclesiæ veritatis ac virtutis Doctorem præparare. Ideoque Augustinum labi turpiter, & prope perire permisit; ut plurimos alios, expertus medicus exemplo, voce, calamo sanaret, ac corrigeret.

Certe ita in suis Confessionibus de malis
& bonis suis Deum laudat *justum & bonum*, ut in
eum excitet humanum intellectum & affectum; ide-
oque merito multis olim fratribus multum pla-
cuerunt, ipso teste; & placent ac prosunt ho-
dieque etiam omnibus, qui eas legunt & in-
telligunt.

Adolescentes ex l. 1, 2, 3, 4, adolescentiæ
juventutisque pericula, vitia, vanitatem : ac
rum ipsi, tum parentes, alique eorum ma-
jores, tantis malis opportuna remedia intel-
ligere possunt.

Qui in fide fluctuant, vel in Lutheri, Cal-
vini, aut alia secta hærent, à libro tertio us-
que ad octavum, reperient fraudes multas
Manichæis cum omnibus Sectariis commu-
nes : iisque aut similibus se circumventos
deprehendent, modo iisdem, quibus S. Au-
gustinus, ad veritatem indagandam mediis
utantur. Quem si tanti faciunt, quanti de-
bent : advertent plane, Signum Crucis, Mis-
sæ Sacrificium, Sanctorum cultum, Reliqui-
arum venerationem, Votum castitatis, Ora-
tionem pro Defunctis, aliaque similia, non
esse

P R Æ F A T I O

esse Superstitionis Pontificiæ impia deliria, sed Catholicæ Religionis actus, & exercitia, veteris Ecclesiæ autoritate ac consuetudine subnixa.

Qui vero intra Catholicæ Ecclesiæ gremium peccatorum numero ac gravitate premuntur, viam poenitentia fidenti animo inquant; nec de misericordia Dei desperent, quam S. Augustinus post novem annorum hæresin, & plurima flagitia impetravit.

Il deinde, qui angustias viæ salutis jam ingressi, proficere laborant, sed gravem carnis & spiritus luctam experiuntur, Confessiones S. Augustini legant; & ne dicant, *non possum; potuit ille, qui ferrea aliquando voluntate ligatus tenebatur; poterunt & illi, si evigilent in amore misericordiae & dulcedinis divinae.*

Denique viri perfecti duce S. Augustino in hisce libellis, ad Contemplationis apicem, transeundo cum illo omnes creaturas, emergere poterunt. Quibus purissimæ quoque conscientia exemplar, libro decimo proponit.

Quamvis vero ex his manifesta sit opusculi hujus præstantia & utilitas, ideoque in multorum manibus ac ore merito versetur: pauci tamen eum fructum, quem possent, inde referunt. Tum quia sublimem Augustini stylum non tam verbis, quam sensu reconditum ægre penetrant; tum quia ingenio ejus nondum assueti rationum ac sententiarum pondus non percipiunt; tum quia hæresis Manichæorum notitiam nullam habent, cujus errores S. D. passim in his libris deplorat & refellit; tum demum, quia capitibus præfixa summaria, lucem non tam affe-

AD LECTOREM.

afferunt, quam auferunt; nam capitis summam vix semel integre, plerumque mutilè, non raro contrarium, aut absurdum quidpiam continent.

Crediderim à quodam non admodum perito, marginalium loco, fuisse apposita, & sensim pro summariis, cum alia deessent, recepta. Augustino certe tribui non possunt, à cuius genio longe abhorrent: & meritum à Lovaniensibus, tum ab Erasmo, veluti spuria, in marginem rejiciuntur. Imo verisimile est, nullam capitum distinctionem in ullis S. D. libris, ipsum autorem habere; nusquam enim capitum meminit, & prolixior, continuoque filo per integros libros plerumque decurrens ratiocinatio, eam interruptionem non apte semper patitur.

Quare his causis permotus, nova in primis capitum Summaria confeci, iisque totius Capitis vim ac sensum, quam potui plene ac plane complexus sum, ut Lector cum aliqua luce ad S. D. verba accedat.

Deinde singulis libris suum itidem argumentum præfixi, memoriæ, & claritatis causa; ut tota Confessionum series ac ordo, facilius appareat, & in promptu sit.

Tertio, Libris decem, quibus mala bonaque sua recenset, Notas apposui, ea quæ explicatione egent, ex Historia, Philosophia, Theologia, similibus item S. D. & aliorum subinde locis illustravi, addidi præcipuos Manichæorum errores ex aliis S. D. opusculis; subinde quasi per paraphrasin, difficiliore aut luculentiores sententias explanavi.

Quarto, Plerumque post notas intellectui aptas, alias affectui subjeci, & capitis Vsum

P R Æ F A T I O

appellavi; nam quid prodest lectio, nisi in vitæ usum eam conferas? His notis posterioribus, Lectoris fructum præcipue spectavi, & quid ad salutem suam commodi inde referre possit, velut intento digito monstravi. Non ignoro multis meliora in mentem venire posse, sed neque hæc, ut spero, fructu suo carebunt.

Quia vero S. D. totis X libris exemplo suo Lectorem sapere facit: ostendens in quas scelerum voragines, quam incaute corruerit; qua deinde ratione inde emerferit; quibus gradibus totus ad Deum conversus fuerit, ut errorum vitiorumque nec vestigium quidem, in animo illius superesset; ideo *Perfectæ ad Deum Conversionis exemplum* in Confessionibus suis S. D. orbi monstasse, in titulo præscripsi.

De Notis meis id præterea Amice Lector, moneo, me utilitatis & brevitatis rationem habuisse, ideòque subinde plura aut alia desiderabis, sed memineris me Commentarium non scribere, qui in nimiam inolem excresceret.

Tres Libros postremos omisi, primum quia nihil de vita & conversione S. D. continent, sed explicationem capituli primi Geneseos: quam per modum appendicis adjecit; testandi credo amoris causa, quo in sacras literas flagrabat; & ut earum lectionem iis qui Ecclesiam gubernant, animarumque saluti ex officio vacant, commendaret; tanquam perfectionis virtutisq; instrumentum.

Secundo, quia multas tum Philosophicas, tum Theologicas difficultates de tempore, æternitate, materia, verbo divino, cognitione-

A D L E C T O R E M.

gnitione, & Voluntate Dei, ac utriusque immutabilitate l. 11, & 12, aliaque proponunt intricatiora, quam ut hic explicari debeant; præsertim, cum hos libros alias, si Deus vires dederit, opportuno loco producturus sim.

Postremo, quia vix quisquam eos legit, & non nisi eruditiores intelligunt. Nolui ergo mole non necessaria librum augere, cum libris X tota Oeconomia Conversionis S. Augustini contineatur, cujus non tam doctrinam quam exemplum nunc proponimus.

Habes causam Amice Lector, suscepti laboris. Præcipue me impulit Confessionum S. Augustini, utilitas & difficultas. Addo singularis quoque in S. D. affectus, cujus tanta exstant erga omnem Catholicam Ecclesiam beneficia, ut nulli pene Sanctorum majora merita debeamus, ut dixit Martinus V. Pontifex. Eundem teste S. Hieronymo Catholici toto orbe tanquam conditorem antiquæ rursus fidei venerabantur & suspiciebant; à quo dissertum est, quidquid dici potuit, & sublimi ingenio de Scripturarum Sanctorum hauriri fontibus. Hunc Patres Concilii V. Generalis profitentur sequi se per omnia, & suscipere omnia, quæ de recta fide, & condemnatione hæreticorum exposuit. Ejusdem doctrinam secundum præcessorum suorum statuta, Romanam sequi, & servare Ecclesiam asseruit Ioannes Pontifex.

Serm. de
translat. S.
Monicæ.

ep. 25. in
ter ep. S.
Aug.

l. de dua-
bus natu-
ris in
Christo.

Accedit singularis ac plane divinus spiritus in ejus scriptis elucens, quo ad boni assensum lectorem intelligentem cogit, & ad affectum valide impellit. Ut meliorem fidei virtutisque Magistrum, post Scripturas sacras, nec ipse reperire possim nec alteri suadere,

P R Æ F A T I O

dere, præsertim si animus est in Fidei & Theologiæ abdita aliquando penetrare, & solidæ virtutis prima principia recte intelligere, ac penitus imbibere. Quare consulto facit, quisquis mature tantum Doctorem sibi familiarem reddit, ejusque notitiam ab ipsis Confessionum libris orditur. Nam in iis ingenium, mores, prima fidei, conversionis, virtutis suæ rudimenta ac lineamenta depingit, quæ in aliis suis libris retinet, ac vivis coloribus illustrat.

Quod vero in censura præfixa edit. Basiliensi, Erasmus humillimum Doctorem arrogantiaë suggillavit, quasi quædam ad *gloriæ speciem accedentia*, aut certe *minutiora* moleste ingerat, temerario ingenio plus quàm decet, indulgit. Experiuntur, qui bona mente Confessiones Augustini, legunt, se ad honoris, gloriæq; contemptum non solum intellectu, verum & affectu duci. Et amabo te, quam honoris auram captare potuit S. D. gravissima flagitia impurasque libidines, toti orbi propalando, qui nesciret Augustinum tam graviter peccasse, nisi ipse dolorem poenitentis animi sui literis consignasset. Certe tot ac tanta humilitatis argumenta in aliis quoque libris lego, ut facilius persuadear Erasmus superbum fuisse, quam Augustinum, qui Confessiones suas jam Episcopus scripsit, secularis scientiæ fastu dudum sepulto.

Id forte Erasmus visit, quod Grammaticorum in verbis curam, in Dei præceptis servandis neglectum arguit, quod fabularum immoderatum studium, & Terentii sordes detestatur, quod de petulanti furacitate se
accu-

A D L E C T O R E M.

accusat. Hæc nimirum in oculis Dei, & servi ejus Augustini grandia, Erasmo minutiora visa sunt.

Sed audi porro durum os : *Confessionum*, inquit, *libri*, quos & otiosus, & otiosis scripsisse videtur, habent quiddam peculiaris molestia. Molestum nemini pio esse potest, intellectum & affectum suum in Dei laudem excitari, quod libri Confessionum in Augustino egerunt, & in aliis etiamnum agunt. Nec otiosus esse potuit Augustinus, qui hos libros Episcopus scripsit, & totius orbis consiliarius.

Certe talia *Lucianicum* in Erasmo spiritum redolent, quem merito illi tribuit Canisius l. 5 de *Maria Virg. c. 10.* quamvis idem paulo post censeat, hærenti & hallucinanti in quibusdam Erasmo, qui neque per omnia sibi constare solebat, tanto facilius veniam dandam esse : quod ipse postea respiciens, vehementer doluerit, se quondam in libris suis quædam incaute scripsisse. Quod verum esse deprehendi perlectis ejus ad Leonem X, Adrianum VI, & Clementem VII, epistolis, aliisque ejus scriptis.

Tu Candide Lector, conatibus meis fave; libros Confessionum crebro inspice, & fac secundum exemplar perfectæ ad Deum conversionis, quod in illis tibi monstratum est.

I N-

INDEX LIBRORVM ET CAPITVM,

LIBER I.

Confitetur vitia infantiae ac pueritiae suae,
& pro utriusq; ætatis beneficiis Deo gra-
tias agit.

Cap. I. **H**omo à Deo excitatur, ut laudet De-
um Finem suum, quem quarendo
invocat, & invocando laudat. 1

Cap. II. Invocamus Deum, ut veniat in nos, etsi
secundum esse suum sit in omnibus, & omnia in
ipso. 3

Cap. III. Deus continendo omnia implet omnia,
totus ubique præsens in omnibus creaturis. 4

Cap. IV. Plurimorum attributorum divinatorum
enumeratione immensam Dei bonitatem ob ocu-
los ponit. 6

Cap. V. Salutis desiderio Deum invocat, ut per
gratiam veniat in domum animæ suæ, eamque
mundet. 7

Cap. VI. Agnoscit Deum immutabilem & eter-
num conditorem suum, eumque laudat de in-
fantia & beneficio lactis, motusque infantiles ex-
plicat. 9

Cap. VII. Infantiam quoque obnoxiam inordi-
natis affectibus, eamque vitæ vix annumeran-
dam esse. 14

Cap. VIII. Quomodo ingressus pueritiam desiderio
patefaciendi sensa cordis, loqui didicerit ex ob-
servatione loquentium. 17

Cap. IX. Quanto affectu Deum, quem nosse cœpe-
rat, rogaverit, ne in Scholis vapularet: & quo-
modo majores riserint plagas ipsius. 19

Cap. X. Se peccasse negligendo amore ludendi uti-
les literas, contra voluntatem majorum, etsi in-
ordinatam. 21

Cap. XI. Graviter agrotans, baptismum petit, sed
con-

I N D E X.

convalescens eundem differt liberioris vitæ causa.

23

Cap. XII. *Ad literas se coactum bono suo, etsi non sine justa pœna sua agnoscit.*

26

Cap. XIII. *Accusat inordinatum poëticorum signorum amorem, utiliorumque artium neglectum.*

27

Cap. XIV. *Gracos Poëtas se aversum, ob linguæ peregrinæ difficultatem.*

31

Cap. XV. *Orat, ut quidquid utile puer didicit, Deo serviat.*

32

Cap. XVI. *Detestandam esse consuetudinem discendi Latinitatem ex lascivis Poëtis, ad libidinem incitantibus Deorum magisterio.*

33

Cap. XVII. *In exercitio Scholastico, Poëtas per paraphrasin reddendi, studium vanæ laudis incusat.*

36

Cap. XVIII. *Deplorat cecitatem humanam servantem præcepta Grammaticorum, & violentem leges divinas.*

37

Cap. XIX. *Se quoque magis timuisse barbarismum, quam peccatum, & innumerabilibus mendaciis, fraudibus, furtis puerilem innocentiam corrupisse.*

40

Cap. XX. *Predicat dona naturæ ac beneficia sibi puero concessa, & pro iis gratias agit.*

41

L I B E R II.

Deplorat annum XVI ætatis suæ, quo domi à Scholis feriatum, in libidinis barathrum & omnem vitæ licentiam se immerfit.

Cap. I. **A** *More Dei recogitare incipit impuras vias adolescentiæ suæ & libidinosos amores.*

43

Cap. II. *Se amoris & concupiscentiæ astu abreptum anno XVI ætatis, totas manus dedisse libidini: Deo permittente, nemine coercente.*

44

Cap. III. *Se domi à Scholis feriatum, paternæ va-*

ni-

I N D E X.

- 48
- ntate & indulgentia, pravaque Societate, matre frustra dehortante, penitus corruptum fuisse.
- Cap. iv. Furtum pomorum nullo bono suo, sola peccandi libidine, una cum sociis se patravisse. 52
- Cap. v. Peccata communiter non committi, nisi ex appetitu inordinato adipiscendi bona infima, vel metu ea amittendi. 54
- Cap. vi. Pecata fallere umbratica boni alicujus specie, quod purum & liquidum est in solo Deo: in furto autem se dilexisse falsam libertatem. 56
- Cap. vii. Laudat Deum de venia peccatorum, quæ fecit, & de iis, quæ non fecit, aliosque ad idem hortatur. 60
- Cap. viii. In furto amasse se quoque eam voluptatem, quam faciebat consortium simul peccantium. 62
- Cap. ix. Se pravae societatis titillatione impulsus, fecisse furtum, quod non fecisset solus. 63
- Cap. x. Detestans pravi affectus sceleratam, cupit in Deo quiescere. 64

L I B E R III.

Confitetur se Carthagine in impuris amoribus volutatum; ibique ex Hortensio Ciceronis Sapientiæ amorem hausisse, anno xix ætatis; postea in Manichæorum hæresin incidisse. Deniq; Matris de sua conversione somnium, & Episcopi cujusdam responsum recenset.

- Cap. i. **C**arthagine se impuros amores sectatum, & amarâ libidinum voluptate potitum. 65
- Cap. ii. Se impuros amores spectaculis theatricis fovisse, & infaustis amantium eventibus condulisse, non vera misericordia. 67
- Cap. iii. Se in templo quoque negotium libidinis pro-

I N D E X.

procurasse, in schola autem Rhetoris superbiisse,
calumnias tamen everforum odisse. 70

Cap. IV. Ex Hortensio Ciceronis hausit amorem Sa-
pientia, anno XIX atatis, Christi vero nomen ibi
non reperit. 73

Cup. V. Scriptura simplicitatem pra Tulliana elo-
quentia sprexit. 75

Cap. VI. Manichaorum fallaciis seductus, Deum
esse corpus quoddam splendidum & infinitum
credidit. 76

Cap. VII. In errores Manichaorum se incidisse,
quia nesciebat, unde malum, & Deum esse in-
corporeum, & justis in veteri testamento ali-
qua licuisse, qua jam non licent. 81

Cap. VIII. Quae sunt contra naturam, semper ac
ubique illicita esse: quae vero contra mores &
pacta hominum, fieri licita jubente Deo. 85

Cap. IX. Multa facta homines improbant, quae
Deus probat, & vicissim multa damnat, quae
homines laudant: etsi vero aliquid Deus inusta-
tum jubeat, faciendum est. 89

Cap. X. Haec nesciens, credebatur sicum decerptam
plorare, & particulas Dei in illa ligatas solvi, si
a Manichaeis comederetur. 91

Cap. XI. Recenset matris pro se preces ac lachry-
mas, & somnium de sua conversione, in novem
fere annos dilata. 94

Cap. XII. Episcopum quendam a matre rogatum
secum colloqui noluisse, & vehementius denique
instanti respondisse: fieri non potest, ut filius
istarum lachrymarum pereat. 96

I N D E X.

L I B E R IV.

Perstringit novem Annos vitæ suæ, quibus ab anno xix, usque ad xxviii, Rhetoricam docuit concubinæ amoribus implicitus, & Astrologiæ genethliacæ deditus. Deplorat deinde immoderatum dolorem, ex amici morte conceptum, ac optimi ingenii pravam usum.

Cap. I. **N**ovem annorum spatio seducebat & seducebatur per superbiam & heresin. 98

Cap. II. Rhetoricam se illis annis docuisse & illegitimo thoro usum: noluisse vero, ut aruspex pro victoria sua in theatro sacrificaret. 100

Cap. III. Ab astrologorum & genethliacorum divinationibus, se nec à Vindiciano, nec à Nebridio avocari potuisse. 102

Cap. IV. Dum Tagasta Rhetoricam docet, amici quem immoderate diligebat, morte, in luctum incredibilem coniectus est. 106

Cap. V. Querit cur in precibus & amissione rei care fletus sit dulcis? 110

Cap. VI. Explicat miseriam inordinati affectus, quo excruciabatur ob mortem illius amici. 111

Cap. VII. Solatium nullum reperiens, doloris impatientia mutat locum, & redit Carthaginem. 114

Cap. VIII. Tempus dolori mederi, solatia pristinis similia afferendo, se vero illecebras humanæ amicitia sectatum. 116

Cap. IX. Humana amicitia querit ex amici corpore indicia benevolentia, Beatus, qui amat Deum, & amicum in Deo. 118

Cap. X. Modus creaturarum est, ut oriantur & occidant, & per esse tendant ad non esse: errat, qui in illis querit aliquid stabile. 120

Cap.

I N D E X.

Cap. XI. Solus Deus permanet, caro non sentit, nisi partem aliquam creaturarum, quibus omnibus melior est creator immutabilis. 122

Cap. XII. Anima in Deo amanda, & ad eum rapienda, in quo solo quies: ad quem nos redire, & ascendere descensu suo docuit Christus. 125

Cap. XIII. Ista nesciens amabat pulchra inferiora, quorum consideratione cognovit pulchrum & aptum, ac de utroque libros scripsit. 127

Cap. XIV. Se fama & laudibus, ut fieri solet, motum, Hierio Oratori libros de pulchro & apto inscripsisse: ejusque exemplo, non item quorumvis aliorum, laudari cupiisse. 130

Cap. XV. Rerum incorporearum ignorantia, duas substantias fingebat, monadem & dyadem, hanc summe malam, illam summe bonam: Libros vero de pulchro & apto, anno aetatis 26, vel 27, scripsit. 133

Cap. XVI. Se Categorias Aristotelis, & omnes libros artium liberalium sine Magistro intellexisse: nihil tamen id sibi profuisse, donis Dei utenti male. 137

LIBER

I N D E X.

L I B E R V.

Proloquitur annum undetricesimum ætatis suæ, quo Carthagine Rhetoricam docens, cognita imperitia Fausti celeberrimi Manichæorum Episcopi, ab iis alienari cœpit. Tum Romæ gravi morbo defunctus, & in Rhetoricæ professione aliquantum moratus, ad eandem Mediolani suscipiendam abiit. Vbi S. Ambrosii humanitate, ac sermonibus, meliorem de Fide Catholica opinionem sensim concepit.

Cap. I. **C**onfitetur Deo miserationes ejus, non ut doceat, sed ut laudet eum, quem laudat omnis creatura. 142

Cap. II. Frustra iniqui fugiunt Deum, qui ubique est: convertantur potius, & confiteantur ei. 144

Cap. III. Fausti adventum exponit, & quomodo Philosophi, etsi probabiliora Manichæorum fabulis tradiderint, in cogitationibus suis evanuerint. 145

Cap. IV. Qui Deum scit, hoc solo beatus est, nec beatior, aut melior, quia alia præter ipsum scit. 149

Cap. V. Manichæus in suis libris de sideribus & calo falsa docens, Spiritum S. in se personaliter habitantem, doctrinæ suæ autorem incredibili dementia faciebat. 150

Cap. VI. Faustum natura & exercitatione facundum, liberalium artium, nisi Grammaticæ, expertum fuisse: se vero tum, veritatis avidum, rem non verba curasse. 153

Cap. VII. Cognita Fausti imperitia, se conatum proficiendi in secta Manichæorum abjecisse, idque sibi initium conversionis fuisse. 156

Cap. VIII. Licentiam Scholasticorum Carthaginensium fugiens non tam suo, quam divino consilio.

I N D E X.

filio Romam contendit, matre frustra renitente.

159

Cap. IX. *Roma in febrim incidit, ad inferos iturus, si moreretur: salutem precibus matris, et nescientis adscribit, ejusque pietatem mire praedicat.*

163

Cap. X. *Roma Manichaeorum consuetudine se usum, & à fide Catholica, ignorantia maxime substantia incorporea retardatum.*

166

Cap. XI. *Imbecillas sibi visas responsiones Manichaeorum, ad argumenta Catholicorum ex Scrip.*

171

Cap. XII. *Roma discipulos fidei desertores esse, & mercedis defraudatores.*

172

Cap. XIII. *Mediolanum ad docendam Rhetoricam missus à S. Ambrosio paterne susceptus est: cujus sola facundia initio delectabatur, rerum contemptor.*

173

Cap. XIV. *Ab Ambrosio persuasus credidit, Scripturas veteres, & Fidem Catholicam recte defendi posse adversus Manichaeos: quibus relictis, Academicorum more fluctuans, Catechumenus esse statuit.*

175

L I B E R VI.

Narrat, quæ trigesimo ætatis anno Mediolani egerit, etiamnum fluctuans. Sensim vero Ambrosium Catholicæ Fidei veritatem, sibi probabilem fecisse fatetur. Multa interim de Alipio, ejusque moribus interserit: ac suum, matrisque consilium de conjugio recenset.

Cap. I. **M**ater filium terra marique sequens, eum Mediolani nec Manichaum, nec Catholicum ingenti cum lætitia reperit.

178

Cap. II. *Matrem cum pro more Africano epulas ad Agapen in Ecclesiam afferret, & à S. Ambrosio prohiberetur, mox acquievisse.*

180

* *

Cap.

INDEX

- Cap. III. Ambrosium libere sciscitandi copiam sibi non fecisse: ex eo se cognovisse, Deo Catholicos humanam figuram non tribuere. 183
- Cap. IV. Etsi S. Ambrosius ostenderet, Catholicos non docere, quæ putabat: se tamen ne falsa crederet, ea quæ credenda sunt, sibi demonstrari voluisse. 187
- Cap. V. Recte juberi apud Catholicos, ut credantur, quæ demonstrari nequeunt: Scripturas vero Dei providentia subministratas, ex earum autoritate concludit. 187
- Cap. VI. Laudes Imperatori recitaturus, viso mendaci saturo jocante, ambitionis arumnas omnis laetitiae steriles deploravit. 191
- Cap. VII. Quomodo non cogitans Alipium mendaci irrisione à Circensium insania revocarit, & Manichæorum superstitione involverit. 191
- Cap. VIII. Eundem Alipium Romæ, cum famulari violentia ad Amphitheatrum pertractus esset, repente insano ludorum gladiatoriorum amore fuisse correptum. 201
- Cap. IX. Ut idem Alipius Carthagine pro fure comprehensus sit, & tandem furti suspicione liberatus. 201
- Cap. X. Alipium justitiæ amantiſſimum fuisse, & una cum Nebridio Mediolanum venisse, ut se cum pariter veritati indaganda vacarent. 201
- Cap. XI. Recenset suum hucusque in studio Sapientie progressum, à quo vana spe, & concupiscentia carnis, maxime retardabatur. 201
- Cap. XII. Calibrem vitam sibi visam intolerabilem, Alipium vero autoritate sua motum, in desiderium conjugii venisse. 211
- Cap. XIII. Matrem sibi uxorem sollicitè procurasse, nullum tamen de matrimonio futuro, à Deo visum ei obtigisse. 214
- Cap. XIV. Statuisse se cum quibusdam amicis in communi vivere, verum id consilium conjugaliæ vitæ causâ, dissipatum. 215
- Cap. XV. Loco concubinae discedentis, ex qua filium suscepit. 215

I N D E X.

susceperat, aliam urgente libidine se procuraſſe.

217

Cap. xvi. Solo metu mortis & iudicii, ſe aliqua-
tenus coercitum in voluptatibus carnalibus: alio-
qui Epicuro palmam daturum & voluptati, qua
extra Deum vera non eſt.

219

L I B E R VII.

Explicat animi ſui æſtum laborantis in mali
investigatione. Quomodo item nullam
ſubſtantiam malam eſſe deprehenderit? &
in Platoniorum libris agnitionem qui-
dem incorporeæ veritatis & Verbi divini:
non autem ejus exinanitionem, & humili-
tatem repererit.

Cap. I. Deum incorruptibilem, inviolabilem, &
incommutabilem eſſe agnovit, non tamen incor-
poreum: quia quod corpus non eſſet, nihil eſſe pu-
tabat.

221

Cap. II. Proponit Nebridii dilemma; quo ſubſtan-
tiam mali bono Deo contrariam, evidenter refel-
lebat.

224

Cap. III. Deprehendit liberum arbitrium eſſe cau-
ſam peccati, unde autem voluntas male vellet, &
bene nollet, neſciebat.

225

Cap. IV. Deum cum ſit ſummum bonum neceſſa-
rio eſſe incorruptibilem, & hinc investigari de-
bere cauſam mali, nec poſſe Deum cogi.

228

Cap. v. Omnem creaturam inſtar ſpongie, in im-
menſo mari, Deo plenam eſſe, & omnia bona
a ſummo bono facta agnoſcebat, anxie quarens,
unde malum irrepſerit.

230

Cap. vi. Genethliacorum divinationes ſe rejeciſſe,
quod videret ſub eadem conſtellatione dominos,
& ſervos, imo & geminos diverſiſſima conditio-
nis naſci.

233

Cap. vii. Deum incommutabilem noſtri curam ge-
rere, & in Chriſto ac Scripturis, viam ſalutis eſſe

* * 2

cre-

INDEX.

- credebat : nesciens interim , unde malum , &
quid Spiritus esset , merito Superbia & dura cer-
viciis sue. 237
- Cap. viii. Stimulis internis se à Deo agitatam,
donec de ipso certus esset. 241
- Cap. ix. Se in quibusdam Platoniorum libris,
Christi divinitatem , non vero humilitatem repe-
risse , ac inde velut Aegypti spolia collegisse. 241
- Cap. x. Aeternam veritatem omnium artificem,
mole magnam non esse , & Deum ipsum esse , di-
vina inspiratione tandem didicit. 241
- Cap. xi. Creaturas nec omnino esse , quia Deus non
sunt , nec omnino non esse , quia à Deo sunt. 241
- Cap. xii. Omnem substantiam corruptibilem bo-
nam esse , quia nisi bona esset , corrumpi non posset. 248
- Cap. xiii. Esi quidam quibusdam non conve-
niant , Deo tamen & universo nihil malum esse,
Deum vero in omnibus laudandum , in calo &
terra. 249
- Cap. xiv. Quod sibi aliqua creatura displicerent,
ideo se aliquando ivisse in opinionem duarum sub-
stantiarum. 251
- Cap. xv. Omnia Deus veritate sua , tanquam ma-
nu sua continet , ideoque omnia vera sunt , & con-
venientia. 251
- Cap. xvi. Non omnia omnibus : quidam , ut ini-
qui , conveniunt inferioribus creatura partibus,
non est autem iniquitas substantia , sed summi
substantia derelictio. 255
- Cap. xvii. Se gradatim à corporibus ad animam
sentientem , inde ad sensum internum , ab hoc ad
potentiam ratiocinantem & intelligentiam , ac de-
mum ad cognitionem divinitatis , aliquatenus at-
tigisse. 257
- Cap. xviii. Viam ad fruendum Deo , Christum si-
nobis prabuisse , per humilitatis magisterium. 260
- Cap. xix. In Christo se primum excellentis Sapien-
tia auctoritatem , item corpus & animam , non veri
divinitatem agnovisse , quam Christi animam esse
Ali.

INDEX.

- Alipius cum Apollinaristis credidit.* 261
 Cap. xx. *Ex Platoniorum libris admonitum se esse ad querendam incorpoream veritatem, non autem ad humilitatem: id sibi profuisse, quod ante Scripturam eos legerit.* 264
 Cap. xxi. *In Scripturis sanctis reperisse se humilitatem, & salutis viam ignotam Platonis, qui ostendunt patriam, non viam eo ducentem.* 266

LIBER VIII.

Denique erroribus omnibus depulsis, confilio Simpliciani, exemplis Victorini, Antonii, duorum magnatum, aliorumque Dei Servorum, inflammatus: post gravem concupiscentiae luctam, difficilemque deliberationem, voce divina admonitus, lectis S. Pauli verbis ad Rom. 13, vers. 13, & 14, totus ad Deum convertitur, imitante Alipio, matre gratulante.

- Cap. i. **D**E Deo & Fide Catholica certus, sed seculo adhuc ex femina tenaciter colligatus, Simplicianum de vita statu, sibi consulendum putavit. 270
 Cap. ii. *Simplicianum sibi gratulatum, de lectis Platoniorum libris, & illustre exemplum Victorini illorum interpretis, ad persuadendam Christi humilitatem proposuisse.* 274
 Cap. iii. *Majus gaudium esse inventis, aut redditis, aut periculo ereptis rebus caris, quam si nunquam amissae, aut semper extra periculum fuissent.* 278
 Cap. iv. *Conversionem hominum magna auctoritate, qualis erat Victorinus, plus gaudii asserre, tum quia multis noti sunt, tum quia exemplo suo plus prosunt.* 281
 Cap. v. *Exarsisse se in imitationem Victorini, sed violentiam concupiscentiae & pravae consuetudinis, nondum potuisse superare.* 283

* * *

Cap.

I N D E X.

Cap. VI. *Ut Potitianus sibi & Alipio, vitam S. Antonii, ejusque lectione duos ex aula Caesaris conversos, item monasteriorum greges recensuerit.*

28

Cap. VII. *Hac Potitiani narratione se confusum quod duodecim annis, contemptum felicitatis terrenae distulisset, & veritate agnita etiam nunc cunctaretur.*

29

Cap. VIII. *In hortum una cum Alipio se discessit, se indignantem, quod nondum Deo vellet servire cum ipsum hoc fortiter velle, sit posse & facere.*

29

Cap. IX. *Idco statim fieri, quod imperat voluntati corpori, quia ex toto vult, non autem fieri, quia ipsa sibi imperat, quia non ex toto vult.*

29

Cap. X. *Contrarias voluntates non duas naturas in homine arguere, sed unam eandemque animam diversis voluntatibus astuantem.*

29

Cap. XI. *Imminente puncto Conversionis, se amplius rem sensisse horrorem, retinentibus hinc nugis nugarum, invitantibus inde exemplis plurimorum Dei famulorum.*

30

Cap. XII. *Divina vocis monitu se incidisse in illud Pauli Rom. 13, vers. 13, & 14. Non in comessationibus &c. & totum ad Deum conversum esse, sequente mox Alipio, & matre gratulante.*

30

I N D E X.

L I B E R I X.

In villam Verecundi abit cum matre, aliisque amicis. Professionem Rhetoricæ abdicat; libros varios scribit. Biennio fere elapso Mediolanum redit; ibi cum Alipio, & Adeodato filio baptizatur. Inde cum Matre, & aliis in Africam remeare parat. Matris deinde vitam, & ad ostia Tiberina mortem: suum item luctum gratus Filius, pie & eleganter exequitur.

Cap. I. **L**audat Deum, qui mutavit voluntatem ejus, ut tolleret jugum Christi, & suave ei esset, carere suavitatibus nugarum. 310

Cap. II. Abdicationem professionis Rhetoricæ, valetudini quoque necessariam, se in ferias vindemiales vitandæ offensionis causa, distulisse. 312

Cap. III. Concessit illi villam Verecundus, cujus, sicut & Nebridii paulo post secutam conversionem, ac utriusque mortem memorat. 316

Cap. IV. Cum suis omnibus in villam abit, libros aliquot scribit, Psalmos Davidis legit, ex iis quartum adversus Manichæos explicat, dolore dentium divinitus liberatur. 319

Cap. V. Professionem Rhetoricæ Mediolanensibus renuntiat, Ambrosius lectionem Prophetæ Esaiæ illi suadet. 326

Cap. VI. Mediolanum reversus, una cum filio Adeodato, cujus ingenium mire predicat, & Alipio baptizatur, ac ingenti solatio perfunditur. 327

Cap. VII. Ut populus Mediolanensis Psalmos & Hymnos concineret, institutum est Iustina persequente Ambrosium: à quo peractam, non sine miraculis, translationem SS. Martyrum Gervasii & Protasii recenset. 329

Cap. VIII. Se cum Euodio & aliis pariter in Africam remeasse, Matre ad ostia Tiberina defun-

I N D E X.

- Eta*, cuius educationem describit, & quomodo
vinolentia liberata sit. 332
- Cap. ix. Qua mansuetudine ac patientia, Monica
ferocem maritum ac socrum mitigarit, quantum
item studuerit conciliare dissidentes, & omnibus
obsequi. 336
- Cap. x. Vt cum matre paulo ante ejus mortem de
eterna vita, supra omnem creaturam beata, dis-
seruerit, ipsa post filii conversionem, longiorem vi-
tam jam non desiderante. 340
- Cap. xi. Vt S. Monica febribus correpta, solas po-
stulans preces, de sepulchro nihil sollicita, die no-
no agritudinis corpore soluta sit. 343
- Cap. xii. Quam acerbum dolorem, etsi invitus in
morte ac funere matris senserit. 345
- Cap. xiii. Consideratione periculorum omnis ani-
ma, quæ in Adam moritur, orat pro matre, idem
que ab aliis fieri rogat. 349

L I B E R X.

Ostendit, quibus ad Dei cognitionem gradi-
bus conscenderit; eum inveniri in memo-
ria, cuius mirabilem vim laculenter descri-
bit; in Deo solo esse veram beatitudinem,
quam omnes appetunt, etsi non omnes le-
gitimis eam quærant mediis. Tum statum
præsentem animi sui aperit, & languores
triplicis concupiscentiæ.

- Cap. i. **I**N sola spe gratiæ divinæ gauden-
dum. 353
- Cap. ii. Deo nihil esse occultum, ei se confiteri, ut
erubescat de se, & abjiciat se, illum vero eligat. 354
- Cap. iii. Confessum se coram hominibus, quis fuerit,
& præterita mala sua, ut infirmi excitentur ad
spem misericordiæ. 355
- Cap. iv. Confiteri se quoque quis jam sit, ut ser-
vi Dei, fratres sui, respirent in bonis suis, suspirent
in

I N D E X.

- in malis suis, Deumq; pro se laudent acorent. 358
- Cap. v. Deum nosse omnia, quæ sunt in homine, eum violari non posse, id se scire: de se autam nescire, quibus tentationibus valeat resistere. 360
- Cap. vi. Certa conscientia Deum à se amari, dulcem supra omne id, quod est sensibile, de eo sibi creaturas corporeas usq; ad meliorem iis animam, respondisse singulas: Non sum Deus, idemque respondere omnibus recte judicantibus. 362
- Cap. vii. Nec vegetativa, nec sensitiva anima vi Deum inveniri, cum utraque brutis sit communis. 367
- Cap. viii. Ascendisse se in memoriam suam plenissimam miraculorum, quorum primum est, omnium rerum sensibilibus imagines, sine rebus ipsis, sine confusione, illa contineri, & cum aliquid cogitandum est, in promptu esse. 368
- Cap. ix. Alterum memoria miraculum est, retinere præcepta Doctrinarum liberalium, non per imagines, instar rerum sensibilibus, sed per seipsas. 372
- Cap. x. Doctrinas, eum per nullum sensum possint intrare, ante in animo latuisse, esse autem necessariam alterius veluti admonitionem, ad eas eruiendas. 373
- Cap. xi. Discere res sensu non perceptibiles, nihil esse aliud, quam ea, quæ in memoria indisposita & abstrusa erant, cogitando quasi colligere, & ordinare. 374
- Cap. xii. Numerorum etiam, dimensionumque rationes & leges, nec ipsas sensu perceptibiles, memoria comprehendendi. 376
- Cap. xiii. Tertiam memoria miraculum est, quod non solum actuum suorum meminerit, verum affectionum quoque & perturbationum animi, alio longe modo, quam quo afficiunt animum. 377
- Cap. xiv. Latos nos tristitia, aliorumque affectuum meminisse, nec tamen eorum perturbationem sentire. 378
- Cap.

I N D E X.

- Cap. xv. *Affectus passionisque animi, imaginem sui in memoria relinquere.* 38
- Cap. xvi. *Quartum memoria miraculum est, in ipsius Oblivionis meminisse, quomodo autem fiat, censet inexplicabile.* 38
- Cap. xvii. *Etsi tanta sit memoria vis, tamen eam quoque transeundam, ut inveniatur Deus, cum in brutis quoque memoria appareat.* 38
- Cap. xviii. *Deum extra memoriam non posse agnosci, adeoque nec inveniri: nihil enim invenimus, nisi quod ex imagine, quam intus tenemus, recognoscimus.* 38
- Cap. xix. *Ipsam memoriam, cum aliquid per oblivionem amittit, non aliter ejus reminisci quam aliquid simile vel connexum cogitandi, quod si omnino aboleatur, nec amissum queri potest.* 38
- Cap. xx. *Cum omnes beatam vitam, quae solus Deus est, quarant, necesse est eam in memoria ac notitia esse, neque enim amaremus eam, nisi nossemus.* 38
- Cap. xxi. *Quia omnes notitiam & experientiam aliquam gaudii habent, & vitam beatam gaudium esse putant, hinc omnes illam appetunt, & in memoria recognoscunt.* 38
- Cap. xxii. *Non omne gaudium est beata vita, sed gaudere ad Deum, de illo, & propter illum.* 39
- Cap. xxiii. *Beatam vitam esse gaudium de veritate, quia Deus veritas est, & quicunque aliquid amant, velle, ut hoc quod amant, sit veritas.* 39
- Cap. xxiv. *Inveniri Deum in memoria, quia invenitur ibi veritas.* 39
- Cap. xxv. *Non inveniri Deum inter imagines rerum corporalium, nec affectuum, & praestare ipsi animo, sunt enim haec omnia mutabilia.* 39
- Cap. xxvi. *Deum inveniri in se supra nos, dum veritatem ejus consulimus, omnibus liquide respondentem.* 39
- Cap. xxvii. *Se Deum sero amasse, quia ipsum non*

I N D E X.

non intus, sed foris in creaturis, longe ab ipso
quaesivit. 400

Cap. xxviii. Quod Deo nondum totus inhareat,
inde se adhuc jactari tentationibus vite humanae,
inter gaudia & maerore, inter metum adver-
sitatis & desiderium prosperitatis. 401

Cap. xxix. In Dei misericordia spem reponens, ab
eo petit continentiam. 403

Cap. xxx. Confitetur se turpibus imaginibus vigi-
lantem quidem non moveri, dormientem tamen
illudi, oratque ab hoc malo liberari. 405

Cap. xxxi. Alimenta sicut medicamenta sumen-
da; magnum illum esse, quisquis non rapitur ali-
quantum extra metas necessitatis, se talem non
esse. 407

Cap. xxxii. Illecebra odorum se non nimis tangi;
saepe tamen occultos affectus per experientiam
manifestari. 412

Cap. xxxiii. Sacras melodias in Ecclesia potius
approbandas, quam improbandas, se tamen pec-
naliter peccare, quoties magis cantu movetur,
quam re, quae canitur. 413

Cap. xxxiv. Se crebro implicari seductionibus ocu-
lorum, in luce solis, & rebus pulchris ac artifi-
ciosis, cum ad pulchritudinem divinam unice sit
aspirandum. 415

Cap. xxxv. Curiositatem nostram, quam per con-
cupiscentiam oculorum intelligi putat, in mul-
tis minutissimis rebus, quotidie tentari & labi,
& hinc orationes saepe interrumpi. 419

Cap. xxxvi. Dum necessarium est amari & ti-
meri ab hominibus, facile persuadet superbia,
ut velimus amari & timeri non propter Deum,
sed pro Deo, quo vituperante laus nulla prodest. 423

Cap. xxxvii. Cum non liceat mala agere, ut lau-
dari non possimus, se hoc solum confiteri posse,
quod delectetur laudibus, sed plus veritate, quam
laudibus. 426

Cap. xxxviii. In iis, quae coram aliis fiunt, etiam
in

I N D E X.

- in ipso contemptu laudis, esse periculum vani
loris. 429
- Cap. xxxix. Timere se id quoque tentationis ge-
nus, quo aliqui placent sibi de se, nec placere
affectant ceteris, sed invident. 430
- Cap. xl. Se Deo ducente ac docente perlustrasse
omnia, extra & intra se, & horum nihil esse
Deum: in eo se, cum potest, delectari, & subinde
in affectum inusitatum intramitti. 431
- Cap. xli. Confessum se languores suos, Deumque
invocasse, quem amiserat, quia volebat eum pos-
sidere cum mendacio. 433
- Cap. xlii. Quosdam quassivisse reconciliationem
cum Deo per Angelos, & illusos a Demone, qui
est mediator fallax. 434
- Cap. xliii. Verax mediator Christus est, in illo se
jactasse curam suam, cum meditaretur solitu-
dinem, & considerasse sanguinem ejus, pretium
suum. 436

S. AVR.

S. AVR. AVGVSTINI

CONFESSIONVM
LIBRI DECIM.

LIBER I.

Confitetur vitia Infantiae ac Pueritiae suae, & pro utriusque ætatis beneficiis Deo gratias agit.

CAP. I.

Homo à Deo excitatur, ut laudet Deum finem suum, quem quarendo invocatur, & invocando laudat.

I. **M**agnus es Domine, & laudabilis valde; magna virtus tua, & sapientiae tuae non est numerus. Et laudare te vult homo aliqua portio creaturae tuae; & homo circumferens mortalitatem suam, circumferens a testimonium peccati sui, & b testimonium, quia *superbis Deus resistis*; & tamen laudare te vult homo, aliqua portio creaturae tuae. Tu excitas, ut laudare te delectet; quia fecisti nos ad te; & inquietum est cor nostrum, donec requiescat in te. Da mihi Domine scire & intelligere, utrum sit c prius, invocare te, an laudare te: & si scire te prius sit, an invocare te.

2. Sed, quis te invocatur, nesciens te? aliud

A

enim

enim pro alio potest invocare, nesciens te.
 Rom. 10. An potius invocaris, ut sciaris? *Quomodo*
 14. autem *invocabunt, in quem non crediderunt?* aut
 Psal. 21. quomodo credent, sine prædicante? & lau- 1.
 27. dabunt Dominum, qui requirunt eum? Quærentes
 enim, invenient eum, & invenientes lauda-
 bunt eum. Quæram te Domine, invocabo
 te; & invocem te credens in te; prædicatu-
 es enim nobis. d Invocat te Domine fides
 mea, quam dedisti mihi; quam inspirasti
 mihi, per humanitatem Filii tui, per mini-
 sterium prædicatoris tui.

N O T Æ.

- a *Testimonium peccati*) id est concupiscentiam, sive
 Rom. 7. legem membrorum captivantem nos in lege peccati, qua
 23. testatur nos esse filios Adæ & natos in peccato
 originali, cujus effectus est rebellio carnis & sen-
 suum contra spiritum.
- b *Testimonium, quia superbis resistis*) intelligit idem
 S. Th. peccatum originale ejusque effectus miserabiles
 1. 2. q. 85. ignorantiam, concupiscentiam, infirmitatem,
 2. 3. malitiam, item mala corporis, mortem, mor-
 bos, famem, sitim, frigus, æstum, &c. quæ om-
 nia testimonium dicunt nos esse filios Adæ &
 Evæ, qui peccaverunt superbe violando præ-
 ceptum Dei, & appetendo ejus similitudinem, quan-
 tum ad scientiam boni & mali, quam serpens promisit,
 sed non præstitit, qua superbia nos præcipitarunt
 S. Thom. in has miseras, ob quas suspiramus in hac la-
 1. 1. q. 89. chrymarum valle.
 2. 3. ad 2.
 & 22. q.
 163. a 2.
- c *Prius invocare te, an laudare te*) Invocare & lau-
 dare ordinem non habent, sed mutuo permis-
 centur. Scire autem Deum per lumen naturæ,
 aut fidei, prius est quam invocare. Invocant
 enim aliquid desiderat, desiderium autem sup-
 ponit cognitionem. Invocatur ergo Deus cogni-
 tus imperfecte, ut cognoscatur perfectius per
 lumen fidei, scientiæ, contemplationis, & ut
 ametur perfectius.
- d *Invocat te Domine fides mea*) dicitur fides invo-
 care & impetrare, quia monstrat Deum, qui
 104

rogandus est, & ea quæ petenda sunt, & nostras necessitates, quæ movent ad orandum.

V S V S.

1. Ponit ob oculos Finem ultimum, qui est Deus. Primum hoc est principium vitæ Christianæ: *Fecisti nos ad te, & inquietum est cor nostrum, donec requiescat in te.* Imitatus est S. Augustinum S. Ignatius, qui idem Exercitiorum suorum Fundamentum posuit: *Creatus est homo ad hunc finem, ut Dominum Deum suum laudet ac revereatur, eique serviens tandem saluus fiat.* In Fund.
lib. Exec.
2. Incitat ad odium peccati, præcipue Superbiæ. Quot mala hujus vitæ sunt, tot sunt testimonia Deum esse hostem & vindicem peccati, præcipue Superbiæ: humiliemur itaque & fugiamus peccatum, cujus malitia tot testibus convicta est, quot sunt dolores nostri & suspiria.
3. Admonemur, ut per Orationem petamus à Deo gratiam, finem nostrum consequendi, quia sine Deo ad Deum pervenire non possumus. Hinc S. Aug. stabilito fine hominis, mox de invocando Deo, sive orando differit.

C A P. II.

Invocamus Deum, ut veniat in nos, et secundum esse suum sit in omnibus, & omnia in ipso.

1. **E**T quomodo invocabo Deum meum, Deum & Dominum meum? Quoniam utique *a* in me ipsum eum vocabo, cum invocabo eum. Et quis locus est in me, quò veniat in me Deus meus? quo Deus veniat in me, Deus qui fecit cælum & terram? Itane Domine Deus meus, est quicquam in me, quod capiat te? An vero cælum & terra, quæ fecisti, & in quibus me fecisti, capiunt te?

2. An quia sine te non esset, quicquid est: fit, ut quicquid est, capiat te? Quoniam
itaque

itaque & ego sum, quid peto, ut venias in me, qui non essem, nisi esses in me? Non enim ego jam in inferis, & tamen etiam ibi es; nam, etsi *descendero in infernum, ades*. Non ergo essem Deus meus, *b* non omnino essem, nisi esses in me. An potius non essem, nisi essem in te: *ex quo omnia, per quem omnia, in quo omnia?* Etiam sic Domine, etiam sic. Quò te invoco, cum in te sim? Aut unde venias in me? Quo enim recedam extra cælum & terram, ut inde in me veniat Deus meus, qui dixit: *Cælum & terram ego impleo?*

Psal. 138.
3.

Rom. 11.
36.

Ier. 23.
24.

N O T Æ.

- a *In meipsum eum vocabo*) Invocare utrumque significat, & implorare alicujus opem, & illum intro vocare. In orando Deo utrumque conjungitur, hoc enim ipso quia illum imploramus, simul vocamus intro, ut veniat in cor nostrum per suam gratiam.
- b *Non omnino essem, ni esses in me*) ex ipsa Dei immensitate recte sequitur, Deum esse in omnibus creaturis suis; adeoque esse merum nihil, quidquid non est in Deo; velut pisciculus in immenso mari, & in quocunque non est Deus, velut mare penetrans pisciculum.

C A P. III.

Deus continendo omnia implet omnia, totus ubique præsens in omnibus creaturis.

1. a **C** Apiunt ergone te cælum & terræ, quoniam tu imples, ea? An imples & restat, quoniam non te capiunt? Et quo refundis, quicquid impleto cælo & terra restat ex te? Annon opus habes, ut à quoquam continearis, qui contines omnia: quoniam *b* quæ imples, continendo imples? Non enim vasa; quæ te ple-

na

na sunt, stabilem te faciunt: quia etsi frangantur, non effunderis. Et cum effunderis super nos, non tu jaces, sed erigis nos: nec tu dissiparis, sed colligis nos.

2. Sed qui imples omnia, te toto imples omnia? An quia non possunt te totum capere omnia, partem tui capiunt, & eandem partem simul omnia capiunt? An singulas singula, & majores majora, minores minora capiunt? Ergo est aliqua pars tua major, aliqua minor? An ubique totus es, & res nulla te totum capit?

NOTÆ.

a *Capiunt ergone te Cælum & terra*) non solum totus mundus, sed quævis creatura usque ad minimum pulvisculum & atomum capit Deum totum, ita ut non plus substantiæ divinæ sit præsens in corpore Elephanti, quam muscæ, quia Deus est Spiritus indivisibilis, carens partibus, non mole, sed virtute magnus. Nec cælum, nec terra, nec ulla creatura capiunt, siue circumscribunt Deum, quia sic est totus in singulis, ut sit totus in omnibus, & si infiniti mundi essent, millecuplo majores, eo quoque immensitatem suam extenderet.

b *Qua imples continendo imples*) id est conservando, sustentando, dando vim ac robur, cum contra res contentæ à vasis soleant conservari ac stabiliri, ne diffuant, ut apparet in vino, aqua, aliisque liquoribus.

VSVS CAP. II. ET III.

Pro memoria præsentiae divinæ excitanda ista servient. Si enim Deus in me, & ego in Deo; si nihil est in cælo & in terra, quod non implet Deus, aut injuria est, aut negligentia, oblivisci Dei ubique præsentis, eumque non revereri ubique justum, & non amare ubique bonum.

C A P. I V.

Plurimorum attributorum divinatorum enumeratione immensam Dei bonitatem ob oculos ponit.

Psal. 17.
32.

1. **Q**uid es ergo, Deus meus? Quid rogo, nisi Dominus Deus? Quis enim Deus, præter Dominum? aut quis Deus, præter Deum nostrum? Summe, optime, potentissime, omnipotentissime, misericordissime & iustissime, a secretissime, & præsentissime; pulcherrime & fortissime; stabilis & incomprehensibilis; immutabilis, mutans omnia; b nunquam novus, nunquam vetus; c innovans omnia, & in vetustatem perducens superbos, & nesciunt; d semper agens, semper quietus; colligens, & non egens; portans, & implens, & protegens; creans, & nutriendus, & perficiens, quarens cum nihil desit tibi.

2. Amas, nec æstuas, zelas, & securus es, pœnitet te, & non doles, irasceris, & tranquillus es, opera mutas, nec mutas consilium, e recipis quod invenis, & nunquam amittis, nunquam inops, & gaudes lucris, nunquam avarus, & usuras exigis, f supererogatur tibi, ut debeas, & quis habet quicquam non tuum? reddis debita, nulli debens, donas debita, nihil perdens. Et quid dicimus, Deus meus, vita mea, dulcedo mea sancta? Aut quid dicit aliquis, cum de te dicit? Et vix tacentibus de te, quoniam loquaces, muti sunt.

N O.

NOTÆ.

- a *Secretissime*) propter occultam & ignotam oculis divinitatem, (& *presentissime*) propter immensitatem, de qua ante.
- b *Nunquam novus*) per inceptionem, (*nunquam vetus*) per senectutem & vigoris amissionem.
- c *Innovans omnia*) per creationem, conservationem, gratiam (& *in vetustatem perducens superbos*) auferendo illud de quo superbiunt, & reddendo contemptibiles propter ipsam superbiam, (& *nesciunt*) non advertunt.
- d *Semper agens*) res producendo, conservando, perficiendo, (*semper quietus*) absque perturbatione, fatigatione, distractione Quo modo sequentia quoque intellige; est enim in Deo Zelus, Amor, Ira, absque perturbatione, per simplicem actum voluntatis.
- e *Recipis quod invenis &c.*) explicat S.D. his & sequentibus verbis amorem, quo Deus nostras quærit animas, & nostra remuneratur opera, non egens bonorum nostrorum, idque per metaphoras à studio divitiarum desumptas.
- f *Supererogatur tibi, ut debeas*) supererogare est aliquid ultra debitum dare. Vnde Theologi vocant opera supererogationis, quæ non sunt præcepta, nec debita ex obligatione; cum tamen & ipsa fiant auxilio gratiæ, hinc Deus illa remunerans, dona sua coronat.

CAP. V.

Salutis desiderio Deum invocat, ut per gratiam veniat in domum anima sua, eamque mundet.

I. **Q** Vis mihi dabit, acquiescere in te? Quis mihi dabit, ut venias in cor meum, & inebries illud; ut obliviscar mala mea, & unum bonum meum amplectar te? Quid mihi es? Miserere, ut loquar. Quid tibi sum ipse, ut amari te jubeas à me, & ni-

si faciam, irascaris mihi, & mineris ingentes misérias? Parva ne ipsa est, si non amem te? Hei mihi: Dic mihi per miserationes tuas, Domine Deus meus, quid sis mihi. *Dic anima mea: Salus tua ego sum.* Sic dic, ut audiam. Ecce aures cordis mei ante te Domine, aperi eas, & *dic anima mea: Salus tua ego sum.* Curram post vocem hanc, & apprehendam te. Noli abscondere à me faciem tuam: moriar, ne moriar, ut eam videam.

2. Angusta est domus animæ meæ, quò venias ad eam, dilatetur abs te. Ruinosa est, refice eam. Habet, quæ offendant oculos tuos, fateor, & scio. Sed quis mundabit eam? Aut cui alteri, præter te, clamabo? *Ab occultis meis munda me Domine, & ab alienis parce servo tuo.* Credo, propter quod & loquor, Domine tu scis. Nonne tibi prolocutus sum adversum me delicta mea, Deus meus, & tu dimisisti impietatem cordis mei? Non iudicio contendo tecum, qui veritas es: & ego nolo fallere meipsum, ne mentiatur iniquitas mea sibi. Non ergo iudicio contendo tecum: quia si iniquitates observaveris Domine, Domine quis sustinebit?

V S V S CAP. IV. ET V.

1. Ad amorem Dei ac fervorem in studio pietatis conducit, illa divinorum attributorum conglobatio; ne pœniteat nos esse creatos ad gloriam tam boni Domini, cui nullus alius potest, comparari, & ut pudeat negligentia, qua in obsequiis immensæ bonitatis sumus tam mali ac tepidi.
2. Humilitas poterit colligere oppositas suas misérias & imperfectiones, quæ pugnant cum his attributis.
3. Cap. V I continet utilissimam precationem tempore tepiditatis; certe nisi Deus habitet in domo cordis nostri, nos non habitabimus in domo Æternitatis beatæ.

C A P.

CAP. VI.

*Agnoscit Deum immutabilem & aeternum
conditorem suum, eumque laudat de in-
fantia & beneficio lactis, motusque infan-
tiles explicat.*

1. **S**ed tamen sine me loqui apud mise-
ricordiam tuam, me terram & cine-
rem. Sine me tamen loqui, quoniam ecce
misericordia tua est: non homo irrisor
meus, cui loquor. *a* Et tu fortasse irrides
me, sed conversus misereberis mei. Quid
enim est, quod volo dicere, Domine Deus
meus, nisi quia nescio, unde venerim huc,
in istam dicam mortalem vitam, an mortem
vitalem, nescio? & susceperunt me consola-
tiones miserationum tuarum, sicut audiui
à parentibus carnis meæ, ex qua & in qua
formasti me in tempore; non enim ego me-
mini. Exceperunt ergo me consolationes
lactis humani. Nec mater mea, vel nutrices
meæ, sibi ubera implebant; sed tu Domine
mihi dabas per eas alimentum infantia, se-
cundum institutionem tuam, & divitias
b usq; ad fundum rerum dispositas. Tu etiam
mihi dabas nolle amplius, quam dabas,
& nutrientibus me, velle mihi dare, quod
eis dabas. Dare enim mihi per ordinatum
affectum volebant, quo ex te abundabant.
c Nam bonum erat eis, bonum meum ex
eis, quod non ex eis, sed per eas erat. Ex
te quippe, bona omnia, Deus, & ex Deo
meo, salus mihi universa. Quod animad-
verti postmodum, clamante te mihi per hæc

A 5

ipsa,

ipsa, quæ tribuis intus & foris. Nam tunc fugere noram, & acquiescere delectationibus, flere autem offensiones carnis meæ, nihil amplius. Post hæc & ridere cœpi, dormiens primo, deinde vigilans. Hoc enim de me mihi indicatum est, & credidi, quoniam sic videmus & alios infantes; nam ista mea non memini.

2. Et ecce paulatim sentiebam, ubi essem, & voluntates meas volebam ostendere eis, per quos implerentur; & non poteram, quia illæ intus erant, foris autem illi, nec ullo suo sensu valebant introire in animam meam. Itaque jactabam membra & voces, signa similia voluntatibus meis, pauca quæ poteram, qualia poteram, non enim erant verisimilia. Et cum mihi non obtemperabatur, vel non intellecto, vel ne obesset, indignabar non subditis majoribus, & liberis non servientibus, & me de illis flendo vindicabam. Tales esse infantes didici, quos discere potui, & me talem fuisse magis mihi ipsi indicaverunt, non scientes, quam scientes nutritores mei. Et ecce, infantia mea olim mortua est, & ego vivo. Tu autem Domine, qui & semper vivis, & nihil moritur in te: quoniam ante primordia seculorum, & ante omne, quod vel ante dici potest, tu es, & Deus es, Dominusque omnium, quæ creasti. *e* Et apud te rerum omnium instabilium stant causæ: & rerum omnium mutabilium immutabiles manent origines: & omnium irrationabilium & temporalium sempiternæ vivunt rationes. Dic mihi supplici tuo Deus, & misericors misero tuo, dic mihi, utrum alicui jam

jam ætati meæ mortuæ successerit infantia mea, an illa est, quam egi intra viscera matris meæ? Nam & de illa mihi non nihil indicatū est, & prægnantes ipse vidi feminas.

3. Quid etiam, ante hanc dulcedo mea, Deus meus? Fui ne alicubi, aut aliquis? Nam quis mihi dicat ista, non habeo, nec pater nec mater potuerunt, nec aliorum experimentum, nec memoria mea. An irrides me ista quærentem te, qui de hoc, quod novi, laudari te à me jubes, & confiteri me tibi? Confiteor tibi Domine calī & terræ, laudem dicens tibi de primordiis & infantia mea, quæ non memini, & dediisti ea homini, ex aliis de se conijcere, & auctoritatibus etiam muliercularum, multa de se credere. Eram enim, & vivebam etiam tunc; & signa, quibus sensa mea nota aliis facerem, jam in fine infantia quærebam. Vnde hoc tale animal, nisi abs te Domine? An quisquam se faciendi erit artifex? *f* Aut ulla vena trahitur aliunde, qua esse & vivere currat in nos: præterquam quod tu facis nos Domine, cui esse & vivere, non aliud atque aliud est: quia summe esse, atque summe vivere, idipsum es? Summus enim es, & non mutaris; *g* neque peragitur in te hodiernus dies, & tamen in te peragitur. quia in te sunt & ista omnia. Non enim haberent vias transeundi, nisi contineres ea. Et quoniam *anni tui non deficient*, anni tui hodiernus dies. Et quam multi jam dies nostri & patrum nostrorum, per hodiernum tuum transierunt; & ex illo acceperunt modos, & utcunque extiterunt: & transibunt adhuc alii, & accipient, & ut-

Psal. 102.
28.

Psal. 101.
28.

cunque existent. *Tu autem idem ipse es*; & omnia crastina atque ultra, omnia hesternæ & retro, hodie facies, hodie fecisti. Quid ad me? Si quis non intelligit, gaudeat & ipse, dicens: Quid est hoc? Gaudeat etiam sic, & amet non inveniendò invenire potius, quam inveniendò non invenire te.

N O T A.

V. S. D. in
Psal. 2.

a *Et tu fortasse irrides me*) irrisio Dei est vis divinæ sapientiæ, qua Deus nostram vilitatem, vanitatem, ignorantiam cognoscit, & tantæ æstimat, quanti est. Dicitur risus, quia rerum ludicarum & inanium, v. g. pumilionum, felium, murium pugnantium aspectus risum in nobis excitat, & talia sunt omnia humana in oculis divinis.

b *Vsq̃ue ad fundum rerum*) id est postremam & infimam creaturam, quæ sit veluti fundum universi; in omnibus enim, etiam minimis, sapientiam & divitias potentia suæ magnus Deus ostendit.

2 Maccha.
c. 7. 22.

c *Nam bonum erat eis bonum meum ex eis &c.*) dum lacte suo filios nutriunt matres, seipsas nimia ejus copia liberant, (*Quod non ex eis, sed per eas erat*) supra quoque dixit, Deum implevisse ubera, quia etsi naturali facultate feminæ lac gignant, id tamen naturaliter, non libere faciunt, nec cognoscunt, quod faciant. Quo pacto mater Macchabeorum dixit: *Nescio qualiter in utero meo apparuistis, neque enim ego spiritum & animam donavi vobis & vitam, & singulorum membra non ego ipsa compegi, &c.*

L. 7 de
hist. anim.
cap. 10.

d *Dormiens primo, deinde vigilans*) Aristoteles consentit, qui dicit infantes primis 40 diebus majorem partem dormire, neque ridere, neque lacrymari, dum vigilant: quamvis in somno utrumque faciant. Cum vero Sapiens dicit: *primam vocem emisi plorans*, non de lacrymis, sed de vagitu accipiendus est teste Lorino.

Sap. 8.
vers. 3.

e *Apud te rerum omnium instabilium stant causa, &c.*) Rerum mortalium & corruptibilium in se causa est varia, ortus incertus, conditio caduca. In divina

vina vero Sapientia hæc omnia, tanquam in exemplari infallibili, perfecte sunt disposita absque ullo errore: & in divinæ Voluntatis decreto immutabiliter definitum est, quomodo, quando, ubi singula fieri debeant. Quare etsi res corruptibiles in se durare diu non possint, in exemplari tamen & decreto divino immortaliter vivunt, quia Sapientia & voluntas Dei, idem est, quod Deus. Ad hunc fere modum flumen stat immobile in picta imagine, & amicus mortuus vivit in amici memoria.

f. *Aut ulla vena trahitur aliunde*) ut omnia corporis membra venas & sanguinem trahunt à corde, quod esse principium venarum & sanguinis censuit Aristoteles, ita S. D. hac metaphora admonet, in nos omnem essentiam ac vitam derivari à Deo, qui est veluti cor totius universi, omnia creaturis impertiens, nihil ab illis accipiens.

De partib.
animal. 1.
3. c. 4. &
de respi-
ra, c. 8.

g. *Neque peragitur in te hodiernus dies*) Æternus Deus producit tempora, nec vicissitudine temporum mutatur ut homo, qui alius est heri, alius hodie, identidem aliquid amittens, vel acquirens, vel mutans. Est ergo æternitas Dei instar firmissimæ rupis, quæ flumen ingens profundit, nec tamen cum illo labitur, aut circumvolvitur. Ita æternitas præscribit modum, fluxum, ac terminum omni tempori, nec tamen venit, vel abit cum illo, semper immutabilis. Non ergo peragitur in Deo hodiernus dies, quia nihil in ipso cum die mutatur aut transit, & tamen peragitur in illo, quia in mente divina sunt omnia, etiam transitoria, tanquam in suo exemplari expressa, dimensa, & definita.

V S V S.

1. Cognitio sui & Dei hinc juvatur. Homo aliquando non fuit, Deus ab æterno fuit. Homo omnia à Deo accepit, Deus nihil ab illo. Homo mutabilis transit cum tempore, Deus immutabilis & æternus est. Se ergo despiciat, Deum æstimet.
2. Gratitude incitatur, ut pro beneficiis creationis, & infantia, quæ nescientes, nec intelligentes accepimus, jam scientes & intelligentes gratias tanto benefactori referamus.

CAP. VII.

Infantiam quoque obnoxiam inordinatis affectibus, eamque vitæ vix annumerandam esse.

1. **E**Xaudi Deus: Væ peccatis hominum. Et homo dicit hæc, & misereris ejus: quoniam tu fecisti eum, & peccatum non fecisti in eo. Quis mihi commemorat a peccatum infantiaæ meæ? Quoniam nemo mundus à peccato coram te, nec infans, cujus est unius diei vita super terram. Quis mihi commemorat? An quilibet tantillus nunc parvulus, in quo video, quod non memini de me? Quid ergo tunc peccabam? An quia uberibus inhiabam plorans? Nam si nunc faciam, non quidem uberibus, sed escæ congruenti annis meis ita inhians, deridebor atque reprehendar justissime. Tunc ergo reprehendenda faciebam: sed quia reprehendentem intelligere non poteram, nec mos reprehendi me, nec ratio sinebat. Nam extirpamus & ejicimus ista crescentes. Nec vidi quemquam scientem, cum aliquid purgat, bona projicere. An pro tempore etiam illa bona erant, flendo petere, etiam quod noxie daretur: indignari acriter non subiectis hominibus liberis, & majoribus, hisque à quibus genitus est: multisque præterea prudentioribus, non ad nutum voluntatis obtemperantibus, feriendo nocere niti, quantum potest, quia non obeditur imperiis, quibus perniciose obediretur? Ita imbecillitas membrorum infantilium innocens

cens est, non animus infantium. Vidi ego, & expertus sum zelantem parvulum, nondum loquebatur, & intuebatur pallidus amaro aspectu collactaneum suum.

2. Quis hoc ignorat? Expiare se dicunt ista matres atque nutrices, nescio quibus remediis. Nisi vero & ista innocentia est, in fonte lactis ubertim manante atque abundante, opis egentissimum, & illo adhuc uno alimento vitam ducentem, consortem non pati. Sed blande tolerantur hæc, non quia nulla vel parva, sed quia ætatis accessu peritura sunt. Quod licet probes, tamen ferri æquo animo eadem ipsa non possunt, quando in aliquo annosiore deprehenduntur. Tu itaque Domine Deus meus, qui dedisti vitam infanti, & corpus (quod ita ut videmus, instruxisti sensibus, compegisti membris, figura decorasti, proque ejus universitate atque incolumitate, omnes conatus animantis insinuasti) jubes me laudare te in istis & confiteri tibi, & psallere nomini tuo Altissime. Quia *Psal. 91. 14.*
Deus es omnipotens & bonus, etiam si sola ista fecisses: quæ nemo alius potest facere, nisi tu une, à quo est omnis modus, formosissime, qui formas omnia, & lege tua ordinas omnia.

3. Hanc ergo ætatem Domine, qua me vixisse non memini, de qua aliis credidi, & quam me egisse, ex aliis infantibus conjeci (quanquam ista multum fida conjectura sit) piget me annumerare huic vitæ meæ, qua vivo in hoc seculo. Quantum enim attinet ad oblivionis meæ tenebras, par illi est, qua vixi in matris utero. Quod si & in iniquitate *Psal. 50. 7.*
conceptus sum, & in peccatis me mater mea in utero aluit,

aluit, ubi oro te Deus meus, ubi Domine ego servus tuus, ubi aut quando innocens fui? Sed ecce omitto illud tempus. Et quid mihi jam cum eo est, cujus nulla vestigia recolo?

N O T Æ.

a *Peccatum infantia mea, &c.*) Recenset S. D. inordinatos infantium motus, iræ præcipue & indignationis, eosque peccati nomine condemnat. Sed proprie peccata non esse, certum est ob defectum rationis & liberi arbitrii, quod nullum infantes habent, ut alibi docet S. D. Quare non magis peccant, quam dormientes, cum inordinatum aliquid perpetrant. Neque S. D. aliter ejusmodi infantium actus peccata appellare censendus est, quam 1. quia sunt effectus peccati originalis, nam in statu innocentiae nec in infantibus, nec in adultis dormientibus ejusmodi motus indecentes futuros verisimile putat Suar. hoc modo concupiscentia sæpe appellatur peccatum, effectus nomine causæ. 2. Quia hi motus sunt semina peccatorum, si accedente usu rationis non cohibeantur. Vnde subdit S. D. *nos extirpare & ejicere ista crescentes*, resecando, quod superfluum & vitiosum est, retinendo quod rationi congruum, nempe passiones animi moderatas, ad virtutis & vitæ usum aptas. Et sane verum est: *neminem scientem, cum aliquid purgat, bona projicere*. Vnde errarunt Stoici, qui passiones non moderandas tantum, sed radicitus evellendas putabant.

V S V S.

1. Gratias agere Deo hinc decet, quod infantilibus miseriis nos supervivere voluerit, & agnoscere ac laudare Dominum, qui tanta beneficia dedit nescientibus.
2. Quandoquidem oblivio & ignorantia infantiles annos absorpsit, adhæc media fere vitæ pars etiamnum somno absimitur, vel hinc accendi nos par est, ad Fervorem in divino obsequio, ut compensemus geminato studio hanc dimidiæ vitæ jacturam, cujus singula momenta Deo innumeris nominibus debemus.

CAP.

Serm. 8
de verb.
Apost.

1. 5 de
opere 6
dierum, c.
8. n. 24.

CAP. VIII.

*Quomodo ingressus pueritiam desiderio pate-
faciendi sensa cordis, loqui didicerit ex ob-
servatione loquentium.*

1. **N**onne a ab infantia huc pergens,
veni in pueritiam, vel potius ipsa in
me venit, & successit infantia? Nec disces-
sit illa, quo enim abiit? & tamen jam non
erat. Non enim eram infans, qui non farer,
sed jam puer loquens eram. Et memini hoc,
& unde loqui didicerim, post adverti. Non
enim docebant me maiores homines, præ-
bentes mihi verba certo aliquo ordine do-
ctrinae, sicut paulo post literas. Sed ego ipse
mente, quam dedisti mihi Deus meus, cum
gemitibus & vocibus variis, & variis men-
brorum motibus, edere vellem sensa cordis
mei, ut voluntati pareretur: nec valerem,
quæ volebam omnia: nec quibus volebam
omnibus: prensabam memoria, cum ipsi
appellabant rem aliquam, & cum secundum
eam vocem corpus ad aliquid movebant,
videbam, & tenebam hoc ab eis vocari rem
illam, quod sonabant, cum eam vellent
ostendere.

2. Hoc autem eos velle, ex motu cor-
poris aperiebatur, b tanquam verbis na-
turalibus omnium gentium, quæ fiunt
vultu & nutu oculorum, cæterorumque
membrorum actu, & sonitu vocis indicante
affectionem animi in petendis, habendis,
rejiciendis, faciendisve rebus. Ita verba in
variis sententiis locis suis posita, & crebro
audita,

audita, quarum rerum signa essent, paulatim colligebam, measque jam voluntates c edomito in eis signis ore, per hæc enunciabam. Sic cum his, inter quos eram, voluntatum enunciandarum signa communicavi, & vitæ humanæ procellosam societatem alius ingressus sum, pendens ex parentum autoritate, nutuque majorum hominum.

N O T Æ.

1. 11. orig. a *Ab Infantia*) Sex gradus ætatis sunt teste Isidoro. 1. est Infantia dicta à non fando, finitur anno septimo. 2. Pueritia, quasi ætas pura, absolvitur anno decimo quarto. 3. Adolescentia ad gignendum adulta, porrigitur usque ad annum vigesimum octavum. 4. Juventus omnium ætatum firmissima & juvando se ac alios idonea, clauditur anno quinquagesimo. 5. Gravitas, sive ætas senioris, media inter juventutem & senectutem, quam Græci *πρεσβύτην* vocant, anno septuagesimo terminatur. 6. Senectus terminum mortem habet, incerto annorum numero.
- b *Tanquam verbis naturalibus*) ita adnutus capitis assensum, abnutus dissensum, frons contractionem tristitiam & iram, exporrecta lætitiā & benevolentiam, gemitus dolorem, risus hilaritatem significat. Ex his signis quid velint majores, colligunt infantes.
- c *Edomito in eis signis ore*) id est superata balbutie lallantis & offensantis linguæ, quæ initio ægre verba format, & instar indomiti equi conatui loquentis resistit.

V S V S.

1. Admiratio divinæ Sapientiæ merito nascitur, ex tam mirabili nativæ linguæ magisterio, dum infans per instinctum ab autore naturæ insitum, loqui addiscit, nullo alio Magistro, nisi Deo, ut clare explicat S. D.
2. Rectus linguæ usus diligenter curandus, ut nihil contra ejus honorem & voluntatem loquamur, qui *linguas nostras in Infantia facit disertas*. Persolvamus hoc Minerval optimo Magistro, qui

Sap. 10.
veif. 21.

qui sine labore, parvo tempore nos loqui docuit, nec male utamur tanto ejus beneficio & artificio.

CAP. IX.

Quanto affectu Deum, quem nosse coeperat, rogaverit, ne in Scholis vapularet: & quomodo majores riserint plagas ipsius.

1. **D**Eus Deus meus, quas ibi misérias expertus sum, & ludificationes, quandoquidem recte vivere mihi puero id proponebatur, obtemperare monentibus: ut in hoc seculo florere, & excellere linguosis artibus, ad honorem hominum, & falsas divitias famulantibus. Inde ad scholam datus sum, ut discerem literas, in quibus, quid utilitatis esset, ignorabam miser: & tamen, si segnis in discendo essem, vapulabam. Laudabatur enim hoc à majoribus. Et multi ante nos vitam istam agentes, præstruxerant ærumnosas vias: per quas transire cogebamur, multiplicato labore & dolore filiis Adam.

2. Invenimus autem Domine homines rogantes te, & didicimus ab eis, sentientes te, ut poteramus, esse magnum aliquem; qui posses etiam, non apparens sensibus nostris, exaudire nos, & subvenire nobis. Nam puer coepi rogare te, auxilium & refugium meum, & in tuam invocationem, rumpebam nodos linguæ meæ: & rogabam te parvus non parvo affectu ne in schola vapularem. Et cum me non exaudiebas, quod non Psal. 21. 3. erat ad insipientiam mihi, ridebantur à majoribus hominibus, atque ab ipsis parentibus, qui

qui mihi accidere mali nihil volebant, plagæ meæ, magnum tunc & grave malum meum. Est ne quisquam Domine tam magnus animus, prægrandi affectu tibi cohærens? est ne inquam quisquam (facit enim hoc quædam etiam stoliditas) est ergo, qui tibi pie cohærendo, ita sit affectus granditer: ut equuleos, & ungulas atque huiusmodi varia tormenta, pro quibus effugiendis, tibi per universas terras, cum timore magno supplicatur, ita parvi æstimet: irridens eos, qui hæc acerbissime formidant, quemadmodum parentes nostri ridebant tormenta, quibus pueri à magistris affligebamur? Non enim aut minus ea metuebamus, aut minus te de his evadendis deprecabamur, & peccabamus tamen minus scribendo, aut legendo, aut cogitando de literis, quam exigebatur à nobis.

3. Non enim deerat Domine memoria vel ingenium, quæ nos habere voluisti pro illa ætate fatis, sed delectabat nos ludere, & vindicabatur in nos ab eis, qui talia utique agebant. Sed majorum nugæ, negocia vocantur: puerorum autem talia cum sint, puniuntur à majoribus: & nemo miserat pueros vel illos, vel utrosque. Nisi vero approbet quisquam bonus rerum arbiter vapulasse me, quia ludebam pila puer: & eo ludo impediabar, quo minus celeriter discerem literas, quibus major deformius luderem. Haud aliud faciebat idem ipse, à quo vapulabam, qui si in aliqua quæstiuncula à conditore suo victus esset, magis bile atque invidia torquebatur, quam ego, cum in certamine pilæ à collusore meo superabar.

N O.

NOTÆ.

- a *Ærumnosas vires*) discendi artes; labor enim Studiorum puerilium & molestia tanta est, ut vix quisquam eam subiret, si puerilis stultitia mala sua æstimare posset, & lascivientis ætatis vigor ea non superaret.
- b *Quadam etiam stoliditas*) stulti sæpe in suis alienisque malis rident, dum sapientes illacrymantur, quia nimirum malivum non penetrant. Siquis tamen prægrandi affectu Deum amet, is ridere potest cernens Martyrum supplicia, & justorum tribulationes, gaudendo de ipsorum victoria, & Dei gloria.
- c *Majorum nuga negotia*) Omnia mortalia negotia, quantumvis magna esse putentur, nisi fiant bone fine, & juxta legem Dei, nugæ sunt, & mera crepundia.

V S V S.

1. Discant parentes & qui juventutem curant, mature pueris Dei notitiam instillare, ejus magnitudinem, justitiam, benignitatem facili modo declarando, percipi enim hæc à teneris animis suo exemplo hic S. D. ostendit.
2. Elucescit hinc vere *sensum & cogitationem humani cordis in malum prona esse ab adolescentia sua*, abhorrent enim pueri ab iis quæ vitæ recte agendæ sunt necessaria, eaque oderunt, quæ adulti dolerunt se non amasse, ut bonas literas, contra in lusum, otium, aliaque virtutis impedimenta, toto pondere, ut lapis deorsum, feruntur. *Gen. 8.21.*

CAP. X.

Se peccasse negligendo amore ludendi utiles literas, contra voluntatem majorum, et si inordinatam.

1. **E**T tamen peccabam Domine Deus, ordinator & creator omnium rerum naturalium, a peccatorum autem tantum non

non ordinator. Domine Deus meus, peccabam faciendo contra præcepta parentum, & magistrorum illorum. Poteram enim postea bene uti literis, quas volebant, ut discerem, quocunque animo illi mei. Non enim meliora eligens eram inobediens, sed amore ludendi, amans in certaminibus superbas victorias, & scälpi aures meas falsis fabelis; quo prurirent ardentius, eadem curiositate magis magisque per oculos periculosa *b* micante in spectacula, ludosque majorum; quos tamen qui edunt, ea dignitate præditi excellunt, ut hoc pene omnes optent parvulis suis; quos tamen cædi libenter patiuntur, si spectaculis talibus impediantur à studio, quo eos ad talia edenda cupiunt pervenire. Vide ista Domine misericorditer, & libera nos jam invocantes te: libera etiam eos, qui nondum te invocant, ut invocent te, & liberes eos.

N O T Æ.

- a* *Peccatorum autem tantum non ordinator*) non ordinat Deus peccata ea intendendo vel jubendo, ordinat tamen permittendo ut à nobis male fiat, de quo ipse novit bene facere.
- b* *Micante in spectacula ludosque majorum*) intelligit ludos Circenses & gladiatorios, Romæ & in provinciis tum frequentes, ad quorum vesanum amorem præparabatur animus puerorum, ipsa ludorum puerilium immoderatione. Dicitur autem curiositas micare per oculos in spectacula, dum acri scintillantique obtutu, desiderium spectandi prodit.

V S V S.

- 1.* Studeant parentes rectæ intentioni, in filiis ad studia applicandis, nec eos destinant ad honores, divitias & seculi florem, quod parentes suos spectasse hoc & priori cap. significat Aug. Sed

Sed potius filiorum animos divinæ voluntati præparent, ut evadant in viros probos, & utiles eo in statu, ad quem eos Deus vocaverit: non in quem parentum libido detruferit.

2. Tum parentes, tum Magistri ac Præceptores, si juventutem salubriter educare volunt, ita eos in minoribus nugis, & nondum magnis peccatis coerceant, ne ipsi majores nugas ament, & in gravibus peccatis hæreant, cædentes pueros ob nimium lulum pilæ, ipsimet ob lulum libidinis, avaritiæ, superbiæ, gulæ inferni incendiis digni. Eo ipso sæpe miserabiliores, quod filios ac discipulos per studia optent ad eandem vitæ licentiam perveniri, ut hoc & priori capit. queritur S. D.

CAP. XI.

Graviter agrotans, baptismum petit, sed convalescens eundem differt liberioris vitæ causâ.

1. **A**Vdieram enim ego adhuc puer, de vita æterna nobis promissa, per humilitatem filii tui Domini Dei nostri, descendente ad superbiam nostram. Et signabar jam signo Crucis ejus, & condiebar ejus sale, jam inde ab utero matris meæ quæ multum speravit in te. Vidisti Domine, cum adhuc puer essem, & quodam die pressus stomachi dolore, repente æstuarem pene moriturus, vidisti Deus meus, quoniam custos meus jam eras, quo motu animi, & qua fide, baptismum Christi tui, Dei & Domini mei, flagitavi à pietate matris meæ, & matris omnium nostrum Ecclesiæ tuæ. Et conturbata mater carnis meæ (quoniam & sempiternam salutem meam carius parturiebat, corde

de casto in fide tua) jam curaret festinabunda, ut sacramentis salutaribus initiarer & abluerer, te Domine Iesu confitens in remissionem peccatorum, nisi statim recreatus essem. Dilata est itaque mundatio mea, quasi necesse esset ut adhuc sordidarer, si viverem; quia videlicet post lavacrum illud, major & periculosior in sordibus delictorum reatus foret.

2. Ita jam credebam, & illa, & omnis domus, nisi pater solus, qui tamen non evicit in me jus maternæ pietatis, quo minus in Christum crederem: sicut ille nondum crediderat. Nam illa satagebat, ut tu mihi pater esses Deus meus, potius quam ille: & in hoc adjuvabas eam, ut superaret virum, cui melior serviebat, quia & in hoc tibi, utique id iubenti, serviebat. Rogo te Deus meus, vellem scire, si tu etiam velles, quo consilio dilatus sum, ne tunc baptizarer. Vtrum bono meo mihi, quasi laxata sint lora peccandi, an non laxata sint? Vnde ergo etiam nunc de aliis atque aliis sonat undique in auribus nostris: Sine illum, faciat quod vult, nondum enim baptizatus est, & tamen in salutem corporis non dicimus: sine, vulneretur amplius, nondum enim sanatus est? Quanto ergo melius, & cito sanarer, & id ageretur mecum, meorum meaque diligentia, ut recepta salus animæ meæ, tuta esset tutela tua, qui dedisses eam! Melius vero. Sed quot & quanti fluctus impendere tentationum post pueritiam videbantur, noverat eos jam illa mater: a & tibi tam eos unde postea formarer, quam ipsam jam effigiem, committere volebat.

NOTÆ.

1. *Et tibi tam eos &c.*) locus obscurus, & forte mendosus. Ego hunc sensum eruo. Mater tibi Domine tam eos fluctus tentationum, quos impendere mihi noverat, unde (sive per quos) postea formarer, (sive erudirer) ad veram fidem & virtutem, commendabat, quam ipsam jam effigiem animæ meæ, qualem fore prævidebat in fide Catholica.

V S V S.

1. Catholici ex hoc cap. colligunt antiquitatem signi S. Crucis, cujus usum à pia matre sua Augustinus jam tum puerulus erat edoctus. Item usum salis benedicti, qui dabatur Catechumenis, teste Isidoro, de hoc enim loqui S. D. mihi certum est, quia conjungit saltem cum signo Crucis, quod non est dubium proprie sumi; accessit Augustinum fuisse vere Catechumenum, ut patet. I. 2. de off. sic. Eccles. c. 29.
2. Habent matres in S. Monica illustre exemplum Christianè filios instituendi, si patres officium negligant.
3. Discamus à S. Monica servire quibusvis superioribus, etsi minus bonis, quia & in hoc utique Deo id jubenti inservimus.
4. Ponit S. D. ob oculos eorum insaniam, qui in juventute, antequam conjugio, vel Sacerdotio initiati sunt, se in omnem scelerum licentiam effundunt, ejusque patronos habent, dicentes: *sine illum, faciat quod vult, nondum enim vir, nondum maritus, aut Sacerdos, aut Religiosus est: sine despumet fervorem ætatis.* Et tamen vulnerato non dicimus: *sine vulneretur amplius*, ut sapienter ait S. D. Accedit plerumque ejusmodi juvenes justo Dei judicio, ad statum honestum non pervenire, sed prius mori, aut infames fieri. Deniq; cum homo, licet virtutis studiosus, in Sacerdotio maxime, imo & Religione, habeat quod agat in tot tentationibus, periculis & occasionibus, nonne insanum est vitiosos habitus augere, auxilia gratiæ divinæ minuere, materiam tentationum quasi studio quærere: ut in statu destinato misere aut impie vivere prope debeas, aut perseverare non possis?

B

CAP.

CAP. XII.

*Ad literas se coactum bono suo, etsi non sine
iusta poena sua agnoscit.*

1. **I**N ipsa tamen pueritia (de qua mihi minus, quam de adolescentia metuebatur) non amabam literas, & me in ea urgeri oderam, & urgebar tamen, & bene mihi fiebat, nec faciebam ego bene: non enim discerem, nisi cogerer. ^a Nemo enim invitus bene facit, etiam si bonum est, quod facit. Nec qui me urgebant, bene faciebant: sed bene mihi fiebat abs te Deus meus. Illi enim non intuebantur, quò referrem, qui me discere cgebant, præterquam ad satiandas infatigabiles cupiditate copiosæ inopiæ, & ignominiosæ gloriæ.

Matth. 10.
30.

2. Tu vero, cui *numerati sunt capilli capiti nostri*, errore omnium, qui mihi instabant, ut discerem, utebaris ad utilitatem meam meo autem, qui discere volebam, utebaris ad poenam meam: qua plecti non eram indignus tantillus puer, & tantus peccator. Ita de non beneficientibus, tu bene faciebas mihi; & de peccante meipso, iuste retribuerebas mihi. Iussisti enim, & sic est: ut poena sua sibi sit omnis inordinatus animus.

NOTÆ.

^a Nemo enim invitus bene facit, etsi bonum est, quod facit) verum hoc est de eo, qui simpliciter et invitus, ita ut deliberate habeat voluntatem non faciendi bonum, nisi cogeretur. Cui enim vel indeliberato motu voluntatis, vel tantum secundum partem sensitivam displicet bonum

ad quod cogitur, is male non facit. Ita Susanna
 etsi motu mortis fluctuaret carne, mente tamen
 firmiter & sancte conclusit: *Melius esse sibi ab-*
que opere incidere in manus hominum, quam peccare in
conspetu Domini. Immo raro quis tam perfectus
 est, ut in actibus virtutum difficilioribus non
 sit invitus secundum quid, nec propter luctam
 carnis & spiritus, motum operi suo contrarium
 sentiat.

Vasque
 1. 2. d.
 27. c. 1.
 n. 6.
 Daniel.
 12. 23.

V S V S.

1. Quisque agat Deo gratias, quod etsi invitus
 à parentibus & magistris compulsus sit ad dis-
 cendas bonas literas, quarum fructum adulti ex-
 perimur, adolescentes non intelligimus, & sæpe
 tanto minus, quanto magis non ex errore malæ
 intentionis, sed studio divinæ gloriæ ad bonum
 nostrum compellimur.
2. Studium mortificationis merito in nobis ac-
 cendi debet, hoc certissimo S. D. principio. *Ius-*
sisti Domine, & ita est, ut pœna sua sibi sit omnis in-
ordinatus animus. Qui affectibus pravis obsequitur,
 tum ipsa illorum vehementia ac inordinatione,
 tum consequente conscientiae remorsu torque-
 tur; quæ pœna justus Deus peccantes merito in
 hac vita punit, quia ordinatæ caritatis, & vir-
 tutis ac bonæ conscientiae gaudium spernunt.

CAP. XIII.

*Accusat inordinatum poëticorum figmento-
 rum amorem, utiliorumque artium ne-
 glectum.*

1. **Q**uid autem erat causæ, cur græcas
 literas oderam, quibus puerulus im-
 buebar, ne nunc quidem mihi satis explo-
 ratum est. Adamaveram enim latinas, non
 quas primi magistri, sed quas docent, qui
 Grammatici vocantur. Nam illas primas,
 ubi legere & scribere & numerare discitur,

Psal. 77.
39.

non minus onerosas poenalesque habebam
quam omnes gr̃acas. Vnde tamen & hoc
nisi de peccato & vanitate vitæ? *quia car-*
eram, a & spiritus ambulans & non revertens. Nam
utique meliores, quia certiores erant pri-
mæ illæ literæ (quibus fiebat in me, & fi-
ctum est, & habeo illud: ut & legam, si qui-
scriptum invenio: & scribam ipse, si quid ve-
lo) quam illæ, quibus tenere cogebar. Ane-
nescio cuius errores, oblitus errorum meo-
rum; & plorare Didonem mortuam, qui
se occidit ob amorem; cum interea me ip-
sum in his à te morientem, Deus vita mea
ficcis oculis ferrem miserrimus. Quid enim
miserius misero, non miserante seipsum
& flente Didonis mortem, quæ fiebat aman-
do Aneam: non flente autem mortem su-
am, quæ fiebat non amando te?

Psal. 34.

21.

Iac. 4. 4.

Virgil.

Aeneid. 6.

2. Deus lumen cordis mei, & *b* panis in-
terius animæ meæ; & *c* virtus maritans me-
tem meam & sinum cogitationis meæ, non
te amabam; & *d* fornicabar abs te; & for-
nicanti sonabat undique, *euge, euge.* *Ami-*
tia enim huius mundi, fornicatio est abs te. *E-*
euge, euge dicitur, ut pudeat, si non ita homo
sit. Et hæc non flebam, sed flebam Didonem
extinctam, ferroque extrema secutam, sequens ip-
se extrema condita tua, relicto te; & ter-
riens in terram; & si prohiberer ea legere
dolerem, quia non legerem, quod dolerem.
Talis dementia, honestiores & uberiores
literæ putabantur, quam illæ quibus legere
& scribere didici.

3. Sed nunc in animam meam Deus
meus clamet, & veritas tua dicat mihi: non
est ita, non est ita, melior est prorsus do-

Stri-

Strina illa prior. Nam ecce paratior sum
oblivisci errores Æneæ, atque omnia ejus-
modi, quam scribere & legere. At enim
vela pendent liminibus grammaticarum
scholarum; sed non illa magis honorem se-
creti, quam tegumentum erroris signifi-
cant. Non clament adversum me, quos jam
non timeo, dum confiteor tibi, quæ vult
anima mea, Deus meus: & acquiesco in re-
prehensione malarum viarum mearum, ut
diligam bonas vias tuas. Non clament ad-
versum me venditores grammaticæ, vel em-
ptores; quia si proponam eis interrogans,
utrum verum sit, quod Æneam aliquando
Carthaginem venisse Poëta dicit? indoctio-
res se nescire respondebunt, doctiores au-
tem etiam negabunt verum esse.

4. At si quæram, quibus literis scribatur
Æneæ nomen, omnes mihi, qui hæc didi-
cerunt, verum respondebunt: secundum
id pactum & placitum, quo inter se homi-
nes ista signa firmarunt. Item, si quæram,
quid horum majore vitæ hujus incommo-
do quisque obliviscatur, legere & scribe-
re, an poëtica illa figmenta? quis non vi-
deat, quid responsurus sit, qui non est pe-
nitens oblitus sui? Peccabam ergo puer, cum
illa inania istis utilioribus amore præpone-
bam; vel potius ista oderam, illa amabam.
Iam vero unum & unum duo, duo & duo
quatuor, odiosa cantio mihi erat; & dulcis-
simum spectaculum vanitatis, equus ligneus
plenus armatis; & Troiæ incendium, atque
ipsius umbra Creiſæ.

Virgil. 2.
Æneid.

N O T Æ.

- a *Spiritus ambulans, & non revertens*) id est vitam habens mortalem, quæ continuo progreditur à pueritia ad juventutem, & non revertitur ad pueritiam, progreditur à juventute ad senectutem, & non revertitur ad juventutem; sed brevi compendio tendit ad mortem, à qua non revertitur ad vitam.
- b *Panis oris intus anima mea*) cibus animæ Deus est cognitus & amatus, os animæ consideratio & meditatio, per quam divinas illustrationes recipimus.
- c *Virtus maritans mentem meam*) fecundat Deus animam humanam, ei se per gratiam instans sponsi copulando, unde sequuntur virtutis partus.
- d *Fornicabar abs te*) id est deserto amore tuo quæ es sponsus unicus animæ meæ, adhæsi per inordinatum affectum creaturis, velut meretricibus. S. Iac. cap. 4. v. 4. ait, *amicitiam hujus mundi inimicam esse Dei*. S. Augustinus vero appellat fornicationem, nam ideo amicitia mundi est inimica Dei, quia est illicita conversio ad amorem creaturarum, deserto amore creatoris, adeoque spiritualis fornicatio. Vnde S. Iacobus amicos mundi vocat adulteros.
- e *Vela pendent liminibus*) ornatus credo gratia, & secreti, ut ipse S. D. significat, ad excludendos prætereuntium & curiosorum oculos, forte etiam quietis, ad arcendos magis clamores & strepitus.

V S V S.

1. Iterum ob oculos ponitur nostræ naturæ corruptio, quæ desertis utilioribus, ad minus utilia rapitur. Ita S. D. ad fabulas promptior erat, quam literas magis necessarias, & Arithmeticam, quam designat per illa verba: *unum & unum, duo & duo odiosa cantio mihi erat.*
2. Fabulis non esse multum operæ impendendum insinuat S. D. sufficit tantum scire, quantum opus est ad autores meliores intelligendos. Multum in iis tricarî, & nugis gentilium poetarum libros, versus, conciones, colloquia, scholæ

implere, est tempus male perdere, & meliora negligere.

3. Tum hoc tum aliis locis egregie ostendit S. D. quomodo ex profanis literis spiritualemente fructum colligere possimus. Quam salubriter ab erroribus Æneæ transit ad errores suos, à morte Didonis ad mortem animæ suæ, & inordinatum creaturarum amorem! quam egregie l. 5. de civitate Dei c. 18 ex historiis illustrium Romanorum Christianos adhortatur ad fugam iactantiæ? Discant hinc Magistri similia sibi & discipulis suis ex profanis studiis decerpere, eosque ad eandem suam sponte cogitanda assuefacere, sic ipsi utique alius docebant, & discipuli rectius discent.

CAP. XIV.

Græcos Poetas se aversatam ob linguæ peregrinæ difficultatem.

1. **C**Ur ergo græcam etiam Grammaticam oderam talia cantantem? Nam & Homerus peritus texere tales fabellas, & dulcissime vanus est: mihi tamen amarus erat puero. Credo etiam græcis pueris Virgilius sit, cum eum sic discere coguntur, ut ego illum; videlicet difficulter. Difficultas omnino ediscendæ peregrinæ linguæ, quasi felle aspergebat omnes suavitates græcas fabulosarum narrationum. Nulla enim verba illa noveram: & sævis terroribus ac pœnis, ut nossem, instabatur mihi vehementer. Nam & latina aliquando (infans utique) nulla noveram; & tamen advertendo didici, sine ullo metu atque cruciatu, inter etiam blandimenta nutricum, & joca arriquentium, & læticias alludentium.

2. Didici vero illa sine pœnali onere urgentium, cum me urgeret cor meum ad pa-

tienda concepta sua: quæ non possem, nisi aliqua verba didicissem, non à docentibus, sed à loquentibus: in quorum, & ego auri- bus parturiebam, quicquid sentiebam. Hinc satis elucet, maiorem habere vim ad discen- da ista liberam curiositatem, quam meticu- losam necessitatem. Sed illius fluxum hæc restringit legibus tuis Deus; legibus tuis à magistrorum ferulis usque ad tentationes martyrum; valentibus legibus tuis miscere salubres amaritudines, revocantes nos ad te à jocunditate pestifera, qua recessimus à te.

V S V S.

Necessitatem legum pulchre colligit, ex fluxu hu- manæ instabilitatis, quæ nec constanter, nec fortiter fertur in honestum & utile. Ideo divi- na providentia leges instituit, quibus non so- lum pueri metu ferulæ, sed adulti quoque alia- rum pœnarum timore, omnes autem terrore gehennæ in officio contineamur.

C A P. XV.

*Orat, ut quidquid utile puer didicit,
Deo serviat.*

1. **E**Xaudi Domine deprecationem me- am, ne deficiat anima mea sub disci- plina tua; neq; deficiam in confitendo tibi miserationes tuas, quibus eruisti me ab om- nibus viis meis pessimis: ut dulcescas mi- hi super omnes seductiones, quas sequebar, & amem te validissime, & amplexer manum tuam totis præcordiis meis, ut eruas me ab omni tentatione usque in finem.

2. Ecce enim tu domine rex meus, tibi serviat, quicquid utile puer didici, tibi ser- viat,

viat, quod loquor, & scribo, & lego, & numero. Quoniam, cum vana discerem, tu disciplinam dabas mihi: & in eis vanis, peccata delectationum mearum dimisisti mihi. Didici enim in eis multa verba utilia, sed & quæ in rebus non vanis, disci possunt, & ea via tuta est, in qua pueri ambularent.

V S V S.

Utilis precatio ad postulandam perseverantiam, & divinæ gloriæ offerendum profectum in studiis, quem pueri fecimus.

CAP. XVI.

Detestandam esse consuetudinem discendi Latinitatem ex lascivis Poetis, ad libidinem incitantibus Deorum magisterio.

i. **S**ed væ tibi flumē moris humani. Quis resistet tibi? Quamdiu non ficcaberis? Quousque volves Evæ filios in mare magnum & formidolosum, quod vix transeunt, a qui lignum conscenderint? Nonne ego in te legi, & tonantem Iovem, & adulterantem? & utiq; non posset hæc duo, sed actum est, ut haberet auctoritatem ad imitandum verum adulterium, lenocinante falso tonitruo. Quis autem b penulatorum magistrorum audit aure sobria, c ex eodem pulvere hominem clamantem & dicentem: *fingebat hæc Homerus: & humana ad deos transferebat, d di-* Cicero l. 1. Tuscul. 99.
vina mallet ad nos. Sed verius dicitur, quod fingebat hæc quidem ille, sed hominibus flagitiosis divina tribuendo, ne flagitia putarentur: & ut quisquis ea fecisset, non homines perditos, sed cælestes deos videretur imitatus.

B 5

2. Et

In Evan-
cho.
Act. 3.
S. 5.

2. Et tamen ô flumen tartareum ! jactantur in te filii hominum cum mercedibus, ut hæc discant : & magna res agitur cum hoc agitur publice in foro , in conspectu legum & supra mercedem salaria decernentium. Et saxa tua percutis & sonas, dicens: hinc verba discuntur, hinc acquiritur eloquentia, rebus persuadendis sententiisque explicandis maxime necessaria. Ita vero non cognosceremus verba hæc : *imbrem aureum*, & *gremium*, & *fucum*, & *templa cali*, & alia verba, quæ in eo loco scripta sunt, nisi Terentius induceret nequam adolescentem, proponentem sibi Iovem ad exemplum stupri : dum spectat *tabulam quandam pictam* in pariete, ubi inerat *pictura hæc* : Iovem quo pacto Danaæ misisse ajunt in *gremium quondam imbrem aureum*, *fucum factum mulieri*? Et vide, quemadmodum se concitat ad libidinem, quasi cælesti magisterio ! At, quem Deum? inquit, Qui *templa cali summa*, sonitu concutit. Ego homuncio id non facerem? Ego vero ita illud feci, ac libens.

2. Non omnino per hanc turpitudinem verba ista commodius discuntur, sed per hæc verba turpitudine ista confidentius perpetratur. Non accuso verba quasi vasa electa atque preciosa : sed vinum erroris, quod in eis nobis propinatur ab ebriis doctoribus, & nisi biberemus, cædebamur: nec appellare ad aliquem judicem sobrium licebat. Et tamen ego, Deus meus, in cujus conspectu jam segura est recordatio mea, libenter hæc didici, & eis delectabar miser, & ob hoc bonæ spei puer appellabar.

NOTÆ.

- a *Qui lignum conscenderint*) navem intelligit, sic Sap. 15. v. 4. Arca Noë, & c. 14. v. 1. & 3. quælibet navis dicitur lignum. Est autem metaphora quasi dicas flumen consuetudinis perversæ vix superare eos, qui velut conscensa nave effugere nituntur.
- b *Penulorum Magistrorum*) id est, palliatorum; est enim penula vestis, quæ tunicæ injicitur adversus frigoris & tempestatis vim. Eâ ætate S. Augustini utebantur Professores Grammaticæ.
- c *Ex eodem pulvere*) eadem arena vanitatis, superbiæ, idololatriæ, in qua cum aliis volutabatur miser Cicero.
- d *Divina mallem ad nos*) quæ autem divina? ait idem Cicero, *vigere, sapere, invenire, meminisse*. Addo ego: sanctum, justum, misericordem, perfectum esse, hæc plane divina sunt, quæ Christus ad nos transtulit, *Estote ergo misericordes, sicut Pater vester* Luc. 6. 36. *misericors est. Estote ergo perfecti, sicut & pater vester* Matth. 5. 48. *cælestis perfectus est.*
- e *Supra mercedem salaria*) sensus est, præter mercedem, five Minerval, quod singuli Magistris privatim solvebant, decreta iisdem publice per leges annua stipendia; quæ forte ideo salaria dicuntur, quod ea percipientes inde se alant.
- f *Saxa tua percutis &c.*) pergit uti metaphora rapidi fluminis, live torrentis, cui similis est consuetudo prava. Sicut autem flumen cum sono fertur per saxa, ita ingenti præconio extolluntur lascivi poetæ ob linguæ latinæ Magisterium.

V S V S.

1. Nulla magis suspecta esse debet excusatio salutis Studioso, quam ea quæ à consuetudine ducitur. Difficile est niti contra hunc torrentem, & unum solum facere aut non facere, quod plerique omnes faciunt aut non faciunt. Agnovit id S. D. consuetudine prælegendi pueris impuros Poëtas, quæ & ipse in mare mortuum putidæ libidinis devolutus est.
2. Valere merito debet autoritas tanti Doctoris, ad impuros poetas à juventute removendos. I. Quia non tam eleganter loqui, quam turpiter facere docent, I 1. Experientia probat, multos qui

qui Ovidium de amore, Apuleium, Petronium, aliosque fœtentes Veneris hircos prope devorant, vix tria verba latine lallare. III. Latinitas & amœnior eruditio ex puris autoribus hauriri potest affatim, priusquam ad lacunās & fimeta decurrere necesse sit. Etsi enim in lascivis poetis verba latina, velut vasa electa atque pretiosa in stercore, multæq; ingenii & eruditionis gemmæ lateant: nunquam tamen permiserim incauto juveni, ut cum periculo pudoris ista tangat. Evolvat prius Ciceronem, Cæsarem, Livium, Curtiū, Salustium, Florum, Æmiliū Probum, Virgiliū, Senecam, Statium, Claudianum, Ovidium, Martialem, Horatiū ab obscœnitate purgatos, & hos similesq; in succum suum redigat. Tum ubi maturior ætas, probatior virtus, uberioris doctrinæ necessitas periculi metum semoverint, Ægyptios illos lenones aggrediatur: & ex illis quoq; spolia colligat in complementum majoris eruditionis, ad Majorem Dei gloriam.

CAP. XVII.

In exercitio Scholastico Poëtas per paraphrasin reddendi studium vanæ laudis incusat.

1. **S** Ine me Deus meus dicere aliquid, & de ingenio meo munere tuo: in quibus à me deliramentis atterebatur. Proponebatur enim mihi negotium animæ meæ fatis inquietum, præmio laudis, & dedecoris vel plagarum metu, ut dicerem verba Iunonis irascentis & dolentis: quod non posset

Virgil. l. 1. *Italia Teucrorum avertere regem*, quæ nunquam
 Æneid. Iunonē dixisse audieram. Sed figmentorum poëticorum vestigia errantes sequi cogebamur: & tale aliquid dicere solutis verbis, quale poëta dixisset versibus. Et ille dicebat laudabilius, in quo pro dignitate adumbratæ personæ, iræ ac doloris, similior affectus eminebat: verbis sententias congruentes vestientibus.

2. Vt

2. Vt quid mihi illud, ô vera vita mea, Deus meus? quid mihi recitanti acclamabitur, præ multis coætaneis & conlectoribus meis? Nonne ecce illa omnia fumus & ventus? Itane aliud non erat, ubi exerceretur ingeniũ & lingua mea? Laudes tuæ Domine, laudes tuæ per Scripturas tuas, suspenderent palmitem cordis mei: & nõ raperetur per inania nugarũ, turpis præda volatilibus. Non enim uno modo sacrificatur transgressoribus Angelis.

V S V S.

1. Quantumvis Honos alat artes, & optima sit in-
doles adolescentũ, qui laude ducuntur & gloria,
deflet tamẽ S. D. nimium in scholasticis exercitiis
laudis studiũ. Vti quidem debet Magister laudis
ac gloriæ stimulis ad pueriles animos incitandos;
ubi vero senserit illos vel per nebulã intelligere,
humana omnia fumum, & ventũ esse; assuefaciat
illos paulatim & hortetur, ut desiderium laudis
humanæ, vertant in studium gloriæ divinæ.
2. Non doluit S. D. se exercitiis scholasticis acuisse
ingenium; id deplorat se non in divinis laudibus
argumentis è Scriptura petitis exercitatũ fuisse.
Vtilia, jucunda, varia, ingeniosa peti possunt ex
Scripturis sanctis, actis Sanctorum, Patribus, &
universa re Christiana, ut gentilium deliramen-
tis profanisque argumentis vix sit necesse adoles-
centes exerceri. Certe solis fabulis, ethnicorum-
que factis & moribus, stylum ac ingenium eo-
rum occupare, consultum non est. Discant po-
tius ex profanis quidem Scriptoribus, non tamen
vana, sed Christiana loqui.

C A P. XVIII.

*Deplorat cecitatem humanam servantem
præcepta Grammaticorum, & violantem
leges divinas.*

1. **Q** Vid autem mirum, quod in vanita-
tes ita ferebar, & à te Deus meus
B 7 ibam

ibam foras quando mihi imitandi propone-
bantur homines, qui aliqua facta sua nō ma-
la si cum barbarismo aut solœcismo enun-
ciarent, reprehensi confundebantur: si autē
libidines suas integris & rite consequenti-
bus verbis, copiose ornatēque narrarent,
laudati gloriabantur? Vides hæc Domine,
Psal. 102. & taces *longanimis*, & *multum misericors*, & *ve-*
3. *rax*. Nunquid semper tacebis? Et nunc eruis
de hoc immanissimo profundo quærentem
te animam, & sitientem delectationes tuas,
Psal. 26. 8. & cuius cor dicit tibi: *Quæsiui vultum tuum,*
vultum tuum Domine requiram. Nam longe à
vultu tuo ieram, in affectu tenebroso.

Luce 15. 2. Non enim pedibus & spaciis locorum
itur abs te, aut reditur ad te. Aut vero filius
ille tuus minor, equos aut currus vel naves
quæsiuit: aut avolavit penna visibili: aut mo-
to poplite iter egit, ut in longinqua regione
vivens, prodige dissiparet, quod dederas
proficiscenti: dulcis pater, quia dederas: &
egeno redeunti dulcior. In affectu ergo li-
bidinoso, id enim est tenebroso, atque id
est longe à vultu tuo. Vide Domine Deus,
& patienter, ut vides, vide, quomodo dili-
genter observent filii hominum pacta lite-
rarum & syllabarum, accepta à prioribus
locutoribus: & à te accepta æterna pacta
perpetuæ salutis negligant! ut qui illa sono-
rum vetera placita teneat aut doceat, si
contra disciplinam grammaticam, sine aspi-
ratione primæ syllabæ *ominem* dixerit: magis
displiceat hominibus, quam si contra tua
præcepta hominem oderit, cum sit homo.
Quasi vero quemlibet inimicum hominem
perniciōsius sentiat, quam ipsum odium,
quo

quo in eum irritatur ; aut vastet quisquam persequendo alium gravius, quam cor suum vastat inimicando.

3. Et certe non est interior literarum scientia, quam scripta conscientia, *id se alteri non facere, quod nolit pati.* Quam tu secretus es, habitans in excelsis in silentio, Deus solus magnus ! lege infatigabili spargens poënales cæcitates, super illicitas cupiditates ! Cum homo eloquentiæ famam quærit (adstans ante hominem iudicem, circumstante hominum multitudine, inimicum suum odio immanissimo infectans) vigilantissime cavet, ne per linguæ errorem dicat, *inter hominibus*, & ne per mentis furorem, hominem auferat ex hominibus, non cavet.

Tob. 4.
16.

Matth. 7.

12.

V S V S.

1. Adverte S. Augustinum duplex hîc perversionis suæ initium afferre. I. Lectionem poëtarum turpium, qua delectatus & sensim à Venere infectus est, de quo c. 16. II. exempla hominum vanorum, qui pluris faciebant scientiam, quam conscientiam, & magis formidabant solœcismū linguæ, quam vitæ. Sic enim paulatim relicto Deo patre optimo, cum filio prodigo abiit in regionem tenebrosam peccati: non pedibus, sed vitiosis affectibus. Attendant sibi adolescentes ab utroque malo, præsertim vero ab exemplis pravis, & vanis.

2. Iterum docet in studiis humanis cælestia sapere, cum ex Studio cavendi errorem in sermone, incitat ad fugam peccati.

3. Alte imprimendum animo est illud principium: quod Deus lege infatigabili spargit poënales cæcitates suas, dum ob peccata aufert illustrationes suas, hominesque ad eum modum excæcat, quo sol noctu omnia obscurat, subducendo lumen suum dormientibus, qui eo digni non sunt. Ita Deus ob præcedentia peccata & tempore subducit bonas cogitationes, nec mentem illu-

illu-

l. r. de per-
fect. div. à
c. 12. usq;
ad 16.

illustrat, uti prius. Hinc excæcatio in intellectu, & obduratio in voluntate, de qua pæna vitæ huius maxima, V. Lessium. Ex quo illud nota Deum excæcare solum negative, subducendo lumen, Diabolum vero positive, iudicium perversendo, & alliciendo.

CAP. XIX.

Se quoque magis timuisse barbarismum, quam peccatum, & innumerabilibus mendaciis, fraudibus, furtis puerilem innocentiam corrupisse.

1. **H**Orum ego puer morum in limine jacebam miser: & huius arenæ palæstra erat illa, ubi magis timebam barbarismum facere, quam cavebam, si facerem, non facientibus hæc invidere. Dico enim, & confiteor tibi Deus meus, in quibus laudabar ab eis, quibus placere, tunc mihi erat honeste vivere. Non enim videbam voraginem turpitudinis, in quam projectus eram ab oculis tuis. Nam in illis, jam quid me foedius fuit, ubi etiam talibus displicebam, fallendo innumerabilibus mendaciis & pædagogum, & magistros, & parentes: amore ludendi, studio spectandi nugatoria, & imitandi ludicra in quietudine?

2. Furta enim faciebam de cellario parentum, & de mensa; vel gula imperitante, vel ut haberem, quod darem pueris, ludum suum mihi, quo pariter utique delectabantur, tamen vendentibus. In quo etiam ludo fraudulentas victorias, ipse vana excellentiæ cupiditate victus, sæpe aucupabar. Quid

au.

autem tam nolebam pati, atque atrociter, si deprehenderem, arguebam, quam id quod aliis faciebam? Et si deprehensus arguerer, scire magis quam cedere libebat.

3. Istane est innocentia puerilis? Non est Domine, non est, oro te Deus meus. Nam hæc ipsa sunt, quæ à pædagogis & magistris, à nucibus, & pilulis, & passeribus, ad præfectos, & reges, aurum, prædia, mancipia: hæc ipsa omnino, quæ succedentibus maioribus ætatibus transeunt, sicuti ferulis majora supplicia succedunt. Humilitatis ergo signum in statura pueritiæ, rex noster probasti, cum aisti: *Talium est regnum cælorum.* Matth. 19. 14.

V S V S.

Agnoscant hic suum errorem illi, qui puerorum mendacia, fraudes, furta, aliaque delicta levia putant; verissime enim dixit S. D. hæc vitia à pueris, eorumque nugis, ad præfectos, & reges, aurum, prædia, mancipia, addo regna & provincias transire. Hinc magna crimina & ingentia mala invadunt Respublicas, quia parva puerorum delicta non emendantur, sed una cum illis excrefcere sinuntur.

C A P. XX.

Predicat dona nature ac beneficia sibi puero concessa, & pro iis gratias agit.

1. **S** Ed tamen Domine, tibi excellentissimo atque optimo conditori & rectori universitatis, Deo nostro gratias, etiam si me puerum tantum esse voluisses. Eram enim & jam tunc, & vivebam; videbam, atque sentiebam; meamq; incolumitatem, vestigium secretissimæ unitatis, ex qua eram,
curæ

curæ habebam; custodiebam interiore sensu integritatem sensuum meorum; inque ipsis parvis, parvarumque rerum cogitationibus, veritate delectabar, falli nolebam; memoria vigebam, locutione instruebar, amicitia mulcebar; fugiebam dolorem, abjectionem, ignorantiam. Quid in tali animante non mirabile atque laudabile?

2. At ista omnia Dei mei dona sunt, non mihi ego dedi hæc, & bona sunt, & hæc omnia ego. Bonus ergo est, qui fecit me, & ipse est bonum meum, & illi exulto bonis omnibus, quibus etiam puer eram. Hoc enim peccabam, quod non in ipso, sed in creaturis ejus, me atque cæteras voluptates, sublimitates, veritates quærebam: atque ita irruebam in dolores, confusiones, errores. Gratias tibi dulcedo mea, & honor meus, & fiducia mea, Deus meus. Gratias tibi de donis tuis, sed tu mihi ea serva. Ita enim servabis me, & augebuntur, & perficientur, quæ dedisti mihi, & ero ipse tecum, quia & ut sim, tu dedisti mihi.

V S V S.

Utiliter hoc caput pro recordatione beneficiorum pueritiæ, & gratiarum actione subinde expendetur.

LIBER

LIBER II.

Deplorat annum xvi ætatis suæ,
quo domi à scholis feriatuſ, in li-
bidinis barathrum & omnem vitæ
licentiam ſe immerſit.

CAP. I.

*Amore Dei recogitare incipit impuras vias
adoleſcentiæ ſuæ, & libidinoſos amores.*

1. **R**ecordari volo tranſactas
fœditates meas, & carnales
corruptiones animæ meæ,
non quod eas amem, ſed
ut amem te, Deus meus.
Amore amoris tui facio
iſtud, recolens vias meas nequiſſimas, in
amaritudine recogitationis meæ: ut tu dul-
ceſcas mihi, dulcedo non fallax, dulcedo
felix & ſecura, & a colligens me à diſper-
ſione, in qua fruſtatim diſciſſus ſum, dum
ab uno te averſus, in multa evanui.

2. Exarſi enim aliquando ſatiari in infe-
ris, in adoleſcentia: & ſilveſcere auſus ſum,
variis & umbroſis amoribus, & contabuit
ſpecies mea, & computruï coram oculis
tuis, placens mihi, & placere cupiens oculis
hominum.

NOTÆ.

a *Colligens me à diſperſione*) diſpergit ſe peccator ani-
mum effundendo in creaturas, & cor ſuum ve-
lut fruſtatim diſcindit, dum huic & illi inordi-
nato amore copulari deſiderat; nec tamen in
omni-

omnibus creaturis tantum boni invenit, quantum in uno Deo.

b *Satiari inferis*) id est rebus infimis, carne & sanguine, longe infra hominis dignitatem positis, relicto bono supremo, quod est Deus.

CAP. II.

Se amoris & concupiscentia æstu abreptum anno XVI ætatis, totas manus dedisse libidini: Deo permittente, nemine coercente.

1. **E**T quid erat, quod me delectabat, nisi amare & amari? Sed non tenebatur modus ab animo usque ad animum, quatenus est a luminosus limes amicitiae. Sed exhalabantur nebulae de limosa concupiscentia carnis, & scatebra pubertatis. & obnubilabant atque obfuscabant cor meum, ut non discerneretur serenitas dilectionis, à caligine libidinis. Vtrumque in confuso æstuabat, & rapiebat imbecillem ætatem per abrupta cupiditatum, atque mergabat gurgite flagitiorum. Invaluerat super me ira tua, & nesciebam. Obsurdueram stridore catenae mortalitatis meae, poena superbiae animae meae, & ibam longius à te, & sinebas; & jactabar, & effundebar, & diffuebam, & ebulliebam per fornicationes meas, & tacebas. O tardum gradum meum! Tacebas tunc, & ego ibam porro longe à te, in plurima, & plura sterilia semina dolorum, superba dejectione & inquieta lassitudine.

2. Quis mihi moderaretur ærumnam meam, & novissimarum rerum fugaces pulchritu-

chritudines in usum verteret, earumque suavitatibus metas præfigeret: ut usque ad conjugale littus exæstuant fluctus ætatis meæ, si tranquillitas in eis non poterat esse, sine procreandorum liberorum contenta, sicut præscribit lex tua Domine: qui formas etiam propaginem mortalitatis nostræ, c potens imponere lenem manum, ad temperamentum spinarum, à paradiso tuo seclusarum? Non enim longe est à nobis omnipotentia tua, etiam cum longe sumus à te. Aut certe d sonitum nubium tuarum vigilantius adverterem: *Tribulationem autem carnis habebunt huiusmodi. Ego autem vobis parco, &* 1 Cor. 7: 28. *Bonum est homini, mulierem non tangere, &* Ibid. 1. *Qui sine uxore est, cogitat ea, quæ sunt Dei, quomodo placeat Deo. Qui autem matrimonio iunctus est, co-* Ibid. 32. *gitat ea, quæ sunt mundi, quomodo placeat uxori.* Has ergo voces exaudirem vigilantior, & e abscessus propter regnum cælorum, felicius expectarem amplexus tuos.

3. Sed efferbui miser, sequens impetum fluxus mei relicto te; & excessi omnia legitima tua, nec evasi flagella tua. Quis enim hoc mortalium? Nam tu semper aderas misericorditer faviens, & amarissimis aspergens offensionibus omnes illicitas jocunditates meas, ut ita quærerem sine offensione jocundari; & ubi hoc possem, non invenirem quicquam, præter te Domine, præter te, *qui singis dolorem in præcepto, & per-* Psa. 93. 20 *cutis, ut sanes, & occidis nos, ne moriamur* Deut. 32. *abs te. Vbi eram, & quam longe exulabam* 39. *à deliciis domus tuæ, anno illo sexto decimo ætatis carnis meæ, cum accepit in me luxuria sceptrum, & totas manus ei dedi,*
vesaniæ

vesaniæ libidinis, licentiosæ per dedecus humanum, illicitæ autem per leges tuas? Non fuit cura meorum, ruentem excipere me matrimonio; sed cura fuit tantum, ut discerem sermonem facere quam optimum, & persuadere dictione.

N O T Æ.

S. Ethic.
cap. 4.

- a *Luminosus limes amicitia*) ille nimirum, qui discernit amorem honestum ab impuro, & in quo elucet vera amicitia, quæ diligit amicum *ab animo usque ad animum*, id est, propter bona animi, maxime virtutem. Vnde Aristoteles solum inter illos, qui virtute similes sunt, perfectam amicitiam agnoscit. Nam quæ corpus amici, & voluptatem ex eo quærit, luminosum litem transilit & in tenebras impuri amoris incidit, qui rationem obfuscet, & animum inquinat.
- b *Obsurdueram stridore catena*) ita malo legere, quam ut alii, *obsordueram*, ut sensus sit: animum tumultuantis concupiscentiæ velut catenæ, quæ mortalia membra ligantur in lege peccati, stridore, obsorduisse ad divinas inspirationes. Neque enim video, quid sit obsordescere per stridorem, qui obtundere solet aures, non maculare.
- c *Potens imponere lenem manum*) significat Dei suavem providentiam, quæ conjugalitatis vitæ tribulationes, si ve spinas in paradyso non futuras, licita voluptate temperavit.
- d *Sonitum nubium tuarum*) intelligit Apostolos, qui velut nubes imbrem, ita illi verbum Dei scriptis complectuntur, & in humanos animos depluunt, intonantes etiam judicia Dei, ejusque iram peccatoribus minantes.
- e *Abscissus propter regnum celorum*) id est, factus Eunuchus spiritualis, per propositum castitatis servandæ, convenienter Evangelio Matth. 19. vers. 12.

V S V S

V S V S.

1. Cautelam monstrat, qua se adolescentes custodiant, & ab aliis custodiantur, ne excedant limitem luminosum amoris & amicitiae; id fiet

I. Si virtutem solum diligant in iis quos amant.

II. Si omnem interiorem amicitiam cum diverso sexu fugiant, nihil etenim Studio cum femina. Vir & femina congruunt conjugio, non puer & femina.

III. Si ab omni delectatione sensuum, quæ ex alterius corpore, maxime per tactum, etsi non impudicum percipitur abstineant.

IV. Si nihil clam amoris permittant, quod arbitris aliis facere aut dicere non audent.

Secretum enim amantium suspicionem inicit tenebrarum Veneris. V. Si, ubi ad amandum se incitari sentiunt ardore & commotione corporis, certo credant id oriri ex concupiscentiacarnis, ideoque mox se cohibeant.

VI. Si affectus immoderati æstum Patri spirituali, seu Confessario aperiant, ejusque judicium ac consilium sequantur.

His cautelis poterunt discernere serenitatem dilectionis, à caligine libidinis: & manere intra limitem luminosum amicitiae.

2. Magnopere attendendum est anno XVI. ætatis, quo post inchoatam pubertatem magis incalcescit corpus.

Aristoteles ab iis, qui hac ætate se continent, servari temperantiam solere, per ætates posteriores autumat. lib. 7. de hist. animal. c. 1.

Vbi id adverte flammam concupiscentiae, pro varietate temperamenti, & educationis, aliquando serius, aliquando citius exardescere; & quamvis communiter circa hos annos sævire incipiat, ad vigesimum tamen annum & ultra, corruptionis juvenilis pericula extendi.

CAP.

CAP. III.

Se domi à Scholis feriatum, paterna vanitate & indulgentia, pravæque Societate, matre frustra dehortante, penitus corruptum fuisse.

1. **E**T anno quidem illo intermissa erant studia mea, dum mihi reducto à Madauris (in qua vicina urbe, jam coeperam literaturæ, atque oratoriæ percipiendæ gratia, peregrinari) longinquioris apud Carthaginem peregrinationis sumptus præparabantur, animositate magis quam opibus patris, municipis Thagastensis admodum tenuis. Cui narro hæc? Neque enim tibi Deus meus, sed apud te narro hæc generi meo, generi humano: quantulacunque ex particula incidere potest in istas meas literas. Et ut quid hoc? ut videlicet ego, & quisquis hæc legit, cogitemus de quam profundo clamandum sit ad te. Et quid propius auribus tuis, si cor confitens & vita ex fide est? Quis enim hominum non extollebat laudibus tunc patrem meum, quod ultra vires rei familiaris suæ impenderet filio, quicquid etiam longe peregrinanti studiorum causa opus esset? Multorum enim civium longe opulentiorum nullum tale negotium pro liberis erat; cum interea non satageret idem pater, qualis crescerem tibi, aut quam castus essem: dummodo essem disertus, vel disertus potius à cultura tua Deus, qui es unus, verus & bonus Dominus agri tui, cordis mei.

2. Sed

2. Sed ubi sexto illo decimo anno, interposito ocio ex necessitate domestica, feriatu ab omni schola, cum parentibus esse coepi, exceſſerunt caput meum vepres libidinum: & nulla erat eradicans manus. Quinimo, ubi me ille pater in balneis vidit pubescentem, & inquieta indutum adoleſcentia, quaſi jam ex hoc in nepotes geſtiret, gaudens matri indicavit, a gaudens vino-lentia (in qua te iſte mundus oblituſ eſt creatorem ſuum, & creaturam tuam pro te amavit) de vino inviſibili perverſa atque inclinata in ima voluntatiſ ſua. Sed matris in pectore, jam inchoaveras templum tuum, & exordium ſanctaſ habitatiſ tuæ; nam ille adhuc catechumenus, & hoc recens erat. Itaque illa exilivit pia trepidatione ac tremore: & quamvis mihi nondum fideli, timuit tamen vias diſtortas, in quibus ambulat, qui ponunt ad te tergum & non faciem.

3. Hei mihi, & audeo dicere tacuiſſe te Deus meus, cum irem abſ te longius? Itane, tu tacebaſ tunc mihi? Et cuiuſ erant, niſi tua, verba illa per matrem meam, fidelē tuam: quæ cantatiſ in aures meaſ? Nec inde quicquam deſcendit in cor meum, ut facerem illud. Volebat enim illa, & ſecreto memini, ut monuerit cum ſollicitudine ingenti, ne fornicarer; maximeque ne adulterarem cuiuſquam uxorem. Qui mihi monituſ muliebres videbantur, quibuſ obtemperare erubeſcerem. Illi autem tui erant, & neſciebam: & te tacere putabam, atque illam loqui, per quam mihi tu non tacebaſ: & in illa contemnebari à me, à me filio

C

ejus,

eius, filio ancillæ tuæ, servo tuo. Sed nesciebam; & præceps ibam, tanta cecitate, ut inter coætaneos puderet me minoris decoris, quam audiebam eos jactantes flagitia sua: & tanto gloriantes magis, quanto magis turpes essent; & libebat facere non solum libidine facti, verum etiam laudis.

4. Quid dignum est vituperatione nisi vitium? Ego ne vituperarer, vitiosior fiebam: & ubi non supererat, quo admissis æquarer perditis, fingebam me fecisse, quod non feceram: ne viderer abjectior, quod eram innocentior, & ne vilior haberer, quod eram castior. Ecce, cum quibus comitibus iter agebam platearum Babylonis, & volutabar in coeno ejus, tanquam in cinamomis & unguentis preciosis! Et in umbilico ejus, quod tenacius hærerem, calcabat me inimicus invisibilis; & seducebat me, quia ego seductilis eram. Non enim & illa (quam *cf. 51. 6.* jam de medio Babylonis fugerat, sed ibat in cæteris ejus tardior) mater carnis meæ, sicut monuit me, pudicitiam ita curavit: quod de me à viro suo audierat, jamque pestilentiosum, & in posterum periculosum sentiebat, coërcere termino conjugalis affectus, si refecari ad vivum non poterat. Non curavit hoc, quia metus erat, ne impediretur spes mea compede uxoria, non spes illa, quam in te futuri seculi habebat mater; sed spes literarum, quas ut nossem, nimis volebat parens uterque. Ille, quia de te prope nihil cogitabat, de me autem inania; illa autem, quia non solum nullo detrimento, sed etiam nonnullo adjumento ad te adipiscendum, profutura æstimabat usitata illa studia

studia doctrinæ. Ita enim conjicio, recolens, ut possum mores parentum meorum. Relaxabantur etiam mihi ad ludendum habentæ, ultra temperamentum severitatis, in dissolutionem affectionum variarum: & in omnibus erat caligo intercludens mihi, Deus meus, serenitatem veritatis tuæ; & *prodibat tanquam ex adipe, iniquitas mea.*

Psal. 72. 6.

NOTÆ.

- a *Gaudens vinolentia, &c.*) significat per metaphoram inordinatum creaturarum amorem, quo peccatores ebrii sunt. Perversæ enim atque inclinatæ in ima, voluntatis delectatio, qua contra Dei leges rebus creatis inhæret, est vinum invisibile, cogitationes salutares opprimens.
- b *Iter agebam platearum Babylonie*) id est, ibam vias seculi ducentes ad interitum. Babylon enim significat confusionem, quia ibi *confusum est labium* Gen. 11. 9 *universa terra*, & secundum S. August. denotat *Societatem omnium impiorum, ab Oriente usque ad Occidentem*, sive mundum, qui recte hoc nomen sortitur, ob tantam errorum, peccatorum, miseriarum confusionem. S. August. in umbilico, sive medio ejus erat: mater vero, etsi jam de medio fugerat, adhuc tamen intra pomoeria vanitatis hærebat, inordinate desiderans filium in luteris profectum.
- c *Et prodibat, tanquam ex adipe iniquitas mea*) intelligit per *adipem* S. David divitias, saturitatem, otium; hæc enim causa sunt, & occasio multarum iniquitatum, ut de Sodoma testatur Ezech. cap. 16. v. 49. & de seipso hinc S. Augustinus, qui ex saturitate & licentia domestica, ruit in varias iniquitates.

V S V S.

- x. Parentem Augustini multi imitantur, qui non laborant, quam filii sint casti, innocentes, Deo cari, sed hoc solum, ut fiant, non dico deserti, sed vani. Nec tam dolent filios corrumpi, quam si advertant eos virtutis impense studere. Unde cum metuunt, ne curam à terrenis ad cælestia

transferant, vitæ scelerumque licentiam illis permittunt, imo & obtrudunt: maluntque esse Christiani, filios mundi & carnis servos quam Christi.

2. Discant Adolescentes in parentum, superiorumque suorum monitis Deum agnoscere; monitus enim ad virtutem & emendationem divini sunt, non humani. Qui illos contemnunt, ut S. Augustinus admonitiones matris suæ, cum illo in vitiorum gurgitem prolabantur. Utinam vero cum illo resurgant!
3. Ecce gradus, quibus in libidinis & impietatis barathrum descendit Augustinus. I. Inordinatus amor ludendi lib. 1. cap. 10. II. Mendacia & fraudes, etsi pueriles. ibid. cap. 19. III. Lectio poetarum obscenorum. ibid. cap. 16. IV. Exempla hominum vanorum. ibid. cap. 18. V. Carnalis amicitia. lib. 2. cap. 2. VI. In patria otium ab omni Schola. hic. c. 3. VII. Parentis vanitas solum desiderantis ipsius eloquentiam, negligentis conscientiam. ibid. VIII. Contemptus monitorum maternorum. ibid. IX. Societas prava. ibid. X. Licentia ludendi & omnium affectionum. ibid. Caveat adolescens tum semper, tum maxime, dum domi est in Vacationibus, à solitis studiorum & virtutum exercitiis feriatus, ne per hos gradus, velut scalas Gemonias sane gemitu dignas, in exitum devolvatur.
4. Agat Deo gratias, qui hos gradus exitii sui mature prævidit, vel cui Deus dedit parentes non minus æternæ, quam mortalis vitæ autores, aut alium salutis curatorem & custodem.

CAP. IV.

Furtum pomorum nullo bono suo, sola perniciendi libidine, una cum sociis se patravisse.

1. **F**urtum certe punit lex tua Domine, & lex scripta in cordibus hominum, quam

quam ne ipsa quidem delet iniquitas. Quis enim fur, æquo animo furem patitur? nec copiosus, adactum inopia. Et ego furtum facere volui, & feci, nulla compulsus egestate, nec penuria; sed fastidio iustitiæ, & sagina iniquitatis. Nam id furatus sum, quod mihi abundabat, & multo melius. ^a Nec ea re volebam frui, quam furto appetebam: sed ipso furto, & peccato. Arbor erat pirus in vicinia vineæ nostræ pomis onusta, nec forma, nec sapore illecebrosus. Ad hanc excutiendam atque exportandam, nequissimi adolescentuli perreximus nocte intempesta (quousque ludum de pestilentia more, in areis prodixeramus) & abstulimus inde onera ingentia, non ad nostras epulas, sed vel projicienda porcis; etiam si aliquid inde comedimus: dum tamen fieret à nobis, quod eo liberet, quo non liceret.

2. Ecce cor meum Deus meus, ecce cor meum, quod miseratus es in imo abyssi. Dicat tibi nunc ecce cor meum, quid ibi quærebat, ut essem gratis malus, & ^b malitiæ meæ causa nulla esset, nisi malitia. Fada erat, & amavi eam, amavi perire, amavi defectum meum; non illud, ad quod deficiebam, sed defectum ipsum meum amavi. Turpis anima, & dissiliens à ^c firmamento tuo in exterminium; non de decore aliquid, sed dedecus appetens.

N O T Æ.

^a Nec ea re frui volebam, quam appetebam, sed ipso furto & peccato) Non amavit S. Augustinus furtum, ut malum est. Boni enim causa, ait S. Dionysius, cap. 4. de sunt omnia, & quæ bona sunt, & quæ mala: quippe div. uom. cum hac quoque boni desiderio agamus. Nemo enim proposito sibi malo, facit, quod facit. Cujus ratio est,

1.2. q. 8. a
1. c. & q.
27. a. 1. c.

a. Phyc.

Valent.
1. 2. d. 6.
q. 8. p. 1.

Psal. 72.
28.
Psal. 36. 9.

teste S. Thom. quia appetitus & amor est *inclinatio appetentis in aliquid*, nihil autem inclinatur nisi in aliquid sibi conveniens, five connaturale & proportionatum, adeoque bonum, nam quod deficit à convenientia, connaturalitate & debita proportionem, omnium iudicio malum est. Quia vero appetitus sensitivi & voluntatis inclinatio sequitur bonum, ut in apprehensione existit: hinc possumus aliquid appetere, quod non est vere bonum, sed solum apparenter, secundum nostram apprehensionem, unde Aristoteles dixit: quod *finis est bonum, vel apparens bonum*. Tale bonum erat in apprehensione Augustini, libertas faciendi impune, quod non licebat, ex ipso peccantium consortio magis dulcescens.

b *Malitia mea causa nulla esset, nisi malitia*) Nulla ratio boni delectabilis, vel utilis Augustinum movit ad furtum, sed sola libido utendi illicita libertate. Hanc pravam voluntatem appellat S. D. malitiam, quia est causa malæ electionis, qua scienter eligitur peccatum, non ob commodum aut delectationem, quæ ex re, verbi gratia pomum percipitur, sed ex ipsa transgressione legis, quatenus apprehenditur, ut actus five exercitium falsæ libertatis. Hoc sensu dicit S. D. *se amasse perire, & non illud ad quod deficiebat, nempe pomum, sed defectum ipsum, five furtum*: non sub ratione mali, sed boni apparentis, & sub tenebrosa omnipotentia similitudine ut ait cap. seq.

c *Disiliens à firmamento tuo*) id est lege divina, quæ firmat hominem in Deo, cui adherere bonum est, qui vero malignantur exterminabuntur.

CAP. V.

Peccata communiter non committi, nisi ex appetitu inordinato adipiscendi bona infima, vel metu ea amittendi.

1. **E** Tenim species est pulchris corporibus, & auro, & argento, & omnibus;
& in

& in contactu carnis, congruentia valet plurimum, cæterisque sensibus est sua cuique accommodata modificatio corporum. Habet etiam honor temporalis, & imperitandi atque superandi potentia suum decus: unde etiam vindictæ aviditas oritur. Et tamen in cuncta hæc adipiscenda, non est egredendum abs te Domine, neque deviandum à lege tua. Et vita, qua hic vivimus, habet illecebram suam, propter quendam modum decoris sui, & convenientiam cum his omnibus infimis pulchris. Amicitia quoque hominum caro nodo dulcis est, propter unitatem de multis animis.

2. Propter universa hæc atque huiusmodi, peccatum admittitur: dum immoderata in ista inclinatione, cum extrema bona sint, meliora & summa deferuntur, tu Domine Deus noster, & veritas tua, & lex tua. Habent enim & hæc ima delectationes, sed non sicut Deus meus, qui fecit omnia, quia in ipso delectatur iustus, & ipse est delitiæ rectorum corde. Cum itaque de facinore quæritur, qua causa factum sit, credi non solet, nisi cum appetitus adipiscendi alicujus illorum bonorum, quæ infima diximus, esse potuisse apparuerit, aut metus amittendi. Pulchra sunt enim & decora: quanquam præ bonis superioribus & opibus beatificis, abjecta & jacentia.

3. Homicidium fecit. Cur fecit? Admavit ejus conjugem, aut prædium; aut voluit deprædari, unde viveret; aut timuit ab illo tale aliquid amittere; aut læsus ulcisci se exarsit. Num homicidium sine causa faceret, ipso homicidio delectatus? quis credide-

Sallust. de
conjur.
Catil.

diderit? Nam & de quo dictum est vecor-
di, & nimis crudeli homine, quod *gratius*
potius malus atque crudelis erat, prædicta est ta-
men causa, *ne per ocium*, inquit, *torpesceret manus*
aut animus. Quare id quoque? cur ita? Ut
scilicet illa exercitatione scelerum, capta
urbe, honores, imperia, divitias assequere-
tur: & careret metu legum, & difficultate
rerum, propter inopiam rei familiaris, &
conscientiam scelerum. Nec ipse igitur Ca-
tilina amavit facinora sua, sed utique aliud,
cujus causa illa faciebat.

V. S. V. S.

Salutare & intimo cordi insculpendum suggerit
principium, *Habent hæc ima delectationes*, & *pul-*
chra sunt & decora, hinc tentatio, hinc concupi-
scentia, hinc ruina. Evades, si cogitabis & cre-
des, quod addit S. D. *sed non sicut Deus meus*,
qui fecit omnia, *sed præ bonis superioribus & opibus*
beatificis, abjecta & jacentia. Placeant creaturæ,
sed infra creatorem, & non abducent à Crea-
tore.

CAP. VI.

Peccata fallere umbraticâ boni alicujus spe-
cie, quod purum & liquidum est in solo
Deo: in furto autem se dilexisse falsam
libertatem.

1. **Q**uid ergo miser in te amavi, ô fur-
tum meum, ô facinus illud meum
nocturnum, sextidecimi anni ætatis meæ?
Non enim pulchrum eras, cum furtum es-
ses; aut vero aliquid es, ut loquar ad te?
Pulchra erant poma illa, quæ furati sumus:
quoniam,

quoniam creatura tua erant, pulcherrime omnium, creator omnium, Deus bone, Deus summum bonum, & bonum verum meum. Pulchra erant illa poma, sed non ipsa concupivit anima mea miserabilis. Erat enim mihi meliorum copia: illa autem decerpsi, tantum ut furarer. Nam decerpta projeci, & epulatus inde solam iniquitatem, qua latabar fruens. Nam & si quid illorum pomorum intravit in os meum, condimentum ibi facinus erat. Et nunc Domine Deus meus quæro, quid me in furto delectaverit? Et ecce species nulla est; non dico sicut in æquitate atque prudentia, sed neque sicut in mente hominis atque memoria, & sensibus, & vegetante vita. Neque sicut speciosa sunt sidera & decora locis suis, & terra & mare plena foetibus, qui succedunt nascendo decedentibus. Non saltem, ut est quædam defectiva species, & umbratica vitiis fallentibus.

2. Nam & superbia celsitudinem imitatur: cum tu sis unus super omnia Deus excelsus. Et ambitio quid nisi honores quærit & gloriam: cum tu sis præ cunctis honorandus, unus & gloriosus in æternum? Et sævitia potestatum timeri vult: quis autem timendus, nisi unus Deus? Deus: cujus potestati eripi, aut subtrahi quid, quando, aut ubi, aut quò, vel à quo potest? Et blanditiæ lascivientium amari volunt; sed neque blandius est aliquid tua charitate: nec amatur quicquam salubrius, quam illa præ cunctis formosa & luminosa veritas tua. Et curiositas affectare videtur studium scientiæ: cum tu omnia summe noveris. Ignorantia quoque

quoque ipsa atque stultitia, simplicitatis & innocentia nomine regitur: quia te simplicius quicquam non reperitur; quid autem te innocentius, quandoquidem opera tua malis inimica sunt? Et ignavia, quasi quietem appetit: quæ vero quies certa præter Dominum? Luxuria satietatem atq; abundantiam se cupit vocari: tu tamen es plenitudo, & indeficiens copia incorruptibilis suavitatis. Effusio, liberalitatis obtendit umbram: sed bonorum omnium largitor affluentissimus tu es. Avaritia, multa possidere vult, & tu possides omnia. Invidia de excellentia litigat: quid te excellentius? Ira, vindictam quærit: te iustius quis vindicat? Timor, insolita & repentina exhorrescit, rebus quæ amantur adversantia, dum præcavet securitati: tibi enim quid insolitum, quid repentinum? aut quis à te separat, quod diligis? aut ubi, nisi apud te, firma securitas? Tristitia, rebus amissis contabescit, quibus se oblectabat cupiditas, quia ita sibi nolle, sicut tibi auferri nihil potest.

3. Ita fornicatur anima, cum avertitur abs te, & quærit extra te ea, quæ pura & liquida non invenit, nisi cum redit ad te. *b* Perverse te imitantur omnes, qui longe se à te faciunt, & extollunt se adversum te. Sed etiam sic te imitando, *c* indicant creatorem te esse omnis naturæ: & ideo non esse, quò à te omnino recedatur. Quid ergo in illo furto ego dilexi, & in quo Dominum meum vel vitiose atque perverse imitatus sum? An libuit facere contra legem, saltem *d* fallacia, quia potentatu non poteram: ut mancā libertatem captivus imitarer, faciēdo

ciendo impune quod non liceret, tenebrosa omnipotentia similitudine?

NOTÆ.

- a *Epulatus inde solam iniquitatem*) id est, delectatus non pomorum esu, sed legis transgressione. Aliqui legunt: *sola iniquitate*, aliqui *epulatus* jungunt cum *projei*, minus commode, ut sentio.
- b *Perverse te imitantur*) quærendo gloriam, vindictam, potestatem judicandi, soli Deo debitam, juxta illud; *Gloriam meam alteri non dabo. Mihi vindicta, ego retribuam. Nolite judicare*, cum Deus sit imitandus in iis solum, quæ nobis conveniunt, & eo modo, quo conveniunt.
- c *Indicant Creatorem te esse*) quia actus peccati est entitas quadam vitalis valde mirabilis, participans adeoque repræsentans perfectiones divinas, & secundum esse physicum, pendens à generali concursu divino; etsi secundum esse morale, ut ab homine libere & contra legem fit, à Deo non fit volitus, sed solum permissus.
- d *Fallaciâ, quia potentatu non poteram*) ex fallaci libertate, non vera potestate aut potentia peccat malitia; leges enim transgredi illicitum est: & posse peccare infirmæ mutabilitatis est, non potentia. Recte quippe Deus omnipotens dicitur, qui tamen mori, & falli, & mentiri non potest, &c. Quod si ei accideret, nequaquam esset omnipotens. Unde quædam non potest, quia omnipotens est, ait alibi S. D.

Isai. 42. 3.

Rom. 12.

19.

Matt. 7. 1.

Leff. 1. 14.

de perfect.

div. c. 3.

n. 59.

lib. 5. de

civ. c. 10.

& lib. 22.

c. 25.

V S V S.

- I. Continet hoc caput materiam utilissimæ meditationis ad inflammandum amorem Dei adversus omnium vitiorum incentiva. Demonstrat enim S. D. omnia bona, quorum specie ad peccandum allicimur, in Deo meliora reperiri. Sic ergo concupiscentias malas elide: *Bonum est, quod quero; sed hoc ipsum in Deo meo est, & infinites melius in ipso est. Ille prohibet, ne hoc bono jam, & tali modo utar. Obtemperabo, & differam desiderium meum: donec in calo, & isto, & omnibus aliis bonis fruatur in ipso summo bono. Iuvabit autem pro singulis tentationibus, singula remedia ex hoc capite*

petere, non solum quando irruunt, sed sæpe ea præmeditari.

2. Detestanda sunt peccata ex malitia, utpote reliquis longe graviora; fiunt enim nulla perturbatione impellente, absque omni violentia, liberrime, & ex certa scientia, sola libidine transgrediendi legem. Quare & à Deo gravius puniuntur, juxta illud: *Servus, qui cognovit voluntatem Domini sui, & non fecit secundum voluntatem ejus, vapulabit multis.* Qui vero talia peccata frequentant, plerumque evadunt obstinati in malo, & incorrigibiles.

Luc. 12.
27.

CAP. VII.

Laudat Deum de venia peccatorum, quæ fecit, & de iis, quæ non fecit, aliosque ad idem hortatur.

1. **E**Cce ille servus fugiens dominum suum, & consecutus umbram! O putredo, ô monstrum vitæ, & mortis profunditas! Potuit ne libere, quod non licebat: non ob aliud, nisi quia non licebat? Quid retribuam Domino, quod recolit hæc memoria mea: & anima mea, non metuit inde? Diligam te Domine, & gratias agam, & confitear nomini tuo: quoniam tanta dimisisti mihi mala, & nefaria opera mea. Gratia tuæ deputo & misericordia tuæ, quod peccata mea tanquam glaciem solvisti. Gratia tuæ deputo, & quæcunque non feci mala. Quid enim non facere potui, qui etiam gratuitum facinus amavi? Et omnia mihi dimissa esse fateor: & quæ mea sponte feci mala, & quæ te duce non feci.

2. Quis est hominum, qui suam cogitans infirmitatem, audet viribus suis tribuere ca-

stita-

nitatem atque innocentiam suam : ut minus amet te, quasi minus ei necessaria fuerit misericordia tua, qua donas peccata conversis ad te ? Qui enim vocatus à te, secutus est vocem tuam : & vitavit ea, quæ me de meipso recordantem & fatentem legit : non me derideat ab eo medico agrum sanari, à quo sibi præstitum est, ut non agrotaret, vel potius ut minus agrotaret. Et ideo te tantundem, imo amplius diligit : quia per quem me videt tantis peccatorum meorum languoribus exui, per eum se videt tantis peccatorum languoribus non implicari.

V S V S.

1. Docet S. Augustinus eos qui per pœnitentiam à gravibus peccatis resipuerunt, Deo gratias agere : quod ista dimiserit, & in plura incidere non permiserit. Hæc gratiarum actio Deo utique gratissima est, & quotidie frequentanda.

2. Docet idem eos, qui divina gratia innocentiam conservarunt, non enim hoc ipsorum meritum, sed Dei beneficium est. Quod plurimi amittunt, quia nunquam pro illo gratias agunt, nec pro retinendo orant. Inter alia præsidia conservandæ innocentiae & castitatis, firmissima esse credat adolescens hæc duo. I. Gratiarum actionem pro gratia præterita. II. Orationem pro perseverantia, quam etsi homo mereri non possit, potest tamen precibus impetrare, ut docet S. D. qui pro ea impetranda Orationem dominicam aptissimam esse ostendit, ex doctrina S. Cypriani. Vnde salutis suæ amans merito quotidie Pater noster eum ob finem recitabit, cum salutatione Angelica, in cuius fine perseverantiam quoque petimus : nam *hora mortis nostra*, continet punctum perseverantiæ, *qua in Christo perseveratur usque in finem*, ut ait S. D.

lib. de bono persever.
cap. 2. & seqq.

Ibid. c. 14.

CAP. VIII.

*In furto amasse se quoque eam voluptatem,
quam faciebat consortium simul peccan-
tium.*

1. **Q**uem fructum habui miser aliquan-
do in iis, quæ nunc recolens eru-
besco, maxime in illo furto, in quo ipsum
furtum amavi, nihil aliud: cum & ipsum
esset nihil, & eo ipso ego miserior? Et ta-
men solus id non fecissem, sic recordor ani-
mum tunc meum, solus omni modo id non
fecissem. Ergo ibi amavi etiam consortium
eorum, cum quibus id feci. Non ergo nihil
aliud quam furtum, amavi: imo vero nihil
aliud, ^a quia & illud nihil est.

2. Quid est revera? quis est, qui doceat
me, nisi qui illuminar cor meum, & discer-
nit umbras ejus? quid est, quod mihi venit
in mentem querere, & discutere, & consi-
derare? Quia si tunc amarem poma illa, quæ
furatus sum, & eis frui cuperem: possem
etiam solus, si satis esset, committere illam
iniquitatem, qua pervenirem ad voluptatem
meam: nec ^b confricatione consciorum
animorum, accenderem pruritum cupidita-
tis meæ. Sed quoniam in illis pomis volu-
ptas mihi non erat, ea erat in ipso facinore,
quam faciebat consortium simul peccan-
tium.

NOTÆ.

^a Quia & illud nihil est) non enim est verum bonum
consortium pravorum, sed apparens: habens pri-
vationem veri boni, etsi non ametur nisi sub
specie veri boni.

^b Confricatione

b *Confricatione conscriptorum animorum*) ut caro scabie laborans confricatione delectatur : ita socii improbi, familiaritatis & mutue conspirationis dulcedine, instigantur ad ea, quæ soli non facerent.

CAP. IX.

Se prava societatis titillatione impulsus, fecisse furtum, quod non fecisset solus.

1. **Q**uid erat ille affectus animi? certe enim plane turpis erat nimis : & vix mihi erat, qui habebam illum. Sed tamen quid erat? *Delicta quis intelligit?* Ritus erat Pf. 18, 13. quasi titillato corde, quod fallebamus eos, qui hæc à nobis fieri non putabant, & vehementer nolebant. Cur ergo eo me delectabatur, quo id non faciebam solus? An quia etiam a nemo facile solus ridet? nemo quidem facile. Sed tamen etiam solos, & singulos homines, cum alius nemo præsens est, vincit ritus aliquando : si aliquid nimis ridiculum, vel sensibus occurrerit, vel animo.

2. At ego illud solus non facerem, non facerem omnino solus. Ecce est coram te Deus meus, viva recordatio animæ meæ. Solus non facerem furtum illud, in quo me non libebat id, quod furabar, sed quia furabar : quod me solum facere prorsus non liberet, nec facerem. O nimis inimica amicitia, seductio mentis investigabilis! ex ludio & joco nocendi aviditas, & alieni damni appetitus, nulla lucri mei, nulla ulciscendæ libidine; sed cum dicitur : eamus, faciamus, & pudet non esse impudentem.

NOTÆ.

a *Nemo facile solus ridet, &c.*) ritus enim ex admiratione

Pracast. de
Symp. c.
20. Vales.
l. 5. contr.
c. 9. 1. 2.
q. 32. a. 5.

tione nascitur, ut docent Philosophi; admiratio autem est desiderium sciendi aliquid novum aut insolitum, cujus causam, vel conditionem, vel circumstantiam ignoramus. ut sentit S. Thomas. Nova vero & insolita frequentius coram aliis, & ab aliis fiunt, aut narrantur, aut cogitantur, quam cum soli sumus. Vnde sæpius ac facilius coram aliis, præsertim familiaribus, ridemus, quam soli.

V S V S C A P. IX. & VIII.

Concipiendum hinc est odium malorum sociorum, sæpiusque illud in examine conscientiae repetendum. *At ego illud peccatum (detractionis, ebrietatis, luxuriæ, &c.) solus non facerem, non facerem omnino solus. Vel ergo vivam solus, vel eos quæram socios, cum quibus non plus mali, sed plus boni agam, quam solus.*

C A P. X.

Detestans pravi affectus feditatem, cupit in Deo quiescere.

Matth. 15.
27.

I. **Q** Vis aperit tortuosissimam istam & implicatissimam nodositatem? Fœda est, nolo in eam intendere, nolo eam videre. Te volo iustitia & innocentia, pulchra & decora honestis luminibus, & insatiabili fatietate. Quies est apud te valde, & vita imperturbabilis. Qui intrat in te, intrat in gaudium domini sui, & non timebit, & habebit se optime in optimo. Defluxi abs te ego, & erravi Deus meus, nimis devius à stabilitate tua in adolescentia: & factus sum mihi regio egestatis.

V S V S.

Vtilis est hæc aspiratio ad animum accendendum, ut postquam in peccatis quietem nullam invenit, eam in Deo solo quærat.

LIBER

LIBER III.

Confitetur se Carthagine in impuris amoribus volutatum; ibique ex Hortensio Ciceronis Sapientiæ amorem hausisse, anno XIX ætatis; postea in Manichæorum hæresin incidisse. Denique Matris de sua conversione somnium, & Episcopi cujusdam responsum recenset.

CAP. I.

Carthagine se impuros amores sectatum, & amara libidinum voluptate potitum.

I. Eni Carthaginem, & circumstrepebat me undique a sartago flagitiosorum amorum. Nondum amabam, & amari amabam: & secretiore indigentia, oderam me minus indigentem. Quærebam, quod amarem: amans amari, & oderam securitatem, & viam sine muscipulis. Quoniam fames mihi erat intus ab interiori cibo, te ipso Deus meus, & ea fame non esuriebam; sed eram sine desiderio alimentorum incorruptibilium, non quia plenus eis eram, sed quo inanior, eo fastidiosior. Et ideo non bene valebat anima mea, & ulcerosa b projiciebat se

se foras miserabiliter, scalpi avida contactu sensibilem. Sed si non haberent animam, non utique amarentur. Amare & amari dulce mihi erat magis, si etiam amantis corpore fruerer.

2. Venam igitur amicitiae coinquinabam sordibus concupiscentiae, candoremque ejus obnubilabam tartarea libidine: & tamen foedus atque inhonestus, elegans & urbanus esse gestiebam, abundanti vanitate. Rui etiam in amorem, quo cupiebam capi. Deus meus, misericordia mea, quanto felle mihi suavitatem illam, & quam bonus adspersisti! Quia & amatus sum, & perveni occulte ad vinculum fruendi, & colligabar latus ærumnosis nexibus: ut cæderer virgis ferreis ardentibus, zeli, & suspicionum, & timorum, & irarum, atque rixarum. Rapiebant me spectacula theatra, plena imaginibus miseriarum mearum, & fomitibus ignis mei.

N O T Æ.

- a *Sartago flagitiosorum amorum*) ut in sartagine fervet ac stridet caro cum frigitur, ita in corde S. Aug. fervebat impurus amor.
- b *Projiciebat se foras*) q. d. anima gratia Dei & delectationibus internis destituta, in creaturas extra se positas inordinate irruebat: ut earum sensibili dulcedine, velut scabiosus ungue, scalperetur. Vbi adverte S. D. familiarem esse hanc phrasin: *foras ire, egredi, foras se projicere*, cum loquitur de inordinato creaturarum amore; illæ enim foris sunt, regnum vero Dei, est justitia, gaudium & pax in Spiritu sancto, quæ intus sunt in animo nostro.

Rom. 14.
vers. 17.

V S V S.

1. Docet S. Aug. suo exemplo juvenem vanitati, & sensibus obsequentem, divina vero fastidientem, non posse se continere à gravibus flagitiis. Quod illi itaque evenit, ut in libidines & scortationes rueret: hoc, pro dolor! quotidie aliis, eandem ob causas, fieri videmus.
2. Ut olim ita & nunc miseranda est vanitas: eos urbanos & elegantes haberi, qui feminis colludere & corridere norunt. Reperiuntur qui indignantur filiis, eosque degeneres putant, si talia aversentur, maluntque spectare proterve provocantes aut jocantes, quam virgineo rubore suffundi.
3. Agnosce divinam bonitatem, quæ felle aspergit fædas voluptates, ut ab iis abstrahat: & mirare lascivorum stultitiam, qui in suis libidinibus caduntur virgis ferreis, ut loquitur S. D. & multa plura patiuntur sub jugo mundi, quam paterentur sub jugo Christi.

CAP. II.

Se impuros amores spectaculis theatricis fuisse, & infaustis amantium eventibus condoluisse, non vera misericordia.

1. **Q**uid est, quod homo ibi vult dolere, cum spectat luctuosa atque tragica, quæ tamen pati ipse nollet? Et tamen pati vult ex eis dolorem spectator, & dolor ipse est voluptas ejus. Quid est, nisi miserabilis insania? Nam eo magis eis movetur quisque, quo minus à talibus affectibus sanus est, quanquam, cum ipse patitur, miseria; cum aliis compatitur, misericordia dici solet. Sed qualis tandem misericordia, in rebus fictis & scenicis? Non enim ad subveniendum provocatur auditor, sed tantum ad do-

dolendum invitatur: & actori earum imaginum amplius favet, cum amplius dolet. Et si calamitates illæ hominum vel antiquæ, vel falsæ, sic agantur, ut qui spectat non doleat, abscedit inde fastidiens & reprehendens. Si autem doleat, manet intentus, & gaudens lachrymatur.

2. Lachrymæ ergo amantur, & dolores? Certe omnis homo gaudere vult. An cum miserum neminem esse libeat, libet tamen esse misericordem? Quod quia non sine dolore est, hac una causa amantur dolores. Et hoc de illa vena amicitia est. Sed quò vadit? quò fluit? Ut quid decurrit in torrentem picis bullientis, æstus immanes terrarum libidinum: in quos ipsa mutatur & vertitur per nutum proprium, de cœlesti serenitate detorta atque dejecta? Repudietur ergo misericordia? Nequaquam. Ergo amantur dolores aliquando.

3. Sed cave immunditiam anima mea, sub tutore Deo meo, *Deo patrum nostrorum, & laudabili, & super exaltato in omnia secula*, cave immunditiam. Neq; enim nunc non misereor. Sed tunc in theatris congaudebam amantibus, cum sese fruebantur per flagitia, quamvis hæc imaginarie gererentur in ludo spectaculi. Cum autem sese amittebant, quasi misericors contristabar, & utrumque me delectabatur tamen. Nunc vero magis misereor gaudentem in flagitio, quam velut dura perpeßum detrimento perniciosæ voluptatis, & amissione miseræ felicitatis. *a* Hæc certe verior misericordia, sed non in ea delectatur dolor. Nam & si approbatur officio caritatis, qui dolet miserum: mallet tamen
uti-

Dan. 3. 52.

utique non esse, quod doleret, qui germanitus misericors est. Si enim est malevola benevolentia (quod fieri non potest) potest & ille, qui veraciter sinceriterque misereatur, cupere esse miseros, ut misereatur.

4. *b* Nonnullus itaque dolor approbandus, nullus amandus est. Hoc enim tu Domine Deus, qui animas amas, longe alteque purius quam nos, & incorruptibilius misereris: quod nullo dolore sauciaris. Et ad hæc quis idoneus? At ego tunc miser & dolere amabam: & quærebam, ut esset, quod dolerem: quando mihi in ærumna aliena, & falsa, & saltatoria, ea magis placebat actio histrionis, meque alliciebat vehementius, qua mihi lachrymæ excutiebantur. Quid autem mirum, cum infelix pecus aberrans à grege tuo, & impatiens custodiæ tuæ, turpi scabie fœdarer? & inde erant dolorum amores, non quibus altius penetrarer (non enim amabam talia perpeti, qualia spectare) sed quibus audiris & fictis, tanquam in superficie raderer; quos tamen, quasi ungues scalpentium, fervidus tumor, & tabes, & sanies horrida consequebatur. Talis vita mea nunquid vita erat, Deus meus?

NOTÆ.

- a *Hæc certe verior misericordia*) misericordia vera est dolor sive displicentia de vero malo alterius, ut colligitur ex S. Th. quando nimirum ita præbetur misericordia, ut conservetur iustitia: sive cum indigenti tribuitur, sive cum ignoscitur pœnitenti, teste S. Aug. l. 9. de civ. Dei c. 5.
- Hæc vero misericordia, qua adolescens condolebat in theatro, infaustis flagitiose amantium eventibus, non erat vera: improbis enim eripi facultatem peccandi bonum, non malum est. Unde male de ipsorum bono doluisse se agnoscit.
- b* Non

l. 2. q. 303
a. 3.

l. 9. de civ.
Dei c. 5.

b *Nonnullus itaque dolor approbatus, nullus amandus est*) Ostendit etiam vera misericordia, non amari dolorem, tum quia mallet non esse alienam miseriam, de qua dolet, tum quia Deus misereretur absque ullo dolore, sola simplici displicentia alieni mali. Cum autem S. D. negat esse amandum dolorem miserentis, etsi sit approbatus: solum significat dolorem, ut est malum naturæ dissentaneum, nihil habere intrinsece, unde ametur. Non vero negat eum, ut suscipitur intentione caritatis, posse amari. Si enim potest approbari, bonus est: si bonus, potest amari: ergo si approbatus, est etiam amandus, non propter se, sed proximum. Quo pacto SS. Martyres amant mortem, & tormenta propter Deum.

c *Dolere amabam*) dolorem falsum, qui dum actorum peritia, nativæque repræsentatione augebatur, augebat impuros animi ardores. Non aliter itaque Aug. amabat & quærebat dolorem in fædis spectaculis, quam scabiosus unguis scalpentium: ut modico dolore dulciorem sentiat carnis pruritus.

V S V S.

Docet S. D. detestari turpia spectacula, quæ nihil aliud sunt, quam fomites libidinis, vel suscitandæ, vel alendæ.

C A P. III.

Se in templo quoque negotium libidinis procurasse, in schola autem Rhetoris superbiisse, calumnias tamen everforum odisse.

I. **E**T circumvolabat super me fidelis à longe misericordia tua. In quantas iniquitates distabui, & sacrilegam curiositatem secutus sum, ut deferente te, deduceret me ad ima infida, & circumventoria obsequia dæmoniorum; a quibus immolabam

labam facta mea mala, & in omnibus flagellabas me. Ausus sum etiam in celebritate solennitatum tuarum, intra parietes ecclesiæ tuæ concupiscere: & agere negotium procurandi fructus mortis. Vnde me verberasti gravibus poenis. Sed nihil ad culpam meam, ô tu prægandis misericordia mea! Deus meus, refugium meum à terribilibus nocentibus: in quibus vagatus sum præfidenti collo, à longe recedendo à te, amans vias meas, & non tuas, amans fugitivam libertatem.

2. Habebant & illa studia, quæ honesta vocabantur, ductum suum, intuentem fora litigiosa, ut excellerem in eis: eo laudabilior, quo fraudulentior. Tanta est cæcitas hominum, de cæcitate etiam gloriantium. Et major jam eram in schola rhetoris, & gaudebam superbe, & b tumebam typho, quamquam longe sedatior, Domine tu scis: & remotus omnino ab everfionibus, c quas faciebant everfores (hoc enim nomen sævum & diabolicum, velut insigne urbanitatis est) inter quos vivebam pudore impudenti, quia talis non eram. Et cum eis eram, & amicitiiis eorum delectabar aliquando, à quorum semper factis abhorrebam: hoc est, ab everfionibus, quibus proterve insectabantur ignotorum verecundiam, quam perturbarent gratis illudendo, atque inde pascendo malevolas lætities suas. Nihil est illo actu similis actibus dæmoniorum. Quid itaque verius, quam everfores vocarentur? Everfi plane prius ipsi atque perversi, deridentibus eos, & seducantibus fallacibus ocul-

culte spiritibus, in eo ipso, quod alios irridere amant & fallere.

N O T Æ.

1.1.c.17.
Psal. 49.
23.

a Quibus immolabam facta mea) sæpius S.D. opera humana per modum sacrificii explicat, sive in obsequium Dei, sive Dæmonis fiant. Sic supra dicebat non uno modo sacrificari transgressoribus Angelis, sic S. David: *Sacrificium laudis honorificabit me.*

b Tumebam typho) familiaris vox hæc est S. D. qua tumorem & fastum superbientis animi denotat; græce enim τῦφος fumum, cui superbia simillima est, item tumorem significat, & τυφώου idem est, quod inaniter jacto, superbio, tumeo.

Instit. 1.

c Quas faciebant eversores) dubium est, quos S.D. eversores intelligat; Cajus Iurisconsultus eversores appellat prodigos & dissolutos, qui patrimonium profundunt, & toto vitæ tempore sub curatore sunt, non minus, quam insani. Mihi S. D. eversores disciplinæ scholasticæ, & sanniones passim quosvis calumniis incessentes, videtur intelligere: hoc enim verba satis insinuant, dum ait eos infectatos ignotorum verecundiam.

V S V S.

1. Adverte, quomodo adolescens refractis semel timoris divini, & castitatis repagulis, omnia in pestem vertat: adeo ut in templo quoque, ubi negotium salutis curare deberet, exitium lascivo aspectu ac nutu sibi procuret.

2. Juvenem libidini deditum, nihil cæleste & æternum, sed vana solum ac caduca meditari, ut Augustinus inanem gloriam.

CAP.

CAP. IV.

Ex Hortensio Ciceronis hausit amorem Sapientia, anno XIX ætatis, Christi vero nomen ibi non reperit.

1. **I**Nter hos ego, imbecilla tunc ætate, discebam libros eloquentiæ, in qua eminere cupiebam fine damnabili, & ventoso per gaudia vanitatis humanæ. Et usitato jam discendi ordine, perveneram in librum quendam cujusdam Ciceronis, cujus linguam fere omnes mirantur, pectus non ita. Sed liber ille, ipsius exhortationem continet ad philosophiam, & vocatur Hortensius. Ille vero liber mutavit affectum meum, & ad te ipsum Domine mutavit preces meas, & vota ac desideria mea fecit alia. Viluit mihi repente omnis vana spes, & immortalitatem sapientiæ concupiscebam æstu cordis incredibili: & surgere jam coeperam, ut ad te redirem. Non enim ad acuendam linguam, quod videbar emere maternis mercedibus, cum agerem annum ætatis undevigesimum, jam defuncto patre ante biennium: non ergo ad acuendam linguam, referebam illum librum, neque mihi locutionem, sed quod loquebatur, persuaserat.

2. Quomodo ardebam Deus meus, quomodo ardebam evolare à terrenis ad te! & nesciebam, quid ageres mecum, apud te est enim sapientia. Amor autem Sapientiæ, nomen græcum habet, φιλοσοφίαν, quo me accendebant illæ literæ. Sunt, qui seducant

D per

Col. 1. 3.
9.

per philosophiam, magno, & blando, & honesto nomine colorantes & fucantes errores suos. Et prope omnes, qui ex illis & supra, temporibus tales erant, notantur in eo libro & demonstrantur; & manifestatur ibi salutifera illa admonitio spiritus tui, per servum tuum bonum & pium: *Videte, ne qui vos decipiat per philosophiam & inanem seductionem secundum traditionem hominum, secundum elementa hujus mundi, & non secundum Christum: quia in ipso inhabitat omnis plenitudo divinitatis corporaliter.*

3. Et ego illo tempore, scis tu lumen cordis mei, quoniam nondum mihi hæc Apostolica nota erant: hoc tamen solo delectabar in illa exhortatione, quod non illam sectam, sed ipsam quæcunque esset, Sapientiam ut diligerem, & quærerem, & assequerem, & tenerem atque amplexarer fortiter, excitabar sermone illo. Et accendebar, & ardebam: & hoc solo in me tanta flagrantia refrigebat, quod nomen Christi non erat ibi. Quoniam hoc nomen, secundum misericordiam tuam Domine, hoc nomen salvatoris mei filii tui, in ipso adhuc lacte matris, tenerum cor meum pie biberat & alte retinebat: & quidquid sine hoc nomine fuisset, quamvis literatum & expolitum, & veridicum, non me totum rapiebat.

V S V S.

I. Multum prodest lectio librorum, qui de Sapientia & virtute differunt, etsi ab Ethnicis scripti sint, quia in his quoque apparet, quam longe non solum à Deo, sed à natura quoque humana discedant homines scelerati. Certe ex Hor-

ten

tenlio Ciceronis, qui liber non extat, Augusti- Lib. de vi-
nus primum affectum Sapientiae, & nauseam ta beata.
vanitatis concepit, in quo adhuc à longe circum-
volabat super ipsum fidelis misericordia Dei, quia post
multos demum annos fecit, quod tum facien-
dum in ejus libri lectione, velut eminus vi-
dit.

2. Etsi immerſus flagitiis Auguſtinus, preces ta-
men ad Deum ardentè fundebat, argumento
efficaci Orationem eſſe bonæ mentis, ſaltem fu-
turæ indicium, juxta illud, *Benedictus Deus, qui* Pſal. 65.
non amovit deprecationem ſuam, & miſericordiam ſuam 10.
à me. Metuant illi amotam eſſe à ſe miſericor-
diam Dei, qui ipſi à ſe amovent omne ſtudium V.S.D. ib.
Orationis: & quibus ſupplicium eſt os ad pre-
candum aperire. Tales aut impii ſunt, aut erunt.
3. Metuant parentes divinum judicium, qui fi-
lios in vanitate & vanitati educant, illorumque
innocentiam ſua indulgentia corrumpunt, ne ſpe
excident: & vel ſua, vel illorum morte præ-
venti deliciis ſuis frui nequeant. Ecce pater Au-
guſtini, qui domi ſuæ filium anno XV I æta-
tis corrumpi permiſit, de eloquentia ipſius non
ſalute ſolicitus, vix eo anno elapſo, moritur:
nam hoc capite patrem ante biennium defun-
ctum memorat, cum ipſe ageret annum XIX.
4. Non rapiebant totum Auguſtinum libri gen-
tilium, quamvis expoliti & veridici, quia no-
men Chriſti non erat ibi, quod à matre cum la-
cte ſuxerat. Diſcant matres, quantum proſit fi-
lios mature aſſuefacere ad uſum ſalutaris Nomi-
nis; eſt talis inſtitutio ſubinde aut occaſio, aut
adjumentum ſalutis.

CAP. V.

*Scriptura ſimplicitatem præ Tullianæ
eloquentia ſprevit.*

1. **I**Taque inſtitui animum intendere in
ſcripturas ſanctas, ut viderem quales
eſſent. Et ecce, video rem non compertam

superbis, neque nudatam pueris; sed incessu humilem, successu excelsam, & velatam mysteriis; & non eram ego talis, ut intrare in eam possem, aut inclinare cervicem ad ejus gressus. Non enim, sicut modo loquor, ita sensi, cum attendi ad illam scripturam: sed visa mihi est indigna, quam Tullianæ dignitati compararem. Tumor enim meus, refugiebat modum ejus: & acies mea, non penetrabat interiora ejus. Veruntamen illa erat, quæ cresceret cum parvulis. Sed ego dedignabar esse parvulus: & turgidus fastu, mihi grandis videbat.

V S V S.

Ostendit S. D. viam ad intelligentiam Scripturarum esse humilitatem, sine qua spernitur nec intelligitur à superbis, & pervertitur ab hæreticis. Sed vide, quomodo Scriptura creverit, cum humili Augustino, quæ parva erat superbo: ita ait jam humilis: *Quidquid homo extra Scripturam didicerit, si noxium est, ibi damnatur, si utile invenitur. Et cum ibi quisque invenerit omnia, quæ alibi invenit: multo abundantius ibi inveniet ea, quæ nusquam omnino alibi, sed in illa tantummodo Scripturarum mirabili altitudine, & mirabili humilitate discuntur.*

L. 1. de d.
Christ. c.
42.

CAP. VI.

Manicheorum fallaciis seductus, Deum esse corpus quoddam splendidum & infinitum credidit.

I. **I**Taque incidi in homines a superbo delirantes & carnales nimis, & loquaces; in quorum ore laquei diaboli, & viscum confectum commixtione syllabarum nominis tui, sed & Domini Iesu Christi; & pa-

paracleti consolatoris Spiritus sancti. Hæc enim nomina non recedebant de ore eorum, sed sono tenus & strepitu linguæ; cæterum cor inane veri. Et dicebant: Veritas & veritas; & multi eam dicebant mihi, & nusquam erat in eis. Sed *b* falsa loquebantur, non de te tantum, qui veritas es, *c* sed etiam de istis elementis hujus mundi creaturis tuis: de quibus etiam vera dicentes philosophos, transgredi debui præ amore tuo, mi pater summe bone, pulchritudo pulchrorum omnium. O veritas, veritas, quam intime etiam tunc, medullæ animi mei suspirabant tibi! cum te illi sonarent mihi frequenter, & multipliciter voce sola; & libris multis & ingentibus. Et illa erant fercula, in quibus mihi esurienti te, inferebantur pro te Sol & Luna, pulchra opera tua: sed tamen opera tua, non tu, nec ipsa prima. Priora enim spiritualia opera tua, quam ista corporea, quamvis lucida & cœlestia. At ego nec priora illa, sed te ipsam, te veritas, in qua *non est commutatio, nec momenti obumbratio*, esuriebam & sitiebam. Et apponebantur adhuc mihi in illis ferculis phantasmata splendida: quibus jam melius erat amare istum Solem, saltem istis oculis; verum, quam illa falsa animo decepto per oculos. Et tamen, quia te putabam, manducabam; non avide quidem, quia nec sapiebas in ore meo, sicuti es: neque enim tu eras illa figmenta inania; nec nutriebar ex eis, sed exhauriebar magis. Cibus in somnis, simillimus est cibus vigilantium, quo tamen dormientes non aluntur, dormiunt enim. At illa nec similia erant ullo

modo

Iac. I. 17.

modo tibi, sicut nunc mihi locuta es; quia illa erant corporalia phantasmata, falsa corpora, quibus certiora sunt vera corpora ista, quæ videmus visu carneo, sive cælestia, sive terrestria. Cum pecudibus & volatilibus videmus hæc: & d certiora sunt, quam cum imaginamur ea. Et rursus certius imaginamur ea, quam ex eis suspicamur alia grandiora & infinita, quæ omnino nulla sunt: qualibus ego tunc pascebar.

3. At tu amor meus, in quem deficio, ut fortis sim, nec ista corpora es, quæ videmus, quamquam de cælo; nec ea es, quæ non videmus ibi: quia tu ista condidisti, nec in summis tuis conditionibus habes. Quanto ergo longe es à phantasmatibus illis meis, phantasmatibus corporum, quæ omnino non sunt! quibus certiores sunt phantasiæ corporum eorum, quæ sunt, & eis certiora corpora, quæ tamen non es. Sed nec anima es, quæ vita est corporum: ideo melior vita corporum certiorq; quam corpora. Sed tu vita es animarum, vita vitarum, vivens teipsa, & non mutaris vita animæ meæ. Vbi ergo mihi tunc eras, & quam longe? Et longe peregrinabar abs te, exclusus & à *filiis porcorum*, quos de filiis pascebam. Quanto enim meliores grammaticorum & poetarum fabellæ, quam illa decipula! Nam versus, & carmen, & Medea volans, utiliores sunt certe, quam quinque elementa varie fucata, propter quinq; antra tenebrarum, quæ omnino nulla sunt, & occidunt credentem. Nam versum & carmen, etiam ad vera elementa transfero. Volantem autem Medeam, etsi cantabam, non affe-

LUC. 15.
16.

afferebam : & si cantari audiebam , non credebam , illa autem credidi.

4. Væ væ, quibus gradibus deductus sum in profunda inferni ! quippe laborans & æstuans inopia veri , cum te Deus meus (tibi enim confiteor , qui me miseratus es , & nondum confitentem) cum te non secundum intellectum mentis , quo me præstare voluisti belluis , sed secundum sensum carnis quærerem (tu autem eras interior intimo meo , & superior summo meo) offendi in illam mulierem audacem , inopem prudentiæ , ænigma Salomonis , sedentem super sellam in foribus , & dicentem : *Panes occultos libenter edite , & aquam dulcem furtivam bibite.* Quæ me seduxit , quia invenit foris , habitantem in oculo carnis meæ : & talia ruminantem apud me , qualia per illum vorassem.

NOTÆ.

a *Homines superbè delirantes*) Manichæos intelligit , quorum autor Persa quispiam fuit Urbicus nomine , postea Manes dictus , ut ipsum nomen ejus insaniam proderet (*μάνης* enim Græcè , est furiosus) ejus tamen discipuli *in littera geminata Mannicheum* , quasi manna fundentem , appellaverunt teste S. August. hæc. 46. ad Quodvult Deum. Ejus vero doctrina non solum fuit impia , verum & stulta , ut mirum sit Augustinum potuisse ei fidem habere. Afferemus hic & alibi , cum opus erit , quosdam errores ex ipso S. D. qui nefariam hæresin elisit , multis nobilissimisque libris.

Tom. 6.
ope.

b *Falsa loquebantur, non de te tantum*) primus ac principalis Manichæi error fuit circa Deum. I. Posuit duo principia sibi contraria & coæterna : sive duas substantias , unam boni , alteram mali. II. Quando utraque natura inter se pugnavit , factam esse commixtionem boni & mali. III. De hac

commixtione à natura boni, hoc est à natura Dei, mundum esse conditum. IV. Lucem istam corpoream in infinitum extensam, & omnibus rebus lucidis, inter quas animas quoque humanas numerant, permixtam, esse Dei naturam. Vnde sequitur tum animas bonas, tum alias res lucidas esse frustra divinæ substantiæ.

c *Sed etiam de istis elementis*) fabulabantur enim. I. Elementa esse duplicia, quinque bona, & mala totidem. II. Priora à natura boni, posteriora à natura mali progenita. III. Ex bonis genitas virtutes sanctas: ex malis principes tenebrarum, IV. Mala hæc esse: *Fumum, tenebras, ignem, aquam, ventum*, his bona totidem opponi: *Fumo aërem, tenebris lucem, igni malo ignem bonum, aqua mala, aquam bonam, vento malo, ventum bonum*. V. Elementis malis debellandis missa esse elementa bona, de regno, & substantia Dei: & in illa pugna fuisse permixta. V I. In fumo nata animalia bipedia, ipsosque homines, in tenebris serpentia, in igne quadrupedia, in aquis natatilia, in vento volatilia. Quod intelligebant de substantiâ mali, quæ in singulis his reperitur, substantiam enim boni elementis bonis, ipsique Deo assignabant.

d *Certiora sunt, quam cum imaginamur ea*) quia nempe cognitio corporum præsentium, quæ habetur per oculos, est intuitiva: adeoque ex suo genere certior quam abstractiva, quæ objecto absente habetur & magis falsitati est obnoxia. Cum vero subjungit *vitam corporum esse certiores, quam corpora*, significat effectus vitæ, sive animæ esse tam manifestos, ut minus fallamur judicando aliquid esse vivens, quam corpus.

V S V S.

1. Eadem est Hæreticorum nunc & olim indoles, omnia apud ipsos perstrepunt nomine *Iesu Christi Salvatoris, & Spiritus sancti consolatoris, & illustratoris*, identidem crepant *puram Evangelii veritatem*. Sed cum omnibus hoc Hæreticis sit commune, monendi sunt simplices & incauti, nullum hinc veræ religionis argumentum sumi posse: sicut enim *non omnis, qui dicit: Domine, Domine, intrabit in regnum celorum*, vel ipso Christo teste, sic non

Mat. 7. 21.

non omnis qui usurpat nomen Domini, ostendit
viam ad regnum cælorum.

2. Causa cur S. D. fuerit in hæresin lapsus, ex
parte quidem intellectus fuit error, quo puta-
bat quidquid est, adeoque & Deum ipsum esse
corporeum: ex parte vero voluntatis perversus
affectus, quo nihil nisi carnale & corporeum
amabat, expertus illud, quod supra dixit: *Deum* Lib. 1. c.
insatigabili lege spargere panales catitates, super illicitas cupiditates. 18.
Vt vero libido præcipitavit Augu-
stinum in hæresin, ita alios quoque Veneris fi-
lios, in idem barathrum præcipitare solet ac po-
test: præsertim cum inter hæreticos peregrinan-
tur, à quibus si non hæresin, certe Atheismum
& Machiavellismum, in patriam non raro refe-
runt.

CAP. VII.

*In errores Marichæorum se incidisse, quia
nesciebat, unde malum, & Deum esse
incorporeum, & justis in veteri testa-
mento aliqua licuisse, quæ jam non li-
cent.*

I. **N**esciebam enim aliud vere quod
est; & quasi acutule movebar, ut
suffragarer stultis deceptoribus. a cum à me
quærerent: unde malum? & utrum forma
corporea Deus finiretur: & haberet capillos
& ungues? & utrum iusti existimandi essent,
qui haberent multas uxores simul; & occi-
derent homines, & sacrificarent de anima-
libus? Quibus rebus ignarus perturbabar:
& recedens à veritate, ire in eam mihi vi-
debar; quia non noveram malum non esse
nisi privationem boni, usque ad quod om-
nino non est. Quod unde viderem, cujus
videre usque ad corpus erat oculis, & ani-

Ioan. 4.
24.

mo usque ad phantasma? Et non noveram
Deum esse spiritum, non cui membra essent
 per longum & latum, nec cui moles
 esset: quia moles in parte minor est, quam
 in toto suo; & si infinita sit, minor est
 in aliqua parte certo spacio definita, quam
 per infinitum: & non est tota ubique sicut
 spiritus, sicut Deus. Et quid in nobis esset,
 secundum quod effemus similes Deo: & si

Genes. i.
17.

recte in scripturis diceremur, *ad imaginem
 Dei*, prorsus ignorabam.

1. Cor. 4.
3.

2. Et non noveram iustitiam veram inte-
 riorē, non ex consuetudine judicantem,
 sed ex lege rectissima Dei omnipotentis:
 qua formarentur mores regionum & die-
 rum pro regionibus & diebus, cum ipsa
 ubique ac semper esset, non alibi alia, nec
 alias aliter. Secundum quam iusti essent
 Abraham, & Isaac, & Iacob, & Moyfes, &
 David, & illi omnes laudati ore Dei: sed
 eos ab imperitis judicari iniquos, *b judicanti-
 bus ex humano die* & universos mores humani
 generis, ex parte moris sui metientibus.
 Tanquā si quis nescius in armamentis, quid
 cuique membro accommodatum sit, ocrea
 velit caput contegi, & galea calceari, & mur-
 muret, quod non apte conveniat: aut in uno
 die indicto à pomeridianis horis iustitio,
 quisquam stomachetur non sibi concedi,
 quid venale proponere, quia mane concess-
 um est: aut in una domo videat aliquid
 tractari manibus à quoquam servo, quod
 facere non sinatur, qui pocula ministrat:
 aut aliquid post præsepia fieri, quod ante
 mensam prohibeatur: & indignetur, cum
 sit unum habitaculum & una familia, non
 ubi-

ubique atque omnibus idem tribui. Sic sunt isti, qui indignantur, cum audierint illo seculo licuisse iustis aliquid, quod isto non licet iustis: & quia illis aliud præcepit Deus, istis aliud pro temporalibus causis, cum eidem iustitiæ utrique servierint: cum in uno homine, & in uno die, & in unis ædibus videant aliud alii membro congruere, & aliud jamdudum licuisse, & post horam non licere, quiddam in illo angulo permitti aut juberi, quod in isto iuste vetetur & vindicetur.

3. Nunquid iustitia varia est & mutabilis? Sed tempora, quibus præsidet, non pariter eunt, tempora enim sunt. Homines autem, quorum vita super terram brevis est, quia sensu non valent causas contexere seculorum priorum, aliarumq; gentium, quas experti non sunt, cum his quas experti sunt: in uno autem corpore, vel die, vel domo, facile possunt videre, quid cui membro, quibus momentis, quibus partibus personisve congruat, in illis offenduntur, his serviunt. Hæc ego tunc nesciebam, & non advertebā, & feriebam undique ista oculos meos, & non videbam. Et cantabam carmina, & non mihi licebat ponere pedem quemlibet ubilibet: sed in alio atque alio metro, aliter atque aliter, & in uno aliquo versu, non omnibus locis eundem pedem: & ars ipsa, qua canebam, non habebat aliud alibi, sed omnia simul. Et non intuebar iustitiam, cui servirent boni & sancti homines, longe excellentius atque sublimius habere simul omnia, quæ præcepit Deus, & nulla ex parte variari; & tamen variis temporibus non

omnia simul, sed propria distribuentem ac præcipientem. Et reprehendebam cæcus pios patres, non solum sicut Deus juberet atque inspiraret utentes præsentibus, verum quoque sicut Deus revelaret, futura prænunciantes.

N O T Æ.

a Cum à me quærent &c.) in triplicem Manichæorum errorem impulsus est Augustinus, triplici illorum fallacia. I. Quærebant ab illo, unde malum esset? cujus causam cum bono Deo assignare non posset, substantiam malam admisit, nesciens malum esse privationem boni. II. Cavillabantur Catholicos Deo humani corporis figuram tribuere, quod dicerent hominem factum ad imaginem Dei. Nesciens vero Augustinus, quia in re Deo similes simus: Deum esse corpus lucidum infinitum persuasus est. III. Dicebant justos esse non posse, qui haberent multas uxores, & occiderent homines, & sacrificarent de animalibus, quæ cum de patribus veteris testamenti tradantur, Deum non esse illius autorem inferebant.

Huic triplici veneno triplex opponit antidotum. I. Afferit malum esse privationem boni, quod infra pluribus ostendet. II. Deum esse spiritum, nec mole magnum, quia moles minor est in parte, quam in toto, Deus autem ubique totus est. III. Possè alio tempore quadam esse licita, alio illicita, quod variis exemplis aperte demonstrat. I. Ex ipsa justitia, quæ variis temporibus & locis eadē jam permittit, jam interdicit. II. Diversis membris non eadem conveniunt. III. In domo non possunt omnia fieri quovis loco. IV. Eodem die non permittuntur eadem, quavis hora. V. In eodem carmine non est ubivis locus cuilibet pedi, ergo potuerunt Patribus quoque veteris Testamenti quædam esse licita, quæ nunc sunt illicita, & merito interdicta.

V. ep. 5. ad
Marcell.

b Ex humano die) id est secundum iudicium humanum, ita Paulus I. c. ait: mihi pro minimo est, ut à vobis iudicer, aut ab humano die; sic etiam latini Scriptores diem pro iudicio sumunt, apud quos diem dicere idem est, quod in jus, siue iudicium vocare.

V S V S.

V S V S.

Hinc apparet, quam plerumque Hæreticorum argumenta sint frivola, utpote quæ quotidianis exemplis possunt refelli: & cum his pugnant, quæ ipsimet faciunt & credunt.

CAP. VIII.

Quæ sunt contra naturam, semper ac ubique illicita esse: quæ vero contra mores & pacta hominum, fieri licita jubente Deo.

1. **S**ed nunquid aliquando, aut alicubi, injustum est diligere Deum, ex toto corde, Deut. 6. 5. ex tota anima, ex tota mente, & diligere proximum Matt. 22. 37. tanquam seipsum? Itaque flagitia, quæ sunt contra naturam, ubique ac semper detestanda atq; punienda sunt, qualia Sodomitarum fuerunt. Gen. 19. 24. Quæ si omnes gentes facerent, eodem criminis reatu divina lege tenerentur: quæ non sic fecit homines, ut se illo uterentur modo. Violatur quippe ipsa societas, quæ cum Deo nobis esse debet, cum eadem natura, cujus ille auctor est, libidinis perveritate polluitur.

^a Quæ autem contra mores hominum Dist. 8. c. Quæ contra. sunt flagitia, pro morum diversitate vitanda sunt, ut pactum inter se civitatis aut gentis, consuetudine vel lege firmatum, nulla civis aut peregrini libidine violetur. Turpis enim omnis pars est suo universo non congruens. Cum autem Deus aliquid contra morem aut pactum, quorumlibet jubet: & si nunquam ibi factum est, faciendum est, & si commissum, instaurandum, & si institutum non

erat, instituendum est. Si enim regi licet in civitate, cui regnat, jubere aliquid, quod neque ante illum quisquam, nec ipse unquam jusserat: & non contra societatem civitatis ejus obtemperatur, imo contra societatem non obtemperatur (generale quippe pactum est societatis humanæ, obedire regibus suis) quanto magis Deo regnatori universæ creaturæ suæ, ad ea quæ jusserit, sine dubitatione serviendum est? Sicut enim in potestatibus societatis humanæ major potestas minori ad obediendum præponitur, ita Deus omnibus.

2. *b* Item in facinoribus, ubi libido est nocendi, sive per contumeliam, sive per injuriam, & utrumque vel ulciscendi causa, sicut inimico inimicus: vel adipiscendi aliqujus extra commodi, sicut latro viatori: vel evitandi mali, sicut ei, qui timetur: vel invidendo, sicut feliciori miserior, aut in aliquo prosperatus ei, quem sibi æquari timet, aut æqualem dolet: vel sola voluptate alieni mali, sicut spectatores gladiatorum, aut irrisores, aut illusores quorumlibet. Hæc sunt capita iniquitatis, quæ pullulant principandi, & spectandi, & sentiendi libidine: aut una, aut duabus earum, aut simul omnibus. Et vivitur male *c* adversus

Psal. 32. 2. tria & septem, *psalterium decem chordarum*, decalogum tuum, Deus altissime & dulcissime.

3. Sed *d* quæ flagitia in te, qui non corrumpis? Aut quæ adversus te facinora, cui noceri non potest? Sed hoc vindicas, quod in se homines perpetrant; quia etiam, cum in te peccant, impie faciunt in animas suas, & *mentitur iniquitas sibi*, sive corrumendo aut perver-

Psal. 26. 12.

pervertendo naturam suam, quam tu fecisti
& ordinasti: vel immoderate utendo con-
cessis rebus: vel in non concessa flagrando
in eum usum, qui est *contra naturam*: aut rei Rom. 2.
26.
tenentur, animo & verbis favientes adver-
sus te, & adversus *stimulum calcitrantes*: aut Aa. 5. 5.
cum disruptis limitibus humanæ societatis,
lætantur audaces privatis conciliationibus
aut direptionibus, prout quidque delecta-
verit, aut offenderit.

4. Et ea fiunt, cum tu derelinqueris fons
vitæ, qui es unus & verus creator, & rector
universitatis: & privata superbia, diligitur
in parte unum falsum. Itaque pietate humi-
li reditur in te, & purgas nos à consuetudi-
ne mala, & propitius es peccatis confiten-
tium, & exaudis gemitus compeditorum,
& solvis à vinculis quæ nobis fecimus: si
jam non erigamus adversus te cornua falsæ
libertatis, avaritia plus habendi, & damno
totum amittendi: amplius amando pro-
prium nostrum, quam te omnium bonum.

NOTÆ.

- a *Qua autem contra*) totum hunc ¶. retulit Gra-
tianus in decret. l. c. Probat autem S. D. exem-
plo potestatis humanæ, Deo in omnibus obtem-
perandum, etiam contra leges humanas.
- b *Item in facinoribus*) Addit exemplum aliud à vi-
tiis, quorum quædam sunt præcipua, & velut ca-
pita iniquitatis: nempe libido dominandi, five
superbia, & spectandi, five *contupiscentia oculorum*,
& sentiendi, five *concupiscentia carnis*. His enim
tribus reliqua omnia vitia famulantur.
- c *Adversus tria & septem*) præcepta nempe Decalo-
gi: tria primæ tabulæ, septem secundæ, quorum
illa ad Deum, hæc ad proximum spectant. Fre-
quenter vero decalogus dicitur psalterium de-
cem

In Psal.
21. vers. 2.

l. 3. de
doct.
Christ. c.
10.

l. 4. c. 15.

cem chordarum vel decachordum. Hinc psallere in psalterio decem chordarum, est preceptorum diligenti observatione Deum laudare, ut notat Bellarm.

d Quae flagitia in te &c.) S. D. inter flagitia & facinora ita distinguit: Quod agit indomita cupiditas ad corrumpendum animum & corpus suum (per illicitas voluptates) Flagitium vocatur. Quod autem agit, ut alteri noceat, Facinus dicitur. Et haec sunt duo genera omnium peccatorum. Sed flagitia priora sunt. Quae cum exinaniverint animum, & ad quandam egestatem perduxerint, in facinora prosilitur, quibus removeantur impedimenta flagitiorum, aut adjumenta quarantur.

e Idem docet infra. Vel immoderate utendo) significat peccata omnia patrari, vel abusu licitorum, ut cibi & potus; vel usu illicitorum, ut Veneris contra naturam; vel odio adversus Deum & blasphemia, quod est contra stimulum calcitrare, instar bovis, qui dum stimulo aratoris recalcitratur, magis seipsum lædit; vel denique violatione caritatis & societatis humanæ, per odia, injurias, seditiones, bella.

V S V S.

1. Imprime animo saluberrimum principium: Turpis omnis pars est, suo universo non congruens, ac vel inde disce ejus communitatis, cujus membrum es, bonas leges sedulo observare.
2. Cum vel ipsius naturæ ductu subditi obediant potestati majori, ut S. D. ostendit, cur non obtemperamus mandatis divinis, & hoc velut primum principium statuimus: Deo obediendum est?
3. Etsi Deo peccata nostra non noceant, justissime tamen illa vindicat, tanquam autor & custos naturæ; ad quem pertinet ejus corruptionem & abusum non solum vetare, verum & ulcisci.
4. Insculpe animo & hoc alterum adversus peccata principium: Peccator erigit adversus Deum corrupta falsa libertatis, avaritiâ plus voluptatis, pecuniæ, honoris habendi, & damno totum bonum suum, id est Deum, ejus gratiam, & salutem æternam amittendi. Sic paulo ante dixit, privata superbiâ, quæ initium est omnis peccati, diligi in parte unum falsum, id est partem aliquam bonorum apparentium, & derelinqui fontem vitæ, in quo est omne bonum verum.

Eccl. 10.
15.

C A P.

CAP. IX.

Multa facta homines improbant, qua Deus probat, & vicissim multa damnat, qua homines laudant: etsi vero aliquid Deus inusitatum jubeat, faciendum est.

I. **S**ed inter flagitia & facinora & tam multas iniquitates, sunt *a* peccata proficientium: quæ à bene judicantibus & vituperantur ex regula perfectionis, & laudantur spe frugis, sicut herba segetis. Et sunt *b* quædam similia vel flagitio, vel facinori, & non sunt peccata: quia nec te offendunt Dominum Deum nostrum, nec sociale consortium; cum conciliantur aliqua in usum vitæ congrua temporibus: & incertum est, an libidine habendi; aut puniuntur corrigendi studio potestate ordinata, & incertum est, an libidine nocendi. Multa itaque facta, quæ hominibus improbanda viderentur, testimonio tuo approbata sunt: & multa laudata ab hominibus, te teste damnantur: cum sæpe se aliter habet species facti, & aliter facientis animus, atque articulus occulti temporis.

2. Cum vero tu aliquid repente inusitatum & improvisum imperas, etiamsi hoc aliquando vetuisti (quamvis causam imperii tui, pro tempore occultes: & quamvis contra pactum sit aliquorum hominum societatis) quis dubitat esse faciendum, quando ea justa est societas hominum, quæ servit tibi? Sed beati, qui te imperasse sciunt. *c* Fiunt enim omnia à servientibus tibi, vel ad exhibendum quod ad præsens opus est, vel ad futura prænuncianda.

N O-

N O T Æ.

a *Peccata proficientium*) imperfectiones & negligentiae, quæ inter ipsum virtutis conatum subreperunt, & sicut herba segetis etsi inutiliter luxurians, promittunt frugem ac messem. Errando enim discimus non solum artes, verum & virtutes: ideoque quotidie dicimus: *dimitte nobis debita nostra.*

Gen. 22, 2
Exod. 3,
22. & 11.
2. & 12.
35. Ose. 1.
2.

b *Quædam similia vel flagitio, vel facinori*) ut occisio filii, quam Deus præcepit Abraham; spoliatio Ægyptiorum, facta ab Israëlitis, petentibus & auferentibus vasa argentea & aurea, vestemque plurimam; occupatio terræ Chanaan, quæ injuste videtur antiquis possessoribus erepta; adulterium Osee, cum accepit jubente Deo uxorem fornicariam; polygamia, sive plurium uxorum conjugium antiquis patribus usitatum. Hæc gentilium & Manichæorum, imo cuiusvis hominis iudicio improbanda viderentur: nisi Deus ea fieri iussisset, aut concessisset iustissime & sapientissime. Ipse enim est, qui pœnam mortis infligit omnibus hominibus pro peccato primi parentis, &c. cuius sententia si homo (verbi gratia Abraham) sit executor auctoritate divina, non erit homicida, sicut nec Deus. Similiter nec fuit contra iustitiam, quod mandavit Iudais, ut res Ægyptiorum acciperent, &c. quidquid enim accipit aliquis ex mandato Dei, qui est Dominus universorum, non accipit absq; voluntate Domini, quod est furari, ut ait S. Thom. Ipse Chanaanæos dupliciter invenit reos, pro eo quod & terras alienas invaserant (filii enim Cham invaserunt terram filiorum Sem, è quorum semine fuit Abraham) & postea scelera, & crimina inaudita commiserant, non ergo filii Israël terram alienam, quasi per injustitiam tollunt, sed suam propriam, quam per violentiam patres eorum perdiderant, receperunt, teste S. Augustino. Similiter etiam Osee accedens ad uxorem fornicariam, &c. non est machatus, nec fornicatus, quia accessit ad eam, quæ sua erat secundum mandatum divinum, qui est auctor institutionis matrimonii, inquit S. Thomas l. c. Polygamia deniq; ob multiplicationem generis humani antiquis patribus fuit concessa, ut tradit S. Augustinus.

c *Fiunt enim omnia à servientibus tibi*) fecerunt ista homines

Serm.
105. de
temp.
l. 16. de
civ. c. 38.
& l. 22,
contra
Faust. c.
47. v.
Belj. r. 2.
l. 1. de
matr.
c. 11.

homines iusti, ut servirent & obedirent Deo, qui noverat ita expedire, aut voluit per figuras significare futura: ut per Sacrificium Isaac, passionem filii sui, per occupationem terræ Chanaan, patriam cælestem aliquando à nobis occupandam.

V S V S.

1. Salutare principium adversus temeraria iudicia suggerit S. D. *sæpe se aliter habet species facti, aliter facientis animus, atque articulus oculi temporis.* Sic Ribad. 1
S. Ignatius cum factum excusare non posset, in- vitæ c.
tentionem excusabat: & profecto temporis in re subita ad consultandum, aut cavendum inopia, culpam frequenter tollit aut minuit.
2. Nihil insolitum in rebus gravibus & communiter illicitis est agendum, nisi Deo peculiariter incitante. Hinc addit S. D. *Beati qui te imperasse sciunt*; sicut sciebant Abraham, Moyses, Israëlitarum, Oseas, &c. ut dictum est.

CAP. X.

Hæc nesciens, credebatur ficum decerptam plorare, & particulas Dei in illa ligatas solvi, si à Manichæis comederetur.

1. **H**Æc ego nesciens, irridebam illos sanctos servos & prophetas tuos. Et quid agebam, cum irridebam eos, nisi ut irriderer abs te: sensim atque paulatim perductus ad eas nugas, a ut crederem ficum plorare, cum decerpitur, & matrem ejus arborem lachrymis lacteis? Quam tamen ficum b si comedisset aliquis sanctus, alieno sane non suo scelere decerptam, misceret visceribus: & anhelaret de illa Angelos, imo vero particulas Dei gemendo in oratione atque ructando; quæ particulae summi & veri Dei ligatae fuissent in illo pomo, nisi electi

electi sancti dente ac ventre solverentur. Et credidi miser, magis esse misericordiam præstandam fructibus terræ quam hominibus, propter quos nascerentur. Si quis enim esuriens peteret, qui Manichæus non esset, quasi capitali supplicio damnanda buccella videretur, si ei daretur.

N O T Æ.

Hæresi
46. ad
Quod
vult
Deus.

- a *Vt crederem ficum plorare*) delirabant enim Manichæi herbas & arbores, non solum vegetari, verum etiam sentire ac dolere, cum laduntur, nec aliquid inde sine cruciatu eorum, quemquam posse vellere, aut carpere. Propter quod agrum etiam spinis purgare nefas habent. Vnde agriculturam, quæ artium omnium est innocentissima, tanquam plurimum homicidiorum ream dementes accusant, ait S. D.
- b *Si comedisset aliquis Sanctus*) adverte ex eodem S. D. Manichæos, in duas generatim classes fuisse distributos. Quidam dicebantur Electi sive Sancti, alii Auditores. Priores erant, qui tantum in insania profecerant, ut magistri esse possent, aut in errore constantes essent. Reliqui adhuc rudes, vel vacillantes Auditorum, velut discipulorum & Catechumenorum loco erant: in quo ordine mansit Augustinus, nunquam receptus inter Electos.
- I. *Misceret visceribus, & anhelaret de illa Angelos, imo vero particulas Dei, &c.*) Ex commixtione boni & mali, quæ facta est cum utraque Substantia inter se pugnaret, inferebant purgationem boni à malo, esse necessariam. Eam fieri comminiscabantur. I. Per virtutem divinam in toto mundo, & omnibus ejus elementis. II. Per Angelos lucis, purgari substantiam boni, permixtam & colligatam substantiæ mali in demonibus. III. Per electos suos manducando liberari partem bonæ divinæque substantiæ, quæ mixta & colligata in escis & potibus detinetur. Vnde ait S. D. se credidisse electum devorata fien, anhelare, sive expirare particulas divinæ substantiæ, quas partim Angelos, partim animas esse fingebant. Hunc stultissimum errorem pluribus fabulis con-

lis condiebant. I. Hanc purgationem per escam & potum non fieri ab aliis, qui electi inter Manichæos non essent. II. Auditoribus suis ignosci cædes per agriculturam patratas, quod præberent alimenta electis, tamquam purgatoribus divinæ Substantiæ. Itaque electi nec in agris operantes, nec poma carpentes, expectabant donec necessaria ab Auditoribus ipsis afferrentur. III. Hanc purgationem non faciendam esu carniū, quod per mortem putarent fugere de illis divinam substantiam: aut id quod remanet non esse dignum, ut purgetur ventre electorum, qui à vino quoque abstinebant & musto, dicentes esse, *-fel principum tenebrarum.* IV. Quidquid vero uspiam divinæ substantiæ purgatur, imponi ab Angelis in duas naves, quas Solem & Lunam esse volebant, & in regnum Dei reportari. Hæc deliria ad intelligendam S. D. mentem recensenda fuerunt, qui ea & multa alia tum l. c. tum toto lib. de moribus Manichæorum, & alibi commemorat.

V S V S.

Impletum est in Augustino, quod S. Paulus de Philosophis magna cum exaggeratione dixit: *Evanuerunt in cogitationibus suis, & obscuratum est* Rom. I. 21 & 22. *inspiens cor eorum, dicentes enim se sapientes, stulti facti sunt.* Quid stultius, quam talia credere? & tamen paulatim ad has nugas credendas, perductus est superbus & lascivus Augustinus. Ut vel hoc exemplo persuadeat etiam viros doctos, quantumvis ingeniosos, posse dari in sensum reprobū, non solum ut faciant, verum etiam ut credant, quæ non conveniunt: & quia faciunt impia, credant stulta, fiantque serio hæretici, iudicio Dei iusto, sed tremendo.

CAP.

CAP. XI.

*Recenset matris pro se preces ac lachrymas,
& somnium de sua conversione, in novem
fere annos dilata.*

1. **E**T misisti manum tuam ex alto, & de hac profunda caligine eruisti animam meam: cum pro me fieret ad te mater mea fidelis tua, amplius quam flent matres corporea funera. Videbat enim illa mortem meam ex fide & spiritu, quem ex te habebat, & exaudisti eam Domine. Exaudisti eam, nec despexisti lachrymas ejus: cum profluentes rigarent terram sub oculis ejus, in omni loco orationis ejus, & exaudisti eam. Nam unde illud somnium, quo eam consolatus es, ut vivere me secum crederet, & habere secum eandem mensam in domo, quod nolle coeperat, averfans & detestans blasphemias erroris mei. Vidit enim stantem se in a quadam regula lignea, & advenientem ad se juvenem splendidum, hilarem atque arridentem sibi, cum illa esset moerens, & moerore confecta. Qui cum causas quaesisset ab ea moestitiae suae, quotidianarumque lachrymarum (docendi ut assollet, non discendi gratia) atque illa respondisset, perditionem meam se plangere: jussisse illum, quo secura esset, atque admonuisse, ut attenderet & videret: ubi esset illa, ibi esse & me. Quod illa ubi attendit, vidit me juxta se in eadem regula stantem. Vnde hoc, nisi quia erant aures tuae ad cor ejus?

2. O tu

2. O tu bone omnipotens, qui sic curas unumquemque nostrum, tanquam solum cures, & sic omnes, tanquam singulos! Unde illud etiam, quod cum mihi narrasset ipsum visum, & ego ad id trahere conarer, ut illa se potius non desperaret futuram esse, quod eram: continuo sine aliqua hæsi- ratione, *Non, inquit, non enim mihi dictum est: Vbi ille, ibi & tu: sed Vbi tu, ibi & ille.* Confi- teor tibi Domine recordationem meam, quantum recolo (quod sæpe non tacui) am- plius me isto per matrem vigilantem re- sponso tuo, quod tam vicina interpretatio- nis falsitate turbata non est: & tam cito vi- dit, quod videndum fuit (quod ego certe an- tequam dixisset, non videram) etiam tum commotum fuisse, quam ipso somnio, quo foeminae piæ gaudium tanto post futurum, ad consolationem tunc præsentis solitudi- nis, tanto ante prædictum est.

3. Nam novem ferme anni secuti sunt, quibus ego in illo limo profundi ac tene- bris falsitatis, cum sæpe surgere conarer, & gravius alliderer, volutatus sum; cum illa vidua casta, pia & sobria, quales amas, jam quidem spe alacrior, sed fletu & gemitu non segnior, non desineret horis omnibus ora- tionum suarum, de me plangere ad te. Et intrabant in conspectum tuum preces ejus, & me tamen dimittebas adhuc volvi, & in- volvi caligine.

N O T Æ.

a In quadam regula lignea) Regula à Platone in Phi- lebo, numeratur inter instrumenta Architectu- ræ, adhibetur ad longitudinem parietum diri- gendam & æquandam, S. Isidorus canonem ap- pellat; dicitur Regula, quod recta sit, quasi rectu-
la, vel

l. 6. orig.
c. 16. &
l. 19. c. 18.

la, vel quod regat, & distortum pravumque corrigit. Crediderim ergo S. Monicam vidisse, se una cum filio ejusmodi instrumento insistere, quo in Regula fidei cum illa, filium aliquando conspiraturum Deus significare voluerit.

V S V S.

Præclare divinam providentiam de nostra salute commendat S. D. illo principio, *O tu bone omnipotens, qui sic curas unumquemque nostrum, tanquam solum cures, & sic omnes tanquam singulos! Quantum ergo debemus tantæ bonitati, quæ miris occultisque modis salutem nostram operatur! Id expertus est S. Augustinus, cui non minus responsum matris, quam somnium salutare fuit: utrumque à Deo profectum, quæ infatigabili misericordia novem annorum spatio, peccata Augustini dissimulavit propter pœnitentiam.*

Sap. 11. 24

CAP. XII.

Episcopum quendam à matre rogatum secum colloqui noluisse, & vehementius denique instanti respondisse: fieri non potest, ut filius istarum lachrymarum pereat.

1. **E**T dedisti alterum responsum interim, quod recolo, (nam & multa prætereo, propter quod propero ad ea, quæ me magis urgent confiteri tibi, & multa non memini.) dedisti ergo alterum, per sacerdotem tuum, a quendam episcopum nutritum in ecclesia, & exercitatum in libris tuis. Quem cum illa femina rogasset, ut dignaretur mecum colloqui, & refellere errores meos, & dedocere me mala, ac docere bona (faciebat enim hoc, si quos forte idoneos invenisset) noluit ille, prudenter sane,

ter sane, quantum sensi postea. Respondit enim me adhuc esse indocilem, eo quod inflatus essem novitate hæresis illius: & nonnullis quæstiunculis jam multos imperitos exagitassem, sicut illa indicaverat ei. *Sed sine*, inquit, *illum ibi, & tantum roga pro eo Dominum: ipse legendo reperiet, quis ille sit error, & quanta impietas.*

2. Simul etiam narravit se quoque parvulum, à seducta matre sua, datum fuisse Manichæis, & omnes pene non legisse tantum, verum etiam scriptitasse libros eorum: fibique apparuisse, nullo contra disputante & convincente, quam esset illa secta fugienda: itaque fugisse. Quæ cum ille dixisset, atque illa nollet acquiescere, sed instaret magis deprecando, & ubertim flendo, ut me videret, & mecum differeret: ille jam subtomachans tædio, *Vade*, inquit, *à me, ita vivas: fieri enim non potest, ut filius istarum lachrymarum pereat.* Quod illa ita se accepisse, inter colloquia sua mecum sæpe recordabatur, ac si de cœlo sonuisset.

NOTÆ.

- a *Quendam episcopum*) quis ille fuerit, non liquet: vulgus subinde S. Ambrosium hujus oraculi autorem facit, sed imperite. S. Augustinus enim seipso teste, non nisi post novem demum annos, ætatis anno **XXIX** Mediolani S. Ambrosium convenit, ut refert cap. 12. lib. 5. quo libro se annum undevicesimum ætatis prolocuturum cap. 3 præfatur.

US V S.

Inter prædestinationis signa & salutis adjumenta non infimum est, habere apud Deum patronos, qui indefessis precibus ejus bonitatem sollicitent:

E

tent:

Matt. 7, 7,
& 8.

rent: & vel nolentem saluum esse velint, imo cogant. Multi propriis sceleribus perirent, qui alienis precibus servantur. Ita S. Augustinus matri oranti & lachrymanti salutem suam acceptam retulit. Nam cum Deus promiserit exauditionem orationi ritè susceptæ, obstringitur quodammodo ad faciendum, quod petitur, pro quocunque petatur. Hanc enim promissionem non ad solam orantis personam, sed ad eos quoque, pro quibus oramus, extendi tenet Suar. t. 2, de relig. l. 1, c. 27.

LIBER IV.

Perfringit novem Annos vitæ suæ, quibus ab anno XIX, usque ad XXVIII, Rhetoricam docuit concubinæ amoribus implicitus, & Astrologiæ genethliacæ deditus. Deplorat deinde immoderatum dolorem, ex amici morte conceptum, ac optimi ingenii prævum usum.

CAP. I.

Novem annorum spatio seducebat & seducebatur, per superbiam & haresin.

I. **P**er idem tempus annorum novem, ab undevicesimo anno ætatis meæ, usque ad duodetricesimum, seducebamur & seducebamus: falsi atque fallentes in variis cupiditatibus, & palam per doctrinas, quas

quas liberales vocant, occulte autem falso nomine religionis. Hic superbi, ibi superstiosi, ubique vani, ac popularis gloriæ sectantes inanitatem, *a* usque ad theatricos plausus & contentiosa certamina, & agonem coronarum scænearum, & spectaculorum nugas, & intemperantiam libidinum, illac autem purgari nos ab istis sordibus expetentes, cum eis, qui appellantur electi & sancti, afferremus escas, de quibus nobis *b* in officina aqualiculi sui fabricarent, angelos & deos, per quos liberaremur. Et sectabar ista, atque faciebam cum amicis meis, per me, ac mecum deceptis.

2. Irrideant me arrogantes, & nondum salubriter prostrati & elisi à te Deus meus: ego tamen confiteor tibi dedecora mea, in laude tua. Sine me obsecro, & da mihi circuire præsentì memoria, præteritos circumitus erroris mei, & immolare tibi *hostiam jubilationis*. Quid enim ego sum mihi sine te, *Pl. 26. 6.* nisi dux in præceptis? aut quid sum, cum mihi bene est, nisi sugens lac tuum: aut fruens te cibo, qui non corrumpitur? Et quis homo est quilibet homo, cum sit homo? Sed irrideant nos fortes, & potentes: nos autem infirmi & inopes, confiteamur tibi.

NOTÆ.

a *Vsque ad theatricos plausus*) Augustinus veræ gloriæ nondum appetens, vanam sectabatur in theatro carmina recitando, & coronas victoriæ testes ambiendo. Eas scæneas appellat per contemptum, non quod è scæno essent: sed quia gramen, flores, folia, unde texebantur, in scænum mox abeunt, & exarescunt.

b *In officina aqualiculi sui, &c.*) significat se eos annos inter Manichæorum auditores perseverasse,

E 2

& ut

lib. 3. c. 10

& ut purgaretur à suis vitiis, ciboselectis attulisse, iuxta dicta supra, in quorum ventre (quem aqualiculum contemptim vocat) credebatur solvi particulas divinæ substantiæ, & Deos sibi fabricari, quorum opo liberaretur. Senferunt enim, particulas divinæ substantiæ, quas fingeant in cibo & potu, aliisque rebus permixtas teneri, esse partim Angelos, partim animas humanas.

V S V S.

1. Ex memoria peccatorum exurgit in laudem Dei, conscius infirmitatis humanæ, ejusque consideratione superbiam nostram elidit: *Quid enim est sibi homo, sine Deo, nisi Dux in præceptis & in profundum, tum peccati, tum inferni?*
2. Non solum malum non vitat homo, nisi Deo duce, sed nec bene est ipsi, nisi cum fugit lac divinum percipiendo consolationes licitas in creaturis: aut cum fruitur Deo suo tanquam cibo incorruptibili, ipsi per meditationem & amorem inhærendo, & faciendo voluntatem patris sui, qui sibus Christi quoque fuit.

Ioh. 4. 34.

C A P. II.

Rhetoricam se illis annis docuisse & illegitimo thoro usum: noluisse vero, ut aruspex pro victoria sua in theatro sacrificaret.

1. **D**ocebam illis in annis artem rhetoricam, & a victoriosam loquacitatem victus cupiditate vendebam. Malebam tamen Domine, tu scis, bonos habere discipulos, sicut appellantur boni, & eos sine dolo, docebam dolos: non quibus contra caput innocentis agerent, sed aliquando pro capite nocentis. Et tu Deus vidisti de longinquo lapsantem in lubrico, & in multo fumo scintillantem fidem meam, quam exhibebam in illo magisterio diligentibus vanita-

vanitatem, & *querentibus mendacium*, socius Psal. 1.3.
eorum. In illis annis unam habebam, non
eo, quod legitimum vocatur, conjugio co-
gnitam: sed quam indagaverat vagus ardor
inops prudentiæ, sed unam tamen, ei quo-
que servans thori fidem: in qua sane expe-
rirer exemplo meo, quid distaret inter con-
jugalis placiti modum, quod foederatum es-
set generandi gratia, & pactum libidinosi
amoris: ubi proles etiam contra votum na-
scitur, quamvis jam nata cogat se diligi.

2. Recolo etiam, cum mihi theatrici car-
minis certamen inire placuisset, mandasse
mihi, nescio quem aruspiceem, quid ei dare
mercedis vellem, ut vincerem: me autem
foeda illa sacramenta detestatum & abomi-
natum respondisse: nec si corona illa esset
immortaliter aurea, muscam pro victoria
necari me finire. Necaturus enim erat ille
in sacrificiis suis animantia, & illis honori-
bus invitaturus mihi suffragatura dæmonia
videbatur. Sed hoc quoque malum, *b* non
ex tua castitate repudiavi, Deus cordis mei.
Non enim amare te noveram, qui nisi ful-
gores corporeos cogitare non noveram. Ta-
libus enim figmentis suspirans anima, non-
Psal. 72, 27.
Ose. 12, 1.
*ne fornicatur abs te, & fidit in falsis, & pascit
ventos?* Sed videlicet sacrificari pro me nol-
lem dæmonibus, quibus me illa superstitione
ipse sacrificabam. Quid est enim aliud
ventos pascere, quam ipsos pascere: hoc est,
errando, eis esse voluptati atque derisui?

N O T Æ.

- ^a *Victoriosam loquacitatem victus cupiditate vendebam*
eloquentiam notat, cujus loquacitas merito dam-
nanda est, nisi ad Dei honorem referatur, & sa-

Iutem aliis persuadendam. Ait autem S. D. se Rhetoricam *vendidisse*, quia pro mercede & salario docebat : unde sæpius se, & alios conductivos Professores verborum *venditores*, discipulos vero *emptores* vocat.

- b *Non ex tua castitate*) alii legunt *non ex tua caritate*, fortassis rectius, ut suadent verba sequentia : *non enim amare te noveram* ; quia tamen vera religio est quædam castitas animæ, amplectentis verum Deum sponsum suum, prior quoque lectio ferri potest : ut sensus sit, se non ex vera religione sacrificium aruspiciis rejecisse, sed eo potius errore, quo vetabantur Manichæi ullum animal occidere, *ne offenderent principes tenebrarum*, à quibus omnem carnem dicebant originem trahere, teste S. D.

hæresi 46.
ad Quod-
vult
Deum.

V S V S.

1. Elucet bona indoles in Augustino quantumvis impio ; hæc illum incitabat, ut discipulos bonos sibi & aliis facere studeret ; deinde, ut fidem thori servaret etiam concubinæ. Vnde apparet eum natura ad benefaciendum aliis, & fidem servandam propensum fuisse. Sine qua indole qui impii sunt, vix ullam emendationis spem faciunt : malignus enim animus, & perfidus, bonorum admonitionibus non movetur, nec divinis inspirationibus facile mollitur.

C A P. III.

Ab astrologorum & genethliacorum divinationibus, se nec à Vindiciano, nec à Nebridio advocari potuisse.

1. I Deo illos planetarios, a quos mathematicos vocant, plane consulere non desistebam, quod quasi eis nullum esset sacrificium, & nullæ preces ad aliquem spiritum, ob divinationem dirigerentur, quod tamen christiana & vera pietas, consequenter re-

ter re-

ter repellit & damnat. *Bonum est enim confiteri* Ps. 91, 2.
tibi Domine & dicere, Miserere mei, cura animam Ps. 40, 5.
meam, quoniam peccavi tibi; neque ad licen-
tiam peccandi abuti indulgentia tua, sed
meminisse dominicæ vocis: Ecce sanus factus Io. 5, 14.
es, jam noli peccare, ne quid tibi deterius contingat.
 Quam totam illi salubritatem interficere
 conantur, cum dicunt: de cœlo tibi est ine-
 vitabilis causa peccandi, & : Venus hoc fe-
 cit aut Saturnus, aut Mars: scilicet, ut ho-
 mo sine culpa sit caro & sanguis, & superba
 putredo: culpandus sit autem cœli ac fide-
 rum creator & ordinator. Et quis est hic,
 nisi Deus noster, suavitas & origo iustitiæ,
 qui reddes unicuique secundum opera ejus, & cor
 contritum & humiliatum non spernis? Mat. 16, 9.
 Ps. 50, 19.

2. Erat eo tempore b vir sagax medicinæ
 artis peritissimus, atque in ea nobilissimus;
 qui proconsul, è manu sua c coronam illam
 agonisticam imposuerat non sano capiti
 meo, sed non ut medicus. Nam illius mor-
 bi tu sanator, qui resistis superbis, humilibus au- Iac. 4, 6.
 tem das gratiam. Nunquid tamen etiam per 1 Petr. 5,
 illum senem defuisti mihi, aut destitisti me- 5.
 deri animæ meæ? Quia enim factus ei eram
 familiarior, & ejus sermonibus (erant enim
 sine verborum cultu, vivacitate sententia-
 rum jocundi, & graves) assiduus & fixus in-
 hærebam: ubi cognovit ex colloquio meo
 libris genethliacorum esse me deditum, be-
 nigne & paterne monuit, ut eos abjicerem:
 neque curam & operam rebus utilibus ne-
 cessariam, illi vanitati frustra impenderem:
 dicens ita se illa didicisse, ut ejus professio-
 nem primis annis ætatis suæ deferre voluis-
 set, qua vitam degeret: & si Hippocratem

intellexisset, & illas utique literas potuisset intelligere: & tamen non ob aliam causam postea illis relictis medicinam affecutum, nisi quod eas falsissimas comperisset, & nollet vir gravis decipiendis hominibus victum quærere. At tu, inquit, quo te in hominibus sustentas, Rhetoricam tenes: hanc autem fallaciam libero studio, non necessitate rei familiaris sectaris; quo magis mihi te oportet de illa credere: qui eam tam perfecte discere elaboravi, quam ex ea sola vivere volui.

3. A quo ego cum quæsissem, quæ ergo causa faceret, ut multa inde vera pronuntiarentur? Respondit ille, ut potuit, *d* vim fortis hoc facere in rerum natura usquequaque diffusam. Si enim de paginis poëtæ cuiuspiam longe aliud canentis, atque intendentis, cum forte quis consuluit, mirabiliter consonus negotio sæpe versus exiret: mirandum non esse dicebat, si ex anima humana superiore aliquo instinctu, nesciente quid in se fieret *e* non arte sed sorte sonaret aliquid, quod interrogantis rebus factisque concineret. Et hoc quidem ab illo, vel per illum procuraſti mihi: & quid ipse postea per meipsum quærerem, in memoria mea delineasti. Tunc autem nec ipse, nec carissimus meus Nebridius, adolescens valde bonus, & valde cautus, irridens totum illud divinationis genus, persuadere mihi potuerunt, ut hæc abjicerem; quoniam me amplius ipsorum autorum movebat autoritas: & nullum certum, quale quærebam, documentum adhuc inveneram, quo mihi sine ambiguitate appareret, quæ ab eis consultis
vera

vera dicerentur, forte non arte inspectorum siderum dici.

NOTÆ.

- a Quos Mathematicos vocant) intelligit eos, qui ex astris de moribus & factis hominum certa prædicere laborant, & ex situ cæli quem sidera obtinent, cum infans nascitur, ejus fortunam prosperam, siue adversam, vitia & virtutes, item mortem, non minus vane quam impie vaticinantur. Quos alio nomine appellamus *genethliacos*, quia observant sidera natalitia, item *Astrologos judicarios*, & *Planetarios*, quia ex astris judicium ferunt de futuris. Contra quos S. D. in lib. 7. c. 6. fra, & lib. 5. de civ. Dei, ac alibi luculenter differit. Damnantur una cum suis libris in jure Canonico, cap. 2. de *sortileg.* in Concil. Trident. *Indice libr. prohib.* reg. 9. item peculiari Bulla Sixti IV. contra *Astrologos*. Item in jure Civili, ubi *malefici* & *Mathematici* conjunguntur. Nostra 1.9. Cod. 18. autem ætate Mathematicorum nomen absolute positum significat Arithmeticæ, Geometriæ, Astrologiæ licitæ peritos & studiosos, quæ disciplinæ jam olim ab antiquis dicebantur Mathematicæ.
- b Vir sagax, & medicina artis peritissimus) ejus nomen inf. exprimit, & Vindicianum appellat, lib. 7. c. 5. ideoque in capitis summario id expressi.
- c Coronam illam agonisticam) quam certaminis theatrici & poetici victoria promeritus erat. Eam illi Vindicianus proconsul amoris & honoris, imo & moris ergo imposuit. Vocat agonisticam, quia ἀγων græce est certamen, unde *agonisticus* derivatur.
- d Vim fortis hoc facere, &c.) si præter casum aliud intellexit Vindicianus, ipse quoque erravit. Est autem casus *eventus rarus*, qui præter intentionem 2. Phy. c. 6. natura accidit, ut colligitur ex Aristotele. Quod ergo Astrologi verum subinde dicunt, ex casu est, siue sorte, dum aliquis eventus conjungitur per accidens cum tali siderum positura, quæ ad eum efficiendum vim nullam, aut certe non infallibilem habet. Esse vero hos eventus plane casuales id convincit, quod mendacia Astrologorum,

1.4 disqui-
sit. c. 3, 9.
1.
1.5 de civ.
c. 7. & 1.
2 de doct.
Christ. c.
22, & 23.

rum, sint multo plura veris prædictionibus ut docet Delrius. Quinimo cum vera dicunt, id vel provenit ex occulto pacto cum dæmone, vel quia id Deus permittit in pœnam curiositatis nostræ, aliorumque peccatorum, quod censuit alibi S. D.

V S V S.

1. Causam indicat S. D. ob quam vel maxime detestari debemus divinationem planetariam, quia dum fidere quodam fato, libero arbitrio necessitas imponitur, peccata in siderum autorem retorquentur: quasi ipse per sidera sua cogat ad peccandum, qui per præcepta sua prohibet peccata.
2. Animadvertite mirabilem divinæ bonitatis sapientiam, qua electos suos è peccatorum cœno paulatim educit, infigendo subinde stimulos per dicta hominum sapientum & proborum: quæ etsi non moveant, cum dicuntur, post dies, menses, & annos demum aliquot, vim suam exerunt. Ita S. D. Vindiciani admonitione delineatum sive inchoatum in se Astrologicæ divinationis contemptum fatetur.

CAP. IV.

Dum Tagasta Rhetoricam docet, amici quem immoderate diligebat, morte, in luctum incredibilem conjectus est.

1. **I**N illis annis, quo primum tempore in municipio, quo natus sum, docere cœperam, comparaveram amicum societate studiorum nimis carum, coævum mihi, & conflorentem flore adolescentiæ. Mecum puer creverat, & pariter in scholam ieramus, pariterque luseramus. Sed nondum sic erat amicus, quanquam ne tunc quidem, sicuti est vera amicitia (quia non est vera, nisi

nisi cum eam tu agglutinas inter inhærentes tibi, *caritate diffusa in cordibus nostris, per Spiritum Rom. 5, & sanctum, qui datus est nobis*) sed tamen dulcis erat nimis, cocta fervore parilium studiorum. Nam & à fide vera, quam non germanitus & penitus adolescens tenebat, deflexeram eum in superstitiosas fabellas & perniciosas, propter quas plangebat me mater. Mecum jam errabat in animo homo ille, & non poterat anima mea sine illo. Et ecce tu, imminens dorso fugitivorum tuorum, *Deus Ps. 93. 1. ultionum & fons milericordiarum simul*, qui convertis nos ad te miris modis! ecce abstulisti hominem de hac vita, cum vix explevisset annum in amicitia mea, suavi mihi & supra omnes suavitates illius vitæ meæ.

2. Quis laudes tuas enumerat, unus in se uno, quas expertus est? Quid tunc fecisti Deus meus, & quam investigabilis abyssus judiciorum tuorum? Cum enim laboraret ille febribus, jacuit diu sine sensu in sudore letali. Et cum desperaretur, baptizatus est nesciens, me non curante: & præsumente id retinere potius animam ejus, quod à me acceperat, non quod in nescientis corpore fiebat. Longe autem aliter erat, nam recreatus est, & salvus factus. Statimque ut primum cum eo loqui potui (potui autem mox, ut ille potuit: quoniam non discedebam, & nimis pendebamus ex invicem) tentavi apud illum irridere, tanquam & illo irrifuro mecum baptismum, quem acceperat mente atque sensu absentissimus: sed tamen jam se accepisse didicerat. At ille ita me exhorruit, ut inimicum, admonuitque mirabili & repentina libertate: ut si

amicus esse vellem, talia sibi dicere desiderem.

3. Ego autem stupefactus atque turbatus, distuli omnes motus meos, ut convalesceret prius, essetque idoneus viribus valetudinis, cum quo agere possem, quod vellem. Sed ille abreptus dementiæ meæ, ut apud te servaretur consolationi meæ, post paucos dies me absente, repetitur febribus, & defungitur. Quo dolore contenebratum est cor meum: & quicquid aspiciebam, mors erat. Et erat mihi patria supplicium, & paterna domus mira infelicitas: & quicquid cum illo communicaveram, sine illo in cruciatum immanem vertebatur. Expectabant eum undique oculi mei, & non dabatur mihi: & oderam omnia, quia non haberent eum. Nec mihi jam dicere poterant: ecce veniet, sicut cum viveret, quando absens erat. Et factus eram ipse mihi magna quæstio, & interrogabam animam meam, *Psal. 41, 6. quare tristis esset, & quare conturbaret me valde?* & nihil noverat respondere mihi. Et si dicebam: *Spera in Deum*, iuste non obtemperabat, quia verior erat & melior homo, quem carissimum amiserat, quam phantasma, in quod sperare jubebatur. Solus fletus erat dulcis mihi, & successerat amico in deliciis animi mei.

N O T Æ.

- a *Supra omnes suavitates illius vite meæ*) Nonnunquam amor inter ejusdem sexus personas vehementior est, quam inter diversi: quod ostendit David in amore Ionathæ, quem *amabilem* appellat *super amorem mulierum*; simili amore etsi non inhonesto, tamen inordinato exarsit Augustinus erga hunc amicum suum, de quo vitio alibi.

b *Bapti-*

2 Reg. 1.
26.

b *Baptizatus est nesciens*) ita tamen ut priusquam V. Suar.
sensibus destitueretur, desiderium baptismi ali- 3. p. t. 3.
quando ostenderit, & nunquam retractarit. Nam d. 24. f. 1.
ejusmodi saltem voluntatis consensum requiri & d. 14. f.
ad Baptismum vere suscipiendum, docent Theo- 2. l. 4. de
logi, & tradidit satis clare ipse S. D. estque bapt. c. 24
conforme Concil. Carthagin. III. cap. 23. &
Concil. Araus. l. c. 12.

V S V S.

1. Vide efficaciam Baptismi, ejus enim virtute tantum in Christi fide, robur adeptus est hic S. D. amicus, ut à veritate amplius dimoveri non posset. Nec dubium est aliorum quoque Sacramentorum similem esse efficaciam, si rite suscipiantur.
2. Discamus esse *amici usque ad aram*, hoc est non ultra, quam Dei voluntas & nostra salus permittit. Exhorrescamus amicum ad illicita impellentem, ut inimicum: & post Confessionis vel Eucharistiæ, ut iste post Baptismi Sacramentum, admoneamus *mirabili & repentina libertate* illos, qui ad noxia ducunt; *ut si amici esse velint, talia dicere desinant.*
3. Solidum est solatium, quod suggerit S. D. in morte amicorum & carorum: *abreptus est dementia mea* nescienti recte amare, *ut servetur consolatio mea*, quam percipiam aliquando ex societate illius in cælo; quo ut perveniret rapuit illum Deus, periturum fortasse, si mecum fuisset.
4. Adverte hæreticos & impios, in luctu carere solatio solido, nec posse sibi respondere, cum interrogant seipsos. *Quare tristis es anima mea, & quare conturbas me?* Homo fidelis & justus videt ex inordinato amore dolorem suum nasci, ideoque tristitiam pellit dicendo: *Fiat voluntas tua*, attollendo animum ad gaudia cælestia, excipiendo tribulationem velut materiam meriti, aut pœnam peccatis suis debitam. Horum nihil noverat vel credebat in hoc luctu Augustinus.

C A P. V.

*Querit cur in precibus & amissione rei cara
fletus dulcis sit.*

1. **E**T nunc Domine jam illa transferunt,
& tempore lenitum est vulnus meum.
Possumne audire abs te, qui veritas es: &
admove aures cordis mei ori tuo, ut di-
cas mihi, cur fletus dulcis sit miseris? Aut
tu, quamvis ubique adsis, longe abjecisti à
te miseriam nostram? & tu in te manes, nos
autem *a* in experimentis volvimur? Et ta-
men nisi ad aures tuas ploraremus, nihil re-
sidui de spe nostra fieret. *b* Unde igitur sua-
vis fructus de amaritudine vitæ carpitur ge-
mere, & flere, & suspirare, & conqueri? An
hoc ibi dulce est, quod speramus exaudire
te? Recte istud in precibus, quia desiderium
pervenienti habent. Nunquid in dolore
amissæ rei, & luctu, quo tunc operiebar?
Neque enim sperabam reviviscere illum, aut
hoc petebam lacrymis, sed tantum dolebam
& flebam; miser enim eram, & amiseram
gaudium meum. An & fletus res amara est:
& præ fastidio rerum, quibus prius frueba-
mur, & tunc dum ab eis abhorremus, de-
lectat?

N O T Æ.

a In experimentis volvimur) Per experientiam rerum
causas & naturas investigare conamur, quas
Deus in sua sapientia cognoscit & ordinat, absq;
labore & errore, cui utrique miseriæ, nostra
obnoxia est experientia. Hinc difficile est perve-
nire ad perfectam Sapientiam, imo & virtutem,
cujus studium vel maxime persuadetur experi-
mento acerbitatis, qua asperguntur vitia.

b Unde

b Vnde igitur *suavis fructus*) Cur fletus dulcis sit miseris & aliquod solatium præbeat, ex ipsa tristitiæ natura colligi potest. Nam sicut lætitia cor dilatat, & hominem in risum solvit per motum diaphragmatis: ita tristitia cor & partes oculis vicinas constringit, humoremque illis contentum in lachrymas eliquat. Quo motu, dum cor angustias confluentis sanguinis à se repellere nititur, qualemunque voluptatem percipimus, ei pruritus non absimilem, quem sentiunt ulcerosi cum scalpuntur. In precibus vero ad Deum magis dulcescere lachrymas, spe veniæ & impetrationis recte sentit S. D. Quod ipsum forte contingit in dolore rei amissæ, dum phantasia apprehendit quasi recuperabile, quod recuperari non potest: & amorem prius quæta possessione velut languescentem, in iactura rei amatæ, denuo exsuscitat & magis inflammat.

V. Suar. l.
5. de ani-
mac. 3. n.
14.

CAP. VI.

Explicat miseriam inordinati affectus, quo excruciabatur ob mortem illius amici.

1. **Q**uid autem ista loquor? Non enim tempus quærendi nunc est, sed confitendi tibi. Miser eram, & miser est omnis animus vinctus amicitia rerum mortalium; & dilaniatur, cum eas amittit: & tunc sentit miseriam, qua miser est, & antequam amittat eas. Sic ego eram illo tempore, & flebam amarissime, & requiescebam in amaritudine. Ita miser eram, & habebam cariorem illo amico meo, vitam ipsam miseram. Nam quamvis eam mutare vellem, nollem tamen amittere magis quam illum. Et nescio, an vellem vel pro illo, sicut de Oreste & Pylade traditur, si non fingitur; qui vellent pro invicem vel simul mori, quia mor-

morte pejus eis erat non simul vivere. Sed in me nescio, quis affectus nimis huic contrarius ortus erat: & tadium vivendi erat in me gravissimum, & moriendi metus. Credo quo magis illum amabam, eo magis mortem, quæ mihi illum abstulerat, tanquam atrocissimam inimicam oderam & timebam: & eam repente consumpturam omnes homines putabam, quia illum potuit. Sic eram omnino, memini.

2. Ecce cor meum Deus meus! ecce intus vide, quia memini spes mea, qui me mundas à talium affectionum immunditia: *Pfal. 24. 25.* dirigens oculos meos ad te, & *evellens de laqueo pedes meos.* Mirabar enim cæteros mortales vivere, quia ille, quem quasi non moriturum dilexeram, mortuus erat: & me magis, quia illi alter eram, vivere illo mortuo mirabar. Bene quidam dixit de amico suo, *Dimidium anima mea.* Nam ego *b* sensi animam meam & animam illius, unam fuisse animam in duobus corporibus: & ideo mihi horrore erat vita, quia nolebam dimidius vivere. Et ideo forte mori metuebam, ne totus ille moreretur, quem multum amaveram. *Horat. l. 1. Carm. od. 3. ad Vir.* *V. lib. 2. Retract. cap. 6.*

N O T A.

- a* Quamvis eam mutare vellem, nollem tamen eam amittere magis, quam illum.) causa est, quia naturali quadam vi ipsum esse jucundum est, etiam miseris: ut egregie S. D. alibi demonstrat exemplo pauperum, & mendicorum. Vnde enim, inquit, mori metuunt & malunt in illa arumna vivere, quam eam morte finire, nisi quia satis apparet, quantum natura refugiat non esse? Sic ergo S. August. in vita etsi misera, mortem tamen metuebat: & potius sinebat amicum non esse, quam seipsum.
- b* Sensi animam meam & animam illius unam fuisse) *cul.*

L. 11. de civ. Dei cap. 27.

culpat hanc amoris exaggerationem his verbis :
cum de amici morte animi mei miseriam confiterer , di-
cens quod anima nostra quodammodo una facta fuerat
ex duabus : & ideo inquam , forte mori metuebam , ne
totus ille moreretur , quem multum amaveram ; qua
mihi quasi declamatio levis , quam gravis confessio vi-
detur , quamvis utcumque temperata sit hac ineptia in
eo , quod additum est , forte. Quo exemplo religio-
sissimus Pater , merito avocare debet Christia-
nos Scriptores , ne in libris scriptisque suis ea po-
nant , quæ ingenium mulcent quidem , sed ad vir-
tutem nihil conducunt.

1. c. Retr.

V S. V S.

1. Discrimen ingens est inter caritatem ordina-
 tam & inordinatam , illa tanta est , ut animam
 suam ponat pro amicis suis , non item ista , quæ in
 sensum oblectatione fundata , ad veram virtu-
 tem non assurgit. Vnde recte dixit Aristoteles
 amicitias juvenum , mutata ætate jucunda & forma
 desinere , quia amicitia cum jucunditate mutatur , item ,
 amicitias hominum voluptuosorum non fortiter conjun-
 gi , sed ingruente discrimine gravi dissilire. Qua-
 re S. D. dubitat , an verum sit , quod de Pyladis &
 Orestis amicitia circumfertur , eos mortem pro
 se mutuo oppetere voluisse : certe id non tam
 veræ amicitiae impulsu , quam furoris fecisse
 videntur. Id compertum est , rara esse tam firmæ
 amicitiae exempla , extra caritatem , quæ per Spi-
 ritum sanctum diffunditur in cordibus fidelium.
 Ioan. 15.
13.
Ethic. 1. 8.
c. 3.
ib. c. 5.
Rom. 5. 5.
2. Certum indicium est animum vinctum esse amici-
 tia rerum mortalium , si dilaniatur , cum eas amittit ,
 non enim est in amittendo dolor , si non fuit in
 habendo cupiditas , quamvis non sentiat dolo-
 rem , antequam amittat , quod diligit : sicut avi-
 cula , quod capta & constrieta sit compedibus , non per-
 cipit , & cum supersidet glutino , non sentit se annexam ,
 quousque recedere voluerit , & inde volare , ut sapien-
 ter observat Gerson.
De monte
contempl.
cap. 12.

C A P. VII.

Solatum nullum reperiens , doloris impatientia mutat locum, & redit Carthaginem.

1. **O** Dementiam nescientem diligere homines humaniter! O stultum hominem immoderate humana patientem, quod ego tunc eram! Itaque æstuabam, suspirabam, flebam, turbabar: nec requies erat, nec consilium. Portabam enim conscissam, & cruentam animam meam, impatientem portari à me: & ubi eam ponerem, non inveniebam. Non in amœnis nemoribus, non in ludis atque cantibus, nec in suaveolentibus locis, nec in conviviis apparatis, neque in voluptate cubilis & lecti, non denique in libris atque carminibus acquiescebat. Horrebant omnia, & ipsa lux, & quicquid non erat, quod ille erat, improbum & odiosum erat, præter gemitum & lachrymas; nam in eis solis aliquantula requies.

2. Vbi autem inde auferebatur anima mea, onerabat me grandis sarcina miseræ, quæ à te Domine levanda erat, & curanda. Sciebam, sed nec volebam, nec valebam, eo magis, quia non mihi eras aliquid solidum & firmum, cum de te cogitabam. Non enim tu eras, sed vanum phantasma & error meus, erat Deus meus. Si conabar eam ibi ponere, ut requiesceret, per inane labeatur, & iterum ruebat super me: & ego mihi remanseram infelix locus, ubi
nec

nec esse possem, nec inde recedere. Quo enim cor meum fugeret à corde meo? quo à me ipso fugerem? quo me non sequeretur? Et tamen fugi de patria; minus enim eum quærebant oculi mei, ubi videre non solebant; atque à Tagastensi oppido veni Carthaginem.

V S V S.

1. Ab inordinato amore, vel maxime detertere deberet ingens cruciatus, qui non solum in amissione, verum & retentione carnalis amicitiae animum obruit, quem luculenter S. D. hic describit, adeo ut merito dixerit Taulerus, *si inordinati amoris affectui non pure propter Deum, nec æterna salutis nostræ gratia renuntiare volumus, saltem ob multam cordis pacem, quam etiam in hac vita inde consequimur: & ut complures internas, graves, & parum meritorias pressuras, & anxietates possimus evadere, libenter ea (quæ carnaliter diligimus) abdicare deberemus, quanquam hæc nobis potior esse intentio non debeat.* Verum hujus mali, quod latius patet quam credi queat, causas, proprietates, remedia peculiari tractatu explicavimus. Serm. de S. Magdalena.
2. Ex ingenti dolore, quem S. D. ex amissione hujus amici accepit, licet conjecturam facere, de intolerabili dolore, quo æternum cruciabuntur damnati, ob amissionem summi boni. Quam poenam nec lacrymis lenire poterunt, quia *fletus & stridor dentium erit inter poenas, nec mutatione loci, quia in inferno nulla est redemptio.* Mat. 8. 12;
3. Gratias agamus Deo, qui nos voluit venire ad agnitionem nominis sui & veræ fidei, ipse enim est *Pater misericordiarum & Deus totius consolationis,* 2. Cor. 1. qui *consolatur nos in omni tribulatione nostra,* modo solatium ab ipso & in ipso quæramus. Talem Deum Augustinus in morte hujus amici sui non habuit, cui Deus *Phantasma* fuit, corpus nimirum lucidum & infinitum; hinc nec in illo, nec in se ipso solatium invenit.

CAP.

C A P. VIII.

Tempus dolori mederi solatia pristinis similia afferendo. se vero illecebras humane amicitie sectatum.

1. **N**on vacant tempora, nec otiose voluntur per sensus nostros; faciunt in animo mira opera. Ecce veniebant & prateribant de die in diem, & veniendo & praterendo inferebant mihi species alias, & alias memorias: & paulatim refarciebant me pristinis generibus delectationum, quibus cedebat dolor meus ille: sed succedebant non quidem dolores alii, causa tamen aliorum dolorum. Nam unde me facillime, & in intima dolor ille penetraverat, nisi quia fuderam in arenam animam meam diligendo moriturum, ac si non moriturum! Maxime quippe me reparabant, atque recreabant aliorum amicorum solatia, cum quibus amabam, quod pro te amabam *b*. Et hoc erat ingens fabula, & longum mendacium, cuius adulterina confricatione, corrumpebatur mens nostra, pruriens in auribus. Sed illa mihi fabula non moriebatur, si quis amicorum meorum moreretur.

2. Alia erant, quae in eis amplius capiebant animum: colloqui, & corridere, & vicissim benevole obsequi; simul legere libros dulciloquos, simul nugari, & simul honestari; dissentire interdum sine odio, tanquam ipse homo secum, atque ipsa rarissima, dissensione condire consensiones plurimas; docere aliquid invicem, aut discere

fcere aliquid ab invicem; desiderare absentes cum molestia, suscipere venientes cum lætitia. His atque hujusmodi signis, à corde amantium & redamantium procedentibus per os, per linguam, per oculos, & per mille motus gratissimos, quasi fomitibus animos conflare, &c ex pluribus unum facere.

NOTÆ.

a *Nec otiose voluntur &c.*) asserit tempus dolorem mitigare asserendo *species alias, & alias memorias, & delectationes pristinis similes*. Quia species rerum, quas prius amabamus, paulatim absorbentur à novis. Quamvis enim species intelligibiles sint incorruptibiles, phantasmata tamen, à quibus in hac vita dependet intellectus, sensim evanescent: & à novis pelluntur, quæ ab aliis objectis animo adveniunt.

b *Et hoc erat ingens fabula*) intelligit Deum Manichæorum corporeum & infinitum, quem pro Deo tum colebat, etsi merum phantasma foret, & sane longum mendacium, utpote quod in immensum error extenderet.

c *Ex pluribus unum facere*) istud nimirum est, quod per tot amoris lenocinia quæritur, hoc enim amantium votum est, ait Aristophanes *ut amans commixtus ac colliquefactus, ex duobus unus fiat*. Sed quia teste S. Thoma, ex hoc accideret, aut ambos aut alterutrum corrumpi, quarunt unionem, qua convenit & decet: ut scilicet simul converfentur, & simul colloquantur, & in aliis hujusmodi jungantur, per ea amoris indicia, quæ hic ponit S. Aug.

In Sym-
pos.
Platon.
1.2.q.28.
a. 1. ad 2.

V S V S.

2. Vtile remedium insinuat S. D. adversus dolorem de morte carorum, ut nimirum *non diligas moriturum, ac si non moriturum, sed memineris statutum esse hominibus semel mori*, nec quenquam vivere eo privilegio, ut semper victurus sit. Vnde, quod is respondit nuntianti filiū esse mortuum, *scire se mortalem genuisse*, hoc amatoribus quoque occinendum est: *scias te mortalem amare; imo quid-*

Hebr. 9.
27.

quid.

*quid creatum amas, scias te id amare, quod brevi transi-
turum est.*

2. Expende quam leve, & infidum sit carnalis amicitiae commercium. *Nugari & inaniter oblectari, siue honestari* ut appellat S.D. certe res est, quae animum serium non decet; nec fieri potest absque iactura temporis & impedimento virtutis; praesertim cum animus in absentia amici, turbulento & vehementi desiderio ejus exardescit, quod certum est signum vitiosi affectus. Virtus enim pacem & tranquillitatem affert. Vtinam tam serio multi dolerent de absentia & subtractione divinae gratiae, quantum tristantur de absentia & subtractione amicae, vel amici!

CAP. IX.

*Humana amicitia quarit ex amici corpore
indicia benevolentiae. Beatus, qui amat
Deum, & amicum in Deo.*

1. **H**oc est, quod diligitur in amicis, & sic diligitur, ut rea sit sibi humana conscientia, si non amaverit redamantem, aut si amantem non redamaverit: nihil quærens ex ejus corpore, præter indicia benevolentiae. Hinc ille luctus, si quis moriatur, & tenebrae dolorum, & versa dulcedine in amaritudinem cor madidum: & ex amissa vita morientium, mors viventium. Beatus, qui amat te, & amicum in te, & inimicum propter te. Solus enim nullum carum amittit, cui omnes in illo cari sunt, qui non amittitur. Et quis est iste, nisi Deus noster, Deus, qui fecit coelum & terram, & implet ea, quia implendo ea, fecit ea? Te nemo amittit, nisi qui dimittit. Et qui dimittit, quò it, aut quò fugit, nisi à te placido ad te iratum? Nam ubi non invenit legem tuam

am in poena sua? *Et lex tua veritas, & veritas tu.* Psal. 118.
142.
Ioa. 14. 6.

V S V S.

1. Si amantem hominem non redamaverit homo, merito à seipso & aliis damnatur, multo ergo magis rei sumus, quod amantem nos Deum non redame-
mus; cum ejus amorem infinita beneficia, eaque certissima creationis, conservationis, redemptionis, &c. manifestent. Contra indicia amoris ac benevolentiae, quæ ex hominis corpore capta-
mus, sunt infida & fallacia. Sæpe enim risui sub-
est odium, & blandis verbis, ac benevolis signis
aversus ac inimicus animus, ut vel ex hoc capite
carnalis amicitia non possit sapienter amari.
2. Beatus contra est qui amat Deum, & amicum
in Deo, tanquam imaginem in suo exemplari, &
inimicum propter Deum præcipientem: *Diligite
inimicos vestros, & benefacite his, qui oderunt vos,* Mat. 3.
nam etsi inimici hominis justi, peccatis imagi- 24.
nem Dei in se ipsis corrumpant & obscurant: re-
tinent tamen naturam, quæ potest reformari per
gratiam. Amicus vero quantumvis bonus, non
aliter est amandus, quam in quantum per dona
gratiæ, divinam imaginem in seipso illustrat.
Qui autem amat dona naturæ, ingenti, formæ,
fortunæ in alio, perinde agit, ut is, qui amat ima-
ginem Cæsaris auream, propter aurum, non pro-
pter Cæsarem.
3. Non est certior via ad pacem animi, quam a-
mor Dei, vere enim nihil carum amittit, cui omnia
in illo cara sunt, qui solus non amittitur, quoscunque
enim amicos & quæcunque bona amittit, non
turbatur; sed hac cogitatione se mox ad quietem
componit: *Restat mihi Deus, quem amittere non
possum, nisi volens, in illo omne bonum est: & illud ip-
sum bonum, quod amisi particula est omnis boni, multo
melius in summo bono, quam in se. Quare ergo tristis es
anima mea?*

C A P.

CAP. X.

Modus creaturarum est, ut oriantur & occidant, & per esse tendant ad non esse: errat, qui in illis querit aliquid stabile.

Psal. 29.
4.

I. **D**eus virtutum converte nos, & ostende faciem tuam, & salvi erimus. Nam quaquaversum se verterit anima hominis, ad dolores figitur alibi, præterquam in te: tametsi figitur in pulchris extra te, & extra se. Quæ tamen nulla essent, nisi essent abs te; quæ oriuntur & occidunt, & oriendo quasi esse incipiunt, & crescunt, ut perficiantur, & perfecta senescunt & intereunt: etenim omnia senescunt, & omnia intereunt. Ergo cum oriuntur & tendunt esse, quò magis celeriter crescunt ut sint, eo magis festinant, ut non sint. Sic est modus eorum; tantum dedisti eis; quia partes sunt rerum, quæ non sunt omnes simul, sed decedendo ac succedendo agunt omnes universum, cuius partes sunt. Ecce sic peragitur, & sermo noster per signa sonantia. Non enim erit totus sermo, si unum verbum non decedat, cum sonuerit partes suas, & succedat aliud.

2. Laudet te ex illis anima mea, Deus creator omnium; sed non eis infigatur glutine amoris, per sensus corporis. Eunt enim, quo ibant, ut non sint, & conscindunt eam desideriis pestilentiosis: quoniam ipsa esse vult, & requiescere amat in eis, quæ amat. *b* In illis autem non est ubi, quia non stant; fugiunt: & quis ea sequitur sensu carnis, aut quis ea comprehendit, vel cum præsto sunt?

Tardus

us est enim sensus carnis, quoniam sensus carnis est: & ipse est modus ejus. Sufficit ad aliud, ad quod factus est: ad illud autem non sufficit, ut teneat transcurrentia ab initio debito, usque ad finem debitum. In verbo enim tuo, per quod creantur, *c* ibi audiunt, hinc, & hucusque.

N O T Æ.

- a *Agunt omnes universum, cujus partes sunt,*) ut plures personæ sibi mutuo succedentes comœdiam peragunt, nec diutius in scena morantur, quam actio postulat, ita S. D. dicit creaturas agere *universum*, magnam sane Comœdiam. Comparat deinde sermoni, in quo syllaba succedit syllabæ, ut possit totus absolvi.
- b *In illis autem non est ubi, quia non stant*) significat in creaturis non esse locum quietis, quia ex natura sua fluunt & transeunt. Locus autem, sive *4. Phys.* ubi ex Philosophorum etiam sententia, est quid- *1. 42.* dam immobile.
- c *Ibi audiunt, hinc, & hucusque*) verbum Dei audiunt, per quod fiunt, *hinc* esse incipiant, & *hucusque* durant, quousque Deus & natura permittit.

V S V S.

1. Efficaciter incitat ad contemptum rerum caducarum & sensibilibus, quæ ideo sunt, ut paulo post non sint, & quanto magis florent ac crescunt, tanto citius finiuntur. Et tamen cupimus stare voluptates ac illecebras sensuum, non minus insipienter, quam si quis stans in ripa, conaretur retinere aquam fluminis præterlabentis. Conclusum est dudum contra filios hujus seculi: *Vidi in omnibus vanitatem & afflictionem animi, & Eccles. 2, nihil permanere sub sole.* *11.*
2. Cavendum à delectationibus sensuum, qui agglutinant animum creaturis, nec fatiant, neque enim possunt eas tenere transcurrentes. Ideo cum necessarium sit identidem ab iis avelli, identidem necesse est animum cruciari aut dolore, aut desiderio.

F

C A P.

C A P. XI.

Solus Deus permanet , caro non sentit , nisi partem aliquam creaturarum , quibus omnibus melior est creator immutabilis.

1. **N**Oli esse vana anima mea, & obsurdescere in aure cordis, tumultu vanitatis tuæ. Audi & tu: Verbum ipsum clamat, ut redeas, & ibi est locus quietis imperturbabilis, ubi non deferitur amor, si ipse non deferat. Ecce illa discedunt, ut alia succedant, & omnibus suis partibus constet infima universitas. Nunquid ego aliquo discedo? ait verbum Dei. Ibi fige mansionem tuam, ibi commenda, quicquid inde habes anima mea, saltem fatigata fallaciis. *a* Veritati commenda, quicquid tibi est à veritate, & non perdes aliquid; & reflorescent putrida tua, & sanabuntur omnes languores tui; *b* & fluxa tua reformabuntur, & renovabuntur, & constringentur ad te; & non te deponent, quo discedunt, sed stabunt tecum, & permanebunt ad semper stantem ac permanentem Deum.

2. Vt quid perversa sequeris carnem tuam? Ipsa te sequatur conversa. *c* Quicquid per illam sentis, in parte est, & ignoras totum, cuius hæ partes sunt, & delectat te tamen. Sed si ad totum comprehendendū, esset idoneus sensus carnis tuæ: *d* ac non & ipse in parte universi accepisset pro pœna tua justum modum: velles, ut transfiret, quicquid existit in præsentī, ut magis tibi omnia placerent. Nam, & quod loquimur,
per

per eundem sensum carnis audis: & non vis utique stare syllabas, sed transvolare, ut aliæ veniant, & totum audias. Ita semper sunt omnia, quibus unum aliquid constat, & non simul sunt omnia ea, quibus constat. plus delectant omnia quam singula, si possint sentiri omnia. Sed longe his melior, qui fecit omnia, & ipse est Deus noster: & non discedit, quia nec succeditur ei. Si placent corpora, Deum ex illis lauda, & in artificem eorum retorque amorem: ne in his, quæ tibi placent, tu displiceas.

NOTÆ.

- a *Veritati commenda*) Deo offer, quidquid boni ab illo habes vel desideras: ille cum sit veritas, ostendet tibi, an & quod solatium sit in creaturis.
- b *Et fluxa tua reformabuntur*) caro & sensus corporis, per amorem Dei dirigentur ad finem suum, & constringentur ad te, quia amor Dei non finit sensus & concupiscentias diffuere in creaturas; & non te deponent, non secum trahent, quo discendant sive (ut alii legunt) descendunt, nempe in nihilum & corruptionem; sed stabunt tecum per subjectionem, & permanebunt in manipulis meritorum, quos perferes ad semper stantem Deum. Sicut enim peccatori ex oblectationibus sensuum remanet pœna, fugiente gaudio: ita iusto propter licitum, & ex virtutis regula moderatum rerum sensibilem usum, reposita est corona iustitiæ fugiente labore.
- c *Quicquid per illam sentis, in parte est*) oculus enim non percipit nisi colorem & lucem, auris non nisi sonum & voces, gustus non nisi saporem cibi & potus, olfactus non nisi odores, tactus non nisi mollia & dura, singuli sensus singulas particulas universi. Et quidem simul non percipiunt, nisi particulam suæ particulæ. Ita oculus dum lustrat palatium, non potest simul contemplari sidera, dum in iis occupatur, non fruitur pul.

pulehritudine ruris, camporum, hortorum, & quæcunque alia aspectum pascunt, avocant interim à lectione librorum. Aures dum attendunt melodiis, avocantur à jucundis sermonibus, dum his vacant, non mulcentur cantu avicularum, strepitu aquularum, susurro arborum. Dum potamus, simul cibum glutire non possumus, dum caro sapit, absunt pisces; dum hoc vel illud obsonium delectat, alio simul vesci non possumus Delectationes sensuum obstant delectationibus animi. Verum denique est, quidquid sentit Sensus, particula est aliqua, imo particula particulæ.

- d. *Accepisset pro pœna tua justum modum*) natura carnis & sensuum quidem est talis, ut non possit sentire, nisi objectum suum, & nec illud quidem totum simul. Sed natura post peccatum versa est in pœnam, sublata enim justitia originali, sensus immoderate rapiuntur in creaturas, & contra rationis dictamen; hinc lucta carnis & spiritus, in omnibus filiis Adam.

V S V S.

1. Priori cap. irrefragibili demonstratione vanitatem creaturarum ostendit S. D. ex earum fugaci instabilitate; nunc alteram demonstrationem addit, ex eo, quod non nisi particulam aliquam rerum sensibilibus sensu apprehendamus, plus autem delectant omnia in quovis toto, quam singula.
2. Vnde sequitur meliores esse delectationes mentis quam carnis, intellectus enim totius universi creaturas cognoscit & æstimat, earumque bonitate delectatur. *Sed longe, & singulis, & omnibus creaturis melior, qui fecit omnia, & ipse est Deus noster, & non discedit in nihilum, quia non succeditur ei, neque enim est alius Deus præter ipsum.*

CAP.

CAP. XII.

Anima in Deo amanda, & ad eum rapienda, in quo solo quies: ad quem nos redire, & ascendere descensu suo docuit Christus.

1. **a** **S**I placent animæ, in Deo amentur quia & ipsæ mutabiles sunt, & in illo fixæ stabiliuntur: alioquin irent, & perirent. In illo ergo amentur: & rape ad eum tecum, quas potes, & dic eis: Hunc amemus, hunc amemus, ipse fecit hæc, & non est longe. **b** Non enim fecit, atque abiit, sed ex illo in illo sunt. Ecce ubi est, ubi sapit veritas. Intimus cordi est, sed cor erravit ab eo. *Redite prævaricatores ad cor, & inhæ-* Esai. 46, 8.
rete illi, qui fecit vos. State cum eo, & stabitis. Requiescite in eo, & quieti eritis. Quò itis in aspera? quò itis? Bonum, quod amatis, ab illo est: sed quantum est ad illum, bonum est & suave. Sed amarum erit iuste, quia iniuste amatur, deserto illo, quicquid ab illo est.

2. Quò vobis adhuc, & adhuc, ambulare vias difficiles & laboriosas? Non est requies, ubi quæritis eam. Quærite, quod quæritis: sed ibi non est, ubi quæritis. Beatam vitam quæritis in regione mortis, non est illic. Quomodo enim beata vita, ubi nec vita? Et **c** descendit huc ipsa vita nostra, & tulit mortem nostram, & occidit eam **d** de abundantia vitæ suæ; & tonuit clamans, ut redeamus hinc ad eum **e** in illud secretum, unde processit ad nos; **f** veniens in ipsum

Psal. 18. 6. 7. sum primum virginalem uterum, g ubi ei nupsit humana creatura, caro mortalis, nec semper mortalis; & inde, *velut sponsus procedens de thalamo suo, exultavit ut gigas ad currendam viam.* Non enim tardavit, sed cucurrit, clamans dictis, factis, morte, vita, descensu, ascensu, clamans ut redeamus ad eum. Et diceffit ab oculis ut redeamus ad cor, & inveniamus eum.

3. Abscessit enim, & ecce hic est. Noluit nobiscum diu esse, & non reliquit nos. Illuc enim abscessit, unde nunquam recessit, *quia mundus per eum factus est, & in hoc mundo erat, & venit in hunc mundum peccatores salvos facere;* cui confitetur anima mea, ut sanet eam, *quia peccavit illi. Filii hominum, usquequo graves corde? nunquid & post descensum vitæ, non vultis ascendere & vivere? Sed quo ascendistis, quando in alto estis, & posuistis in cælum os vestrum? h* Descendite, ut ascendatis, & ascendatis ad Deum. Cecidistis enim, ascendendo contra eum. Dic eis ista, ut plorent in convalle plorationis, & sic eos rape tecum ad Deum, quia de spiritu ejus hæc dicis eis, si dicis ardens igne caritatis,

N O T Æ.

- a *Si placent animæ, in Deo amentur*) Animas jubet in Deo amari S. D. quia Deus spiritus est. Corpora non jubet in Deo amari, sed illum ex corporibus laudari, quia Deus corpus non est; unde corpora non ita proprie amantur in Deo, quia nihil in eo est corporeum: amantur tamen propter Deum, & inde mens exurgit in laudem ejus, qui & corpus fecit, & spiritum.
- b *Non enim fecit, atque abiit*) ut architectus postquam domum extruxit, vel artifex, postquam imaginem formavit; omnia enim non solum ex Deo

Deo sunt, tanquam efficiente, sed etiam in illo, tanquam conservante & continente, ut dictum L. 1. c. 2. supra.

- c *Descendit huc ipsa vita*) Christus, qui de seipso ait: *ego sum via, veritas, & vita, & occidit mortem* Ioan. 14. *nostram redimendo nos, satisfaciendo pro peccatis nostris.*
- d *De abundantia vite sue*) utique vita abundavit Christo, unam perdidit in cruce mortalem, ut homo, alteram immortalem servavit ut Deus.
- e *In illud secretum*) inaccessæ divinitatis.
- f *Veniens in ipsum primum uterum virginalem*) primus uterus virginalis & foecundus, fuit uterus B. Virginis. *Nec primam similem visa est, nec habere sequentem.*
- g *Vbi ei nupit humana creatura*) per incarnationem; caro mortalis ante resurrectionem, nec semper mortalis, quia immortalis post resurrectionem.
- h *Descendite ut ascendatis*) descendite per humilitatem, ut ascendatis per Dei amorem ad Deum.

V S V S.

1. Suggestit S. D. hoc capite, item proximis duobus, salubrem meditationem, adversus blandimenta mundi, vel retinentis, vel revocantis.
2. Proponit S. D. vitam Christi, tanquam efficacissimum medium ad bona caduca aspernanda. Ideo enim vitam mundo contrariam elegit, ut bona huius vitæ, caduca & levia esse persuaderet, discessit vero ad cælum per ascensionem, ut quæramus eum, & sequamur vestigia ejus.

C A P. XIII.

Ista nesciens amabat pulchra inferiora, quorum consideratione cognovit pulchrum & aptum, ac de utroque libros scripsit.

1. **H**Æc tunc non noveram, & amabam pulchra inferiora & ibam in profundum, & dicebam amicis meis num amamus aliquid, nisi pulchrum? Quid est enim

pulchrum? & quid est pulchritudo? Quid est, quod nos allicit, & conciliat rebus, quas amamus? Nisi enim esset in eis decus & species, nullo modo nos ad se moverent. Et animadvertēbam & videbam in ipsis corporibus *a* aliud esse quasi totum, ideo pulchrum, *b* aliud autem, quod ideo deceret, quoniam apte accommodaretur alicui, sicut pars corporis, ad universum suum, & similia. Et ista consideratio scaturivit in animo meo ex intimo corde meo, & scripsi libros de pulchro & apto, puto duos, aut tres. Tu scis Deus: nam excidit mihi. Non enim habemus eos, sed aberraverunt à nobis, nescio quomodo.

N O T Æ.

Cap. 14. 1.
p. q. 39. a.
8. c.

L. 22. de
civ. Dei
cap. 19.
l. 3. quæst.
Tuscul. 1.
p. q. 5. a.
4. ad 1.

V. Bell.
in Psal.
44.

t. 2. ep. 5.
subiicit.

a Aliud esse quasi totum, & ideo pulchrum) infra definit pulchrum esse id, quod per seipsum decet S. Th. magis distincte, ad pulchritudinem ait, tria requiruntur, I. quidem integritas, sive perfectio, qua enim diminuta sunt, hoc ipso turpia sunt, II. debita proportio, sive consonantia, III. claritas, qua in corporibus est coloris suavitas, Vnde S. Augustin. pulchritudinem corporis alibi definit ex Cicerone, partium congruentiam, cum quadam coloris suavitate, & S. Th. pulchre bonum à pulchro distinguit ex hoc, quod bonum proprie respicit appetitum, pulchrum autem vim cognoscitivam, pulchra enim dicuntur, qua visa placent, ubi per visionem intelligo quoque cognitionem intellectivam, qua non solum percipimus pulchritudinem corporum, verum & animorum, quorum pulchritudo est rectitudo voluntatis cum claritate Sapientie.

b Aliud autem, quod ideo deceret, quoniam apte accommodaretur alicui) distinguit S. D. aptum à pulchro, nam pulchrum absolutum quid est & totum; aptum ad alterum refertur, tanquam pars, aut vestis, aut aliquid aliud. Pulchrum enim, ut S. D. alibi ait, per seipsum consideratur atque laudatur, cui turpe ac deforme contrarium est.

Aptum

*Aptum vero, cui ex aduerso est ineptum, quasi reli-
gatum pendet aliunde, nec ex semetipso, sed ex eo,
cui connectitur, iudicatur: nimirum decens atque in-
decens, vel hoc idem est, vel perinde habetur. Afferit
pulchrum cognosci per seipsum, ut an equus, an
homo sit pulcher: aptum vero non nisi per aliud,
neque enim vestem quis potest aptam dicere, ni-
si intelligat, an congruat corpori.*

V S V S.

1. Ex hac pulchri notione sequitur solum Deum
perfecte esse pulchrum. Ipse enim solus habet I.
Omnem perfectionem, II. Proportionem per-
fectam omnis iustitiæ & sanctitatis. III. Clarita-
tem Sapientiæ absque ignorantia & errore. Un-
de sicut teste Christo, *nemo bonus est* (perfecte Luc. 18.
& à seipso) *nisi solus Deus*, ita *nemo pulcher est, nisi* 19.
solus Deus, qui solus per seipsum, & à se ipso de-
cet. Creaturæ vero omnem decorem ab ipso, &
in ordine ad ipsum habent.
2. Nullum hominem perfecte esse pulchrum. I.
Quia nemo tam perfectus, cui non aliquid de-
sit in corpore vel animo. II. Quia nemo tam iu-
stus, qui proportionem rectæ voluntatis, non
levibus saltem peccatis corrumpat, imo fomes
peccati sive concupiscentia, necessario aliquam
deformitatem causat. III. Quia nemo tam sa-
piens, ut claritatem sapientiæ nullo errore, vel
ignorantia obscuret. Cum ergo non possimus
esse vere *pulchri*, laboret quivis esse *aptus*, sive
convenire suo Fini, qui est Deus, suo Toti, cu-
jus est pars, religiosus Religioni, civis Reipu-
licæ, studiosus Academiæ, quod fiet leges salu-
tares & iustas sedulo observando.

CAP. XIV.

Se fama & laudibus, ut fieri solet, motum, Hierio Oratori libros de pulchro & apto inscripsisse: ejusque exemplo, non item quorumvis aliorum, laudari cupiisse.

1. **Q**uid est autem, quod me movit Domine Deus meus, ut ad Hierium Romanæ urbis oratorem, scriberem illos libros: quem non noveram facie, sed amaveram hominem ex doctrinæ fama, quæ illi clara erat, & quædam verba ejus audieram, & placuerant mihi? Sed magis, quia placebant aliis, & efferebant eum laudibus; stupentes quod ex homine Syro, docto prius Græcæ facundiæ, post in Latina etiam doctor mirabilis extitisset: & esset scientissimus rerum ad studium Sapientiæ pertinentium, mihi placebat. Laudatur homo, & amatur absens. Vtrumnam ab ore laudantis intrat in cor audientis amor ille? Absit. Sed *a* ex amante alio, accenditur alius. Hinc enim amatur, quia laudatur, *b* dum non fallaci corde laudatoris prædixi creditur: id est, cum amans eum laudat. Sic enim tunc amabam homines, ex hominum judicio: non enim ex tuo Deus meus, in quo nemo fallitur.

2. Sed tamen, cur non sicut auriga nobilis, sicut venator studiis popularibus difamatus: sed longe aliter, & graviter, & ita, quemadmodum & me laudari vellem? Non autem vellem ita laudari & amari me, ut *c* histriones, quanquam eos & ipse laudarem,

rem, & amarem: sed eligens latere, quam ita notus esse, & vel haberi odio, quam sic amari. Vbi distribuuntur ista pondera variorum & diversorum amorum, in anima mea? Quid est, quod amo in alio, quod rursus nisi odissem, non à me detestarer & repellerem, cum sit uterque nostrum homo? Non enim sicut equus bonus, amatur ab eo, qui nollet hoc esse, etiam si posset: hoc & de histrione dicendum est, qui naturæ nostræ socius est. Ergone amo in homine, quod odi esse, cum sim homo? Grande profundum est ipse homo, cujus etiam *capillos tu Domine numeratos habes*, & non minuuntur in te: & tamen capilli ejus magis numerabiles sunt, quam affectus ejus, & motus cordis ejus. Mat. 1. 30.

3. At ille Rhetor ex eo erat genere, quem sic amabam, ut vellem me esse talem: & errabam typho, & circumferebar omni vento, & nimis occulte gubernabar abs te. Et unde scio, & unde certus confiteor tibi, quod illum in amore laudantium magis amaveram, quam in rebus ipsis, de quibus laudabatur? Quia si non laudatum vituperarent eum iidem ipsi, & vituperando atque spernendo ea ipsa narrarent, non accenderer in eum, & non excitarer. Et certe res non aliæ forent, nec homo ipse alius, sed tantummodo affectus alius narrantium. Ecce, ubi jacet anima infirma, nondum hærens soliditati veritatis! Sicut auræ linguarum flaverint à pectoribus opinantium, ita fertur & vertitur, torquetur, ac retorquetur, & obnubilatur ei lumen, & non cernitur veritas. Et ecce est ante nos! Et magnum

quiddam mihi erat, si sermo meus, & studia mea illi viro innotescerent. Quæ si probaret, flagrarem magis: si autem improbareret, fauciaretur cor vanum, & inane soliditatis tuæ. Et tamen pulchrum illud atque aptum, unde ad eum scripseram, libenter animo versabam ob os contemplationis meæ, & nullo collaudatore mirabar.

N O T Æ.

- a *Ex amante alio accenditur alius*) dum nempe bona & dona alterius, amantis affectu tam eloquenter & vehementer prædicantur, ut audiens credat amore dignum, qui ita laudatur. Non ergo amor ab amantis ore transit in audientem, quasi affectus ille migret de animo in animum, quod fieri non potest: sed quia amans tam illustri modo proponit ejus bona quem amat, ut bonum sic cognitum non possit non amari.
- b *Dum non fallaci corde &c.*) credi solet amantibus de iis quos laudant, quia cum natura nobis infinitum sit non posse amare, nisi quod bonum est, credimus amantibus, esse bonum, quod amant & laudant. Cum vero amor humanus sæpe fallat, & sæpe qui amant, sibi somnia fingant, recte dicit S. D. se cum amabat homines ex hominum judicio, non amasse illos *ex judicio Dei*.
- c *Histriones*) agebant hi fabulas in scena, sic dicti à regione Histræ, vel ab Hister, quod Hetruscis ludionem significabat. Genus hominum apud Romanos infame erat, qui tum alia improbatum Deorum scelera, seu vera, seu ficta representabant. Apud Græcos vero infames non erant, quod illi putarent Deos ludis scenicis delectari; de quo egregie S. D. In hac disceptatione ait, hujusmodi ratiocinatio summam quæstionis absolvit. Proponunt Græci: si Dii tales colendi sunt, profecto etiam tales homines honorandi sunt. Assumunt Romani: sed nullo modo tales homines honorandi sunt. Concludunt Christiani: nullo igitur modo tales dii colendi sunt.

L. 2. c. 13.
de civ.
Dei.

V S V S.

1. Sicut odimus in nobis conditionem vilem & artem illiberalem, histrionis, aurigæ, venatoris, etsi talia amemus & laudemus in aliis: quia putamus hæc esse infra dignitatem nostram, ideoque laudî nobis ducimus ista ignorare, & non factitare: sic contemnere deberemus omnia vana nomina ingenii, fortunæ, nec ex iis laudem captare: quia & ipsa, & omnia humana sunt infra magnitudinem animi Deum amantis, & sapientis *quæ sursum sunt, non quæ super terram.* Col. 3, 2.
2. Figendus est animus in Deo, ne ex laudibus & vituperiis æstimemus, nostra vel aliena, nec moveant nos *aura linguarum flantes à pectoribus sæpe temere ac falso opinantium.* Cor nostrum *vanum* est, & *inane soliditatis divina*, quamdiu sauciatur, & torpescit in suis actionibus ob vituperia, & exardescit laudibus. Quamdiu tales sumus, *arundines sumus vento agitate*, Ioanni Baptistæ multum absimiles. Mat. 13. 7.

CAP. XV.

Rerum incorporearum ignorantia, duas substantias fingebat, monadem & dyadem, hanc summe malam, illam summe bonam: Libros vero de pulchro & apto, anno ætatis 26, vel 27, scripsit.

1. **S**ed a tantæ rei cardinem in arte tua nondum videbam omnipotens, qui *facis mirabilia solus*; & ibat animus meus *b* per formas corporcas; & pulchrum, quod per se ipsum: aptum autem, quod ad aliquid accommodatum deceret, definiebam, & distinguebam, & exemplis corporeis astruebam. Et converti me ad animi naturam: & non me sinebat falsa opinio, quam de spîtualibus habebam, verum cernere. Et irruebat in oculos

los meos ipsa vis veri : & avertebam palpitantem mentem ab incorporea re, ad lineamenta, & colores, & tumentes magnitudines. Et quia non poteram ea videre in animo, putabam me non posse videre animum meum. Et cum in virtute pacem amarem, in vitiositate autem odissem discordiam : & in illa unitatem, in ista quandam divisionem notabam. Inque illa unitate mens rationalis, & natura veritatis ac summi boni mihi esse videbatur. In ista vero divisione irrationalis vitæ, nescio quam substantiam, & naturam summi mali, quæ non solum esset substantia, sed omnino vitæ esset : & tamen abs te non esset Deus meus, ex quo sunt omnia, miser opinabar. Et tamen illam monadem appellabam, tanquam sine ullo sexu mentem : hanc vero dyadem, iram in facinoribus, libidinem in flagitiis, nesciens quid loquerer.

2. Non enim noveram neque didiceram, nec ullam substantiam malum esse: nec ipsam mentem nostram summum atque incommutabile bonum. Sicut enim facinora sunt, si vitiosus est ille animi motus, in quo est impetus, & se jactat insolenter ac turbide : & flagitia, si est immoderata illa animæ affectio, qua carnales hauriuntur voluptates : ita errores, & falsæ opiniones vitam contaminant, si rationalis mens ipsa vitiosa est : qualis in me tunc erat, nesciente alio lumine illam illustrandam esse, ut sit particeps veritatis, quia non est ipsa natura veritatis. *Quoniam tu illuminabis lucernam meam, Domine Deus meus, illuminabis tenebras meas. & de plenitudine tua nos omnes accepimus. Es enim tu*

Psal. 17.
29.

tu

tu lumen verum, quod illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum, quia in te non est transmutatio, nec momenti obumbratio. Sed ego conabar ad te, & repellebar abs te, ut scirem mortem, quoniam *superbis resistis*.

Ioan. 1.

16. 9.

Iacob. 1.

17.

1. Pet. 5. 5.

3. Quid autem superbius, quam ut assererem mira dementia, me id esse naturaliter, quod tu es? Cum enim ego essem mutabilis, & eo mihi manifestum esset, quod ideo utique sapiens esse cupiebam, ut ex deteriore melior fierem: malebam tamen etiam te opinari mutabilem, quam me non hoc esse, quod tu es. Itaque repellebar, & resistebas ventosæ cervici meæ, & imaginabar formas corporeas, & caro carnem accusabam, & *spiritus ambulans* nondum *revertebar* ad te: & ambulando ambulabam in ea, quæ non sunt, neque in te, neque in me, neque in corpore. Neque mihi creabantur à veritate tua, sed à mea vanitate fingeantur ex corpore: & dicebam parvulis fidelibus tuis, civibus meis, à quibus nesciens exulabam. Dicebam illis garrulus, & ineptus: cur ergo errat anima, quam fecit Deus? & mihi nolebam dici: cur ergo errat Deus? Et contendebam magis incommutabilem tuam substantiam coactam errare, quam meam mutabilem sponte deviasse, & poena errare confitebar.

Psal. 77.

39.

4. Et eram ætate annorum fortasse viginti sex aut septem, cum illa volumina scripsi, volvens apud me corporea figmenta, obstrepentia cordis mei auribus, quas intendebar, ô dulcis veritas! in interiorum melodiam tuam: cogitans de pulchro & apto, & stare cupiens, & audire te, & gaudio

Ioan. 3.

29.

gau-

gaudere propter vocem sponsi, & non poteram: quia vocibus erroris mei rapiebar foras, & pondere superbiæ meæ in ima decidebam. Non enim *dabas auditui meo gaudium & latitiam, aut exultabant ossa, quæ humiliata non erant.*

Psal. 50.
10.

N O T Æ.

- a *Tanta rei cardinem*) sapientiam & providentiam divinam, in qua omne naturæ rationalis & irrationalis ineffabile artificium, velut in Cardine vertitur.
- b *Per formas corporeas*) quas solas mente versabat, & veluti ruminabat: talia nempe, qualia per oculos carnis hauriebat, sive ut supra dixit, *vorabat.*
- c *In illa unitatem, in ista quandam divisionem*) Vnit virtus voluntatem & appetitum cum recta ratione. Vitium ex discordia utriusque nascitur illamque causat; inde pax & bonum animæ: hinc malum & perturbatio. Cum vero S. D. malitiam ab inordinato voluntatis motu provenire nondum intelligeret, *substantiam malam* in homine constituebat, eique adversam *substantiam boni*, quam putabat esse fructum Dei, & *monadem*, sive unitatem appellabat: illam vero *dyadem*, sive duplicitem, quæ incitaret ad iram in facinoribus, ad libidinem in flagitiis.
- d *Cum enim ego essem mutabilis*) ex hoc agnoscere debuit ac potuit S. D. animam suam non esse particulam divinæ substantiæ: Deus enim est immutabilis, anima vero mutatur, & fit ex deteriore melior, vel contra.
- e *Dicebam parvulis fidelibus tuis*) Catholicis humilitate parvulis, hac quæstione insultabat, *quomodo potest errare aut male facere anima, quam fecit Deus, cum sit verax & bonus?* Neque videbat se gravius à Catholicis ista quæstione premi, *Si tua anima est pars Dei, quomodo cum illa, & in illa errat Deus?* Sed putabat August. substantiam divinam colligatam substantiæ mali, coactam errare, quæ sponte errare non posset.

L. 3. c. 6.

V. 1. 3. c. 8.

V S V S.

Vere signatum est super nos lumen vultus tui Domine } Psal. 4.7.
 Augustinus quamvis gravissimis involutus erro-
 ribus, agnovit tamen peccatum esse summum
 malum, ideoque substantiæ mali illud attribuit,
 contra vidit virtutem à summo bono officisci.
 Nulla itaque ignorantiae excusatio nobis ali- Psal. 36.
 quando proderit, nisi *declinemus à malo, & facia-* 27.
mus bonum.

CAP. XVI.

*Se Categorias Aristotelis, & omnes libros
 artium liberalium sine Magistro intelle-*
xisse: nihil tamen id sibi profuisse, donis
Dei utenti male.

I. **E**T quid mihi proderat, quod annos
 natus ferme viginti, cum in manus
 meas venissent Aristotelica quædam, quas
 appellant decem categorias: quarum nomi-
 ne cum eas Rhetor Carthaginensis magister
 meus, buccis typho crepantibus comme-
 moraret, & alii qui docti habebantur: tan-
 quam in nescio quid magnum & divinum
 suspensus inhiabam, legi eas solus, & in-
 tellexi. Quas cum contulissem cum eis, qui
 se dicebant vix eas magistris eruditissimis,
 non loquentibus tantum, sed multa in pul-
 vere depingentibus intellexisse: nihil inde
 aliud mihi dicere potuerunt, quam ego so-
 lus apud meipsum legens, cognoveram. Et
 satis aperte mihi videbantur loquentes de
 substantiis, sicuti est homo; & quæ in illis
 essent, sicuti est figura hominis; qualis sit &
 statura, quot pedum sit; & cognatio, cujus
 frater sit; aut ubi sit constitutus; aut quando
 natus;

natus; aut stet, aut fideat: aut calceatus, vel armatus sit; aut aliquid faciat, aut patiat, aliquid; & quæcunque in his novem generibus, quorum exempli gratia quædam posui, vel in ipso substantiæ genere innumerabilia reperiuntur.

2. Quid hoc mihi proderat, quando & oberat: *a* cum etiam te Deus meus mirabiliter simplicem, atque incommutabilem (illis decem prædicamentis putans, quicquid esset, omnino comprehensum) sic intelligere conarer: quasi & tu subiectus esses magnitudini tuæ, aut pulchritudini, ut illa essent in te quasi in subiecto, sicut in corpore: cum tua magnitudo & tua pulchritudo, tu ipse sis, *b* corpus autem non eo sit magnum, & pulchrum, quo corpus est: quia etsi minus magnum & minus pulchrum esset, nihilominus corpus esset. Falsitas enim erat, quam de te cogitabam, non veritas, & figmenta miseriæ meæ, non firmamenta beatitudinis tuæ. Iusseras enim, & ita fiebat in me, ut *terra spinas & tribulos pareret mihi*, & cum labore pervenirem ad *panem* meum.

Gen. 3.
18.

3. Et quid mihi proderat, quod omnes libros artium, quas liberales vocant, tunc nequissimus malarum cupiditatum servus, per meipsum legi & intellexi, quoscunque legere potui? Et gaudebam in eis, & nesciebam unde esset, quicquid ibi verum & certum esset. *c* Dorsum enim habebam ad lumen, & ad ea, quæ illuminantur faciem: unde ipsa facies mea, qua illuminata cernebam, non illuminabatur. Quicquid de arte loquendi & differendi, quicquid de dimensionibus figurarum, & de musicis, & de nu-
me-

meris, sine magna difficultate, nullo hominum tradente intellexi: scis tu Domine Deus meus, quia & celeritas intelligendi, & disputandi acumen, donum tuum est: sed non inde sacrificabam tibi. Itaque mihi non ad usum, sed ad perniciem magis valebat, quia *d* tam bonam partem substantiæ meæ, sategi habere in potestate, & fortitudinem meam non ad te custodiebam: sed profectus sum abs te, in longinquam regionem, ut eam dissiparem in meretricias cupiditates. Nam quid mihi proderat bona res, non utenti bene? Non enim sentiebam illas artes, etiam ab studiosis & ingeniosis, difficillime intelligi, nisi cum eis easdem conabar exponere: & erat ille excellentissimus in eis, qui me exponentem non tardius sequeretur.

Psal. 18.

10.

Luc. 15.

4. Sed quid ergo mihi hoc proderat, putanti, quod tu Domine Deus meus veritas, corpus esses lucidum & immensum, & ego frustum de illo corpore? Nimia perversitas. Sed sic eram. Nec erubesco Deus meus confiteri tibi in me misericordias tuas, & invocare te: qui non erubui tunc profiteri hominibus blasphemias meas, & latrare adversum te. Quid ergo mihi tunc proderat ingenium per illas doctrinas agile, & nullo adminiculo humani magisterii, tot nodosissimi libri enodati: cum deformiter & sacrilega turpitudine in doctrina pietatis errarem? Aut quid tantum oberat parvulis tuis longe tardius ingenium, cum à te longe non recederent: ut in nido Ecclesiæ tuæ tuti plumescerent, & alas charitatis, alimentis sanæ fidei nutrent?

5. O Domine Deus noster, in velamento
ala-

Psal. 62,

8.

Psal. 46. 4. alarum tuarum speremus, & protege nos, & porta nos. Tu portabis & parvulos, & usque ad canos tu portabis, quoniam firmitas nostra, quando tu es, tunc est, firmitas: cum autem nostra est, infirmitas est. Vivit apud te semper bonum nostrum: & quia inde averfi sumus, perversi sumus. Revertamur jam Domine, ut non evertamur: quia vivit apud te sine ullo defectu bonum nostrum, quod tu ipse es: & non timebimus, ne non sit, quod redeamus, quia nos inde ruimus: nobis autem absentibus, monuit domus nostra, æternitas tua.

N O T Æ.

- a *Cum etiam te Deus meus, &c.*) S. D. erroribus liberatus, Deum prædicamentis contineri non censuit, ut hodie etiam philosophamur; tum quia finiti & infiniti infinita distantia, nec communis ratio est; tum quia Deus accidentibus nulli is subjacet, ut creaturæ substantiæ, in quarum Categoriā, & Ordinem, illum redigere volebat Augustinus.
- b *Corpus autem non eo sit magnum & pulchrum*) apparet S. D. sensisse quantitatem & pulchritudinem, quæ fere in figura & colore consistit, re ipsa distinguui à substantia. De Deo enim dicere licet, *tua Magnitudo & tua Pulchritudo tu ipse es*, non item corpus est sua magnitudo aut pulchritudo.
- c *Dorsum enim habebam ad lumen*) Dorsum animæ obli-vio est, ut enim nulli in tergo oculi, ita obli-vio nihil videt, nihil cogitat. Culpabilis hæc in peccantibus est, quia voluntaria: potius enim nolunt meminisse Dei, quam ut proprie ejus obliviscantur. *Facies vero animi memoria est, & consideratio.* Ut ergo dorsum obvertens soli non illustratur in facie, quamvis illustrentur ea, quæ aspicit, ita peccator oblitus Dei, non illustratur radiis divinæ Sapientiæ: quamvis creaturas intelligat sapientissime conditas.
- d *Tam bonam partem substantiæ*) gerit se pro filio prodigo, quia ut ipse acceptam partem substantiæ

tiæ suæ, peregre decoxit cum meretricibus: ita Augustinus ingenium meliorem partem sui, prodedit in errores Manichæorum & fœdas libidines, in *longinqua regione peccati*.

V S V S.

1. Retudit S.D. suo exemplo fortiter superbiam eorum, qui ob ingenium aliaque dona superbiunt. *Nihil enim prodest res bona non utenti bene.* In ingenio & eruditione Augustini, quinec Magistro eguit, hæresis & luxuria nidum invenerunt, quia male usus est nobilissimis Dei donis: non speremus nos Dei gratiam ob dotes Augustini donis longe impares, nisi puritate & probitate V. tr. 2. illis apud Deum pretium faciamus. Tam non in Ioan. æstimat Deus ista, ut S. D. existimet, *ideo Nathanaelem non cooptatum inter Apostolos, quia doctus erat.*
2. Non contemnendi sunt ingenio & doctrina parvuli, docto enim & ingenioso sine virtute, nihil prodest *res bona non utenti bene*: simplici vero & indocto, sed virtutis studioso, prodest virtus, *qua non potest uti male.* Meminerimus in tremendo iudicio, nullam Doctoribus nisi Sanctis, V. lib. 3. de lib. arb. cap. 19. concessum iri honoris, aut præmii prærogativam.

LIBER V.

Proloquitur annum unde - tricesimum ætatis suæ, quo Carthagine Rhetoricam docens, cognita imperitia Fausti celeberrimi Manichæorum Episcopi, ab iis alienari cœpit. Tum Romæ gravi morbo defunctus, & in Rhetoricæ professione aliquantum moratus, ad eandem Mediolani suscipiendam abiit. Vbi S. Ambrosii humanitate, ac sermonibus, meliorem de Fide Catholica opinionem, sensim concepit.

CAP. I.

Confitetur Deo miserationes ejus, non ut doceat, sed ut laudet eum, quem laudat omnis creatura.

I.

Accipe sacrificium confessionum mearum, de manu linguæ meæ quam formasti & excitasti, ut confiteatur nomini tuo, & sana omnia ossa mea, & dicant: Domine

Psal. 137.
2.

Psal. 88. 1.

quis similis tibi? Neque enim docet te, quid in se agatur, qui tibi confitetur: quia oculum tuum non excludit cor clausum, nec manum tuam repellit duritia hominum: sed solvis

solvis eam, cum voles, *a* aut miserans aut vindicans, & non est, qui se abscondat à calore tuo. Sed te laudet anima mea, ut amet te: & confiteatur tibi miserationes tuas, ut laudet te. Non cessat nec tacet laudes tuas, universa creatura tua: *b* nec spiritus omnis hominis, per os conversum ad te: nec animalia, nec corporalia, *c* per os considerantium ea: ut exurgat in te à lassitudine anima nostra, innitens eis, quæ fecisti, & transiens ad te, qui fecisti hæc mirabiliter; & ibi refectio, & vera fortitudo.

Psal. 18. 7.

N O T Æ.

- a* Aut miserans, aut vindicans) miserans emolliendo ad pœnitentiam, aut vindicans magis indurando subtractione auxilii interni; & puniendo impœnitentiam, pœnis hujus & alterius vitæ.
- b* Nec spiritus omnis hominis) iusti, intellige; impii enim non laudant Deum, sed blasphemant.
- c* Per os considerantium ea) Angeli & homines proprie laudant Deum, animalia vero aliæque creaturæ eundem laudant non ore suo, sed alieno: excitando repræsentatione divinarum perfectionum mentem ad laudandum suum conditorem. Quo sensu dixit David: *Cali enarrant gloriam Dei, & opera manuum ejus annuntiat firmamentum.* Laudant itaque Angeli & homines Deum *formaliter*, aliæ creaturæ *objective*, ut loquuntur in Scholis.

Psal. 18. 3.

V S V S.

Salubrem pro confessione hoc caput suggerit meditationem; tum ut integre fiat, cum Deum, cujus vices gerit Sacerdos, nihil lateat; tum ut excitemus nos ad creatorem nostrum laudandum seria emendatione: nec toties laudes totius universi, peccatis nostris interrumpamus.

C A P.

CAP. II.

Frustra iniqui fugiunt Deum, qui ubique est: convertantur potius, & confiteantur ei.

1. **E** Ant, & fugiant te inquieti & iniqui;
 a & tu vides eos, & distinguis umbras, & ecce pulchra sunt cum eis omnia, & ipsi turpes sunt! Et b quid nocuerunt tibi, aut in quo imperium tuum dehonestaverunt, à cœlo usque in novissima, justum & integrum? Quò enim fugerunt, cum *fugerent à facie tua?* aut ubi tu non invenis eos? Sed fugerunt, ut non viderent te videntem se, atque excacati in te offenderent: quia *non deseris aliquid eorum, quæ fecisti;* in te offenderent injusti, & juste vexarentur: subtrahentes se lenitati tuæ, & offendentes in rectitudinem tuam, & cadentes in asperitatem tuam. Videlicet nesciunt, quod ubique sis, quem nullus circumscribit locus: solus es præsens etiam his, qui longe fiunt à te.

Psal. 138.
7.
Sap. 11.
25.

2. Convertantur ergo, & quærant te; quia non sicut ipsi deseruerunt te creatorem suum, ita & tu deseruisti creaturam tuam. Ipsi convertantur, & quærant te; & ecce ibi es in corde eorum, in corde confitentium tibi, & projicientium se in te: & plorantium in sinu tuo post vias suas difficiles. Et tu facilis terges lachrymas eorum, ut magis plorent, & gaudeant in fletibus: quoniam tu Domine, non aliquis homo, caro & sanguis, sed tu Domine qui fecisti, reficis & consolaris eos. Et ubi ego eram, quan-

quando te quærebam? Et tu eras ante me, ego autem & à me discefferam: nec me inveniebam, quanto minus te?

NOTÆ

a *Tu vides eos, & distinguis umbras*) Etsi iniqui non meminerint Dei, & avertant ab eo intellectum & voluntatem: videntur tamen ab eo, non quidem ut partes lucidæ, sed tenebrosæ universi, & velut umbræ, quæ & ipsæ ornant picturam. 1.13.c.14.
Infra quoque S. D. reprobos appellat noctem, & electos lucem, ex mente utique Christi, qui cum diceret hæc est hora vestra & potestas tenebrarum, per Luc. 22. 53.
tenebras dæmones intellexit & perditos Iudæos. Recte autem improbi sic appellantur, quia carent luce sapientiæ & gratiæ divinæ, eaque alios privant.

b *Quid nocuerunt tibi &c.*) Non Deo, sed sibi nocet peccator, nec imperium illius, sed naturam suam dehonestat. Nam non minus pulchra est iustitia Dei quam misericordia; hanc quia contemnunt impii, incidunt in illam: & postquam alias leges divinas violarunt, imperium illud iustum & integrum, non possunt perfringere, ut Matt. 25. 46.
non eant in supplicium aeternum, iusti autem in vitam aeternam.

V S V S.

Ad peccati detestationem valent ista, si peccator attente legat, & expendat cum S. D. quam stultum sit, malle experiri asperitatem quam lenitatem Dei, cuius vindictam nemo impius effugit unquam.

CAP. III.

Fausti adventum exponit, & quomodo Philosophi etsi probabiliora Manichæorum fabulis tradiderint, in cogitationibus suis evanuerint.

Proloquar in conspectu Dei mei annum illum undetricesimum ætatis
G meæ.

meæ. Iam venerat Carthaginem quidam Manichæorum Episcopus, Faustus nomine, magnus laqueus diaboli : & multi implicabantur in eo, per illecebram suaviloquentiæ, quam ego jam, tametsi laudabam, discernere tamen à veritate rerum, quarum discendarum avidus eram : nec quali vasculo sermonis, sed quid mihi scientiæ comedendum apponeret, nominatus apud eos ille Faustus, intuebar. Fama enim de illo prælocuta mihi erat, quod esset honestarum omnium doctrinarum peritissimus, & apprime disciplinis liberalibus eruditus.

Sap. 13. 9.
Psal. 137.
6.

2. Et quoniam multa philosophorum legeram, memoriæq; inadata retinebam, ex eis quædam comparabam illis Manichæorum longis fabulis : & mihi probabiliora ista videbantur, quæ dixerunt illi, qui tantum potuerunt valere, ut possent astimare seculum, quanquam ejus dominum minime invenerint. Quoniam magnus es Domine, & humilia respicis, excelsa autem à longe cognoscis. Nec propinquas nisi obtritis corde, nec inveniris à superbis : nec si illi curiosa peritia numerent stellas & arenam & dimetiantur sidericas plagas, & investigent vias astrorum. Mente enim sua quarunt ista, & ingenio quod tu dedisti eis : & multa invenerunt, & prænunciaverunt ante multos annos, defectus luminarium solis & lunæ, quo die, qua hora, quanta ex parte futuri essent : & non eos fefellit numerus, & ita factum est, ut prænunciaverunt. Et scripserunt regulas indagatas, & leguntur hodie : atque ex eis prænunciatur, quo anno, & quo mense anni, & quo

quo die mensis, & qua hora diei, & quota parte luminis sui, defectura sit luna vel sol: & ita fiet, ut prænnunciatur.

3. Et mirantur hæc homines & stupent, qui nesciunt ea: & exultant atque extolluntur, qui sciunt; & per impiam superbiam recedentes & deficientes à lumine tuo, tanto ante solis defectum futurum prævident, & in præsentia suum non vident. Non enim religiose quærunt, unde habeant ingenium, quo ista quærunt. Et inuenientes quia tu fecisti eos, non ipsi se dant tibi, ut serves quod fecisti, & b quales se ipsi fecerant, occidunt se tibi: & trucidant exaltationes suas, sicut volatilia; & curiositates suas, sicut pisces maris, quibus perambulant secretas semitas abyssi; & luxurias suas, sicut pecora campi, ut tu *Deus ignis edax* consumas mortuas curas eorum, recreans eos immortali-
liter. Deut. 4.
24.

4. Sed non noverunt viam, verbum tuum, per quod fecisti ea, quæ numerant; & ipsos, qui numerant, & sensum, quo cernunt, quæ numerant, & mentem, de qua numerant, & sapientia tua non est numerus. Ipse autem unigenitus, factus est nobis sapientia & iustitia, & sanctificatio, & numeratus est inter nos, & soluit tributum *Cæsari*. Non noverunt hanc viam, qua descendant ad illum à se, & per eam ascendant ad eum. Non noverunt hanc viam, & putant se excelsos esse cum sideribus & lucidos; & ecce ruerunt in terram, & obscuratum est insipiens cor eorum! Et multa vera de creatura dicunt, & Veritatem creaturæ artificem, non pie quærunt, & ideo non inveniunt: aut si inveniunt co-
gno- Psal. 146.
5.
1. Cor. 1.
24.
Matt. 22.
21.
Rom. 1.
21.

- ibid. gnoscetes Deum, non sicut Deum honorant, aut gratias agunt; sed evanescent in cogitationibus suis,
- ibid. 22. & dicunt se esse sapientes, sibi tribuendo, quæ tua sunt; ac per hoc student perversissima cecitate etiam tibi tribuere, quæ sua sunt, mendacia scilicet in te conferentes, qui Veritas
- ibid. 23. es; & immutantes gloriam incorrupti Dei, in similitudinem imaginis corruptibilis hominis, & volucrum, & quadrupedum, & serpentum; & convertunt veritatem tuam in mendacium: & colunt, & serviunt creaturæ potius, quam creatori.

5. Multa tamen ab eis, ex ipsa creatura vera dicta retinebam; & occurrebat mihi ratio per numeros & ordinem temporum, & visibiles attestationses siderum: & conferebam cum dictis Manichæi, qui de his rebus multa scripsit, copiosissime delirans; & non mihi occurrebat ratio, nec solstiorum & æquinoctiorum nec defectuū luminarium, nec quicquid tale in libris secularis sapientiæ didiceram. Ibi autem credere jubebar, & ad illas rationes numeris & oculis meis exploratas non occurrebat: & longe diversum erat.

N O T Æ.

- a Non ipsi dant se tibi, ut serves, quod fecisti) agnoscetes naturæ autorē, illi se non consecrarunt, ut Deus servaret naturam illorum à se conditam, & perficeret per gratiam.
- b Et quales se ipsi fecerant, occidunt se tibi) anteverbum occidunt, repetenda est negatio, ut sensus sit: non occidunt in se malas concupiscentias, quibus obsequendo, se ipsi fecerunt malos. Pergit, & insigni allegoria superbias philosophorum vocat volatilia, quia fastus instar avium sursum tendit; curiositates vero pisces, quia ut hi pervadunt profunda maris, ita Philosophi scrutantur abyssum naturæ;

tae; pecora denique luxuriis tribuit, quia ut iumentis non est intellectus, ita nec luxuriosis. Hæc ergo peccata, quia Deo non sacrificarunt per poenitentiam Philosophi, ideo evanuerunt.

V S V S.

- I. Quæ Philosophis gentilium fuerunt causæ evanescendi, eadem sunt doctis Christianis. I. *Superbia*, qua de ingenio superbientes, cum religiose non quæsierunt, à quo habebant ingenium. II. *Inanis gloria*, quam captabant, cum viderent alios mirari suam scientiam. III. *Luxuria*, ob quam iusto iudicio permitti sunt compurescere in stercore errorum & scelerum. IV. *Ignorantia* mysterii incarnationis & viæ, quam verbum incarnatum, humilitatis & patientiæ exemplo, ad cælum monstravit. V. *Ingratitudo*, non enim gratias egerunt, pro ingenio & doctrina. VI. *Irreligiositas*. cognoscentes enim Deum, non sicut Deum honorarunt, nec sacrificiis, nec precibus, nec aliis piis operibus. Caveant Christiani scientiis inclyti, ne per hæc & similia ipsi quoque evanescant: & super his examen subinde instituant.
2. Apparet fructus veræ Philosophiæ: ex qua Augustinus occasionem sumpsit agnoscendi & explorandi errores Manichæorum. Quæ causa est, cur hæretici studia philosophica tam male oderint: metuunt enim, ne ex eo quod errent in arcanis naturæ, convincantur multo gravius errare in mysteriis gratiæ.

CAP. IV.

Qui Deum scit, hoc solo beatus est, nec beatior, aut melior, quia alia præter ipsum scit.

1. **N**Unquid Domine Deus veritatis, quisquis novit ista, jam placet tibi? Infelix enim homo, qui scit illa omnia, te autem nescit: beatus autem qui te scit,

Rom. 1.
22.

etiam si illa nesciat. Qui vero & te, & illa novit, non propter illa beator, sed propter te solum beatus est, si *cognoscens te, sicut Deum glorificet, & gratias agat, & non evanescat in cogitationibus suis.*

2. Cor. 6.
10.
Iob. 28.
31.Sap. 18.
21.

2. Sicut enim melior est, qui novit possidere arborem, & de usu ejus tibi gratias agit, quamvis nesciat vel quot cubitis alta sit, vel quanta latitudine diffusa, quam ille, qui eam metitur, & omnes ramos ejus numerat: & neque possidet eam, neque creatorem ejus novit aut diligit: sic fidelis homo, cujus totus mundus divitiarum est, quasi *nil habens omnia possidet inhærendo tibi, cui serviunt omnia: quamvis nec saltem septentrionum gyros noverit, dubitare stultum est, quin utique melior sit, quam mensor cœli, & numerator siderum, & pensor elementorum, & negligens tui, qui omnia in mensura, & numero, & pondera disposuisti.*

V S V S.

1. Cor. 8.
1.

Incitat S. D. doctos ad humilitatem, ne se majores putent indoctis, cum non sint ideo beatores quia doctiores: imo hoc ipso sint miseres, quia *scientia inflat, nisi identidem humilitatis studio reprimatur.*

C A P. V.

Manichæus in suis libris de sideribus & cælo falsa docens, Spiritum S. in se personaliter habitantem, doctrina sua autorem incredibili dementia faciebat.

1. **S**ed tamen quis quærebat Manichæum nescio quem, etiam ista scribere, sine

sine quorum peritia pietas disci poterat? Dixisti enim homini: *Ecce pietas est sapientia!* ^{Iob. 18. 28.} quam ille ignorare posset, etiam si ista perfecte nosset: ista vero quia non noverat, impudentissime audens docere, prorsus illam nosse non posset. Vanitas est enim mundana ista etiam nota profiteri, pietas autem tibi confiteri. Vnde ille devius ad hæc, ista multum locutus est: ut convictus ab eis, qui ista vere didicissent, quis esset ejus sensus in cæteris, quæ abditiora sunt, manifeste cognosceretur. Non enim parvi existimari se voluit, sed a Spiritum sanctum consolatorem, & ditatorem fidelium tuorum, autoritate plenaria, personaliter in se esse persuadere conatus est.

2. Itaque, cum de cælo ac stellis, & de solis ac lunæ motibus falsa dixisse deprehenderetur, quamvis ad doctrinam religionis ista non pertineant: tamen ausus ejus sacrilegos fuisse satis emineret, cum ea non solum ignorata, sed etiam falsata, tam vesana superbiæ vanitate diceret, ut ea tanquam divinæ personæ tribuere sibi nitetur. Cum enim audio Christianum aliquem fratrem, illum aut illum, ista nescientem, & aliud pro alio sentientem, patienter intueor opinantem hominem: nec illi obesse video, cum de te Domine creator omnium non credat indigna, si forte situs & habitus creaturæ corporalis ignoret. Obest autem, si hoc ad ipsam doctrinæ pietatis formam pertinere arbitretur: & pertinacius affirmare audeat, quod ignorat.

3. Sed etiam talis infirmitas in fidei cubulis, à charitate matre sustinetur, donec

Ephes. 4.
13.

assurgat novus homo in virum perfectum, & circumferri non possit omni vento doctrina. In illo autem qui doctor, qui autor, qui dux & princeps eorum, quibus illa suaderet, ita fieri ausus est: ut qui eum sequerentur, non quemlibet hominem, sed spiritum sanctum tuum se sequi arbitrarentur: quis tantam dementiam, sicubi falsa dixisse convincetur, non detestandam, longeque abjiciendam esse judicaret? Sed tamen liquido nondum compereram, utrum etiam secundum ejus verba, vicissitudines longiorum & breviorum dierum atque noctium, & ipsius noctis & diei, & deliquia luminum, & si quid ejusmodi in aliis libris legeram, posset exponi: ut si forte posset, incertum quidem mihi fieret; utrum ita se res haberet, an non ita: sed ad fidem meam illius auctoritatem, propter creditam sanctitatem, proponerem.

N O T Æ.

hæresi 46.
ad Quod.
vult:
l. de util.
cred. c. 3.

- a Sed spiritum S. consolatorem, &c.) quem in hæresis suæ autore personaliter habitasse credebant, nam promissionem Domini nostri Iesu Christi, teste S. D. de paracleto Spiritu Sancto, in suo hæresiarcha Manichæo dicunt esse completam. Vnde se in suis literis Iesu Christi Apostolum dicit, eo quod Iesus Christus se missurum esse promiserit, atque in illo miserit Spiritum sanctum.

V S V S.

1. Solari se hinc possunt indocti, si audiant dicentem S. Augustinum, non obesse homini, si situs & habitus creatura ignoret, & abdita natura non penetret, modo de creatore non credat indigna, & non faciat divinis legibus prohibita.
2. Admonemur ex S. D. verbis, quanta caritate & patientia sit agendum cum Cathecumenis & Neophytis. Possunt quidam errores dissimulari,

lari, quos non tam ex pertinacia, quam incapacitate, & simplicitate invincibili retinent. Sicut enim Confessarius non tenetur monere pœnitentem ignorantia invincibili laborantem, si non speret fructum, ut Theologi docent: ita ex paritate rationis, nemo tenetur instruere aliquem de illis mysteriis, quæ novit ab illo, aut nunquam aut certe nondum posse intelligi.

V. Layman. l. 5. tr. 6. c. 13. n. 5. Suar. d. 15. de Fide. S. 1. n. 10.

CAP. VI.

Faustum natura & exercitatione facundum, liberalium artium, nisi Grammatica, expertem fuisse: se vero tum veritatis avidum, rem non verba curasse.

I. **E**T per annos ferme ipsos novem, quibus eos animo vagabundus audivi, nimis extento desiderio, venturum expectabam illum Faustum. Cæteri enim eorum, in quos forte incurrissem, qui talium rerum quæstionibus à me objectis deficiebant, illum mihi promittebant: cujus adventu collatoque colloquio, facillime mihi hæc, & si qua forte majora quærerem, enodatissime expedirentur. Ergo ubi venit, expertus sum hominem gratum & jocundum verbis: & ea ipsa, quæ illi solent dicere, multo suavius garrientem. Sed quid ad meam sitim, preciosorum poculorum decentissimus ministrator? Iam rebus talibus satiata erant aures meæ: nec ideo mihi meliora videbantur, quia melius dicebantur: nec ideo vera, quia diserta, nec ideo sapiens anima, quia vultus congruus, & decorum eloquium. Illi autem, qui eum mihi promittebant, non boni rerum existimato-

res erant : & ideo illis videbatur prudens & sapiens, quia delectabat eos loquens.

2. Sensi autem aliud genus hominum, etiam veritatem habere suspectam : & ei nolle acquiescere, si compto atque uberi sermone promeretur. Me autem jam docueras Deus meus miris & occultis modis; (& propterea credo, quod tu me docueris, quoniam verum est, nec quisquam prater te alius est doctor veri, ubicunque & undecunque claruerit;) jam ergo abs te didiceram, nec eo debere videri aliquid verum dici, quia eloquenter dicitur: nec eo falsum, quia incomposite sonant signa labiorum. Rursum, nec ideo verum, quia imposite enunciatur: nec ideo falsum, quia splendidus sermo est; sed perinde esse sapientiam & stultitiam, sicut sunt cibi utiles & inutiles: verbis autem ornatis & inornatis, sicut vasis urbanis & rusticanis, utrosque cibos posse ministrari. Igitur aviditas mea, qua illum tanto tempore expectaveram hominem, delectabatur quidem motu affectuque disputantis, & verbis congruentibus, atque ad vestiendas sententias facile occurrentibus. Delectabar autem, cum multis, vel etiam præ multis laudabam ac efferebam: sed moleste habebam, quod in cœtu audientium non sinerer illi ingerere, & paritari cum eo curas quæstionum mearum, conferendo familiariter, & accipiendo ac reddendo sermonem.

3. Quod ubi potui, & aures ejus cum familiaribus meis eo quoque tempore occupare cœpi, quo non dedeceret alternis disserere, & protuli quædam quæ me movebant:

bant: expertus sum prius hominem expertem liberalium disciplinarum, nisi Grammaticæ, atque ipsius usitato modo: & quia legerat aliquas Tullianas orationes, & paucissimos Senecæ libros, & nonnulla poetarum, & suæ sectæ, si qua volumina latine atque compositæ conscripta erant: & quia aderat quotidiana sermocinandi exercitatio, inde suppetebat eloquium, quod fiebat acceptius, magisque seductorium moderamine ingenii, & quodam lepore naturali. Itane est, ut recolo domine Deus meus, arbiter conscientiae meae? Coram te cor meum, & recordatio mea, qui me tunc agebas abdito secreto providentiae tuae: & inhonestos errores meos jam convertebas ante faciem meam, ut viderem, & odissem.

NOTÆ.

2. *Nec quisquam præter te alius est Doctor veri*) nimirum principalis, Deus enim solus est prima veritas, cui omnes alii Magistri subdocent, qui verum docent. Potest quoque S. Aug. intelligi de veritate supernaturali, vel ad supernaturalem finem ordinata, quæ pertinet ad gratiam Christi, juxta illud S. Pauli. *Non sumus sufficientes aliquid* 2. Cor. 3. *cogitare ex nobis, quasi ex nobis.* Et talem fuisse hanc de vero cognitionem, significat S. D. cum in fine cap. dicit, Deum in *abdito secreto providentia sua egisse*, sive duxisse eum ad errores suos agnoscendos.

V S V S.

1. Persuadet S. D. efficaciter, in concionibus & iis, quæ ad salutem pertinent, non verba, sed rem quæri debere, sicut in mensa non quærimus pocula & patinas, sed potum & cibum.
2. Cavendum ab hæreticis, ne sermonis elegantia ac suavitate errores incautis persuadeant, quibus fere proprium est verborum melle venena

sua illinere, & Grammaticis fucis, Theologiæ hæreticæ fraudes occultare. Nec mirum est, plerumque hæreticos plus verbis studere, quam Catholicos: cum enim veritate destituantur, illius speciem & larvam à Grammatica & Rhetorica mutuare coguntur.

CAP. VII.

Cognita Fausti imperitia, se conatum proficiendi in secta Manichæorum abjecisse, idque sibi initium conversionis fuisse.

I. **N**Am posteaquam ille mihi imperitus earum artium, quibus eum excellere putaveram, satis apparuit, desperare cœpi posse eum mihi illa, quæ me movebant, aperire atque dissolvere: quorum quidem ignarus, posset veritatem tenere pietatis, sed si Manichæus non esset. Libri quippe eorum pleni sunt longissimis fabulis, de cœlo, & sideribus, & sole, & luna: quæ mihi eum, quod utique cupiebam, collatis numerorum rationibus, quos alibi ego legeram, utrum potius ita essent, ut Manichæi libris continebantur: an certe vel par etiam inde ratio redderetur, subtiliter explicare posse, jam non arbitrabar. Quæ tamen ubi considerata & discutienda protuli, modeste sane ille, nec ausus est subire ipsam sarcinam. Noverat enim se ista non nosse, nec eum puduit confiteri. Non erat de talibus, quales multos loquaces passus eram, conantes ea me docere, & dicentes nihil. Iste vero cor habebat, & si non rectum ad te, nec tamen nimis incautum ad se ipsum. Non usquequaque imperitus erat imperitiæ suæ, & no-

& noluit se temere disputando in ea coartari, unde nec exitus ei ullus, nec facilis esset reditus: & jam hinc mihi amplius placuit. *b* Pulchrior est enim temperantia contentis animi, quam illa, quæ nosse cupiebam: & eum in omnibus difficilioribus & subtilioribus quæstionibus talem inveniebam.

2. Refracto itaque studio, quo intende-
ram in Manichæi literas, magisque despe-
rans de cæteris eorum doctoribus; quando
in multis, quæ me movebant, ita ille no-
minatus apparuit: cœpi cum eo pro studio
eius agere vitam, quo ipse flagrabat, in
eas literas, quas tunc jam Rhetor Car-
thaginis, adolescentes docebam: & legere
cum eo, siue quæ ille audita desideraret,
siue quæ ipse tali ingenio apta existima-
rem. Cæterum omnis conatus meus, quo
proficere in illa secta statueram, illo homi-
ne cognito prorsus intercudit: non ut ab eis
omnino separarer, sed quasi melius quic-
quam non inveniens, eo, quo jam quoquo
modo irrueram, contentus interim esse de-
creveram: nisi aliquid forte, quod magis eli-
gendum esset, eluceret.

3. Ita ille Faustus, qui multis laqueus
mortis extitit, meum laqueum quo captus
eram, relaxare jam cœperat, nec volens, nec
sciens. Manus enim tuæ Deus meus, in ab-
dito providentiæ tuæ, non deserebant ani-
mam meam: & de sanguine cordis matris
meæ, per lachrymas ejus diebus ac nocti-
bus, pro me sacrificabatur tibi. Et egisti me-
cum miris & occultis modis; tu illud egisti
Deus meus; nam à Domino gressus hominis diri-

Psal. 36.

23.

gentur, & viam ejus volet; aut quæ procuratio salutis, præter manum tuam, reficientem, quæ fecisti?

N O T Æ.

- a) *Sed si Manichæus non esset*) Catholici veritatem pietatis tenent ab iis que scientiis naturalibus, sciunt enim eas non esse salutis necessarias. Manichæi nec falsam suam religionem sine his tenere possunt, putant enim *persinere ad fidem*.
- b) *Pulchrior est enim temperantia*) ut anima rationalis præstantior est omnibus rebus corporeis, ita virtutes quæ illam pulchram reddunt, vincunt pulchritudinem solis ac siderum, quæ S. D. intelligere cupiebat.

V S V S.

1. Etsi Faustus naturali quadam ingenuitate & morali modestia, nollet sibi arrogare scientiam eorum, quæ nesciebat: nihil tamen ipsi hæc, aliæque virtutes morales proderant, quia *sine fide impossibile est placere Deo*. Vnde merito gratias debemus Deo, qui in vera religione nati & educati sumus.
2. Quam mirabilis est Deus in sanctis suis vocandis & justificandis! Faustus magnus ille laqueus Diaboli, qui multos implicaverat suis nexibus, laqueum erroris, quo Augustinus tenebatur, cœpit contere. Nam *primus illius ad fidem Catholicam gradus fuit, cernere, Manichæorum errores à suis Doctoribus non posse defendi, nec veritatem in eorum secta reperiri*.
3. Non dubium est, si non plerosque, certe multos sectarios in hoc *primo conversionis gradu*, cum S. Augustino consistere, dum palpent Doctorum suorum imperitiam, & manifeste cernunt quosdam errores, qui nulla possunt tergiversatione celari. Vnde necessario de veritate in sua secta reperienda desperare coguntur, quamvis eam vel simulent vel retineant, quia melius quid inveniri posse non putant, aut quia libertas carnis & fastus ita suadet, aut quia metus principum & inopiæ retinet.

C A P.

CAP. VIII.

Licentiam Scholasticorum Carthaginiensium fugiens non tam suo, quam divino consilio Romam contendit, matre frustra renitente.

1. **E**Gisti ergo mecum, ut mihi persuaderetur Romam pergere: & potius ibi docere, quod docebam Carthagine. Et hoc unde mihi persuasum sit, non præteribo confiteri tibi: quoniam & in his altissimi tui recessus, & præsentissima in nos misericordia tua, cogitanda & prædicanda est. Non ideo Romam pergere volui, quod majores quæstus, majorque mihi dignitas ab amicis, qui hoc persuadebant, promittebatur (quamquam & ista ducebant animum tunc meum) sed illa erat tunc causa maxima & pene sola, quod audiebam quietius ibi studere adolescentes, & ordinatiore disciplinæ coercitione sedari: ne in ejus scholam, quo magistro non utuntur, passim & proterve irruant, nec eos admitti omnino, nisi ille permiserit.

2. Contra apud Carthaginem fœda est & intemperans licentia scholasticorum. Irumpunt impudenter, & prope furiosa fronte perturbant ordinem, quem quisque discipulis ad proficiendum instituerit. Multa injuriosa faciunt mira hebetudine, & puniendæ legibus, nisi consuetudo patrona sit, hoc miseres eos ostendens, quo jam quasi liceat faciunt, quod per tuam æternam legem nunquam licebit: & impunè se facere arbi-

Psal. 141.
6.

mea & portio mea in terra viventium, ad mutandum terrarum locum pro salute animæ meæ, & Carthagine stimulos, quibus inde avellerer, admovebas: & Romæ illecebras, quibus attraherer, proponebas mihi per homines, qui diligebant vitam mortuam, hinc infana facientes, inde vana pollicentes, & ad corrigendos gressus meos, utebaris occulte, & illorum, & mea perversitate. Nam & qui perturbabant otium meum, fœda rabie cæci erant: & qui invitabant ad aliud, terram sapiebant. Ego autem, qui detestabar hic veram miseriam, illic falsam felicitatem appetebam.

3. Sed quare hinc abirem, & illuc irem, tu sciebas Deus: nec indicabas mihi, nec matri, quæ me profectum atrociter planxit, & usque ad mare secuta est. Sed fefelli eam violenter me tenentem, aut ut revocaret, aut mecum pergeret: & finxi me amicum nolle deserere, donec vento facto navigaret. Et mentitus sum matri, & illi matri! & evasi. Quia & hoc tu dimisisti mihi misericorditer, fervans me ab aquis maris, plenum execrandis sordibus, usque ad aquam gratiæ tuæ: qua me abluto, siccarentur flumina maternorum oculorum, quibus pro me quotidie tibi rigabat terram, sub vultu suo. Et tamen recusanti sine me redire, vix persuasi, ut

fi, ut in loco, qui proximus nostræ navi erat, memoria beati Cypriani, maneret ea nocte. Sed ea nocte clanculo ego profectus sū, illa autem remansit orando & flendo. Et quid à te petebat Deus meus tantis lachrymis, nisi ut navigare me non fineres? Sed tu alte consulens, & audiens cardinem desiderii, non curasti, quod tunc petebat: ut in me faceres, quod semper petebat.

4. Flavuit ventus, & implevit vela nostra, & littus subtraxit aspectibus nostris. In quo mane illa insaniebat dolore, & querelis ac gemitu implebat aures tuas contemnentes ista: cum & me cupiditatibus meis raperes ad finiendas ipsas cupiditates, & illius carnale desiderium iusto dolorum flagello vapularet. Amabat enim secum præsentiam meam more matrum, sed multis multo amplius: & nesciebat, quid tu illi gaudiorum facturum esses de absentia mea. Nesciebat, ideo flebat, & ejulabat: atque illis cruciatibus arguebatur c. rea reliquiarum Evæ, cum gemitu quærens, quod cum gemitu pepererat. Et tamen post accusationem fallaciarum & crudelitatis meæ conversa rursus ad deprecandum te pro me, abiit ad solita, & ego Romam.

N O T Æ.

- a Cum ipsa faciendi cecitate puniantur } juxta illud,
quod supra dixerat Deum spargere panales cecitates 1, 2, c. 18.
super illicitas cupiditates; magna pœna est, cum
Deus subtrahit lumen menti, ita ut putet bonum
malum, ideo, quia facit malum.
- b Memoria B. Cypriani &c.) templum intellige,
solent enim PP. templa SS. Martyribus dicata,
appellare memorias, quod præcipue familiare est
S. Augustino, tum sæpius infra, tum alibi, ut
cum

l. 20. con-
tra Fau-
stum c. 21.
l. 8. de civ.
Dei, c. 26.

cum dicit : *Populus Christianus memorias martyrum, religiosa solennitate concelebrat, & : quod memoria martyrum nostrorum, templis Deorum, delubrisque succederent.* Dicuntur autem Memoriae à fine, consecrantur enim Sanctis, ut eorum memores simus, eosque colamus.

- c. *Rea reliquiarum Evæ*) poenas intelligit peccati originalis, inter quas miserrima est, indomitum affectionum molesta rebellio; inde erat, quod Monica filii consuetudine privata, immodice dolebat. Editio *Basileens.* vitiose legit, *arguebatur in ea reliquiarum Evæ*, nullus enim sensus est.

V S V S.

1. Quos mirabiles divinæ providentiæ recessus expertus est Augustinus, ut alio fine ipse Romam iret, & alio Deus illuc eum impelleret: similes quivis è peccatorum coeno eductus, in se cognoscet, si vitam suam recognoscat. Reperiet mutationem loci, aut domus, aut alterius rei, longe alio & sæpe vano, vel impio fine susceptam, sibi salutis & poenitentiae occasionem extitisse. Agat Deo gratias, & gratia utatur.
2. Ecce antiquam consuetudinem dicendi templa Sanctis, cuius testis est S. D. matrem in memoria B. Cypriani martyris mansisse narrans. Quid ad hæc heri nati templorum eversores?
3. Nemo puret orationem suam non exaudiri etsi contrarium eveniat, aut voti summa diu differatur. Forte Deus in altissimo bonitatis & Sapientia sua consilio, decrevit desiderii cardinem exaudire. Sed quis hic cardo? Ille nempe, qui primis tribus Orationis Dominicæ petitionibus continetur, cum petimus *sanctificationem nominis divini, regnum gratia & glorie*, denique *adimplentionem voluntatis divinae*. In his cardo Orationis nostræ verti debet, & quæcunque petamus, hæc causa sit petendi; ut Dei nomen honoretur, salus nostra promoveatur & Dei voluntas. Quod fieri potest, etsi non fiat, quod petimus infra hunc cardinem, ut patet in S. Monica, quæ non impetravit, ut filius maneret Carthagine, sed ut rediret ad patrem misericordiarum, hic enim erat cardo desiderii ejus, & gloria ac voluntatis Dei, qui segregaverat sibi Augustinum ex utero ipsius.

Sola

Sola itaque hæc bona, quibus homo male uti non potest, quæ scilicet malum eventum habere non possunt, sunt absolute petenda. In iis autem, quæ malum eventum habere possunt, & quibus male & bene uti possumus, ut sunt honores, divitiæ, aliaque temporalia, nunquam est orationis cardo figendus, ^{22. q. 83. a. 5.} teste etiam S. Th.

CAP. IX.

Roma in febrim incidit, ad inferos iturus, si moreretur: salutem precibus matris, et si nescientis adscribit, ejusque pietatem mire prædicat.

I. **E**T ecce, excipior ibi flagello ægritudinis corporalis, & ibam jam ad inferos: portans omnia mala quæ commiseram, & in te, & in me, & in alios multa & gravia, super originalis peccati vinculum, quo omnes in Adam morimur. Non enim quicquam mihi donaveras in Christo: nec solverat ille in carne sua inimicitias quas tecum contraxeram peccatis meis; quomodo enim eas solveret ^a in cruce phantasmatis, quod de illo credideram? Quam ergo falsa mihi videbatur mors carnis eius, tam vera erat animæ meæ: & quam vera erat mors carnis ejus, tam falsa vita animæ meæ, quæ id non credebat. Et ingravescentibus febribus, jam ibam, & peribam. Quo enim irem, si tunc hinc abirem, nisi in ignem atque tormenta digna factis meis, ^b in veritate ordinis tui? Et illa hoc nesciebat, & tamen pro me orabat absens. Tu autem ubique præsens, ubi erat exaudiebas eam: & ubi eram, miserebaris mei, ut recuperarem salutem corporis

1. Cor. 15.

22.

Ephes. 2.

14.

ris mei, ut recuperarem salutem corporis mei, adhuc insanus corde sacrilego. Neque enim desiderabam in illo tanto periculo baptismum tuum: & melior eram puer, quando illum de materna pietate flagitavi, sicut jam recordatus, atque confessus sum.

2. Sed in dedecus meum creveram, & consilia medicinæ tuæ demens irridebam: qui me non sivisti talem bis mori. Quo vulnere si feriretur cor matris, numquam sanaretur. Non enim satis eloquor, quid erga me habebat animi: & quantum majore sollicitudine me parturiebat spiritu, quam carne pepererat. Non itaque video, quomodo sanaretur, si meatalis illa mors, transverberasset viscera dilectionis ejus. Et ubi essent tantæ preces, & tam crebræ sine intermissione? Nusquam, nisi ad te. An vero tu Deus misericordiarum, *sperneres cor contritum, & humilitatum* viduæ castæ ac sobriæ, frequentantis eleemosynas, obsequentis atque servientis sanctis tuis, nullum diem prætermittentis oblationem ad altare tuum: bis in die, mane, vespere, ad ecclesiam tuam sine ulla intermissione venientis, non ad vanas fabulas & aniles loquacitates, sed ut te audiret in tuis sermonibus, & tu illam in suis orationibus?

3. Hujus ne tu lachrymas, quibus non à te aurum & argentum petebat, nec aliquid mutabile aut volubile bonum, sed salutem animæ filii sui (Tu, cujus munere talis erat) contemneres, & repelleres ab auxilio tuo? Nequaquam Domine. Imo vero aderas, & exaudiebas, & faciebas ordine, quo prædestinaveras esse faciendum. Absit, ut

Psal. 10.
29.

ut tu falleres eam in illis visionibus & responsis tuis, quæ jam commemoravi, & quæ non commemoravi, quæ illa fidei pectore tenebat: & semper orans, *d* tanquam chirographa tua ingerebat tibi. Dignaris enim, quoniam in seculum misericordia tua, eis quibus omnia debita dimittis, etiam promissionibus tuis debitor fieri.

NOTÆ.

- a *In cruce Phantasmatis*) non enim credebant Manichæi, Christum vere natum & passum in vera carne, sed simulatam speciem carnis ludificandis humanis sensibus præbuisse: ubi non mortem, verum etiam resurrectionem similiter mentiretur, cujus erroris causam infra ponit S. D. qui cap. 10. recte ait se non potuisse solvi à peccatis, per simulatum redemptorem; nec veram in eo fiduciam collocare, quem credebat per phantasmata nobis illuisse.
- b *In veritate ordinis tui*) præordinantis justos ad gloriam, & injustos ad æternam pœnam.
- c *Neque enim desiderabam*) venerat in profundum peccatorum Augustinus, & contemnebat periturus salutis suæ remedium, quod puerulus non spreverat, Baptismi tum ardens efflagitator; l. 1. c. 11. multo nunc culpabilior, quod sciret veritatem apud Manichæos non reperiri.
- d *Nullum diem prætermittentis oblationem ad altare tuum*) puto intelligi Oblationes, quas ad Agapen sive convivia pauperum afferre solebat ex l. 6. c. 2. more Africano, de quo infra. Id colligo ex prioribus verbis, quod frequentaret Eleemosynas, obsequeretur & serviret sanctis. Sumit tamen S. D. oblationem sæpe pro sacrificio Missæ, cui quotidie interfuisse matrem, significat.
- e *Tanquam Chirographa tua*) ut per Chirographum, sive manus suæ subscriptionem homo se obligat homini, ita Deus per revelationes, promissionesque suas fit debitor, ex fidelitate, cum nemini quidquam debeat ex justitia. Alludit autem l. 3. c. ult. S. D. ad somnium matri divinitus ostensum, de quo

l. 3. c. 11. quo supra, cujus fiducia conversionem filii à Deo, quasi jure suo postulabat.

V S V S.

1. Mirabilis & profunda misericordia! qua Deus Augustinum non permisit mori, cum iturus erat ad inferos, qui tot alios in gravibus peccatis ad æterna supplicia abripi permittit. Fuit hoc beneficium S. D. magnus utique stimulus ad Deum ferventer postea amandum: & esse debet cuivis, qui meminit se in peccatis mortalibus, aliquando mori potuisse. Vnde merito S. Ignatius in libello exercitiorum, hoc velut ariete, in meditatione de peccatis alienis, animum impellit ad pœnitentiam: dum expendit, quot vel ob unicum mortale peccatum, sint damnati, quia Deus non expectavit eorum pœnitentiam.
2. Ecce antiquæ Ecclesiæ consuetudinem extruendi altaria & templa, eaque frequentandi quotidie sæpius.
3. Eæ demum preces efficaces sunt, quæ vitæ sanctitate & bonis operibus adjuvantur: illarum vi Monica vidua casta ac sobria, salutem filio impetravit.

C A P. X.

*Roma Manichæorum consuetudine se usum,
& à fide Catholica, ignorantia maxime
substantia incorporea retardatum.*

1. **R**ecreasti ergo me ab illa ægritudine, & salvum fecisti filium ancillæ tuæ; tunc interim corpore, ut esset, cui salutem meliorem atque certiolem dares. Et jungebar etiam tunc Romæ falsis illis, atque fallentibus sanctis. Non enim tantum Auditoribus eorum, quorum è numero erat etiam is, in cujus domo ægrotaveram, & convalueram: sed eis etiam, quos Electos

vo-

vocant. Adhuc enim mihi videbatur non esse nos, qui peccamus, sed nescio, quam aliam in nobis peccare naturam: & delectabat superbiam meam extra culpam esse: & cum aliquid mali fecissem, non confiteri me fecisse, ut *sanares animam meam*, quoniam *peccabam tibi*; sed excusare eam amabam, & accusare nescio quid aliud, quod mecum esset, & ego non essem. Verum autem totum ego eram, & adversum me impietas me diviserat: & id erat peccatum insanabilius, quo me peccatorem non esse arbitrabar; & execrabilis iniquitas, te Deus omnipotens, te à me ad perniciem meam, quam me à te, ad salutem malle superari.

Psal. 40. 5.

2. Nondum ergo *posueras custodiam ori meo*, *& ostium continentia circum labia mea*: ut non declinaret cor meum in verba maligna, ad excusandas excusationes in peccatis, cum hominibus operantibus iniquitatem; & ideo adhuc combinabar cum Electis eorum. Sed tamen jam desperans, in ea falsa doctrina me posse proficere: eaque ipsa, quibus si nihil melius reperirem, contentus esse decreveram, jam remissius negligentiusque retinebam. Etenim suborta est etiam mihi cogitatio, prudentiores ceteris fuisse illos philosophos quos *b* Academicos appellant, quod de omnibus dubitandum esse censuerant, nec aliquid veri ab homine deprehendi posse decreverant. Ita enim & mihi liquido sensisse videbantur, ut vulgo habentur, etiam illorum intentionem nondum intelligenti.

Psal. 140.
3. 4.

3. Nec dissimulavi eundem hospitem meum reprimere à nimia fiducia, quam sensi cum

eum

eum habere de rebus fabulosis, quibus Manichæi libri pleni sunt. Amicitia tamen eorum familiarius utebar, quam cæterorū hominum, qui in illa hæresi non fuissent. Nec eam defendebam pristina animositate; sed tamen familiaritas eorum, (plures enim eos Roma occultat) pigrius me faciebat aliud querere: præsertim desperantem in Ecclesia tua Domine cœli & terræ, creator omnium visibilium & invisibilium, posse inveni-ri verum, unde me illi averterant. Multumque mihi turpe videbatur, credere figuram habere humanæ carnis, & membrorum nostrorum lineamentis coporalibus terminari. Et quoniam cum de Deo meo cogitare vellem, cogitare nisi moles corporum non noveram (neque enim videbatur mihi esse quicquam, quod tale non esset) ea maxima & prope sola causa erat inevitabilis erroris mei.

4. Hinc enim & mali substantiam quandam credebam esse talem, & habere suam molem, tetram & deformem sive crassam, quam terram dicebant: sive tenuem atque subtilem, sicuti est aëris corpus, quam malignam mentem per terram repentem imaginantur. Et quia Deum bonum, nullam malam naturam creasse, qualiscunque pietas me credere coge-
bat: constituebam ex adverso sibi duas moles, utramque infinitam, sed malam angustius, bonam grandius: & ex hoc initio pestilentioso, me cætera sacrilegia sequebantur. Cum enim conaretur animus meus recurrere in Catholicam fidem, repercutiebar: quia non erat Catholica fides, quam esse arbitrabar. Et
magis

magis pius mihi videbar, si te Deus meus, cui confitentur ex me miserationes tuæ, vel ex ceteris partibus infinitum crederem (quamvis ex una qua tibi moles mali opponeretur, cogerer finitum fateri) quam si ex omnibus partibus, in corporis humani forma, te opinarer finiri.

5. Et melius mihi videbar credere nulum malum te creasse (quod mihi nescienti non solum aliqua substantia, sed etiam corporea videbatur: quia & mentem cogitare non noveram, nisi eam subtile corpus esse, (quod tamen per loci spacia diffunderetur) quam credere abs te esse, qualem putabam naturam mali. *d* Ipsum quoque salvatorem nostrum unigenitum tuum, tanquam de massa lucidissima molis tuæ, porrectum ad nostram salutem ita putabam: ut aliud de illo non crederem, nisi quod possem vanitate imaginari. Talem itaque naturam nasci non posse de Maria virgine arbitrabar, nisi carni concerneretur. Concerni autem, & non inquinari non videbam, quod mihi tale figurabam. Metuebam itaque credere in carne natum, ne credere cogerer ex carne inquinatum. Nunc spirituales tui, blande & amanter ridebunt me, si has confessiones meas legerint. Sed tamen talis eram.

NOTÆ.

a *Non enim tantum auditoribus eorum*) serviebat nimirum electis, cibos eis afferendo eosque audiendo: in electorum tamen ordinem nunquam venit, ut ipse testatur.

b *Academicos*) Sectatores ii Arcesilæ fuerunt, qui rationem disputandi ad Socratis modum mo-

De util.
cred. c. 3.

H

rem-

l. 3, de
civ. c. 12.

remque reducere tentavit, nihil ut affirmare ipse, vel se scire diceret. quæ vero ab aliis dicerentur, ea refutaret, teste Ludovico Vives. Contra hos Augustinus jam Catholicus, nondum tamen baptizatus, tres libros scripsit.

c. *Non erat Catholica fides*) falso enim una cum Manichæis imponebat Catholicis, quod docerent Deum humani corporis figura terminari, & alia absurda, quæ Catholica fides detestatur.

l. 3, c. 10.

d. *Ipsam quoque Salvatorem nostrum*) ideo putabat Christi carnem veram non fuisse, quia credebatur eum esse purissimam partem divinæ substantiæ, quam non deceret inquinari concretione carnis, cujus autorem faciebant Manichæi principem tenebrarum, ut supra dictum.

V S V S.

1. Rursus apparet, quantus obex salutis sit Superbia, ea alligabat Augustinum substantiæ mali, ut per eam excusare posset scelera sua, quod clare explicat. Nimirum ubique Deus superbis resistit. Alter obex caro erat, cui animo & affectu immersus, non merebatur ad cogitanda incorporea attolli.

2. Miseranda est hæreticorum cæcitas, qui in iis ipsis erroribus, quos Catholicis falso affingunt, vere & misere errant. Videbatur turpe Augustino credere cum Catholicis (quod tamen non credebant) Deum humana figura terminari: nec videbat stultum esse fateri Deum esse finitum, qua parte opponeretur substantiæ mali, etsi ex cæteris partibus esset infinitus: cum quidquid finitum est, divinæ immensitati repugnet, & perinde impossibile sit, Deum aliqua sui parte esse finitum, quam omnibus.

CAP.

CAP. XI.

Imbecillas sibi visas responsiones Manichæorum, ad argumenta Catholicorum ex Scripturis.

1. **D**Einde, quæ illi in Scripturis tuis reprehenderant, defendi posse nō existimabam: sed aliquando sane cupiebam, cum aliquo illorum librorum doctissimo, conferre singula, & experiri, quid inde sentiret. Iam enim Helpidii cujusdam, adversus eosdem Manichæos coram loquentis & disferentis sermones, etiam apud Carthaginem movere me cœperant: cum talia de Scripturis proferret, quibus resisti non facile posset, & imbecilla mihi responsio videbatur istorum.

2. Quam quidem non facile palam promebant, sed nobis secretius, cum dicerent Scripturas novi testamenti falsatas fuisse à nescio quibus, qui Iudæorum legem inferre Christianæ fidei voluerunt: atque ipsi incorrupta exemplaria nulla proferrent. Sed me maxime captum & offocatum, quodammodo deprimebant corporalia cogitantem moles illæ, sub quibus anhelans in auram tuæ veritatis, liquidam & simplicem, respirare non poteram.

V S V S.

Vt Manichæi falso & perfide, dicebant Scripturas novi Testamenti falsatas fuisse, cum tamen ipsi exemplaria incorrupta nulla proferrent: ita scetarii nostri inique errores & corruptelas editioni vulgatæ Bibliorum objiciunt, præsertim post tam accuratam editionem, qua nullam magis incorruptam proferre possunt.

CAP. XII.

Roma discipulos fidei desertores esse & mercedis defraudatores.

1. **S** Edulo ergo agere cœperam, propter quod veneram, ut docerem Romæ artem Rhetoricam: & prius domi congregare aliquos, quibus & per quos innotescere cœperam; & ecce cognosco alia Romæ fieri, quæ non patiebar in Africa. Nam revera illas everfiones, à perditis adolescentibus ibi non fieri, manifestatum est mihi. Sed subito inquirunt, ne mercedem magistro reddant, conspirant multi adolescentes, & transferunt se ad alium, desertores fidei: & quibus præ pecuniæ charitate, iustitia vilis est. Oderat etiam istos cor meum, quamvis non perfecto odio. Quod enim ab eis passurus eram, magis oderam fortasse, quam eo, quod cuilibet illicita faciebant.

2. Certe tamen turpes sunt tales, & fornicantur abs te, amando volatica ludibria temporum, & lucrum luteum, quod cum apprehenditur, manum inquinat: & amplectendo mundum fugientem, contemnendo te manentem & revocantem, & ignoscentē redeunti ad te meretrici animæ humanæ. Et nunc tales odi pravos & distortos, quamvis eos corrigendos diligam: ut pecuniæ doctrinam ipsam, quam discunt, præferant: ei vero te Deum veritatem, & ubertatem ceteri boni, & pacem carissimam. Sed tunc eos magis pati nolebam malos propter me, quam fieri bonos propter te volebam.

V S V S.

1. Vbique in vitia effunditur iuventus, nisi seve-
riori disciplina coerceatur, prout enim sunt ab
adolescencia, & præcipue in illa, sensus homi-
nis ad malum. Non reperit S. D. everfiones Car-
thaginenfes Romæ, in alia tamen vitia discipu-
lorum incurrit. Nihil iuventuti & Reipublicæ
perniciofius est iis Academiis & Gymnafiis, ubi
curapietatis negligitur. Recte hæc dixeris esse
seminaria flagitioforum hominum & publica-
rum calamitatum, unde redeunt iuvenes do-
mum, *sine scientia, sine conscientia, sine pecunia*; in-
docti, impii, prodigi, ut conqueritur S. Anton. 3 p. sum.
Theol. t.
5. 5. c. 2.
5. 11.
2. Expendant avari S. D. fulmen. Lucrum lu-
teum, cum apprehenditur, manum inquinat non
tam corporis quam animi, siue voluntatem, quæ
immodico opes cumulandi studio peccat.
3. Ille perfecto odio odit peccatorem, qui dolet
illum Deo esse contrarium, non sibi: & ideo il-
lum detestatur, exemplo S. D.

CAP. XIII.

*Mediolanum ad docendam Rhetoricam mis-
sus à S. Ambrosio paterne susceptus est,
cuius sola facundia initio delectabatur, re-
rum contemptor.*

1. **I**Taque, posteaquam missum est à Me-
diolano Romam ad Præfectum urbis,
ut illi civitati Rhetoricæ magister provide-
retur, impertita etiam evectione publica,
ego ipse ambivi per eosdem ipsos Mani-
chæis vanitatibus ebrios (quibus ut carerē,
ibam, sed utrique nesciebamus) ut dictione
proposita me probatū, Præfectus tunc Sym-
machus mitteret. Et veni Mediolanum ad
Ambrosium Episcopum, in optimis notum
orbi terræ, pium cultorem tuum: cuius tunc

eloquia strenue ministrabant *adipem frumenti* tui, & lætitiā olei, & sobriam vini ebrietatem populo tuo. Ad eum autem ducebar abs te nesciens, ut per eum ad te sciens ducerer. Suscepit me paterne ille homo Dei, & peregrinationē meam satis episcopaliter dilexit.

2. Et eum amare cœpi, primo quidem non tanquam doctorem veri, quod in Ecclesia tua prorsus desperabam, sed tanquam hominem benignum in me. Et studiose audiebam disputantem in populo, non intentione qua debui, sed quasi explorans ejus facundiam, utrum conveniret famæ suæ: an major minorve proflueret, quam prædicabatur. Et verbis ejus suspendebar intentus, rerum autem incuriosus & contemptor adstabam, & delectabar suavitate sermonis: quanquam eruditioris, minus tamen hilarescentis atque mulcentis, quam Fausti erat, quod attinet ad dicendi modum. Cæterum rerum ipsarum nulla comparatio. Nam ille per Manichæas fallacias aberrabat, iste autem saluberrime docebat salutem. Sed longe est à peccatoribus salus, qualis ego tunc aderam: & tamen propinquabam sensim, & nesciebam.

Psal. 118,
255.

V S V S.

1. Iterum S. D. exponit occultas Divinæ Providentiæ vias, quæ eum sensim non cogitantem, per eos ipsos nescientes ad salutem ducebat, qui eum à salute scientes averterant.
2. Benignitas & humanitas virtutes sunt ad errantes corrigendos, non solum opportuniæ, verum & necessariæ, ut merito dixerit B. Franciscus Borgia *homini nihil contigisse humanitate melius*, addo & benignitate. Sic certe cepit S. Ambrosius S. Augustinum, & salutari exemplo

iis

his præluxit, qui in conversione hæreticorum elaborant.

3. Magna est verbi Dei efficacia, ad quod audiendum inducendi sunt, quibus possunt modis, in qui alienam Religionem sectantur. Procurandi tamen ejusmodi concionatores, qui facundia & suavitate polleant, sic enim rerum licet contemtores & incuriosi, dum attendunt verbis, & ad eloquentiæ suavitatem cor aperiunt, gradatim res quoque ipsas, & veritatem admittunt. ut seq. c. de se testatur S. D.

CAP. XIV.

Ab Ambrosio persuasus credidit, Scripturas veteres, & Fidem Catholicam recte defendi posse adversus Manichæos: quibus relictis, Academicorum more fluctuans, Catechumenus esse statuit.

1. **C**um enim non satagerem discere, quæ dicebat; sed tantum, quemadmodum dicebat, audire (ea mihi quippe jam desperanti ad te viam patere homini, inanis cura remanserat) veniebant in animum meum simul cum verbis, quæ diligebam, res etiam, quas negligebam. Neque enim ea dirimere poteram. Et dum cor aperirem, ad excipiendum quam diserte diceret, pariter intrabat quam vere diceret, gradatim quidem. Nam primo etiam ipsa defendi posse, mihi jam cœperant videri: & fidem catholicam, pro qua nihil posse dici adversus oppugnantes Manichæos putaveram, jam non impudenter asseri existimabam: maxime audito uno atque altero, & sæpius ænigmate soluto de Scripturis veteribus. Vbi cum ad 2 Cor. 3. 6. *litteram acciperem, occidebar spiritualiter.*

2. Itaq; plerisq; illorum librorum expositis

locis, jam reprehendebam desperationem meam; illam dumtaxat, qua credideram legem & prophetas detestantibus atque iridentibus, resisti omnino non posse. Nec tamen jam ideo mihi Catholicam viam tenendam esse sentiebam, quia & ipsa poterat habere doctores assertoresque suos, qui copiose & non absurde objecta refellerent. Nec ideo jam damnandum illud, tenebam, quia defensionis partes æquabantur: ita enim Catholica non mihi victa videbatur, ut nondum etiam victrix appareret. Tunc vero fortiter intendi animum, si quo modo possem certis aliquibus documentis Manichæos convincere falsitatis. Quod si possem spirituales substantias cogitare, statim machinamenta illa omnia solverentur, & abjicerentur ex animo meo, sed non poteram.

3. Veruntamen, de ipso mundi huius corpore, omnique natura, quam sensus carnis attingeret: multo probabiliora plerosque sensisse philosophos, magis magisque considerans atque comparans judicabam. Itaque Academicorum more, sicut existimantur, dubitans de omnibus, atque inter omnia fluctuans, Manichæos quidem reliquendos esse decrevi; non arbitrans eo ipso tempore dubitationis meæ, in illa secta mihi permanendum esse, cui jam nonnullos philosophos præponebam: quibus tamen philosophis, quod sine nomine salutari Christi essent, curationem languoris animæ meæ committere omnino recusabam. Statui ergo tamdiu esse catechumenus in Catholica Ecclesia, mihi à parentibus commendata: donec

nec aliquid certi eluceret, quo cursum dirigerem.

V S V S.

1. *Secundus gradus* S. D. ad conversionem fuit, in quo S. Ambrosius illum collocavit, demonstrando scripturas veteres, quas Manichæi rejiciebant, non secundum literam, sed spiritum intelligendas: & fidem Catholicam adversus hæreticorum objecta posse defendi, adeoque non esse victam etsi nondum victrix appareret. In hoc gradu S. D. primum errorem hæresis Manichæorum, contra vetus testamentum deposuit.
2. Sicut S. D. ex hoc gradu incidit in periculosam desperationem veri, & diu in mediis dubitationis fluctibus ab Academicis retentus est, ut ipse testatur: ita multi ex sectariis, postquam vident nec suam religionem defendi, nec nostram refelli solide posse: non Academici, sed Politici aut Athei evadunt, incipientes dubitare de divina providentia, vel censentes quemvis in sua religione salvari posse, quod nulla sit, quæ ipsorum cerebro undequaque sapiat. Hi Academicis perfimiles sunt, & exemplo S. Augustini monendi.
 - I. Ut cum illo in Ecclesia Catholica saltem catechumeni esse velint, & instrui petant, cum *Nicodemus* in Evangelio, & *Eunuchus* in Actibus Apostolorum. II. Ut cum S. Aug. Deum pro agnitione veritatis ferventer orent: nihil enim sibi restare putabat, quam ut divinam providentiam lachrymosis & miserabilibus vocibus, ut opem sibi ferret, deprecaretur, atque id sedulo se fecisse, ait. III. Ut cum eodem agnita Sectariorum fraudulentia, & irrefragabilibus quibusdam erroribus, decernant illos sibi relinquendos, nec ipso tempore dubitationis in illa secta sibi putent permanendum: sed quantum possunt saltem animo, si nondum corpore, inde se distuant. Sic illi cum S. Augustino facile aliquem Ambrosium inveniunt; & aperiet Deus pulsantibus januam veritatis, in quo nullus speravit & confusus est, quem nemo invocavit & desepxit illum.

I. de vita
beata, c. 1.

Ioan. 3.
Actor. 5.

De util.
cred. c. 8.

Eccl. 2.
& 11.

H S LIBER

L I B E R VI.

Narrat, quæ trigesimo ætatis anno
Mediolani egerit, etiamnum flu-
ctuans. Sensim vero Ambrosium
Catholicæ fidei veritatem, sibi
probabilem fecisse fatetur. Mul-
ta interim de Alipio, ejusque mo-
ribus interserit: ac suum, matrisque
consilium de conjugio recenset.

C A P. I.

*Mater filium terra marique sequens, eum
Mediolani nec Manichæum, nec Catholi-
cum ingenti cum lætitia reperit.*

I.

Pes mea à juventute mea,
ubi mihi eras, & quò re-
cesseras? An vero non tu
feceras me, & discreve-
ras me à quadrupedibus
& volatilibus cœli? Sapi-
entio rem me feceras, & ambulabam per te-
nebras, & lubricum; & quærebam te foris
à me, & non inveniebam Deum cordis mei;
& veneram in profundum maris, & diffide-
bam, & desperabam de inventionem veri.
Iam venerat ad me mater pietate fortis, ter-
ra marique me sequens, & in periculis om-
nibus de te secura. Nam & per marina dis-
crimina, ipsos nautas consolabatur: à qui-
bus rudes abyssi viatores, cum perturbantur,

tur,

tur, consolari solent, pollicens eis perventionem cum salute, quia hoc ei tu per visum pollicitus eras.

2. Et invenit me periclitantem quidem graviter, desperatione indagandæ veritatis. Sed tamen ei cum indicassem, non me quidem jam esse Manichæum, sed neque Catholicum Christianum, non quasi inopinatum aliquid audierit, exilivit lætitia: cum jam segura fieret ex ea parte miseriæ meæ, in qua me tanquam mortuum, sed resuscitandum tibi flebat; & a feretro cogitationis efferebat, ut diceres filio viduæ: *Iuvenis tibi dico, Surge: & revisceret, & inciperet loqui, & redderes illum matri suæ.* Nulla ergo turbulenta exultatione trepidavit cor ejus, cum audisset ex tanta parte jam factum, quod tibi quotidie plangebat, ut fieret: veritatem me nondum adeptum, sed falsitati jam ereptum. Imo vero quia certa erat, & quod restabat te daturum, qui totum promiseras: placidissime, & pectore pleno fiduciæ respondit mihi credere se in Christo, quod priusquam de hac vita emigraret, me visura esset fidelem Catholicum.

3. Et hoc quidem mihi. Tibi autem fons misericordiarum preces & lachrymas densiores, ut accelerares adjutorium tuum, & illuminares tenebras meas; & studiosius ad ecclesiam currerem, in Ambrosii ora suspendi, & *ad fontem salientis aquæ in vitam æternam.* Diligebat autem illum virum, sicut Angelum Dei, quod per illum cognoverat me interim ad illam ancipitem fluctuationem jam perductum: per quam transiturum me ab ægritudine ad sanitatem, intercurrente

acriore periculo, quasi *b* per accessionem, quam criticam medici vocant, certa præsumebat.

N O T Æ.

- Luc. 7. *a* *Feretro cogitationis efferebat*) eleganti allegoria alludit ad filium viduæ de Naim, sicut enim illi Christus misericordia motus filium reddidit, ita S. Monica Augustinum suum non corpore, sed animo mortuum, in feretro cogitationis suæ, Deo offerebat suscitandum & convertendum.
- b* *Per accessionem, quam criticam medici vocant*) solent subinde morbi, antequam decedant, vehementius invalescere certis diebus: eam accessionem medici criticam dicunt.

V S V S.

Recte dicit S. D. se graviter periclitatum, desperatione indagandæ veritatis, & intercurrente acriore periculo, ad sanitatem venisse: quia minus periculosum est, esse certæ sectæ addictum, quam Atheum vel Politicum. Nam Atheismus omne religionis ac pietatis fundamentum evertit, quod Deus est. Politici vero, dum quemvis in sua religione salvari posse credunt, omnium sectarum errores hoc ipso approbant. Efficax argumentum est, quo supposita divina providentia S. D. ex Dei bonitate colligit, patere nobis viam & auctoritatem esse constitutam in Ecclesia & Scripturis, qua duce possimus ad veritatem pervenire; quod argumentum, tum alibi, tum infra tangit & explicat.

V. Bec. l. 5
man. c. 1.

Cap. 16
de util.
credendi.

C A P. II.

Matrem cum pro more Africano epulas ad Agapen in Ecclesiam afferret, & à S. Ambrosio prohiberetur, mox acquievit.

- i. **I** Taq; cum *a* ad memorias Sanctorum, sicut in Africa solebat, pultes, & panem,

nem, & merum attulisset, atque ab ostiario prohiberetur: ubi hoc Episcopum vetuisse cognovit, tam pie atque obedienter amplexa est, ut ipse mirarer, quod tam facile accusatrix potius consuetudinis suæ, quam disceptatrix illius prohibitionis effecta sit. Non enim obsidebat spiritum ejus vinolentia, eamque stimulabat in odium veri amor vini: sicut plerisque mares & feminas, qui ad canticum sobrietatis, sicut ad potionem aquatam madidi nauseant. Sed illa cum attulisset canistrum cum solemnibus epulis prægustandis atque largiendis: plus etiam quam unum pocillum, pro suo palato satis sobrio temperatum, unde dignationem sumeret, non ponebat. Et si multæ essent, quæ illo modo videbantur honorandæ memoriæ defunctorum, idem ipsum unum, quod ubique poneret, circumferebat: quod jam non solum aquatissimum, sed etiam tepidissimum, cum suis præsentibus per sorbitiones exiguas partiretur; quia pietatem ibi quærebat, non voluptatem.

2. Itaque, ubi comperit à præclaro prædicatore atque antistite pietatis, præceptum esse ista non fieri, nec ab eis qui sobrie facerent, ne ulla occasio se ingurgitandi daretur ebriosi, & quia illa quasi parentalia, superstitioni gentiliū essent simillima: abstinuit se libentissime; & pro canistro pleno terrenis fructibus, plenū purgationibus votis pectus ad memorias martyrum afferre didicerat; ut & quod posset, daret egentibus, & sic communicatio Dominici Corporis illic celebraretur, cujus passionis imitatione, immolati & coronati sunt martyres.

3. Sed tamen videtur mihi Domine Deus meus, & ita est in conspectu tuo de hac recor meum, non facile fortasse de hac amputanda consuetudine matrem meam fuisse cessuram: si ab alio prohiberetur, quem non sicut Ambrosium diligebat, quem propter salutem meam maxime diligebat; eam vero ille, propter ejus religiosissimam conversationem, quia in bonis operibus tam fervens spiritu, frequentabat ecclesiam: ita ut sæpe erumperet, cum me videret, in ejus prædicatione, gratulans mihi, quod talem matrem haberem: nesciens qualem illa me filium, qui dubitabam de illis omnibus, & inveniri posse viam vitæ, minime putabam.

N O T Æ.

de vit. differant.

Ep. 64. V.
Spoud. A.
C. 57.
n. 39.
& 40.

In Jerem.

a *Ad memorias SSorum, sicut in Africa solebat etc.)* ex consuetudine Ecclesiæ Africanæ afferebat Monica epulas in Ecclesiam, ut inde Agapen, sive convivium in caritatis signum daret, pauperibus maxime. Qui mos à primis Christianis, ipsisque adeo Apostolis profluxit. Celebrabantur vero triplici ex causa sacra hæc convivia, nempe in Natalitiis, Funeribus & Connubiis, teste Gregor. Nazianz. Ob varios vero abusus Ambrosius hunc morem Mediolani sustulit, quod alibi quoque factum; tandem omnia convivia intra Ecclesiam vetita sunt, & ex templis in privatas ædes commigrarunt. Ipse quoque S. D. eas postmodum abolendas censuit.

b *Vnde dignationem sumeret*) sive prægustaret vinum quod aliis afferebat, quæ prægustatio dignitatis erat, & velut propinationis loco.

c *Quasi parentalia*) id est, convivia in funere parentum vel propinquorum exhiberi solita, & sic dicta, quod hoc officii genus filii parentibus præstare soleant, teste S. Hieronymo,

V S V S.

V S V S.

1. Sobrietas insignis elucet S. Monicae, quæ ex uno eodemque poculo, dignationem non tam bibebat quam sorbillabat, præsertim si in pluribus Ecclesiis Agapen celebratura erat: ne videlicet, si plura pocula eaque non diluta sumeret, in temperantiæ leges peccaret.
2. Probat hic mos *cultum Sanctorum in veteri Ecclesia* consuetum, etsi postea ob varios abusus epulæ ex Templis omnino proscriptæ sint. In quorum locum successerunt oblationes tum pecuniæ, tum panum, & vini, quæ à fidelibus nostra etiam ætate, sub Sacrificio Missæ ad altare offerri solent, & in usum Ministrorum Ecclesiæ cedunt. Hinc quoque manarunt *sportulae*, quæ in Dedicationibus, funeribus, anniversariis, & natalitiis Sanctorum, pauperibus plurimis locis dividuntur.
3. Magnum Dei beneficium est parentes habere probos ac sanctos, ut merito S. Ambrosius gratulatus sit S. Augustino de tali matre. A parentibus educatio præcipue pendet, quæ si bona est, ingens momentum affert ad salutem. Talium enim parentum liberi innocentiam facile conservant, aut si sua aliorumque culpa degenerent, recordatione parentum, eorumque castis precibus ad frugem redeunt.

CAP. III.

Ambrosium libere sciscitandi copiam sibi non fecisse: ex eo se cognovisse, Deo Catholicos humanam figuram non tribuere.

1. **N** Ec jam ingemiscebam orando, ut subvenires mihi, sed ad quærendum intentus, & ad differendum inquietus erat animus meus. Ipsumque Ambrosium, felicem quendam hominem secundum seculum opinabar, quem sic tantæ potestates honorarent: coelibatus tantum ejus mihi labo-

boriosus videbatur. Quid autem ille spei gereret adversus ipsius excellentiæ tentamenta, quid luctaminis haberet, quidve solaminis in adversis: & occultum os ejus, quod erat in corde ejus, quam sapida gaudia de pane tuo ruminaret, nec conijcere noveram, nec expertus eram. Nec ille sciebat astus meos, nec foveam periculi mei. Non enim quærere ab eo poteram, quod volebam: secludentibus me ab ejus aure, atque ore, catervis negotiosorum hominum, quorum infirmitatibus serviebat. Cum quibus quando non erat, quod perexiguum temporis erat: aut corpus reficiebat necessariis sustentaculis, aut lectione animum.

2. Sed cum legebat, oculi ducebantur per paginas: & cor intellectum rimabatur, vox autem & lingua quiescebant. Sæpe cum adessemus (non enim vetabatur quisquam ingredi, aut ei venientem nunciari mos erat;) sic eum legentem vidimus tacite, & aliter nunquam. Sedentesque in diuturno silentio (quis enim tam intento esse oneri auderet?) discedebamus, & conjectabamus eum parvo illo tempore, quod reparandæ menti suæ nanciscebatur, feriatum ab strepitu causarum alienarum, nolle in aliud avocari: & cavere fortasse, ne auditore suspensio, & intento, si qua obscurius posuisset ille, quem legeret, etiam exponere necesse esset: aut de aliquibus difficilioribus disceptare quæstionibus, atque huic operi temporibus impensis, minus quam vellet voluminum evolveret: quanquam & causa servandæ vocis, quæ illi facillime obtundebatur, poterat esse justior tacite legendi.

Quolibet

Quolibet tamen animo id ageret, bono utique ille vir agebat.

3. Sed certe mihi nulla dabatur copia sciscitandi, quæ cupiebam, de tam sancto oraculo tuo, pectore illius, nisi cum aliquid breviter esset audiendum. Æstus autem illi mei, ociosum eum valde, cui refunderentur, requirebant, nec unquam inveniebant. Et eum quidem in populo, verbum veritatis recte tractantem, omni die dominico audiebam: & magis magisque mihi confirmabatur, omnes versutarum calumniarum nodos, quos illi deceptores nostri adversus divinos libros innectebant, posse dissolvi.

4. Vbi vero etiam comperi, ad imaginem tuam hominem à te factum, à spiritualibus filiis tuis, quos *c* de matre Catholica per gratiam regenerasti, non sic intelligi: ut humani corporis forma te terminatum crederent atque cogitarent; quanquam quomodo se haberet spiritualis substantia, ne quidem tenuiter atque in ænigmate suspicabar: tamen gaudens erubui, non me tot annos adversus Catholicam fidem, sed contra carnalium cogitationum figmenta latrasse. Eo quippe temerarius & impius fueram, quod ea, quæ debebam quærendo discere, accusando dixeram. Tu enim altissime & proxime, secretissime & præsentissime, cui membra non sunt alia majora, & alia minora: sed ubique totus es, & *d* nusquam locorum es, non es utique forma ista corporea, tamen fecisti hominem ad imaginem tuam, & ecce ipse à capite usque ad pedes in loco est!

N O-

N O T Æ.

- a *Nec jam ingemiscebam orando*) apparet S. D. Academicis fluctibus abreptum, subinde orationis studium, de quo supra, *desperatione inveniendæ veritatis* deposuisse: accedente præsertim desiderio gloriæ humanæ, quæ cogitationes illius à salutis cura avertebat. Non assentior tamen Baronio, qui asserit S. D. *inter Academicos sedulo professum*, ad quos eum se contulisse, Spondanus itidem putat. Nam etsi more Academicorum fluctuaret, & cum illis sentiret: sectam tamen illorum professus non est, nam & illi sine nomine salvari Christi erant, *sive quo philosophis curationem languoris animæ suæ committere omnino recusabat*, ut aperte scribit; additque *statuisse se tamdiu esse catechumenum in Catholica Ecclesia, sibi à parentibus commendata, donec aliquid certi eluceret, quo cursum dirigeret*. Non ergo statuit esse Academicus, etsi magni illos faceret, & illorum more dubitaret de omnibus.
- b *Occultum os ejus &c.*) meditatio nempe, in qua cælestia solatia, de pane verbi divini manducabat.
- c *De matre Catholica*) intelligit Ecclesiam Catholicam, quam sine addito *Catholicam* sæpius appellat, & alibi docet, hoc nomine toto orbe nullam hæreticorum Ecclesiam intelligi, sed solum eam, quæ vere Catholica est.
- d *Nusquam locorum es*) ita ut loco includaris, & non sis extra illum; hoc enim repugnat immensitati. Quam ob causam merito S. D. non credebatur Deum humana figura terminari, quia homo à capite usque ad pedes loco circumscribitur, etsi male crederet Catholicos hoc docere.

contra ep.
fund. c. 4.

V S V S.

- I. Sicut perperam Augustinus de S. Ambrosii terrena felicitate, quam ipse nec quærebat, nec habebat, judicavit, ob externum splendorem, & Episcopalis Officii dignitatem: ita multi etiamnum viros Ecclesiasticos & Religiosos, quorum virtus & eruditio à summis & infimis colitur, immerito condemnant vanitatis, & politicae arrogantiae. Qui si viderent illos *intus nihil spei caduca gerere; & adversus ipsius excellentiam ten-*

tamenta luctari, per continuam sui abnegationem: nec aliud solatium in adversis præter Dei voluntatem querere, & solida gaudia in oratione gustare: indeque omnem vigorem suum trahere, cessarent de illis male sentire, & pede suo eos metiri.

2. Maximi momenti est ad conversionem ab hæresi, sectariorum injurias cognoscere, dum mentuntur Catholicos docere, quæ abominantur. Id sane in Manichæis clare deprehendit Augustinus, à quibus persuasus est, Catholicos sentire, hominem secundum corpus creatum ad imaginem Dei, quod & absurdum, & falsum est.

CAP. IV.

Et si S. Ambrosius ostenderet, Catholicos non docere, quæ putabat: se tamen ne falsa crederet, ea quæ credenda sunt, sibi demonstrari voluisse.

1. **C**Um ergo nescirem, quo modo hæc subsisteret imago tua, pulsansque proponerem, quomodo credendum esset, non insultans opponerem, quasi ita creditum esset: tanto igitur acrior cura rodebat intima mea, quid certi retinerem, quanto me magis pudebat, tamdiu illusum & deceptum promissione certorum, puerili errore & animositate, tam multa incerta quasi certa garrisse. Quod enim falsa essent, postea mihi claruit. Certum tamen erat, quod incerta essent; & à me aliquando pro certis habita fuissent, cum Catholicam tuam cæcis contentionibus accusarem, & si nondum compertam vera docentem, non tamen ea docentem, quæ graviter accusabam. Itaque confundebar, & convertebar; & gaudebam Deus meus, quod Ecclesia
unica

unica, corpus unici tui, in qua mihi nomen Christi infanti est inditum, non saperet infantiles nugas: neque hoc haberet in doctrina sua sana, quod te creatorem omnium in spacium loci, quamvis summum & amplum, tamen undique terminatum membrorum humanorum figura, contruderet.

2. Et gaudebam etiam, quod vetera scripta legis & prophetarum, jam non illo oculo mihi legenda proponerentur, quo antea videbantur absurda, cum arguebam tanquam ita sentientes sanctos tuos; verum autem non ita sentiebant. Et (tanquam regulam diligentissime commendaret) sæpe in popularibus sermonibus suis, dicentem 2 Cor. 3.
6. Ambrosium latus audiebam: *Litera occidit, spiritus autem vivificat*, cum ea, quæ ad literam, perversitatem docere videbantur, remoto mystico velamento spiritualiter aperiret, non dicens quod me offenderet: quamvis ea diceret, quæ utrum vera essent, adhuc ignorarem. Tenebam enim cor meum ab omni assensione, timens præceptum, & suspendio magis necabar.

3. Volebam enim eorum, quæ non viderem, ita me certum fieri, ut certus essem, quod septem & tria decem sint. Neq; enim tam insanus eram, ut ne hoc quidem putarem posse comprehendere; sed sicut hoc, ita cætera cupiebam: sive corporalia, quæ coram sensibus meis non adessent: sive spiritualia, de quibus cogitare nisi corporaliter nesciebam. Et sanari credendo poteram, ut purgatiores acies mentis meæ dirigeretur aliquo modo in veritatem tuam semper manen-

nentem, & ex nullo deficientem. Sed sicut evenire affolet, ut malum medicum expertus, etiam bono timeat se committere: ita erat valetudo animæ meæ, quæ utique nisi credendo sanari non poterat. Et ne falsa crederet, curari recusabat: resistens manibus tuis, qui medicamenta fidei confecisti, & aspersisti super morbos orbis terrarum, & tantam illis auctoritatem tribuisti.

V S V S.

1. Claram esse Scripturam contendunt nostri Sectarii; contrarium suo exemplo demonstrat Augustinus, qui ideo cum Manichæis Scripturas veteres rejecit, quia figuras rerum & verborum secundum literam accipiens, multa absurda iis contineri putabat. Doctus vero à S. Ambrosio *Litteram occidere, spiritum vivificare*, id est figuratas locutiones ad literam non accipiendas, denique respuit. Cum vero ejusmodi verborum & figurarum obscuritate Scripturæ abundant, clarum est eas claras non esse. 2 Cor. 3. 6.
2. Necessè est eos qui ad veritatem aspirant, *captivare intellectum suum, & redigere in obsequium Christi*. S. D. hanc maxime ob causam in Manichæorum hæreses incidit, quod putaret Catholicos fidei quam imperarent, rationem non habere, Manichæos vero mysteriorum suorum causas explicare posse. 2 Cor. 10. 5.
De ntil. cred. c. 7.

C A P. V.

Rectè juberi apud Catholicos, ut credantur, quæ demonstrari nequeunt: Scripturas vero à Dei providentia subministratas, ex earum auctoritate concludit.

1. **E**X hoc tamen quoque jam præponens doctrinam catholicam, modestius

stius ibi, minimeque fallaciter sentiebam juberi, ut crederetur, quod non demonstrabatur; siue esset quid, *a* sed cui forte non esset, siue nec quid esset, quam illic temeraria pollicitatione scientiæ credulitatem irrideri: & postea tam multa fabulosissima & absurdissima, quia demonstrari non poterant, credenda imperari. Deinde paulatim tu Domine, manu mitissima & misericordissima pertractans & componens cor meum, consideranti quam innumerabilia crederem, quæ non viderem, neque cum gererentur, affuissem (sicut tam multa in historia gentium, tam multa de locis atque urbibus, quæ non videram, tam multa amicis, tam multa medicis, tam multa hominibus aliis atque aliis) quæ nisi crederentur, omnino in hac vita nihil ageremus. Postremo, quam inconcussa fixum fide retinerem, de quibus parentibus ortus essem; quod scire non possem, nisi audiendo credidissem.

2. Persuasisti mihi, non qui crederent libris tuis, quos tanta in omnibus fere gentibus autoritate fundasti, sed qui non crederent esse culpandos; nec audiendos esse, si qui forte mihi dicerent: Vnde scis illos libros, unius veri & veracissimi Dei spiritu esse humano generi ministratos? Idipsum enim maxime credendum erat, quoniam nulla pugnacitas calumniosarum quaestionum, per tam multa quæ legeram, inter se confligentium philosophorum, extorquere mihi potuit, ut aliquando non crederem te esse, quicquid esses, quod ego nescirem, aut administrationem rerum humanarum ad te per-

pertinere. Sed id credebam aliquando robustius, aliquando exilius, semper tamen credidi, & esse te, & curam nostri gerere: etiamsi ignorabam, vel quid sentiendum esset de substantia tua, vel quæ via duceret, aut reduceret ad te.

3. Ideoq; cum essemus infirmi ad inveniendam liquida ratione veritatem, & ob hoc nobis opus esset autoritate sanctarum literarum, jam credere cœperam, nullo modo te fuisse tributurum tam excellentem illi scripturæ per omnes jam terras autoritatem: nisi & per ipsam tibi credi, & per ipsam te quæri voluisses. Iam enim absurditatem, quæ me in illis literis solebat offendere, cum multa ex eis probabiliter exposita audissem, ad sacramentorum altitudinem referebam: eoque mihi illa venerabilior, & sacrosancta fide dignior apparebat autoritas, quo & omnibus ad legendum esset in promptu, & *b* secreti sui dignitatem intellectu profundiore servaret, verbis apertissimis & humillimo genere loquendi se cunctis præbens, & exercens intentionem eorum, qui non sunt leves corde: *c* ut exciperet omnes populari sinu, & per angusta foramina paucos ad te trajiceret: multo tamen plures, quam si nec tanto apice autoritatis emineret, nec turbas gremio sanctæ humilitatis hauriret. Cogitabam hæc, & aderas mihi: suspirabam, & exaudiebas me: fluctuabam, & gubernabas me: ibam per viam seculi latam, nec deserebas me.

N O-

N O T Æ.

a Sed cui forte non esset) sensus obscurus, verum nulla lectio variat. Forte subintelligi debet, *commodo* sive bono, ut sensus sit: *Credendum esse etiam id, quod non demonstratur, sive esset quid, id est, ens aliquod, sed cui bono esset intelligi non posset; sive nec quid id est nihil esset, rectius nihilominus Catholicis credi quam Manichæis, quia minus absurdum est, credere illis, qui jubent credere, quam illos sequi, qui aliorum credulitatem irrident: & sibi absurdas fabulas, quas demonstrare non possunt, credi volunt.* Alius fortasse sic explicabit: *Sentiebam Catholicos recte jubere, ut in Scripturis sacris, & doctrina Fidei crederetur, quod non demonstrabatur: sive esset quid, quod revera demonstrari quidem posset, sed forte non esset satis capax & intelligens, cui posset: sive nec quid esset, id est sive non esset quippiam huiusmodi, quod posset demonstrari, nempe propter sublimitatem intellectus humano superiorem.*

V. l. 2 de doct. Chr. b Secreti sui dignitatem) Scripturæ obscuritatem tangit, qua Deus Superbiam nostram retundere voluit.

c Exciperet omnes populari sinu) verborum simplicium, sine fuce elegantiarum; & per angusta foramina figurarum paucos humiliter sapientes ad te cognoscendum trajiceret, sive perduceret.

V S V S.

I. In mysteriis fidei demonstrationes quærere hæreticorum est, qui sua absurda absque ratione sibi credi volunt, ut hic & alibi affirmat S. D. asserens se ob id maxime motum ad deserendos Manichæos, à quibus vana demonstrationum pollicitatione novem fere annis delusus erat. Corrigenda est hæc incredulitas. I. Exemplis plurimarum rerum, quas credimus nec visas, nec demonstratas, non tanta autoritate inducti, quanta est Ecclesiæ Catholicæ. II. Quia ut alibi ait, *Dandum est Deum aliquid posse quod fateamur nos investigare non posse, in talibus enim rebus tota ratio facti, est ipsa potentia facientis.* III. Quia tot signis & argumentis fidei Catholicæ veritas confirmatur, ut nolle ei primas dare, vel summa profecto impietatis sit vel precipitis arrogantia, & possimus usurpare illud Rich. de S. Victore: *Domine, si error est quod credimus,*

et de util. cred.

Epist. 3.

I. 1 de Trinit. 6.

dimus, à te decepti sumus : ista enim in nobis iis signis & prodigiis confirmata sunt, quæ non nisi à te fieri potuerunt.

2. Sicut S. D. optime colligit Deum nullo modo fuisse tributurum tam excellentem Scripturæ per omnes terras auctoritatem, nisi & per ipsam credi, & per ipsam se queri voluisset, ita nec Ecclesiam Catholicam tot signis ac argumentis veræ fidei illustrasset, nisi ea vera esset. Vnde Scripturæ expositionem ab ea merito petendam esse, concludit, & egregie alibi ait : *Cur non igitur diligentissime apud eos (Catholicos) requiram, quid Christus præceperit, quorum auctoritate commotus, Christum aliquid utile præcepisse jam credidi ? Tunc melius mihi expositorus es, quid ille dixerit, quem fuisse aut esse non putarem, si abs te hoc mihi commendaretur esse credendum, & non in Scripturis ab Ecclesia Catholica traditis contineretur ?*

de util.
cred.c.14.

CAP. VI.

Laudes Imperatori recitaturus, viso mendico saturo jocante, ambitionis ærumnas latitia steriles deploravit.

1. **I**nhiabam honoribus, lucris, conjugio, & tu irridebas. Patiebar in eis cupiditatibus amarissimas difficultates, te propitio tanto magis, quanto minus sinebas mihi dulcescere, quod non eras tu. Vide cor meum Domine, qui voluisti, ut hoc recorder, & confiterer tibi. Nunc tibi inhæreat anima mea, quam de visco tam tenaci mortis exuisti. Quam misera erat, & sensum vulneris tu pungebas ; ut relictis omnibus converteretur ad te, qui es super omnia, & sine quo nulla essent omnia : converteretur & sanaretur ! Quam ergo miser eram ! & quomodo egisti, ut sentirem miseriam meam die illo, quo cum pararem recitare

I

Impe-

Imperatori laudes, quibus plura mentirer, & mentienti faveretur ab scientibus: easque curas anhelaret cor meum, & cogitationum tabificarum febribus æstuarer: transiens per quendam vicum Mediolanensem, animadverti pauperem mendicum, jam credo satum, jocantem atque latantem: & ingemui, & locutus sum cum amicis, qui mecum erant, multos dolores insaniarum nostrarum: quia omnibus talibus conatibus nostris (qualibus tunc laborabam, sub stimulis cupiditatum trahens infelicitatis meę farcinam, & trahendo exaggerans) nihil vellemus aliud, nisi ad securam latitiam pervenire, quo nos mendicus ille jam præcessisset, nunquam illuc fortasse venturos. Quod enim jam ille pauculis, & emendicatis nummulis adeptus erat, ad hoc ego tam ærumnosis anfractibus & circuitibus ambiebam, ad latitiam scilicet temporalis felicitatis.

2. Non enim verum gaudium habebat, sed & ego illis ambitionibus multo falsius quærebam. Et certe ille lætabatur, ego anxius eram: securus ille, ego trepidus. Et si quisquam percunctaretur me, utrum mallet exultare an metuere? responderem exultare. Rursus, si interrogaret, utrum me talem mallet, qualis ille, an qualis ego tunc essem? meipsum curis timoribusque confectum eligerem, sed perversitate; nunquid veritate? Neque enim eo me proponere illi debebam, quo doctior eram: quoniam non inde gaudebam, sed placere inde quærebam hominibus, non ut eos docerem, sed tantum ut placerem. Propterea
& tñ

& tu baculo disciplinae tuae confringebas ossa mea.

3. Recedant ergo ab anima mea, qui dicunt ei: Interest, unde quis gaudeat. Gaudebat mendicus ille vinolentia, tu gaudere cupiebas gloria. Qua gloria Domine? Quae non est in te. Nam sicut verum gaudium illud non erat, ita nec illa vera gloria: & amplius evertibat mentem meam. Et ille ipsa nocte digesturus erat ebrietatem suam: ego autem cum mea dormieram & surrexeram, & dormiturus & surrecturus eram. Vide quot diebus! Interest vero, unde quis gaudeat. Scio; & gaudium spei fidelis incomparabiliter distat ab illa vanitate; sed & tunc distabat inter nos. Nimirum quippe ille foelicior erat, non tantum quod hilaritate perfundebatur, cum ego curis eviscerarer: verum etiam, quod ille bene optando acquisiverat vinum, ego autem mentiundo quarebam typhum. Dixi tunc multa in hac sententia caris meis, & saepe advertebam in his quomodo mihi esset: & inveniebam male mihi esse, & dolebam, & conduplicabam ipsum male. Et si quid arrisisset prosperum, tædebat apprehendere: quia pene, priusquam teneretur, avolabat.

NOTÆ.

- 2 Cum pararem recitare Imperatori laudes) sive Panegyricum Kalendis Ianuariis, cum Bauto Mediolani, l. 3. adven-
Arcadius vero Imperator Constantinopoli consulatam sus literas
inirent, ut S. D. alibi testatur. Ea oratione Peril. cap.
laudes in primis ipsius Imperatoris, tum Bauto- 25.
nis complexus est, quod contigit teste Baronio
A. C. 335.

V S V S.

Jerem. 2.
19, 13.

1. Signum est futuræ conversionis, in voluptatibus & vanitatibus conscientię stimulis agitari, & experiri, quam amarum sit relinquere Dominum Deum, ac fodere sibi cisternas dissipatas in creaturis. Hoc sentit S. D. qui verò tranquille in bonis hujus vitæ degunt, cum Augustino peccant, non vero cum illo convertuntur.
2. Omne gaudium de creaturis vanum est & miserum, imo tanto miserius, quanto hominum judicio majus est, quod hoc cap. egregie declarat S. D. Vbi ostendit se vanæ ambitionis nauseam concepisse, tum ob inordinati affectus acerbiter, tum quia etsi quid arripisset prosperum, pene priusquam teneretur, arolabat, quæ sane causa generoso animo sufficit ad contemptum rerum humanarum.

CAP. VII.

*Quomodo non cogitans, Alipium mordaci
irrisione à Circensium insania revocarit,
& Manichaorum Superstitione involue-
rit.*

1. **C**ongemiscebamus in his, qui simul amice vivebamus; & maxime ac familiarissime cum Alipio & Nebridio, ista colloquebar; quorum Alipius ex eodem erat quo ego, ortus municipio, parentibus municipalibus, me minor natu. Nam & studuerat apud me, cum in nostro docere coepi oppido, & postea Carthagine. Et diligebat me multum, quod ei bonus & doctus viderer: & ego illum propter magnam virtutis indolem, quæ in non magna ætate, factis eminebat. Gurges tamen morum Carthaginensium, quibus nugatoria fervent specta-

spectacula, absorbuerat eum a infania Circensium. Sed cum in eo miserabiliter voveretur, ego autem Rhetoricam ibi professus, publica schola uterer, nondum me audiebat ut magistrum, propter quandam similitudinem, quæ inter me & patrem ejus erat exorta. Et compereram, quod Circum exitiabiliter amaret: & graviter angebar, quod tantam spem perditurus, vel etiam perdidisse mihi videbatur. Sed monendi eum, & aliqua coercitione revocandi nulla erat copia, vel amicitia benevolentia, vel jure magisterii. Putabam enim eum de me, cum patre sentire: ille vero non sic erat. Itaque postposita in hac re patris voluntate, salutare me coeperat, veniens in auditorium meum, & audire aliquid atque abire. Sic enim de memoria mihi lapsus erat agere cum illo, ne vanorum ludorum cæco & præcipiti studio, tam bonum interimeret ingenium.

2. Verum autem Domine, tu qui præfides gubernaculis omnium, quæ creasti, non eum oblitus eras futurum inter filios tuos, bantistitem sacramenti tui. Et ut aperte tibi tribueretur ejus correctio, per me quidem illam, sed nescientem, operatus es. Nam quodam die cum sederem loco solito, & coram me adessent discipuli, venit, salutavit, sedit: atque in ea, quæ agebantur, animum intendit. Et forte lectio in manibus erat, quam dum exponerem, opportune mihi videbatur adhibenda similitudo Circensium: quo illud, quod insinuabam, & jucundius & planius fieret, cum irrisione mordaci eorum, quos illa captivasset infania. Tu scis Deus noster, quod tunc de Ali-

pio ab illa peste sanando non cogitaverim. At ille in se rapuit, meque illud non nisi propter se dixisse credidit. Et quod alius acciperet ad succensendum mihi, accepit honestus adolescens ad succensendum sibi, & ad me ardentius diligendum. Dixeras enim tu jam olim, & innexueras literis tuis:

Prov. 9, 8. *Corripe sapientem, & amabit te.*

3. At ego illum jam non corripueram. Sed uteris tu omnibus & scientibus, & nescientibus, ordine quo nosti, & ille ordo iustus est. De corde & lingua mea carbones ardentes operatus es, quibus mentem spei bonæ adureres tabescentem, ac sanares. Taceat laudes tuas, qui miserationes tuas non considerat, quæ tibi de medullis meis confitentur. Etenim ille post illa verba, proripuit se ex fovea tam alta, qua libenter demergebatur, & cum miserabili voluptate cæcabatur: & excussit animum forti temperantia, & resiliuerunt omnes Circensium sordes ab eo, ampliusque illuc non accessit. Deinde patrem reluctantem evicit, ut me magistro uteretur. Cessit ille, atque concessit. Et audire me rursus incipiens, illa mecum superstitione involutus est: amans in Manichæis ostentationē continentia, quam veram & germanam putabat. ^c Erat autem illa vecors & seductoria, preciosas animas captans, nondum virtutis altitudinem scientes tangere, & superficie decipi faciles, sed tamen adumbratæ simulatæque virtutis.

N O T Æ.

- a *Insania Circensium*) hos ludos Romæ primus fecit Romulus quarto mense ab urbe condita, quo die Sabinas rapuit. Locus Circus appellabatur, inde

inde nomen Circensium; pugnabant in iis equi & pugiles. Ex Vrbe in provincias hi ludi migrarunt. Eos spectandi infano amore captus fuit Alipius adolescens, Carthagine Augustini familiaris, & in Rhetorica auditor.

b *Antislitem Sacramenti tui*) creatus est enim postea Alipius Episcopus Tagastensis, & patriæ suæ pastor A. C. 394. ut censet Bar. & colligi potest ex ep. 8. S. August. quam hoc anno ad S. Hieronymum dedit. Per Sacramentum intelligit mysteria fidei Catholicæ, quæ explicare & prædicare proprium est Episcoporum.

c *Erat autem illa vecors & seductoria*) Fallacem & simulatam Manichæorum, etiam eorum, qui Electos se nominant, probitatem, alibi egregie depingit. Novem annos totos, inquit, magna cura & diligētia eos audivi, nullus mihi Electorum innotescere potuit, qui secundum hæc præcepta (prius enumerata) non aut deprehensus in peccato, aut certe suspicioni subditus fuerit. Multi in vino & carnibus (quas Electis contingere nefas erat) multi lavantes in balneis inventi sunt, &c. Larvata nimirum hæreticorum non solum est doctrina, verum & vita.

lib. de mendac. Ma-
nich. c. 19.

V S V S.

1. Quam multi adolescentes studio vanorum ludorum bonum ingenium interimunt, nec tamen Augustinos instar Alipii audiunt, utinam discerent ab ipso bene monentibus obtemperare!
2. Expende divinæ providentiæ erga electos suos Sapientiam, quæ utitur omnibus & scientibus, & nescientibus, ad eorum profectum & emendationem, ordine mirabili & justo. Ita Augustinus veluti joco sanavit minorem Alipii infamiam, quem tamen in maiorem postea conjecit, dum illum Manichæorum superstitione involvit.

C A P. VIII.

Eundem Alipium Romæ, cum familiari violentia ad Amphitheatrum pertractus esset, repente insano ludorum gladiatoriorum amore fuisse correptum.

1. **N**on sane relinquens incantatam sibi à parentibus a terrenam viam, Romam præcesserat, ut jus disceret; & ibi b gladiatorii spectaculi hiatu incredibili, & incredibiliter abreptus est. Cum enim averfaretur & detestaretur talia, quidam ejus amici & condiscipuli, cum forte de prandio redeuntibus obvius esset: recusantem vehementer & resistentem, familiari violentia duxerunt in amphitheatrum crudelium & funestorum ludorum diebus, hæc dicentem: *Si corpus meum in illum locum trahitis & ibi constituitis: numquid & animum, & oculos meos, in illa spectacula potestis intendere? Adero itaque absens, ac sic & vos, & illa superabo.* Quibus auditis, illi nihilo segnius eum adduxerunt secum, id ipsum forte explorare cupientes, utrum posset efficere. Quo ubi ventum est, & sedibus, quibus potuerunt, locati sunt, fervebant omnia immanissimis voluptatibus.

2. Ille autem clausis foribus oculorum, interdixit animo, ne in tanta mala procederet, atque utinam & aures obturavisset! Nam quodam pugnae casu, cum clamor ingens totius populi vehementer eum pulsasset, curiositate victus, & quasi paratus quicquid illud esset, etiam visum contemnere &

vin-

vincere, aperuit oculos : & percussus est
 graviore vulnere in anima, quam ille in cor-
 pore, quem cernere concupivit : ceciditque
 miserabilius, quam ille, quo cadente, factus
 est clamor, qui per ejus aures intravit, & re-
 feravit ejus lumina, ut esset, qua feriretur &
 deiceretur : audax adhuc potius, quam for-
 tis animus, & eo infirmior, quo de se præ-
 sumptuerat, qui debuit de te. Vt enim vidit
 illum sanguinem, immanitatem simul ebi-
 bit, & non se avertit : sed fixit aspectum, &
 hauriebat furias, & nesciebat : & delectaba-
 tur scelere certaminis, & cruenta voluptate
 inebriabatur. Et non erat jam ille, qui ve-
 nerat ; sed unus de turba, ad quam venerat ;
 & verus eorum socius, à quibus adductus
 erat. Quid plura ? Spectavit, clamavit, ex-
 arsit ; abstulit inde secum insaniam, qua sti-
 mularetur redire : non tantum cum illis, à
 quibus prius abstractus est, sed etiam præ il-
 lis, & alios trahens. Et inde tamen manu
 validissima & misericordissima eruiisti eum
 Tu ! & docuisti eum non sui habere, sed tui
 fiduciam ; sed longe postea.

N O T Æ.

a *Terrenam viam*) honoris & vanitatis, quam pa-
 rentes filio suo vaniores, à puero *incantaverant*
 & persuaserant : ut non cælestia, sed terrena
 sciret, more etiam hodie plurimis parentum
 solenni.

b *Gladiatorii spectaculi*) Immanis erat horum spe-
 ctaculorum crudelitas ; nam in iis se Gladiato-
 res mutuo jugulabant, in id educati & saginati :
 ut adeo tales ludos dare & spectare scelus esset,
 quos deniq; Theodoricus Gotthorum Rex sus-
 tulit. Ab iis spectandis Christianos vehementer
 abhorre debebant.

V. Ter-
 tull. l. de
 Spectacu-
 lis c. de
 munere,

V S V S.

- V.1.2, c.
8, & 9.
1. Insigne documentum præbet Alipius, quam necesse sit adolescenti probò, resistere improbis sociorum postulatis. Nec sponte, nec solus ludos gladiatorios accessisset Alipius. Certe multi, postquam cauponam aliaque loca noxia, in sociorum gratiam adeunt, *non redeunt tales inde, quales venerant, sed veri eorum socii à quibus adducti erant, &c.*
 2. Doctus à Deo Alipius, docet Adolescentes non sui, sed Dei habere fiduciam, nec se periculis temere exponere. Vana est illa vox, & falsa: *Adero turpibus verbis, at rebus absens: ac sic & vos, & illa superabo;* audacis potius, quam fortis animi est ista præsumptio. Spectavit miser Alipius, clamavit, exarsit, abstulit secum insaniam, qui memor esse debuit infirmitatis suæ, quam Carthagine in ludis Circensibus expertus erat.

C A P. IX.

Vt idem Alipius Carthagine pro fure comprehensus sit, & tandem furti suspitione liberatus.

1. **V**Eruntamen, jam hoc ad medicinam futuram, in ejus memoria reponebatur. Nam & illud, quod (cum adhuc stude-
ret, jam me audiens apud Carthaginem, & medio die cogitaret in foro, quod recitaturus erat, sicuti exerceri scholastici solent) fivisti eum comprehendi *a* ab ædituis fori, tanquam furem: non arbitror aliam ob causam te permisisse Deus noster, nisi ut ille vir tantus futurus, jam inciperet discere, quam non facile in cognoscendis causis, homo ab homine damnandus esset temeraria credulitate. Quippe ante tribunal deambulabat solus *b* cum tabulis ac stylo; cum ecce adolescens

lescens quidam ex numero scholasticorum fur verus, securim clanculo apportans, illo non sentiente, ingressus est ad cancellos plumbeos, qui vico argentario desuper præminent, & præcidere plumbum cœpit. Sono autem securis audito, submurmuraverunt argentarii, qui subter erant: & miserunt, qui apprehenderent, quem forte invenissent. Quorum vocibus auditis, relicto instrumento ille discessit, timens ne cum eo teneretur.

2. Alipius autem, qui non viderat intrantem, exeuntem sensit, & celeriter vidit abeuntem. Et causam scire cupiens, ingressus est locum, & inventam securim stans atque admirans considerabat. Cum ecce illi, qui missi erant, reperiunt eum solum ferentem ferrum, cujus sonitu excitati venerant. Tenent, attrahunt, congregatis inquilinis fori, tanquam furem manifestum se comprehendisse gratulabantur; & inde offerendus iudici ducebatur. Sed hætenus docendus fuit. Statim enim Domine subvenisti innocentie, cujus testis eras tu solus. Cum enim ducetur, vel ad custodiam, vel ad supplicium: fit eis obviam quidam architectus, cujus maxima erat cura publicarum fabricarum. Gaudent illi eum potissimum occurrisse, cui solebant in suspicionem venire ablatarum rerum, quæ perissent de foro: ut quasi tandem jam ille cognosceret, à quibus hæc fierent.

3. Verum autem viderat homo sæpe Alipium in domo cuiusdam Senatoris, ad quem salutandum ventitabat. Statimq; cognitum, manu apprehensa semovit à turbis, & tanti mali causam quærens, quid gestum

esset, audivit. Omnesque tumultuantes, qui aderant, & minaciter frementes, iussit venire secum. Et venerunt ad domum illius adolescentis, qui rem commiserat. Puer vero erat ante ostium: & tam parvus erat, ut nihil exinde Domino suo metuens, facile posset totum indicare. Cum eo quippe in foro fuit pedissequus. Quem postea quam recoluit Alipius, architecto intimavit. At ille securim demonstravit puero, quarens ab eo, cuius esset? Qui confestim nostra, inquit. Deinde interrogatus, aperuit catera. Sic in illam domum translata causa, confusisque turbis, quæ de illo triumphare jam coeperant, futurus dispensator verbi tui, & multarum in Ecclesia tua causarum examinador, experientior instructiorque discessit.

N O T Æ.

- a *Ab aditu fori*) *Æditus* passim sumitur pro *custode sacra adis*; ipsa tamen vocis derivatio, convenit custodibus quarumvis *ædium* etiam profanarum; sic *adituentes*, apud Gellium dicuntur, qui *ædes* & loca tuentur. Quo sensu *æditus* hic accipi crediderim pro custodibus *ædificiorum fori*, sive forte *Ædilibus*.
- b *Cum tabulis & stylo*) utebantur ea ætate etiamnum tabellis cera inductis, iisque stylo æreo, vel ex altero metallo, inscribebant. Sic Alipius orationem in scholis recitandam scriptitabat, vel emendabat.

V S V S.

1. *V*sum ipse S. D. exprimit, ut nempe Alipius disceret, & nos suo exemplo doceret, quam non facile in cognoscendis causis homo ab homine damnandus sit, temeraria credulitate iudicii, sive publici, sive privati.
2. Salubre est infortunia & afflictiones experiri, qui enim non est tentatus, quid scit? hinc aliis remedium & consilium ferre discimus, ac commiseratio-

Eccles. 34.
9.

lerationis affectum induimus ; sine quo nemo recte imperat, vel iudicat.

CAP. X.

Alipium iustitiæ amantissimum fuisse, & una cum Nebridio Mediolanum venisse, ut secum pariter veritati indaganda vacarent.

1. **H** Vnc ergo Romæ inveneram, & adhæsit mihi fortissimo vinculo, mecumque Mediolanum profectus est : ut nec me defereret, & de iure, quod didicerat, aliquid ageret, secundum votum parentum magis, quam suum. Et inter hæc *b* jam assederat mirabili continentia cæteris, cum ille magis miraretur eos, qui aurum innocentiae præponerent. Tentata est quoque ejus indoles, non solum illecebra cupiditatis, sed etiam stimulo timoris. Romæ assidebat *c* Comiti largitionum Italicarum.

2. Erat eo tempore quidam potentissimus senator, cujus & beneficiis obstricti multi, & terrori subditi erant. Voluit sibi licere, nescio quid ex more potentiae suæ, quod esset per leges illicitum. Restitit Alipius ; promissum est præmium, irrisit animo ; prætentæ minæ, calcavit ; mirantibus omnibus inusitatam animam, quæ hominem tantum, & innumerabilibus præstandi nocendique modis ingenti fama celebratum, vel amicum non optaret, vel non formidaret inimicum. Ipse autem Iudex, cui consiliarius, quamvis & ipse fieri noller, non tamen aperte recusabat : sed in istum

causam transferens, ab eo se non permitti
afferebat; quia revera, si ipse faceret, iste
discederet. Hoc solo autem pene jam ille-
ctus erat studio literario, ut pretiis pratori-
anis codices sibi conficiendos curaret. Sed
consulta justitia, deliberationem in melius
vertit: utiliorem judicans æquitatem, qua
prohibebatur, quam potestatem, qua sine-
batur. Parvum est hoc; *Sed qui in parvo fidelis*
est, & in magno fidelis est. Nec ullo modo erit
inane, quod de tuæ veritatis ore processit:
Si in injusto mammona fideles non fuistis, quod ve-
rum est, quis credet vobis? Et si in alieno fideles non
fuistis, quod vestrum est, quis dabit vobis? Talis
ille tunc inhærebat mihi, mecumque nuta-
bat in consilio, quisnam esset tenendus vitæ
modus.

3. Nebridius etiam (qui relicta patria vi-
cina Carthagini, atque ipsa Carthagine, ubi
frequentissimus erat: relicto rure paterno
optimo, relicta domo, & non secutura ma-
tre, nullam ob aliam causam Mediolanum
venerat, nisi ut mecum viveret, in flagran-
tissimo studio veritatis atque sapientiæ) pari-
ter suspirabat, pariterque fluctuabat: beatæ
vitæ inquisitor ardens, & quæstionum diffi-
cillimarum scrutator acerrimus. Et erant ora-
trium egentium, & inopiam suam sibi met
invicem anhelantium, & à te expectantium,
ut dares eis escam in tempore opportuno. Et in omni
amaritudine, quæ nostros seculares actus de
misericordia tua sequebatur, intuentibus
nobis finem, cur ea pateremur, occurrebant
tenebræ. Et averfabamur gementes, & di-
cebamus: quamdiu hæc? Et hoc crebro di-
cebamus: & dicentes, non relinquebamus
ea;

Luc. 16,
10, 11, 12.

Psal. 144.
25.

ea; quia non elucebat certum aliquid, quod illis relictis apprehenderemus.

NOTÆ.

- a *Hunc ergo Romæ inveneram*) Tandem redit ad *seriem* vitæ Mediolani actæ, in consuetudine Alipii & Nebridii. Quæ enim c. 7. 8. 9. & initio hujus narrat: ea Alipio partim Carthagine, partim Romæ evenerunt.
- b *Iam assederat*) id est, *assessore*, sive *consiliarium* egerat. Est in jure titulus *de officio assessorum*, ex l. 1. ff. t. quo apparet illos fuisse consiliarios judicum, ^{22.} eorumque, qui provinciis præerant. *Constat autem* l. 1. *omne officium assessoris*, ut ibi habetur, *in cognitionibus, postulationibus, libellis, edictis, decretis, epistolis.*
- c *Comiti largitionum Italicarum*) quem paulo infra, *judicem* appellat. Erat autem *Comes largitionum*, teste Cassiodoro *gubernator privata Substantia principis*, lib. 6, in *ripis*, sive *qui thesauris sacris*, id est, *Imperatoris & Angustalibus pecuniis præerat: vel qui liberalitatis & donorum curam gerebat.* Dictus etiam est *Comes sacrarum largitionum*, hic vero *Italicarum*, quia per Italiam hoc munus exercebat.

V S V S.

1. Egregium justitiæ exemplum munerumque contemptum ostendit Alipius, quem utinam imitarentur omnes consiliarii, nec tam loculis suis, quam salutis suæ, & alienæ miseriæ consulere! & potius principi injusta facienti vel permittenti, renunciarent obsequium, quam Deo!
2. Politica vafruties comes illè usus est; invidiam enim sententiæ contra Senatorem prolatae, in Alipium transtulit, causans eum à se discessurum si aliter pronuntiasset. Sic non raro Magistratus qui homines magis quam Deum reverentur, severiores leges & bono publico necessarias, viris religiosi ac piis adscribunt, maluntque hominum invidiam, quam Dei indignationem declinare.

3. Alte-

3. Alterum integerrimi animi specimen edidit Alipius, quod nollet *prætorianis pretiis amplius codices sibi conficiendos curare*, quia nempe metuebat ea pretia ex iniquis forte sententiis collecta, aut suspicioni vel cupiditati occasionem præbitura, ne plura æquo vel appeteret, vel acciperet librorum parandorum obtentu. Expendant hoc exemplum, qui pecuniæ plus student, quam iustitiæ.
4. Videtur Deus respexisse S. Augustinum, eoque socios ob desiderium Veritatis, & Sapientiæ. Quia enim tam ardentem esuriebant & sitiebant iustitiam, ideo saturati tandem fuerunt dulcedine rerum cælestium, post amaritudinem, quæ sequebatur actus illorum seculares.

CAP. XI.

Recenset suum hucusque in studio Sapientiæ progressum, à quo vana spe, & concupiscentia carnis, maxime retardabatur.

1. **E**T ego maxime mirabar, fatagens & recolens, quam longum tempus esset ab undevicesimo anno ætatis meæ, quo fervere cœperam studio sapientiæ: disponens ea inventa, relinquere omnes vanarum cupiditarum spes inanes & insanias mendaces. Et ecce jam a tricenariam ætatem gerebam, in eodem luto hæsitans! aviditate fruendi præsentibus, fugientibus & dissipantibus me, dum dico: Cras inveniam; ecce manifestum apparebit, & tenebo; &, ecce Faustus veniet, & exponet omnia. O magni viri Academici, nihil ad agendam vitam certi comprehendi potest! Imo quæramus diligentius, & non desperemus. Ecce jam non sunt absurda in libris ecclesiasticis, quæ absurda videbantur, & possunt aliter atque honeste

honeste intelligi. Figam pedes in eo gradu, in quo puer à parentibus positus eram, donec inveniatur perspicua veritas.

2. Sed ubi quæretur? quando quæretur? Non vacat Ambrosio; non vacat legere. Vbi ipsos codices quærimus? Vnde aut quando comparamus, à quibus sumimus? Deputentur tempora; distribuantur horæ pro salute animæ. *b* Magna spes oborta est. Non docet catholica fides, quod putabamus, & vani accusabamus. Nefas habent docti ejus, credere Deum figura humani corporis terminatum; & dubitamus pulsare, quò aperiantur cætera? Antemeridianas horas discipuli occupant; cæteris quid facimus? Cur non id agimus? Sed quando salutamus amicos majores, quorum suffragiis opus habemus? *c* Quando præparamus, quod emanant scholastici? Quando reparamus nos ipsos, animum relaxando ab intentione curarum? Pereant omnia, & dimittamus hæc vana & inania; conferamus nos ad solam inquisitionem veritatis. Vita hæc misera est, mors incerta. Si subito obrepit: quomodo hinc exhibimus? Et ubi nobis discenda sunt, quæ hic negleximus? an non potius hujus negligentia supplicia luenda sunt? Quid si mors ipsa omnem curam cum sensu amputabit, & finietur? Ergo & hoc quærendum. Sed absit, ut ita sit. Non vacat, non est inane, quod tam eminens culmen autoritatis Christianæ fidei, toto orbe diffunditur. Nunquam tanta & talia, pro nobis divinitus agerentur, si morte corporis etiam vita animæ consumeretur. Quid cunctamur igitur relicta spe seculi, conferre nos totos ad
quæ-

quærendum Deum, & vitam beatam?

3. Sed expecta, jucunda sunt etiam ista, habent non parvam dulcedinem suam. Non facile ab eis præcidenda est intentio, quia turpe est ad ea rursum redire. Ecce jam quantum est, ut impetretur aliquis honor! & quid amplius in his desiderandum? Suppetit amicorum majorum copia, ut nihil aliud, & multum festinemus; vel præsidatus dari potest; & ducenda uxor cum aliqua pecunia, ne sumptum nostrum gravet: & ille erit modus cupiditatis. Multi magni viri & imitatione dignissimi, sapientiæ studio cum conjugibus dediti fuerunt.

4. Cum hæc dicebam, & alternabant hi venti, & impellebant huc atque illuc cor meum; transibant tempora, & tardabam converti ad Dominum Deum; & differebam de die in diem vivere in te, & non differebam quotidie in memetipso mori. Amans beatam vitam, timebam illam in sede sua, & ab ea fugiens, quærebam eam. Putabam enim me miserum fore nimis, si feminæ privarer amplexibus: & medicinam misericordiæ tuæ, ad eandem infirmitatem sanandam, non cogitabam, quia expertus non eram. Et propriarum virium credebam esse continentiam, quarum mihi non eram conscius: cum tam stultus essem, ut nescirem, sicut scriptum est:

Sap. 1, 21. *Neminem esse posse continentem, nisi tu dederis. Vtique dares, si gemitu interno pulsarem aures tuas, & fide solida in te jactarem curam meam.*

NOTÆ.

- a *Tricenariam aetatem gerebam*) apparet eum hoc libro complecti acta ætatis suæ anno trigesimo, uti libro priore annum undetricesimum descripserat.
- b *Magna spes suborta est*) reperiendæ scilicet veritatis, cui jam in secundo gradu, agnoscens veteres scripturas, proximior erat, ac inde conjecturam non vanam faciebat, se cætera quoque ad salutem necessaria, in Ecclesia Catholica reperiturum, quæ ipsi Manichæorum fallacias contra veteres Scripturas detexerat.
- c *Quando præparamus, quod emant Scholastici*) lectiones nempe Rhetoricas, quas Augustinus vendebat discipulis: quia non dabat gratis, quod gratis acceperat, sed pro salario docebat eos, quibus placeret emere eloquentiam.

V S V S.

1. S. D. argumentum validum visum fuit pro immortalitate animæ, *eminens culmen Christianæ fidei toto orbe diffusa.* Et sane demonstrant animo non obstinato, tot ac tanta, quæ in Ecclesia Catholica, & pro illa gesta sunt ac geruntur, eam à Dei providentia gubernari.
2. Augustino continentia intolerabilis erat, quia propriis eam viribus nancisci conabatur, mox facilem experturus, si à Deo petiisset; sic multa sæpe nostris viribus impossibilia apparent, quæ oratione & fiducia in Deum facilia redduntur.

CAP.

CAP. XII.

*Calibem vitam sibi visam intolerabilem,
Alipium vero auctoritate sua motum, in
desiderium conjugii venisse.*

1. **P**rohibebat me sane Alipius ab uxore ducenda, causans nullo modo nos posse securo ocio, simul in amore sapientiæ vivere, sicut jam diu desideraveramus, si id fecissem. Erat enim ipse in ea re etiam nunc castissimus, ita ut mirum esset: quia vel experientiam concubitus coeperat in ingressu adolescentiæ suæ, sed non hæserat, magisque doluerat, & spreverat; & deinde jam continentissime vivebat. Ego autem resistebam illi exemplis eorum, qui conjugati coluissent sapientiam, & promeruissent Deum, & habuissent fideliter, ac dilexissent amicos. A quorum ego quidem granditate animi, longe aberam: & delectatus morbo carnis, & mortifera suavitate trahebam catenam meam, solvi timens: & quasi concusso vulnere, repellens verba bene suadentis, tanquam manum solventis.

2. Insuper etiam per me, ipse quoque Alipio loquebatur serpens: & innectebat atque spargebat per linguam meam, dulces laqueos in via ejus, quibus illi honesti & expediti pedes implicarentur. Cum enim me ille miraretur, quem non parvipenderet, ita hære visco illius voluptatis, ut me affirmarem, quotiescunque inde inter nos quæreremus, coelibem vitam nullo modo posse degere: atque ita me defenderem, cum il-
lum

lum mirantem viderem, ut dicerem multum interesse inter illud, quod ipse raptim & furtim expertus esset, quod pene jam nec meminisset quidem, atque ideo nulla molestia facile contemneret, & delectationes consuetudinis meæ: ad quas si accessisset honestum nomen matrimonii, non eum mirari oportere, cur ego illam vitam nequirem spernere. Cœperat & ipse desiderare conjugium, nequaquam victus libidine talis voluptatis, sed curiositatis. Dicebat enim scire se cupere, quidnam esset illud, sine quo vita mea, quæ illi sic placebat, non mihi vita, sed poena videretur.

3. Stupebat enim liber ab illo vinculo animus servitutem meam, & stupendo ibat in experiendi cupidinem, venturus in ipsam experientiam: atque inde fortasse lapsurus in eam, quam stupebat servitutem, quoniam sponsonem volebat facere cum morte; & *qui amat periculum, incidet in illud.* Neutrum *Eccles. 3. 27.* enim nostrum, si quod est conjugale decus, in officio regendi matrimonii, & suscipiendorum liberorum ducebat, nisi tenuiter. Magna autem ex parte, atque vehementer consuetudo satiandæ insatiabilis concupiscentiæ, me captum excruciat, illum autem admiratio capiendum trahebat. Sic eramus, donec tu altissime a non deferens humum nostram, miseratus miseros, subvenires miris & occultis modis.

N O T Æ.

- a *Non deferens humum nostram*) corpus de limo & humo sive terra factum, quod nisi divinæ gratiæ rore identidem aspergatur, exarescit, & exardescit in pravas libidines.

V S V S.

V S V S.

Rursus argumentum se offert detestandi periculosam amicitiam, quæ castum Alipium prope præcipitasset in compedes uxorias. Tanto periculosior est amicus improbus, quanto majoris est autoritatis & opinionis, ut apparet in Alipio.

C A P. XIII.

Matrem sibi uxorem sollicitè procurasse. nulum tamen de matrimonio futuro, à Deo visum ei obtigisse.

1. **E**T instabatur impigre, ut ducerem uxorem. Iam petebam, jam promittebatur, maxime matre dante operam, quo me jam conjugatum baptismus salutaris ablueret: quo me in dies gaudebat aptari, & vota sua ac promissa tua, in mea fide compleri animadvertibat. Cum sane & rogatu meo, & desiderio suo, forti clamore cordis abs te deprecaretur quotidie, ut ei per visum ostenderes aliquid de futuro matrimonio meo, nunquam voluisti.

2. Et videbat quædam vana & phantastica, quo cogebat impetus de hac re satagentis humani spiritus: & narrabat mihi, non cum fiducia qua solebat, cum tu demonstrabas ei; sed contemnens ea. Dicebat enim discernere se nescio quo sapore, quem verbis explicare non poterat, quid interesset inter revelantem te, & animam suam somniantem. Instabatur tamen, & puella petebatur, cujus ætas ferme biennio minor, quam nubilis erat. Et quia ea placebat, expectabatur.

V S V S.

V S V S.

1. Dissipat Dominus non solum consilia principum, Ps. 32, 16, & cogitationes populorum, verum & parentum ac propinquorum. Consilium autem illius manet in aeternum, quo Electis suis certa media ad salutem præordinavit. Qua in re S. Monica quoque, etsi animo bono, erravit: filium conjugio destinans, quem Deus sublimiori statui præparabat.

2. Inter alia signa, quibus veræ revelationes à falsis discernuntur, præcipuum est, interna inspiratio, qua certior fit anima, utrum ex Deo sit aliquid, an ex Diabolo. Et hic est ille sapor, quem S. Monica explicare non poterat, ut observat Gerson, qui plura indicia affert, & alibi revelationes ad similitudinem monetæ aureæ quinque indiciis dijudicandas censet. I. Pondere, II. Flexibilitate, III. Durabilitate, IV. Configuratione, V. Colore. Ponderus revelationi dat humilitas, discretio flexibilitatem, patientia durabilitatem, veritas configurationem, caritas colorem, qui visioni Monicæ de matrimonio filii sane defuit, nam humanum & carnalem Spiritum sapiebat.

De probat.
spirit. De
disting.
ver. à fals.
vision.

C A P. XIV.

Statuisse se cum quibusdam amicis in communi vivere, verum id consilium conjugalis vitæ causa, dissipatum.

1. **E**T multi amici agitaveramus animo, & colloquentes ac detestantes turbulenta humanæ vitæ molestias, pene jam firmaveramus remoti à turbis ociose vivere: id otium sic moliti, ut si quid habere possemus, conferremus in medium, unamque rem familiarem conflaremus ex omnibus; ut per amicitiae sinceritatem, non esset aliud hujus, & aliud illius; sed quod ex cunctis

etis fieret unum, & universum singulorum esset, & omnia omnium: cum videremur nobis esse posse decem ferme homines in eadem societate, essentque inter nos prae-dicti, a Romanianus maxime communi-ceps noster, quem tunc graves æstus nego-ciorum suorum ad comitatum attraxerant, ab ineunte ætate mihi familiarissimus. Qui maxime instabat huic rei, & magnam in suadendo habebat auctoritatem, quod ampla res ejus multum cæteris anteibat.

2. Et placuerat nobis, ut bini annui, tan-quam magistratus, omnia necessaria cura-rent, cæteris quietis. Sed posteaquam cœ-pit cogitari, utrum hoc mulierculæ sinerent, quas & alii nostrum jam habebant, & nos habere volebamus: totum illud placitum, quod bene formabamus, dissiluit in mani-bus, atque confractum, & abjectum est. In-de ad suspiria, & gemitus, & gressus ad se-quendas latas & tritas vias seculi, quoniam multæ cogitationes erant in corde nostro,

Pf. 32. 11. *consilium autem tuum manet in æternum.* Ex quo consilio deridebas nostra, & tua præparabas: nobis daturus escam in opportunitate, & Psal. 144. *aperturus manum tuam, atque impleturus* 16. *animas nostras benedictione.*

N O T Æ.

a *Romanianus communiceps noster*) ad quem scripsit libros tres *Contra Academicos*, item lib. *de vera reli-gione*. Ejus egregias dotes commemorat initio libr. 1, & 2. *contra Academicos*, ubi ad veram Sa-pientiam sectandam eum ardentem cohortatur, & studiorum suorum Mecænatem prædicat. Tu me adolescentulum, ait, pauperem, ad peregrina studia pergentem, & domo, & sumptu, & quod plus est, animo excepisti, &c.

1. 2. c. 2.

V S V S.

V S V S.

Multum conducit ad veræ Sapientiæ studiū rei familiaris & uxoriæ abdicatio. Expertus est hoc S. D. cum suis, cum quibus in vitam communem conspirasset, nisi Feminae intercessissent. Vere dixit S. Paulus, *qui autem cum uxore est, sollicitus est, quæ sunt mundi, quomodo placeat uxori* (quomodo procuret rem familiarem) & *divisus est.* 1. Cor. 7. 32.

C A P. XV.

Loco concubinae discedentis, ex qua filium suscepit, aliam urgente libidine se procurasse.

1. **I**Nterea peccata mea multiplicabantur: & avulsa à latere meo, tanquam impedimento conjugii, cum qua cubare solitus eram, cor ubi adhærebat, concisum & vulneratum mihi erat, & trahebat sanguinem. Et illa in Africam redierat, vovens tibi alium se virum nescituram, relicto apud me a naturali ex illa filio meo. At ego infelix, nec feminae imitator, dilationis impatiens, tanquam post biennium accepturus eam, quam petebam; quia non amator conjugii, sed libidinis servus eram, procuravi aliam, non utique conjugem: qua tanquam sustentaretur & perduceretur, vel integer vel auctior morbus animæ meæ, satellitio perdurantis consuetudinis in regnum uxorium. Nec sanabatur vulnus illud meum, quod prioris præcisione factum fuerat; sed post fervorem doloremque acerrimum putrescebat, & quasi frigidius, sed desperatius dolebat.

K

N O.

N O T Æ.

1.9.8.6. a *Naturali ex illa filio meo*) cui Adeodatus nomen erat: de quo infra.

V S V S.

Pfal. 75.
12.

1. Concubina Augustini vovit Deo, se alium virum nescituram, unde colligere potes, viguisse in antiqua Ecclesia consuetudinem vovendi continentiam & castitatem, ut pluribus explicat S.D. in illud Davidis, *Vovete & reddite, Domino Deo vestro omnes &c.*

Alius, inquit, vovet Deo castitatem conjugalem, ut præter uxorem non noverit aliam. Alii etiam vovent, etsi experti tale conjugium, ultra nihil tale pati, nihil tale concupiscere, aut sustinere; & ipsi voverunt aliquid majus quam illi. Alii virginitatem ipsam ab ineunte ætate vovent, ut nihil tale experiantur, quale illi experti sunt, & reliquerunt; & isti voverunt plurimum. Alii vovent domum suam esse hospitalem omnibus sanctis advenientibus; magnum votum vovent. Alii relinquere omnia sua distribuendo pauperibus, & ire in communem vitam, in Societatem Sanctorum; magnum votum vovit, &c. Ita S. D. illustri veteris Ecclesiæ testimonio refellit Sectariorum audaciam, qui vota damnant, quia violarunt: plerique ex monasteriorum Apostatis prognati.

2. Mira Dei longanimitas, in electorum conversione expectanda. Discessit concubina prior ab Augustino, nec tamen ille discessit ab animo peccandi: alteram quæsit consuetudine libidinis urgente, nec prioris pœnitentiam imitatus est. Sed non omnibus hanc Deus exhibet patientiam, in Augustino misericors, in aliis severus, nemini injurius.

C A P. XVI.

Solo metu mortis & judicii, se aliquatenus coercitum in voluptatibus carnalibus: alioqui Epicuro palmam daturum & voluptati, quæ extra Deum vera non est.

1. **T**ibi laus, tibi gloria, fons misericordiarum. Ego fiebam miserior, & in pro-

propinquior. Aderat jam jamque dextera tua, ereptura me de cœno, & ablutura, & ignorabam. Nec me revocabat à profundiore voluptatum carnalium gurgite, nisi metus mortis & futuri judicii tui, qui per varias quidem opiniones, nunquam tamen recessit de pectore meo. Et disputabam cum amicis meis Alipio & Nebridio, de finibus bonorum & malorum, & Epicurum accepturum fuisse palmam in animo meo, nisi ego credidissem post mortem restare animæ vitam, & tractus meritorum, quod Epicurus credere noluit.

2. Et quærebam, si essemus immortales, & in perpetua corporis voluptate, sine ullo amissionis terrore viveremus, cur non essemus beati, aut quid aliud quæreremus? Nesciens idipsum ad magnam miseriam pertinere, quod ita demersus & cæcus, cogitare non possem lumen honestatis, & gratis amplectendæ pulchritudinis, quam non videt oculus carnis, & videtur ex intimo. Nec considerabam miser, ex qua vena mihi manaret, quod ista ipsa, foeda tamen, cum amicis dulciter conferebam: nec esse sine amicis poteram beatus, etiam secundum sententiam, quam tunc habebam in quantalibet affluentia carnalium voluptatum. Quos utique amicos gratis diligebam, vicissimque ab eis me diligere gratis sentiebam.

3. O tortuosas vias! Væ animæ audaci, quæ speravit, si à te recessisset, se aliquid melius habituram. Versa & reversa, in tergum, & in latera, & in ventrem, & dura sunt omnia. Et tu solus requies. Et ecce ades; & liberas à miserabilibus erroribus, & consti-

tuis nos in via, & consolaris, & dicis: Currite, ego feram, & ego perducam, & ibi ego feram.

N O T Æ.

V. tract. a
de Epicu-
reis &
Stoicisto.
6.

Epicurum) Est hic Philosophus passim infamis, ob suam de beatitudine sententiam, quam, ut communis opinio fert, in voluptate carnis constituit, ut sæpe alibi asserit S. D. quamvis non nemo censeat illum intellexisse voluptatem animi omni dolore vacantis. Sed damnatur communi omnium sensu, ita ut & Poeta quoque appellet, *Epicuri de grege porcum*, voluptatis Scitatore.

V S V S.

Ecclesi. 7. 1.
46.

hæresi 46.
ad Quod-
vult.

Memorare novissima tua; & in aeternum non peccabis, aut certe minus peccabis, si memoria sit minus seria, qualis fuit in Augustino Manichæo. Credidisse vero Manichæos supplicia improborum post mortem testis est S. D. asserens illos docere substantiam mali finito isto seculo, post conflagrationem mundi in globo quodam, tanquam carcere sempiterno esse victuram. Cui globo affirmabant accessurum semper & adhasurum, quasi coopertorium atque testorium ex animabus, natura quidem bonis, sed tamen, quæ non potuerant, à contagione mali purgari.

2. Recte deplorat stultitiam suam, quod putaverit beatitudinem in voluptate carnis posse consistere, cum ea ipsa sine amicorum solatiis ei jucunda non esset, major ergo delectatio est amicitiae, quam libidinis. Certe belluini animi est, lutum pro beatitudine amplecti.

V. Less.
l. 1. de
sum. bono
4. 4.

3. Hæc est conclusio, quam omnes carnis voluptates pervagatus fecit Augustinus, *Versa & reversa in tergum & in latera, & in ventrem, & dura sunt omnia, & tu (Domine) solus requies*, beatus qui hoc agnoscit, nec alibi quiescit.

LIBER VII.

Explicat animi sui æstum laborantis in mali investigatione. Quomodo item nullam substantiam malam esseprehenderit; & in Platoniorum libris agnitionem quidem incorporeæ veritatis & verbi divini: non autem ejus exinanitionem & humilitatem repererit.

CAP. I.

Deum incorruptibilem, inviolabilem, & incommutabilem esse agnovit, non tamen incorporeum: quia quod corpus non esset, nihil esse putabat.

I. **I**Am mortua erat adolescentia mea mala & nefanda, & ibam in juventutem: quanto ætate major, tanto vanitate turpior; qui cogitare aliquid substantiæ, nisi tale non poteram, quale per hos oculos videri solet. Non te cogitabam Deus in figura corporis humani; ex quo audire aliquid de sapientia cœpi, semper hoc fugi; & gaudebam me hoc reperisse, in fide spiritualis matris nostræ catholicæ tuæ. Sed quid te aliud cogitarem, non occurrebat. Et conabar cogitare te homo, & talis homo, summum, & solum, & verum Deum: & te incorruptibilem,

lem, & inviolabilem, & incommutabilem, totis medullis credebam. Quia nesciens unde & quomodo: plane tamen videbam, & certus eram, id quod corrumpi potest, deterius esse, quam id quod non potest: & quod violari non potest, incunctanter præponebam violabili: & quod nullam patitur mutationem, melius esse, quam id quod mutari potest, clamabat violenter cor meum, adversus omnia phantasmata mea.

2. Et hoc uno ictu, conabar abigere circumvolantem turbam immunditiæ, ab acie mentis meæ: & vix dimota in ictu oculi, ecce conglobata rursus aderat, & irruebat in aspectum meum, & obnubilabat eum: ut quamvis non forma humani corporis, corporeum tamen aliquid cogitare cogerer, per spacia locorum, sive infusum mundo, sive etiam extra mundum per infinita diffusum: etiam ipsum incorruptibile, & inviolabile, & incommutabile, quod corruptibili, & violabili, & commutabili præponebam. Quoniam quicquid privabam spaciis talibus, nihil mihi esse videbatur. Sed prorsus nihil, ne inane quidem; tanquam si corpus auferatur loco, & maneat locus omni corpore vacuatus, & terreno, & humido, & aëreo, & cœlesti: sed tamen sit locus inanis, tanquam spaciosum nihil.

3. Ego itaque incrassatus corde nec mihi metipsi vel ipse conspicuus, quicquid non per aliquanta spacia tenderetur, vel diffunderetur, vel conglobaretur, vel tumeret, vel tale aliquid caperet, aut capere posset, nihil prorsus esse arbitrabar. Per quales enim formas ire solent oculi mei, per tales ima-

imagines ibat cor meum: nec videbam hanc eandem intentionem, qua illas ipsas imagines formabam, non esse tale aliquid: quæ tamen ipsas non formaret, nisi esset magnum aliquid. Ita etiam te vita vitæ meæ grandem per infinita spacia, undique cogitabam penetrare totam mundi molem; & extra eam quaquaversum, per immensa sine termino: ut haberet te terra, haberet cælum, haberent omnia; & illa finirentur in te, tu autem nusquam.

4. Sicut autem luci solis non obsisteret corpus aeris hujus, qui supra terram est, quominus per eum trajiceretur, penetrans eum, non dirumpendo aut concidendo, sed implendo eum totum: sic putabam non solum cæli, & aeris, & maris, sed etiam terræ corpus pervium: & omnibus maximis minimisque partibus penetrabile, ad capiendam præsentiam tuam: occulta inspiratione intrinsecus, & extrinsecus administrantem omnia, quæ creasti. Ita suspicabar, quia cogitare aliud non poteram, nam falsum erat. Illo enim modo major pars terræ, majorem tui partem haberet, & minorem minor: atque ita te plena essent omnia, ut amplius caperet elephanti corpus, quam passeris, quo esset isto grandius, grandioremq; occuparet locum: atque ita frustatim partibus mundi, magnis magnas, brevibus breves partes tuas præsentem faceres. Non es autem ita. Sed nondum illuminaveras tenebras meas.

V S V S.

Ipso naturæ lumine S. D. agnovit immutabile & incorruptibile melius esse eo, quod est mutabile & corruptibile, sicque *Tertium gradum* ad veram fidem fecit, illum Manichæorum errorem deponens, quo fateri cgebantur *Dei substantiam esse mutabilem, quia substantia mali permixta, errare vel invita cogeretur.*

C A P. II.

Proponit Nebridii dilemma, quo substantiam mali bono Deo contrariam, evidenter refellebat.

I. **S** At erat mihi Domine, adversus deceptos illos, & deceptores, & loquaces mutos (quoniam non ex eis sonabat verbum tuum) sat erat ergo illud, quod jamdiu ab usque Carthagine *a* à Nebridio proponi solebat: & omnes, qui audieramus, concussi sumus. Quid erat tibi factura nescio quæ gens tenebrarum, quam ex adversa mole solent opponere, si tu cum ea pugnare noluiesses? Si enim responderetur, aliquid fuisse nocituram, violabilis tu & corruptibilis fores. Si autē nihil ea nocere potuisset diceretur, nulla afferretur causa pugnandi; & ita pugnandi, ut quædam portio tua & membrum tuum, vel proles de ipsa substantia tua misceretur adversis potestatibus, & non à te creatis naturis: atque intantum ab eis corrumpetur & commutaretur in deterius, ut à beatitudine in miseriam verteretur; & indigeret auxilio, quo erui purgarique posset; & hanc esse animam, *b* cui tuus sermo fervienti liber, & contaminatæ purus,

purus, & corruptæ integer subveniret: sed & ipse corruptibilis, quia ex una eademque substantia.

2. c Itaque, si te quicquid es, id est, substantiam tuam, quasi incorruptibilem dicerent, falsa esse illa omnia & execrabilia. Si autem corruptibilem, idipsum jam falsum, & prima voce abominandum. Sat ergo erat istud adversus eos omnino evomendos à pressura pectoris; quia non habebant, qua exirent sine horribili sacrilegio cordis & linguæ, sentiendo de te ista, & loquendo.

NOTÆ.

- a *A Nebridio proponi solebat*) hoc nimirum dilemma, *Vel substantia mali, potuit nocere Deo, vel non: si prius, Deus est mutabilis & violabilis: si posterius, non est causa, cur Deus pugnaverit cum substantia mali.*
- b *Cui tuus sermo*) Christus, quem ex lucidissima substantiæ divinæ parte conflagant Manichæi.
- c *Itaque si te, &c.*) alterum Dilemma est, *vel incorruptibilis est divina substantia, vel corruptibilis: si prius, cadunt figmenta Manichæorum, præsertim de duplici substantia animæ in eodem homine: si posterius, repugnat lumen nature, quod dicat Deum esse incorruptibilem, cum sit optimus, melius autem est incorruptibile corruptibili, ut inf. c. 4. dicit.*

CAP. III.

Deprehendit liberum arbitrium esse causam peccati, unde autem voluntas male vellet & bene noller, nesciebat.

1. **S**ed & ego adhuc, quamvis incontaminabilem, & inconvertibilem & nulla ex parte mutabilem dicerem, firmeque sentirem Dominum nostrum Deum ve-

rum, qui fecisti non solum animas nostras, sed etiam corpora, nec tantum animas nostras & corpora, sed omnes & omnia, non tenebam explicitam & enodatam causam mali. Quæcunque tamen esset, sic eam quærendam videbam, ut non per illam constringerer, Deum incommutabilem, mutabilem credere, ne ipse fierem, quod quærebam. Itaque securus eam quærebam, & certus non esse verum, quod illi dicerent, quos toto animo fugiebam, quia videbam quærendo unde malum, repletos malitia: qua opinarentur tuam potius substantiam, etiam male pati, quam suam male facere. Et intendebam, ut cernerem, quod audiebam, liberum voluntatis arbitrium causam esse, ut male faceremus: & rectum iudicium tuum, ut pateremur: & eam liquide cernere non valebam.

2. Itaque aciem mentis de profundo educere conatus, mergebar iterum, & sæpe conatus, mergebar iterum atque iterum. *a* Sublevabat enim me in lucem tuam, quod jam tam sciebam me habere voluntatem, quam me vivere. Itaque, cum aliquid vellem aut nollem, non aliud quam me velle ac nolle certissimus eram: & ibi esse causam peccati mei, jam jamque animadvertebam. *b* Quod autem invitus facerem, pati me potius, quam facere videbam, & id non culpam sed poenam esse judicabam, qua me non injuste plecti, te justum cogitans, cito fatebar.

3. *c* Sed rursus dicebam: Quis fecit me? nonne Deus meus, non tantum bonus, sed ipsum bonum? Vnde igitur mihi male velle: &

le: & bene nolle: ut esset, cur iuste pœnas luerem? Quis in me hoc posuit, & inferuit mihi plantarium amaritudinis, cum totus fierem à dulcissimo Deo meo? Si diabolus autor, unde ipse diabolus? Quod si & ipse perversa voluntate, ex bono angelo diabolus factus est: unde & in ipso voluntas mala, qua diabolus fieret, quando totus angelus à conditore optimo factus esset bonus? Et his cogitationibus deprimebar iterum, & suffocabar. Sed non usque ad illum infernum subducebar erroris, ubi *nemo confitebitur tibi*; P sal. 6. 6. dum tu potius pati, quam homo male facere putatur.

N O T Æ.

- a *Sublevabat enim*) excluso illo errore, quod substantia mali in homine superans substantiam boni, sit causa peccati, ipsum liberum arbitrium esse causam cur male faciamus, hoc argumento deprehendit: Cum aliquid volo aut nolo, me velle aut nolle certissimus sum per voluntatem, quam ita scio me habere, ut vivere; sed cum pecco, aliquid nolo, aut volo: ergo meum velle aut nolle, sive voluntas mea est causa peccati mei, non aliqua in me latens substantia mali, de qua sæpe. Quartus itaque gradus ad conversionem fuit S. D. agnoscere: Liberum arbitrium esse causam peccati.
- b *Quod autem invitus facerem*) significat motus concupiscentiæ, ejusque rebellionem, esse pœnam peccati originalis, quos motus nos non operamur, sed habitans in nobis peccatum, sive potius fomes peccati, quem sentire nec consentire pœna est, non culpa. Rom. 7. 15.
- c *Sed rursus dicebam, quis fecit me?*) graviter & diu luctatus fuit cum hoc argumento: Deus summum bonum fecit me, unde ergo potest male velle, & nolle voluntas mea, quam fecit bonus Deus? Sed quæsiivit S. D. & tandem invenit.

V S V S.

Salubriter Deus S. Augustino initio ostendit Lib^{er}um arbitrium nos habere, idque causam peccati esse, & quod inviti facimus, sive quod voluntarium non est, peccatum non esse. Ita ille principio veritatem fidei Catholicæ invenit & adversus hæreticos stabilivit, qui liberum arbitrium tollunt; causam peccati, si non omnes, certe multi Deo attribuunt; motus concupiscentiæ etsi involuntarios, peccata esse mentiuntur. Seque hoc ipso non à Deo conversos cum Augustino ad Ecclesiæ utilitatem ostendunt, sed contraria plane via à Diabolo perversos, in Ecclesiæ destructionem.

CAP. IV.

Deum, cum sit summum bonum, necessario esse incorruptibilem, & hinc investigari deberi causam mali, nec posse Deum cogi.

1. **S**ic enim nitebar cætera invenire, ut jam inveneram melius esse incorruptibile quam corruptibile: & ideo te, quicquid esses, esse incorruptibilem confitebar. Neque enim ulla anima unquam potuit, poteritve cogitare aliquid, quod sit te melius, qui summum & optimum bonum es. Cum autem verissime atque certissime incorruptibile corruptibili præponatur, sicut jam ego præponebam, poteram jam cogitatione aliquid attingere, quod esset melius Deo meo, nisi tu esses incorruptibilis. Vbi igitur videbam incorruptibile corruptibili esse præferendum, ibi te quærere debebam, atque inde advertere, unde sit malum: id est, unde sit ipsa corruptio, qua violari substantia tua nullo modo potest.

2. *Nullum*

2. *b* Nullo enim prorsus modo violat corruptio Deum nostrum, nulla voluntate, nulla necessitate, nullo improvise casu. Quoniam ipse est Deus, & quod sibi vult, bonum est: & ipse est idem bonum; corrumpi autem non est bonum. Nec cogeris invitatus ad aliquid, quia voluntas tua non est major potentia tua: esset autem major, si teipso tu ipse major esses; voluntas enim, & potentia Dei, Deus ipse est. Et quid improvise tibi, qui nosti omnia: & nulla natura est, nisi quia nosti eam? Et, ut quid multa dicimus, cur non sit corruptibilis substantia, quæ Deus est, quando si hoc esset, non esset Deus?

N O T A.

- a* Neque enim ulla anima &c.) Omnes ut S. D. alibi *l. 1. de* dicit, pro excellentia Dei certatim dimicant, nec quis- *doct.* quam inveniri potest, qui non hoc credat, Deum esse, *Christ.* quo melius non est. Itaque hoc omnes consentiunt Deum esse, quod ceteris rebus omnibus anteponunt. Hoc ergo principium primum est Fidei nostræ, imo & Spei, ac Caritatis: Deus summum bonum est.
- b* Nullo enim prorsus modo violat corruptio) Incorruptibilis & inviolabilis, & immutabilis est solus Deus, omnis vero creatura est corruptibilis, aut saltem violabilis & mutabilis, non ergo ex Deo, vel in Deo: sed ex creatura, & in illa est corruptio, siue malum, corrumpi enim malum est. Atque hæc est prima radix culpa & pœna peccati, quam hic S. D. tangit, & alibi explicat: Quia enim anima ejusque voluntas mutabilis & violabilis est, ideo peccare potest, & pati quod non vult. Deus autem immutabilis, ideoque ejus voluntas non deficit in malum, & inviolabilis, ideoque cogi non potest ad pœnam: non ab alio, quia omnibus fortior: non à seipso, quia non est potentia ejus major, quam voluntas, ut possit invita pati à potentia. Recte ergo S. D. ait, se in eo quod incorruptibilis Deus transcendit omne corruptibile, debuisse deprehendere corru-

ptionis, siue mali primum fontem esse ipsam corruptibilitatem, & mutabilitatem creatura. Quomodo vero Deus quoque, sit autor mali, dicam inf. ad c. 13.

CAP. V.

Omnem creaturam instar spongia, in immenso mari, Deo plenam esse, & omnia bono à summo bono facta agnoscebat, anxie quarens, unde malum irrepserit.

1. **E**T quærebam, unde malum, & male quærebam: & in ipsa inquisitione mea, non videbam malum. Et constituēbam in conspectu spiritus mei universam creaturam, quicquid in ea cernere possumus, sicuti est terra, & mare, & aër, & sidera, & arbores, & animalia mortalia: & quicquid in ea non videmus, sicut firmamentum cœli, insuper & omnes angelos, & cuncta spiritualia eius: sed etiam ipsa quasi corpora essent, locis & locis ordinavit imaginatio mea; & fecit unam massam grandem distinctam generibus corporum creaturam tuam, siue quæ revera corpora erant, siue quæ ipse pro spiritibus finxeram. Et eam feci grandem, non quantum erat, quod scire non poteram, sed quantum libuit, undique versum sane finitam. Te autem Domine ex parte ambientem & penetrantem eam, sed usquequaque infinitum. Tanquam si mare esset ubique, & undique per immensum infinitum solum mare: & haberet intra se spongiā quamlibet magnam, sed finitam tamen: plena esset undique spongia illa ex omni sua parte, ex immenso

fo mari : sic creaturam tuam finitam , te infinito plenam putabam. Et dicebam : ecce Deus , & ecce quæ creavit Deus ! & bonus est Deus , atque his validissime longissimeque præstantior ; sed tamen bonus bona creavit , & ecce quomodo ambit atque implet ea !

2. a Vbi ergo malum , & unde , & qua huc irrepsit ? Quæ radix ejus ? & quod semen ejus ? An omnino non est ? Cur ergo timeamus & cavemus , quod non est ? Aut si inaniter timeamus , certe vel timor ipse malum est , quo incassum stimuletur & excrucietur cor. Et tanto gravius malum , quanto non est , quod timeamus , & timeamus. Idcirco aut est malum , quod timeamus : aut hoc malum est , quia timeamus ! Vnde est igitur ? Quoniam Deus fecit hæc omnia , bonus bona. Majus quidem & summum bonum , minora fecit bona : sed tamen & creans & creata , bona sunt omnia. Vnde est malum ? Aut unde fecit ea ? Materies aliqua mala erat , & formavit atque ordinavit eam ; sed reliquit aliquid in illa , quod in bonum non converteretur ? Cur & hoc ? an impotens erat totam vertere & commutare , ut nihil mali remaneret , cum sit omnia potens ? Postremo , cur inde aliquid facere voluit : ac non potius eadem omnipotentia fecit , ut nulla esset omnino ? Aut vero existere poterat , contra ejus voluntatem ? Aut si æterna erat , cur tamdiu per infinita retro spacia temporum , sic eam sivit esse , ac tanto post placuit aliquid ex ea facere ?

3. Aut jã si aliquid subito voluit agere , hoc potius ageret omnipotens , ut illa non esset :

at-

atque ipse solus esset totum verum, & summum, & infinitum bonum? Aut si non erat bene, ut non aliquid boni etiam fabricaretur & conderet, qui bonus erat: illa sublata & ad nihilum redacta materia, quæ mala erat, bonam ipse institueret, unde omnia crearet? Non enim esset omnipotens, si condere non posset aliquid boni, nisi ea, quam ipse non condiderat, adjuvaretur materia. Taliaolvebam pectore misero, ingravidato curis mordacissimis de timore mortis: & non inventa veritate, stabiliter tamen hærebat in corde meo, in Catholica Ecclesia fides Christi tui, & Domini, & Salvatoris nostri; in multis quidem adhuc informis, & præter doctrinæ normam fluctuans: sed tamen non eam relinquebat animus, imo in dies magis magisque imbibebat.

N O T Æ.

- a Vbi ergo malum, & unde &c.) hærebat in ea salubra: Bonus est Deus & omnia bona sunt, quæ fecit, unde ergo Malum? Non ex materia, quia & hæc ab illo, & subjecta illi. Unde ergo?
- b Hærebat in corde meo, in Catholica Ecclesia fides Christi, &c.) jam credebatur S. Augustinus, non alibi reperiri veram Ecclesiam, quam apud Catholicos. Agnoscebat I. Scripturas veteres. II. Deum esse incorruptibilem. III. Liberum arbitrium esse causam peccati. Solum restabant duæ ex hæresi Manichæorum reliquæ, I. Nondum intelligebat Deum esse incorporeum. II. Quomodo malum esset, nec ulla tamen creatura mala esset. Ideoque fidem suam vocat in multis informem, nondum scilicet Catholicam, sed Catechumenam inter Catholicos.

C A P.

CAP. VI.

Genethliacorum divinationes se rejecisse, quod videret sub eadem constellatione Dominos, & servos, imo & geminos diversissimæ conditionis nasci.

1. **I**am etiam Mathematicorum fallaces divinationes, & impia deliramenta rejeceram. Confiteantur etiam hinc tibi de intimis visceribus animæ meæ, miserationes tuæ Deus meus. Tu enim, tu omnino (nam quis alius à morte omnis erroris revocat nos, nisi vita, quæ mori nescit: sapientia mentes indigentes illuminans nullo indigens lumine, qua mundus administratur, usque ad arborum volatica folia?) a Tu procurasti perviciaciæ meæ, qua obluſtatus sum Vindiciano acuto feni, & Nebridio adolescenti mirabilis animæ, illi vehementer affirmanti, huic cum dubitatione quidem aliqua, sed tamen crebro dicenti, non esse ullam artem futura prævidendi: conjecturas autem hominum habere sæpe vim fortis, & multa dicendo, dici pleraque ventura, nescientibus eis qui dicerent, sed in ea non tacendo incurrentibus.

2. Procurasti ergo tu hominem amicum, non quidem segnem consultorem Mathematicorum, nec eas literas bene callentem, sed (ut dixi) consultorem curiosum: & tamen scientem aliquid, quod à patre suo se audisse dicebat: quod quantum valeret ad illius artis opinionem evertendam, ignorabat. Is ergo vir nomine Firminus, liberaliter

ter

ter institutus, & excultus eloquio, cum me tanquam charissimum, de quibusdam suis rebus, in quas secularis spes ejus intumuerat, confuleret, quid mihi secundum suas, quas constellationes appellant, videretur: ego autem, qui jam de hac re in Nebridii sententiam flecti cœperam, non quidem abnuerem conjicere ac dicere, quod nutanti occurrebat: sed tamen subjicerem, prope jam mihi esse persuasum, ridicula esse illa & inania.

3. Tum ille mihi narravit patrem suum fuisse librorum talium curiosissimum, & habuisse amicum æque illa simul sectantem, qui pari studio & collatione flagrabant in eas nugas igne cordis sui; ita ut mutorum quoque animalium si quæ domi parerent, observarent momenta nascentium: atque ad ea positionem cœli notarent, unde illius quasi artis experimenta colligerent. Itaque dicebat, audisse se à patre suo, quod cum eundem Firminum prægnans mater esset, etiam illius paterni amici famula quædam, pariter utero grandescibat: quod latere non potuit dominum, qui etiam canum suarum partus, examinatissima diligentia nosse curabat. Atque ita factum esse, ut cum iste conjugis, ille autem ancillæ dies, & horas minutioresque horarum articulos, cautissima observatione numeraret, enixæ essent amba simul: ita ut easdem constellationes, usque ad easdem minutias, utrique nascenti facere cogerentur, iste filio, ille servulo. Nam cum mulieres parturire cœpissent, indicaverunt sibi ambo, quid in sua cujusque domo ageretur: & paraverunt, quos ad se invicem mit-

mitterent, simul ut natum quod parturiebat-
 ure esset, cuique nunciatum: quod tamen
 ut continuo nunciaretur, tanquam *b* in re-
 gno suo facile effecerant. Atque ita qui ab
 alterutro missi sunt, tam ex paribus Domo-
 rum intervallis sibi obviam factos esse dice-
 bat: ut aliam positionem siderum, aliasque
 particulas momentorum, neuter eorum no-
 tare sineretur. Et tamen Firminus amplo a-
 pud suos loco natus, *c* dealbatiores vias se-
 culi cursitabat, augebaturq; divitiis, sublima-
 batur honoribus: servus autem ille, condi-
 tionis jugo nullatenus relaxato, dominis
 serviebat, ipso indicante, qui noverat eum.

4. His itaque auditis & creditis, talis
 quippe narraverat, omnis illa reluctatio mea
 resoluta concidit, & primo Firminum ipsum
 conatus sum ab illa curiositate revocare.
 Cum dicerem constellationibus ejus inspe-
 ctis ut vera prænuntiarem, debuisse me uti-
 que videre ibi, parentes suos esse prima-
 rios, nobilem familiam propriæ civitatis,
 natales ingenuos, honestam educationem,
 liberalesque doctrinas. At si me ille servus
 ex eisdem constellationibus (quia & illius
 ipsæ essent) consulisset, ut eidem quoque
 vera proferrem: debuisse me rursus ibi vi-
 dere abjectissimam familiam, conditionem
 servilem, & cætera longe à prioribus alie-
 na, longeque distantia. Vnde autem fieret,
 ut eadem inspiciens diversa dicerem, si vera
 dicerem, si autem eadem dicerem, falsa di-
 cerem: inde certissime collegi ea, quæ con-
 sideratis constellationibus dicerentur, non
 arte dici, sed sorte: quæ autem falsa, non
 artis imperitia, sed fortis mendacio.

§. Hinc

5. Hinc autem accepto aditu, ipse mecum talia ruminando, ne quis eorum delirorum (qui talem quæstum sequerentur, quos jam jamque invadere atque irrisos refellere cupiebam) mihi ita resisteret, quasi aut Firminus mihi, aut illi pater falsa nar-raverit : intendi considerationem in eos, qui gemini nascuntur, quorum plerique ita post invicem funduntur ex utero, ut parvum ipsum temporis intervallum, quantamlibet vim in rerum natura habere contendant, colligi tamen humana observatione non possit, literisq; signari omnino non valeat, quas Mathematicus inspecturus est, ut vera pronunciet. Et non erunt vera, quia easdem literas inspiciens, eadem debuit dicere de Esau & Iacob. Sed non eadem utriq; accide-runt; falsa ergo diceret. Aut si vera diceret, non eadem diceret, at eadem inspiceret. Non ergo arte, sed forte vera diceret. Tu enim Domine justissime, moderator univer-sitatis, consulentibus consultisque nescien-tibus, occulto instinctu agis: ut dum quis-que consulit, hoc audiat, quod oportet eum audire occultis meritis animarum, ex abyf-so iusti iudicii tui: cui non dicat homo, quid est hoc? aut, ut quid hoc? non dicat, non dicat; homo est enim.

N O T Æ.

- §. 4. c. 3. a *Tu procurasti pervicacia mea*) dudum à Vindiciano & Nebridio admonitus de relinquendis divinationibus Genethliacis, denique à Firmino longe aliud agente, ad illam artem penitus repudian-dam impulsus est: & noxium errorem posuit non solum hæreticis, verum & Catholicis non paucis communem.

b *Tan-*

b *Tanquam in regno suo*) regnum quoddam est familia; paterfamilias regis imaginem gerit; ut huic subditi, ita illi liberi, famuli, famulæ, uxor obediunt.

c *Dealbatiore vias seculi*) splendidiore, honoratior, & hominum iudicio feliciores: cum sæpe in oculis Dei melior, adeoque & felicior sit Servus, quam Dominus.

V S V S.

Valida duo argumenta indicat S. D. quæ cum ipsum expugnarint, cuius sapienti sufficere debent, ad stultitias Astrologorum damnandas. I. Sub eadem constellatione, vel differentia siderum tam parva, ut notari non possit, nascitur sæpe Dominus & Servus. II. Quod validius stringit, eundem horoscopum habent aliquando gemini, diversissimæ postea futuri conditionis, ut in Iacob & Esau apparet, ergo falsa & vana est ars iudiciaria. Quia vel ex eadem constellatione deberent diversa prædici, cum eadem siderum positura non significet nisi eadem; vel prænuntiant eadem, & sæpe necessario falsa sunt, ut exemplum Firmini, item Iacob & Esau docet.

V.1.4.c.3.

C A P. VII.

Deum incommutabilem nostri curam gerere, & in Christo ac Scripturis, viam salutis esse credebatur: nesciens interim, unde malum, & quid Spiritus esset, merito Superbia & dura cervicis sua.

I. Am itaque me adiutor meus illis vinculis solveras; & quærebam unde malum, & non erat exitus. Sed me non sinebas ullis fluctibus cogitationis auferri ab ea fide, qua credebam & esse te, & esse incommutabilem substantiam tuam, & esse de hominibus curam & iudicium tuum, & in Christo

Christo filio tuo Domino nostro, atque in Scripturis sanctis, quas Ecclesia tua Catholica commendaret autoritas, viam te posuisse salutis humanæ, ad eam vitam, quæ post hanc mortem futura est. *a* His itaque salvis, atque inconcussis roboratis in animo meo. quærebam æstuans, unde sit malum? Quæ illa tormenta parturientis cordis mei, qui gemitus, Deus meus! Et ibi erant aures tuæ, nesciente me. Et cum in silentio fortiter quærerem, magnæ voces erant ad misericordiam tuam, tacitæ contritiones animi mei.

*Psalm. 37.
3. 10. 11.*

2. Tu sciebas, quid patiebar, & nullus hominum. Quantum enim erat, quod inde digerebatur per linguam meam, in aures familiarissimorum meorum. Nunquid totus tumultus animæ meæ cui nec tempora, nec os meum sufficiebat, sonabat eis? Totum tamen ibat in auditum tuum, quod *rugiebam à gemitu cordis mei, & ante te erat desiderium meum, & lumen oculorum meorum non erat mecum.* *b* Intus enim erat, ego autem foris. Nec in loco illud: at ego intendebar in ea, quæ locis continentur, & non ibi inveniebam locum ad requiescendum. Nec recipiebant me ista, ut dicerem, sat est, & bene est, nec dimittebant redire, ubi mihi satis esset bene. Superior enim eram istis, te vero inferior. Et tu gaudium verum mihi subdito tibi, & tu mihi subjeceras, quæ infra me creasti.

3. Et hoc erat rectum temperamentum, & media regio salutis meæ, ut manerem ad imaginem tuam & tibi serviens dominarer corpori. Sed cum superbe contra te surgerem,

rem, & currerem aduersus dominum in cervice crassa scuti mei, etiam ista infima supra me facta sunt: & premiebant, & nusquam erat laxamentum, & respiramentum. Ipsa occurebant undiq; acervatim & conglobatim cernenti, cogitanti imagines corporum, ipsae opponebantur redeunti, quasi diceretur: Quo is indigne & sordide? Et hæc de vulnere meo creverant, quia humiliasti tanquam vulneratum superbum: & tumore meo, separabar abs te; & nimis inflata facies mea, claudibat oculos meos.

NOTÆ.

- a *His itaque salvis*) repetit ea fidei Catholicæ principia, quibus jam fidem adhibebat, & unde brevi perventurus erat ad plenitudinem veritatis. *Fides in Christum*, tanquam salutis nostræ viam, quintus S. D. gradus censeripotest. Nam etsi Manichæus quoque in eum credidisset, putabat tamen eum non veram carnem assumpsisse, ut supra dictum est, quem errorem sensim ponebat, & præsertim lectione S. Pauli corrigebat. V. infra. cap. 21.
- b *Intus enim erat, ego autem foris*) Deus lumen animæ nostræ intus loquitur per mentis illustrationes & inspirationes, quem Augustinus nec videbat nec audiebat: quia per oculos & sensus foris vagabatur in corporibus, quod enim corporeum & quantum non esset, nihil se putasse supra fassus est. cap. 1.

V S V S.

1. Desiderium veritatis, & rugitus cordis in oratione ante Deum, via est ad ipsum invenendum, salutaris est iste animi tumultus & indicium securitæ tranquillitatis. Sic certe Deus internis stimulis Augustinum impulit, ut inveniret veritatem, quam quærebat. De illis qui ad veritatem per orationem non aspirant, nec similes stimulos sentiunt, parum sperari potest; *computrescere enim solent in hæresi, ut jumenta in stercore suo*.

2. Sui

2. Superbia & libido animum opprimit, ne possit assurgere ad veritatem, & Dei cognitionem. Expertus hoc est Augustinus, qui saluberrimum principium nobis insinuat, ut nimirum memores simus Deo nos subditos esse debere, qui creaturas nobis subdidit. Ista est media velut regio, in qua infra Solem & sidera, supra terram & terrena suspensi, Deum amare ac timere, inferiora contemnere debemus. Quod si dura cervice Deo resistimus, merito carnis rebellionem opprimimur.

CAP. VIII.

Stimulis internis se à Deo agitatam, donec de ipso certus esset.

1. **T**V vero Domine in æternum manes, & non in æternum irasceris nobis: quoniam miseratus es terram & cinerem, & placuit in conspectu tuo, reformare deformia mea. Et stimulis internis agitabas me, ut impatiens essem, donec mihi per interiorum aspectum certus esses. Et sic residebat tumor meus, ex occulta manu medicinæ tuæ; aciesque conturbata & contenebrata mentis meæ, a acri collyrio salubrium dolorum meorum, de die in diem sanabatur.

NOTÆ.

- a *Acri collyrio salubrium dolorum*) collyrium proprie significat medicamentum oculorum. S. D. per translationem ita appellat internos stimulos, & æstum animi aspirantis ad veritatem, his enim Deus sensim sanavit ejus superbiam, propriis viribus aspirantem ad notitiam rerum divinarum, & impediens, quo minus eas recte intelligeret. Hoc caput rectius conjungeretur superiori, continet enim periodum superioribus connexam.

CAP.

CAP. IX.

Se in quibusdam Platoniorum libris, Christi divinitatem, non vero humilitatem reperisse, ac inde velut Ægypti spolia collegisse.

I. **E**T primo volens ostendere mihi, Iac. 4. 6.
 quam resistas superbis, humilibus autem
 des gratiam: & quanta misericordia tua de-
 monstrata sit hominibus via humilitatis,
 quod Verbum tuum caro factum est, & habita- Ioan. 1.
 vit inter homines, procurasti mihi per quen- 14.
 dam hominem, immanissimo typho tur-
 gidum, a quosdam Platoniorum libros ex
 Græca lingua in Latinam versos. Et ibi le-
 gi, non quidem his verbis, sed hoc idem
 omnino, multis & multiplicibus suaderi
 rationibus: quod *b* in principio erat verbum, Ioan. 1. 1.
 & verbum erat apud Deum, & Deus erat ver-
 bum; hoc erat in principio apud Deum, omnia per
 ipsum facta sunt, & sine ipso factum est nihil. Quod
 factum est in eo, vita est. Et vita erat lux homi-
 num, & lux in tenebris lucet, & tenebræ eam non
 comprehenderunt. Et quia hominis anima,
 quamvis testimonium perhibeat de lumine, non
 est tamen ipsa lumen, sed verbum Dei. Deus
 est enim lumen verum, quod illuminat omnem ho-
 minem, venientem in hunc mundum. Et quia in
 hoc mundo erat, & mundus per ipsum factus est,
 & mundus eum non cognovit. Quia vero in sua
 propria venit, & sui eum non receperunt; quot-
 quot autem receperunt eum, dedit eis potestatem
 filios Dei fieri, credentibus in nomine ejus: non
 ibi legi.

L

2. Item

2. Item ibi legi; Quia Deus verbum, non ex carne, non ex sanguine, non ex voluntate viri, neque ex voluntate carnis, sed ex Deo natus est. Sed quia Verbum caro factum est, & habitavit in nobis: non ibi legi. Indagavi quippe in illis literis varie dictum, & multis modis, quod sit filius in forma patris, non rapinam arbitratus esse aequalis Deo, quia naturaliter idipsum est. Sed quia semetipsum exinanivit, formam servi accipiens, & in similitudinem hominum factus, & habitu inventus ut homo, humiliavit se factus obediens usque ad mortem, mortem autem crucis. Propter quod Deus exaltavit eum à mortuis, & donavit ei nomen, quod est super omne nomen: ut in nomine Iesu omne genu flectatur, cœlestium, terrestrium, & infernorum: & omnis lingua confiteatur, quia Dominus Iesus in gloria est Dei patris: non habent illi libri.

3. Quod enim ante omnia tempora, & supra omnia tempora, incommutabiliter manet unigenitus filius tuus coeternus tibi, & quia de plenitudine ejus accipiunt animæ, ut beatæ sint: & quia participatione manentis in se sapientiæ renovantur, ut sapientes sint: est ibi. Quod autem secundum tempus pro impiis mortuus est: & filio unico tuo non pepercisti, sed pro nobis omnibus tradidisti eum: non est ibi. Abscondisti enim hæc à sapientibus, & revelasti ea parvulis: ut venirent ad eum laborantes & onerati, & reficeret eos, quoniam mitis est & humilis corde: & dirigit mites in iudicio, & docet mansuetos vias suas, videns humilitatem nostram, & laborem nostrum, & dimittens omnia peccata nostra. Qui autem cothurno, tanquam doctrinæ sublimioris elati, non audiunt dicentem, Discite à me quoniam

Phil. 2.

Ioa. 1. 16.

Rom. 5. 8.

Rom. 8.

32.

Mat. 11. 2.

Psal. 24. 9.

Mat. 11.

23.

niam

niam mitis sum & humilis corde, & invenietis requiem animabus vestris: etsi cognoscunt Deum non sicut Deum glorificant, aut gratias agunt: sed evanescent in cogitationibus suis & obscuratur insipiens cor eorum, dicentes se esse sapientes, stulti facti sunt. Rom. 1. 25.

4. Et ideo legebam ibi etiam immutatam gloriam incorruptionis tue, in idola & varia simulachra, in similitudinem imaginis corruptibilis hominis, & volucrum, & quadrupedum, & serpentum; c videlicet Ægyptium cibum, quo Esau perdidit primogenita sua, quoniam caput quadrupedis pro te honoravit populus primogenitus, conversus corde in Ægyptum, & curvans imaginem tuam, animam suam ante imaginem vituli manducantis fœnum; inveni hæc ibi, & non manducavi. Placuit enim tibi Domine auferre d opprobrium diminutionis ab Iacob, ut major serviret minori: & vocasti gentes in hæreditatem tuam. Gen. 25. 5. Exod. 32. 2. Psal. 105. 20.

5. Et ego ad te veneram ex gentibus, & intendi in aurum, quod ab Ægypto voluisti, ut auferret populus tuus, quoniam tuum erat, ubicunque erat. Et dixisti Atheniensibus per Apostolum tuum, quod in te vivimus, & movemur, & sumus, sicut & quidam secundum eos dixerunt. Et utique inde erant illi libri. Et non attendi in idola Ægyptiorum, quibus de auro tuo ministrabant, qui transmutaverunt veritatem Dei in mendacium, & coluerunt, & servierunt creaturæ potius, quam creatori. Exod. 32. & 11. Act. 17. 29. Rom. 1. 25.

N O T Æ.

- ^a Quosdam Platoniorum libros) Hos Philosophos reliquis S. D. anteposuit, quia Philosophantes de SS. Trinitate, & præcipue verbo divino, non longe à veritate Christiana abierunt, ut S. D. alibi ostendit; illud etiam asserens, Platonios paucis

l. 10. de
civ. Deic.
1. & 29.
l. 8.
l. 1. c. 4.
manud.
ad phil.
Stoic. In
procemio
met. c. 5.

l. 10. de.
civ. c. 29.

v. l. 8. de
civ. c. 12.
& 13. &
l. 10. c. 1.

mutatis posse facillime fieri Christianos, in quo cum aliis quoque PP. convenit. Cur vero ab 800 amplius annis, Peripatetici cum Aristotele Academicas Christianas occuparint pulsas Platonice causas iustas afferunt Lipsius & Fonseca.

b In principio erat verbum) Quod initium S. Evangelii, quod est secundum Ioannem, quidam Platonici (sicut à sancto sene Simpliciano, qui postea Mediolanensi Ecclesia praesedit Episcopus, solebamus audire) aureis literis conscribendum, & per omnes Ecclesias in locis eminentissimis, proponendum esse dicebat, ut ait S. D.

c Videlicet Aegyptium cibum) intelligit allegorice, doctrinam Platoniorum de diis pluribus colendis, qua instar Esau primogenita Sapientiae vendiderunt, imitantes Israelitas adorantes vitulum. Hanc itaque coctionem non rufam, sed stygiam, in libris Platoniorum repertam, ait se non manducasse, sed rejecisse.

d Opprobrium diminutionis à Iacob) abstulit Christus contemptum à filiis Iacob Christianis suis, ut servirent majores minoribus: superbi Philosophi humilibus fidelibus, quos Deus vocavit non solum ex Iudæis, verum & gentibus.

V S V S.

l. 10. de
civ. c. 29.

1. Sola superbia excæcavit Platonicos, ne Verbum carnem factum crederent, quod Deum esse cum Christianis recte credebant. Ideo inquit alibi S. D. viluit superbis Deus ille Magister, quia Verbum caro factum est, & habitavit in nobis: ut parum sit miseris, quod agrotant, nisi se in ipsa etiam agitudine extollant, & de medicina, qua sanari poterant, evanescant. Sed non soli Platonici, alii quoque cothurno doctrina sublimioris elati, non audiunt dicentem; Discite à me, quia mitis sum, & humilis corde, &c.

l. 2. de
doct.
Christi.

2. Discamus ex philosophis gentilibus colligere aurum Doctrinae & Sapientiae, & instar Israelitarum auro Aegyptios spoliare: sic tamen, ut non intendamus, nec ministremus idolis eorum, utilia amplectentes, noxia rejicientes. Hoc S. D. se egisse in lectione Platoniorum testatur, & ad idem hortatur alibi, exemplo SS. PP. qui ingentem eruditionem ex libris gentilium collectam, ad Fidem Christianam

nam attulerunt, cum magno Ecclesiæ bono. Hic exemplum quoque S. Pauli affert, qui versibus Poetarum usus reperitur.

CAP. X.

Æternam veritatem omnium artificem, mole magnam non esse, & Deum ipsum esse, divina inspiratione tandem didicit.

1. **E**T inde admonitus redire ad memet-
ipsum, intravi in intima mea duce te:
& potui, quoniam factus es adjutor meus.
Intravi, & vidi qualicumque oculo animæ
meæ, supra eundem oculum animæ meæ,
supra mentem meam, lucem Domini in-
commutabilem: non hanc vulgarem &
conspiciam omni carni, nec quasi ex eodem
genere grandior erat, tanquam si ista multo
multoque clarius claresceret, totumque oc-
cuparet magnitudine. Non hoc illa erat, sed
aliud, aliud valde ab istis omnibus. Nec ita
erat supra mentem meam, sicut oleum su-
per aquam, nec sicut cœlum super terram,
sed superior, quia ipsa fecit me, & ego in-
ferior, quia factus sum ab ea. Qui novit ve-
ritatem, novit eam, & qui novit eam, novit
æternitatem. & Caritas novit eam.

2. O æterna veritas, & vera caritas, &
cara æternitas! Tu es Deus meus, tibi su-
spiro die ac nocte. Et cum te primum co-
gnovi, tu assumpsisti me, ut viderem esse,
quod viderem, & nondum me esse, qui vi-
derem. Et reverberasti infirmitatem aspe-
ctus mei, radians in me vehementer, &

- contremui amore & horrore. Et inveni me longe esse à te in regione dissimilitudinis, tanquam audirem vocem tuam de excelsò:
- b* Cibus sum grandium, cresce, & manducabis me: nec tu me in te mutabis, sicut cibum carnis tuæ, sed tu mutaberis in me.
- Psal. 38. 12.* Et cognovi, quoniam *propter iniquitatem erudiisti hominem, & tabescere fecisti, sicut araneam, animam meam.* Et dixi: Nunquid nihil est veritas, quoniam neq; per infinita locorum spacia diffusa est? Et clamaſti de longinquo: *Imo vero, ego sum, qui sum.* Et audiui, sicut auditur in corde, & *d* non erat prorsus, unde dubitarem. Faciliusque dubitarem vivere me, quam non esse veritatem, quæ per ea, quæ facta sunt, intellecta conspicitur.
- Exod. 3.*
- Rom. 1. 20.*

N O T Æ.

- a* *Caritas novit eum*) plus enim quavis ingenii subtilitate, ad notitiam Dei confert amor Dei. Hac quia carebat Augustinus, longe à gratia divina, in regione peccati exulans: ideo hoc solum vidit, se non esse dignum, qui videret lucem inaccessibilem. Contremuit tamen amore quodam imperfecto tantæ bonitatis, & tremore maiestatis, quam peccatis suis offensam merito timebat. *Beati mundo corde*, illi enim apti sunt ad Deum videndum.
- b* *Cibus sum grandium*) qui generoso animo voluptatem spernunt, & vanitatem calcant. (*Cresce*) amore & proposito melioris vitæ, (*& manducabis me*) per cognitionem mei. (*Nec tu me in te mutabis sicut cibum carnis tuæ*) quo alitur corpus (*sed tu mutaberis in me*) per imitationem & similitudinem amoris. Eadem sane voce alloquitur Deus corda omnium, qui veritatem sciunt, & nondum faciunt.
- c* *Nunquid nihil est veritas?* Tandem post tenebras longissimi & capitalis erroris, quo S. D. Deum putabat esse corporeum, lux illi incorporeæ veritatis affulsit, dum sic aduersus omnia sensuum phan-

phantasmata conclusit, *Deus veritas est* (id enim ab ipso Deo Augustinus audivit, sicut auditur in corde) *Veritas per nulla locorum spatia diffunditur, ergo Deus mole magnus non est. Si veritas corporea est, erit & divinitas.*

d Non erat prorsus unde dubitarem) Et hic Sextus est gradus S. D. ad perfectam veritatis Catholica agnitionem: intelligere Deum esse incorporeum. Assentior I. v. viri. autem Cornelio Lancelloto, internum illud Dei S. D. c. 26. responsum: *Imo vero ego sum, qui sum, fuisse veram revelationem, divinitus Augustino factam; quæ non aliter corporea phantasmata, quam sol nebulam discussit: & nec dubium quidem, de incorporea summæ veritatis ac divinitatis natura, reliquit.*

V S V S.

I. Advertens S. D. evanuisse superbos Platonicos, inde ad seipsum rediit, sprete stulta illorum Sapientia. Quare Deus elevavit illius mentem ad lucem incorpoream & increatam, qualem nunquam nec sensu, nec intellectu perceperat. Ita nempe contemptus sapientiæ humanæ attollit ad divinam.

CAP. XI.

Creaturas nec omnino esse, quia Deus non sunt, nec omnino non esse, quia à Deo sunt.

I. **E**T inspexi cætera infra te, & vidi nec omnino esse, nec omnino non esse. Esse quidem, quoniam abs te sunt: non esse autem, quoniam id, quod es, non sunt. Id enim vere est, quod incommutabiliter manet. *Mihi autem inharere Deo bonum est: quia si non manebo in illo, nec in me potero. Ille autem in se manens innovat omnia. Et Dominus meus es, quoniam bonorum meorum non eges.* Psal. 7. 23. Sap. 7. 17. Psal. 15. 2.

V S V S.

Vere Deus bonorum nostrorum non eget, nihil enim & nihili sumus nos, & omnia nostra, quia mutabilia & instabilia: quibus non eget Deus immutabilis magis, quam fons rivulis, & sol nostris oculis.

C A P. XII.

Omnem substantiam corruptibilem bonam esse, quia nisi bona esset, corrumpi non posset.

1. **E**T manifestatum est mihi, quoniam bona sunt, quæ corrumpuntur; quæ neque corrumpi possent, si summa bona essent: neque nisi bona essent, corrumpi possent. Quia si summa bona essent, incorruptibilia essent: si autem nulla bona essent, quod in eis corrumperetur, non esset. *a* Nocet enim corruptio, & nisi bonum minueret, non noceret. Aut igitur nihil nocet corruptio, quod fieri non potest: aut, quod certissimum est, omnia quæ corrumpuntur, privantur bono. Si autem omni bono privabuntur, omnino non erunt. Si enim erunt, & corrumpi jam non poterunt: meliora erunt, quia incorruptibiliter permanebunt.

2. Et quid monstrosius, quam ea dicere omni bono amisso facta meliora? Ergo si omni bono privabuntur, omnino nulla erunt. Ergo quamdiu sunt, bona sunt. Ergo quæcunq; sunt, bona sunt. Malumque illud, quod quarebam, unde esset, non est substantia: quia si substantia esset, bonum esset. Aut enim esset incorruptibilis substantia, magnum

gnum utique bonum; aut substantia corruptibilis esset, quæ nisi bona esset, corrumpi non posset. Itaque vidi, & manifestatum est mihi, quia omnia bona tu fecisti, & prorsus nullæ substantiæ sunt, quas tu non fecisti. Et quoniam non æqualia omnia fecisti, ideo sunt omnia, quia singula bona sunt, & simul omnia valde bona, quoniam fecisti Deus noster omnia bona valde.

NOTÆ

a Nocet enim corruptio) supponit S. D. tanquam principium per se notum, idque sæpius alibi repetit. *Malum est corruptio, siue privatio alicujus boni, nec aliter nocet, quam privando aliquo bono, id cui nocet.* Vnde evidenter deducit, nihil corrumpi posse, nisi quod bonum est, quia corrumpi nihil aliud est, quam bono privari. Nulla ergo substantia mala est, non incorruptibilis, quia hæc magnum bonum est; non corruptibilis, quia hæc nisi bona esset, corrumpi non posset, nec mali capax esset, *quia malum non est, nisi in bono,* ut ait S. D.

V. l. de moribus
Mani-
chaeorum,
c. 7. 3. 4.
5. lib. 3.
de lib. arb.
c. 13.

Enchir.
c. 14.

CAP. XIII.

*Etsi quædam quibusdam non conveniant,
Deo tamen & universo nihil malum esse,
Deum vero in omnibus laudandum, in
calo & terra.*

i. a ET tibi omnino non est malum; non solum tibi, *b* sed & universæ creaturæ tuæ; quia extra te non est aliquid, quod irrumpat, & corrumpat ordinem, quem posuisti ei. *c* In partibus autem ejus, quædam quibusdam, quia non conveniunt, mala putantur: & eadem ipsa conveniunt aliis, & bona sunt, & in semetipsis bona sunt. Et

L 5

omnia

omnia hæc, quæ sibi met invicem non conveniunt, conveniunt inferiori parti rerum, quam terram dicimus, habentem cœlum suum nubilosum atque ventosum, congruum sibi.

2. Et absit jam, ut dicerem non esse nisi ista: quia etsi sola ista cernerem, desiderarem quidem meliora, sed jam etiam de foliis istis laudare te deberem. Quoniam laudandum te ostendunt de terra, dracones & omnes abyssi. Ignis, grando, nix glacies, spiritus tempestatis: quæ faciunt verbum tuum. Montes & omnes colles, ligna fructifera, & omnes cedri. Bestia & omnia pecora; reptilia & volatilia pennata. Reges terra & omnes populi, principes & omnes iudices terre. Iuvenes & virgines, seniores cum junioribus, laudent nomen tuum. Cum vero etiam de cœlis te laudent, laudent te Deus noster in excelsis omnes angeli tui, omnes virtutes tuæ, sol & luna, omnes stellæ, & lumen, cœli cœlorum & aqua, quæ super cœlos sunt, laudent nomen tuum. Non jam desiderabam meliora, quia omnia cogitabam, & meliora quidem superiora, quam inferiora: sed meliora omnia, quam sola superiora, iudicio saniore pendebam.

N O T Æ.

a Et tibi omnino non est malum) Malum enim est, quod nocet per privationem alicujus boni. Deus autem nullo bono privari potest, quia inviolabilis & immutabilis est; nihil ergo ipsi malum est, nec ullum malum in ipso est, nam summo bono non potest deesse ullum bonum.

¶ ll. cc. & b
l. 11. de
civ. Dei
c. 22.
c. 11. En-
chiid.

Sed & universa creatura tua) nam ad universi decoris ac perfectionem, ipsa quoque mala pertinent, quæ nullo modo omnipotens Deus sineret esse in operibus suis: nisi usque adeo esset omnipotens & bonus, ut beneficeret etiam de malo. Cum ergo nihil possit corrumpere & irrumpere ordi-

ordinem providentiæ divinæ, cui subjacent mala & bona: nihil potest esse malum universitati rerum, quia nihil potest nocere ordini divinæ Sapienciæ, qui pulcherrimus est, quantacunque, & qualiacunque sint mala.

c In partibus autem ejus, &c.) Quædam creaturæ quibusdā rebus comparatæ malæ putantur, quia illis non conveniunt; cum tamen conveniant ipsi universo, & aliis ejus partibus. Ita, ut venena ipsa teste S. D. quæ per inconvenientiam perniciofa sunt, convenienter adhibita, in salubria medicamenta vertantur. Quamquam à contrario etiam hæc, quibus delectamur, sicut cibus & potus, & ista lux, immoderato & importuno usu noxia sentiantur. Vnde nos admonet divina providentia, non res insipienter vituperare, sed utilitatem rerum diligenter inquirere: & ubi nostrum ingentium, vel infirmitas deficit, ita credere occultam: sicut erant quædam, quæ vix potuimus invenire, quia & ipsa utilitatis occultatio, aut humilitatis exercitatio est, aut elationis attritio. Cum omnino natura nulla sit malum, nomenque hoc non sit, nisi privationis boni: & à visibilibus, usque ad invisibilia, sint aliis bonis alia bona meliora, ad hoc inæqualia, ut essent omnia. Bona sunt ergo, quæ putantur in rebus naturalibus mala. I. Quia conveniunt ordini totius universi. II. Et si non omnibus, aliquibus tamen illius partibus congruunt. III. Quia bona sunt in semetipsis, nam, si venenum Scorpionis malum esset per seipsum, eundem Scorpionem magis priusque interimeret, quod si ei penitus detrahatur, interibit scorpio, ut argumentatur S. D.

l. 11. de
civ. c. 22.

l. de moribus
Mauch.
c. 8.

d De solis istis laudare te deberem) etsi enim creaturæ corporales, inferioribus & vilissimis universi partibus conveniant, ex terra ortæ & in terram redituræ: nec ad superiorem ordinem creaturarum intellectualium unquam perventuræ: prædicant tamen & ipsæ bonitatem, potentiam, ac sapientiam sui Conditoris, sufficientemque laudibus illius materiam præbent.

CAP. XIV.

Quod sibi aliqua creatura displicerent, ideo se aliquando ivisse in opinionem duarum substantiarum.

1. a **N**on est sanitas eis, quibus displicet aliquid creaturæ tuæ: sicut mihi non erat, cum displicerent multa, quæ fecisti. Et quia non audebat anima mea, ut ei displiceret Deus meus, nolebat esse tuum, quicquid ei displicebat. Et inde ierat in opinionem duarum substantiarum, & non requiescebat, & aliena loquebatur: & inde rediens, fecerat sibi Deum per infinita spacia locorum omnium, & eum putaverat esse te, & eum collocaverat in corde suo, & facta erat rursus templum idoli sui, abominandū tibi. Sed posteaquam fovisti caput nescientis, & clausisti oculos meos, ne viderent vanitatem, cessavi de me paululum, & confopita est infania mea. Et evigilavi in te, & vidi te infinitum aliter: & visus iste non à carne trahebatur.

Psal. 118.
37.

NOTÆ.

v. l. 11. a Non est sanitas eis, &c.) Ex eo, quod Manichæi aliquas creaturas malas putabant, inde occasionem turpissimi erroris arripuerunt, ut duo principia ponerent. Quia scilicet, ut egregie declarat S. Th. non consideraverunt causam universalem totius entis, sed particulares tantum causas particularium effectuum. Propter hoc enim, si aliquid viderunt esse nocivum alicui rei, per virtutē suā naturā, aestimaverunt naturā illius rei esse malam. Puta si quis dicat naturam ignis esse malam, quia combussit domum alicujus pauperis. Iudicium autem de bonitate alicujus rei, non est accipiendum secundum ordinem ad aliquid particulare: sed secundum seipsum, & secundum ordinem ad totum universum, in quo qualibet res suum locum ordinatissime tenet, et si mala sit, ut fuse docet S. Aug.

l. 3. de
lib. arb.
& seq.

CAP.

CAP. XV.

Omnia Deus veritate sua, tanquam manu sua continet, ideoque omnia vera sunt, & convenientia.

1. **E**T respexi alia, & vidi tibi debere, quia sunt. Et in te cuncta finita: sed aliter, non quasi in loco; sed quia tu es *a* omnitenens manu veritate. Et *b* omnia vera sunt, in quantum sunt: nec quicquam est falsitas, nisi cum putatur esse, quod non est. *c* Et vidi, quia non solum locis sua quæque suis conveniunt, sed etiam temporibus. Et quia tu, qui solus æternus es, *d* non post innumerabilia spacia temporum cœpisti operari: quia omnia spacia temporum, & quæ præterierunt, & quæ præteribunt, nec abirent, nec venirent, nisi te operante, & manente.

NOTÆ.

- a* Omnitenens manu veritate) Intelligo per veritatem, conceptionem divinam, quam ideam sive exemplar vocamus. Concepit enim Deus intra se, naturas omnium creaturarum, eaque conceptio est regula ac mensura creaturarum, quæ omnes sunt vera una prima veritate, cui unumquodque assimilatur secundum suam entitatem, ut ait S. Th. Quia vero 1. p. q. 16. Veritas Dei est practica (Deus enim per Ideam *a*. 6. suam, & secundum illam operatur) recte vocatur manus, & quidem omnitenens. Est enim exemplar non solum aliquorum, sed omnium entium, quæ in Deo sunt, non tanquam in loco, sed tanquam in archetypo; quomodo domus est in mente architecti, imago in mente pictoris.
- b* Omnia vera sunt, in quantum sunt) quia ut sic, sunt conformia Ideæ divinæ, quæ est suprema regula

la omnis naturæ ac essentiæ. Veritas autem consistit in conformitate rei, cum sua regula ac mensura.

c Et vidi, quia non solum locis quaque suis, &c.) Intellexit S. D. bonitatem quoque rerum omnium, non minus quam veritatem à Deo provenire. Sicut enim omnis res dicitur vera, ex conformitate cum sua causa exemplari, ita dicitur bona ex congruentia cum sua causa finali. Deus autem est ultimus finis rerum omnium, ad quem cum omnia, sive bona sive mala, suis locis & temporibus convenientissime ordinantur: sequitur omnia bona esse, quia conveniunt semper cum fine ultimo, etsi aliquando non conveniant cum fine proximo. Sic monstra quoque bona sunt, quæ eveniunt contra intentionem naturæ, non autem auctoris naturæ.

d Non post innumerabilia spatia temporum) nullum enim tempus erat, antequam Deus faceret tempus, quod multis explicat infra.

II, II.

N O T Æ.

Attingit S. D. triplicem habitudinem, quam omnes res creatæ habent ad Deum, tanquam causam universalem. I. Efficientem, cui omnia debent suum esse. II. Exemplarem, respondent enim omnia veritati divinæ, tanquam suæ mensuræ. III. Finale, ad Dei gloriam enim, tanquam finem suum omnia ordinantur. Hinc triplex oritur debitum. I. Gratiitudinis, quia omnia à Deo accepimus. II. Puritatis conscientie, ne ab exemplari deficiamus ad peccatum. III. Recte intentionis, ut omnia referamus ad Dei gloriam, iste enim est finis noster.

CAP.

CAP. XVI.

*Non omnia omnibus : quadam , ut iniqui,
conveniunt inferioribus creatura partibus;
non est autem iniquitas substantia , sed
summa substantia derelictio.*

1. *a* **E**T sensi , & expertus sum , non esse mirum , quod palato non sano pœna est panis , qui sano suavis est : & oculis ægris odiosa lux , quæ puris amabilis est. Et iustitia tua displicet iniquis , ne dum vipera & vermiculus , quæ bona creasti , apta inferioribus creaturæ tuæ partibus , *b* quibus & ipsi iniqui apti sunt , quanto dissimiliores sunt tibi : apti autem superioribus , quanto similiores fiunt tibi. Et quæsiui , quid esset iniquitas , *c* & non inveni substantiam : sed à summa substantia te Deo , detortæ in infima voluntatis perversitatem , projicientis intima sua , & tumescentis foras.

N O T Æ.

a Et sensi , & expertus sum , &c.) Non ideo aliquid malum est , quia non convenit cuivis rei : alioqui panis & lux mala essent , quia ægris odiosa sunt , imo ipsa iustitia Dei bona non esset quia displicet iniquis , quos punit.

b Quibus & ipsi iniqui apti sunt) vipera & vermiculus , aliaque similia bona sunt , tum in semetipsis , tum quia conveniunt terræ , cui consentaneum est talia gignere. Egregie vero addidit S. D. impios quoque aptos esse inferioribus partibus creaturæ , quod alibi pulchre explicat. Habitationi ergo , inquit , cœlesti talis anima *1. 3. de lib.*
non congruit per peccatum , terrestri autem congruit *arb. c. 9.*
per supplicium : ut quodlibet elegerit , semper sit pulchra
universitas , decentissimis partibus ordinata , cujus est
conditor

conditor & administrator Deus. Namque optima anima, cum in infimis creaturis habitant, non eas ornant miseria sua, quam non habent, sed usu earum bono: si autem peccatrices anima permittantur habitare in sublimibus locis, inhonestum est, quibus nec bene uti possunt, nec ornamentum aliquid conferunt. Quare sicut cruces & fures, rotæ & latrones, servus improbus & purgatio cloacæ, ornant turpitudine suam urbem & domum, justæ gubernationis decorem demonstrando: ita iniquitas peccatoris, & huius alteriusque vitæ tribulatio, ipseque gehennæ ardor, conjuncta & redacta in quandam sui generis unitatem, ita creaturis reliquis coaptantur atque subtexuntur, ut universitati ordinatissimo decore conveniant, quemadmodum S. D. differit. Et sane convenit impios in infima terrarum parte, nempe inferno, cruciari, quia noluerunt ad cælum, supremam universi partem per virtutem aspirare. Sic nempe Deus de malis facit bene, & de turpibus pulchre.

¶ Et non inveni substantiam) tandem S. D. causam mali culpæ invenit, nempe malam voluntatem; quæ peccat dum à Deo se avertit, & ad bona creata convertit, ordine perverso. Unde clarum est, I. Iniquitatem sive peccatum, non esse substantiam, sed summa substantia derelictionem. II. Voluntatem dum peccat, non esse causam efficientem, sed deficientem; deficere namque ab eo, quod summum est, ad id, quod minus est, hoc est habere malam voluntatem, sive peccare. III. Deum esse quidem causam actus mali, quantum ad id, quod habet entitatis & perfectionis, non autem, quantum ad id, quod habet de defectu. Sicut, quidquid est motus in claudicatione, causatur à virtute motiva, sed quod est obliquitatis in ea, non ex virtute motiva, sed ex curvitate cruris. Et similiter, quidquid est entitatis & actionis in actione mala, reducitur in Deum sicut in causam, sed quod est ibi defectus, non causatur à Deo, sed ex causa secunda deficiente, ut ait S. Th. Quamvis vero Deus non sit autor mali culpæ nec possit esse, quia supponit defectum in agente, in Deo autem nullus defectus est, sed summa perfectio. Malum tamen pœna & natura, quod in corruptione forma & integritatis rei consistit, reducitur in Deum tanquam in causam. Ad ordinem enim universi pertinet ordo justitia,

V. l. 12. de
civ. c. 7.

1. p. q. 49.
2. 3. ad 2.

stitia, qui requirit, ut peccatoribus pœna inferatur. Ordo item universi requirit, quod quadam sint, quæ deficere possint, & interdum deficiant. Et sic Deus causando bonum ordinis universi, ex consequenti, & quasi per accidens causat corruptiones rerum, ut docet S. Thomas l. c. ex mente S. Augustini ll. cc. Qui agnovit tandem malum culpæ, non aliunde irrepsisse in universum, quam ex mala voluntate; reliqua vero quæ putantur mala, aut non esse mala, aut aliarum rerum generationes. Atque hic Septimus & postremus est gradus S. D. quo ad veritatis Catholica culmen conscendit.

V. l. r. de
lib. arb.
cap. 1.

V S V S.

1. Conemur Deo esse similes per gratiam & caritatem, ut apti simus superioribus partibus universi, id est calo; & caveamus, ne per dissimilitudinem peccati, apti fiamus ei parti terra, quæ mala est & pessima, nempe inferno.
2. Sicut Deus cuncta quæ fecit, vidit esse valde bona, ita nos utamur omnibus creaturis tanquam bonis, & idoneis ad prosecutionem finis nostri ultimi, qui est Deus.

CAP. XVII.

Se gradatim à corporibus ad animam sentientem, inde ad sensum internum, ab hoc ad potentiam ratiocinantem & intelligentiam, ac demum ad cognitionem divinitatis, aliqua tenus attigisse.

1. **E**T mirabar, quod jam te amabam, non pro te phantasma. Et non stabam frui Deo meo, sed rapiebar ad te decor tuo, moxque diripiebar abs te pondere meo, & ruebam in ista cum gemitu: & pondus hoc, consuetudo carnalis. Sed mecum erat memoria tui; neque ullo modo dubitabam esse, cui cohærerem, sed nondum esse

Sap. 9, 15. esse me, qui cohærerem : quoniam corpus, quod corrumpitur, aggravat animam, & deprimit terrena inhabitatio, sensum multa cogitantem. Eram-
 Rom. 10, 20. que certissimus, quod invisibilia tua à constitutione mundi, per ea quæ facta sunt, intellecta conspiciuntur : sempiterna quoque virtus & divinitas tua.

2. Quærens enim unde approbarem pulchritudinem corporum, sive cœlestium, sive terrestrium : & quid mihi præsto esset integre de mutabilibus judicanti & dicenti, hoc ita esse debet, illud non ita. Hoc ergo quærens, unde judicarem, cum ita judicarem, inveneram *b* incommutabilem & veram veritatis æternitatem, supra mentem meam commutabilem. Atque ita gradatim à corporibus ad sentientem per corpus animam : atque inde ad ejus interiorem vim, cui sensus corporis exteriora nunciaret, quousque possunt bestię. Atque inde rursus ad ratiocinantem potentiam, ad quam refertur ad judicandum, quod sumitur à sensibus corporis.

3. Quæ se quoque in me comperiens mutabilem, *c* erexit se ad intelligentiam suam, & abduxit cogitationem à consuetudine, subtrahens se à contradicentibus turbis phantasmatum, ut inveniret, quo lumine aspergeretur : cum sine ulla dubitatione clamaret, incommutabile præferendum esse mutabili, unde nosset ipsum incommutabile. Quod nisi aliquo modo nosset, nullo modo illud mutabili certo præponeret : ut perveniret ad id quod est *d* in ictu trepidantis aspectus. Tum vero *invisibilia tua*, per ea, quæ facta sunt, intellecta conspexi, sed aciem figere
 non

non valui : & percussa infirmitate redditus solitis , non mecum ferebam nisi amantem memoriam , & quasi olfacta desiderantem , quæ comedere nondum possem.

NOTÆ.

- a Et mirabar, quod jam te amabam, &c.) Repetit, qua ratione ad cognitionem Dei assurrexit per quosdam veluti gradus.
- b Incommutabilem, & veram veritatis aternitatem) Iudicat enim anima secundum primam veritatem de omnibus : in quantum p. r. participationem divini luminis omnia cognoscit & dijudicat : sicut omnia sensibilia videmus & judicamus in sole, ut ait S. Th. *1. p. q. 12. a. 11. ad 3.* etsi ipsum solem non videamus. Quare recte supra dixit S. D. neminem præter Deum esse Doctorem veri, ubique & undecunque claruerit, q. d. solum lumen solis reddere res omnes aspectabiles ; sic Deus solus luminis sui sigillatione intellectum nostrum illustrat ad percipiendum verum, juxta illud Psalmi 4. Signatum est super nos lumen vultus tui Domine, teste S. Th. *1. p. q. 34. a. 5, 6.*
- c Erexit se ad intelligentiam suam) appellat S. D. intellectum intelligentiam, in quantum cognoscit prima principia : & ea, quæ solum sunt intelligibilia, quæ resultant ex prima veritate in anima, sicut in speculo, ut ait S. Th. *1. p. q. 16. a. 6. ad 1.*
- d In istu trepidantis aspectus) Cum aliquid vehementer lucidum, verbi gratia, Solem aspiciamus, oculi in eo splendore hære non possunt, sed ubi unico ictu debilem aciem figere tentarunt, mox reverberantur. Idem expertus est S. D. dum supra sensum, rationem & intellectum, se attollens, illud lumen quæsit, quo illustratus intellexit, incommutabile præferendum esse commutabili. Quid autem, & quantum illud incommutabile lumen esset, non magis assequi valuit, quam nos splendorem Solis intueri.

V S V S.

Mirum est, quomodo consuetudo carnalis, animum conantem assurgere ad contemplationem Dei, mox pondere suo diripiat, & retrahat ad solitas nugas.

nugas. Qua in miseria consultissimum est cum S. D. vilitatem suam agnoscere, & se indignum quidem aestimare rerum divinarum meditatione : nihilominus tamen *retinere amantem memoriam, & mentem quasi olfacta cum gemitu desiderantem*, quo pacto mendicus ante fores divitis, ubi nidorem epularum percepit, cum suspirio eas delicias olfacit, ad quas fortuna sua & vilitas eum non admittit.

C A P. XVIII.

Viam ad fruendum Deo, Christum se nobis præbuisse, per humilitatis magisterium.

I. **E**T quærebam viam comparandi roboris, quod esset idoneum ad fruendum te : nec inveniebam, donec amplecterer *mediatorem Dei & hominum, hominem Christum Iesum*, qui est *super omnia Deus benedictus in secula*, vocantem & dicentem : *Ego sum via, veritas, & vita*. Et cibum, cui capiendo invalidus eram, a miscentem se carni ; quoniam *verbum caro factum est*, ut infantia nostra lactesceret sapientia tua, per quam creasti omnia. Non enim tenebam dominum meum Iesum Christum humilis humilem : nec cuius rei magistra esset ejus infirmitas, nove-
ram. Verbum enim tuum æterna veritas, superioribus creaturæ tuæ partibus supereminens, subditos erigit ad seipsam. In inferioribus autem ædificavit sibi humilem domum de limo nostro, per quam subdendos deprimeret à seipsis, & ad se trajiceret, fanans tumorem, & nutriens amorem. Ne fiducia sui progredierentur longius, sed potius infirmarentur, videntes ante pedes suos infirmam divinitatem, ex participatione tunica

II Tim. 2. *rer mediatorem Dei & hominum, hominem Christum*
5.
Rom. 9. 5. *Iesum, qui est super omnia Deus benedictus in secula*,
Ioan. 14. *la, vocantem & dicentem : Ego sum via, veritas, & vita*.
6.

Ioan. 1.
14.

nicæ pellicæ nostræ : & lassi profternerentur in eam , illa autem surgens levaret eos.

NOTÆ.

- a *Miscentem se carni, &c.*) Miscuit Christus divinitatem suam, cui capiendæ invalidi eramus, carni nostræ, ut nobis, quemadmodum ait S. Leo & humilitate congrueret, & divinitate præcelleret : nisi enim esset homo verus, non præberet exemplum. Lac nobis præbuit divina sapientia, & per humanitatis humilitatem depressit superbiam nostram : ut nos erigeret ad divinitatis amorem in terris, & perduceret ad ejus fruitionem in cælis. Serm. 1.
de nativ.

CAP. XIX.

In Christo se primum excellentis Sapientia autoritatem, item corpus & animam, non vero divinitatem agnovisse, quam Christi animam esse Alipius cum Apollinariis credidit.

1. **E**GO vero aliud putabam, tantumque sentiebam de Domino Christo meo, quantum de excellentis sapientiæ viro, cui nullus posset æquari; præsertim, quia mirabiliter natus ex virgine, ad exemplum contemnendorum temporalium pro adipiscenda immortalitate, divina pro nobis cura, tantam autoritatem magisterii meruisse videbatur. Quid autem sacramenti haberet; *verbum caro factum*, ne suspicari quidem poteram. Tantum cognoveram ex iis, quæ de illo scripta traderentur (quia manducavit, bibit, dormivit, ambulavit, exhilatus est, contristatus est, fermocinatus est) non hæsisse carnem illam verbo tuo, nisi cum

Ioa. 1. 14.

cum anima & mente humana. Novit hoc omnis, qui novit incommutabilitatem verbi tui, quam ego jam noveram, quantum poteram, nec omnino quicquam inde dubitabam. Etenim nunc movere membra corporis per voluntatem, nunc non movere: nunc aliquo affectu affici, nunc non affici: nunc proferre per signa sapientes sententias, nunc esse in silentio: propria sunt mutabilitatis animæ & mentis. Quæ si falsa de illo scripta essent, etiam omnia periclitarentur mendacio: neque in illis literis, ulla fidei salus generi humano remaneret.

2. Quia itaque vera scripta sunt, totum hominem in Christo agnoscebam: non corpus tantum hominis, aut cum corpore, sine mente animum, sed ipsum hominem: non persona veritatis, sed magna quadam naturæ humanæ excellentia, & perfectiore participatione sapientiæ, præferri cæteris arbitrabar. *b* Alipius autem Deum carne indutum, ita putabat credi à Catholicis, ut præter Deum & carnem, non esset in Christo anima, mentemque hominis non existimabat in eo prædicari. Et quoniam bene persuasum tenebat, ea quæ de illo memoriæ mandata sunt, sine vitali & rationali creatura non fieri, ad ipsam Christianam fidem pigrius movebatur. Sed postea hæreticorum Apollinaristarum hunc errorem esse cognoscens, Catholicæ fidei collatus & contemperatus est. Ego autem aliquanto posterius didicisse me fateor, in eo quod *verbum caro factum est*, quomodo Catholica veritas à Photini falsitate dirimatur. Improbatio quippe hæreticorum facit eminere, quid Ecclesia

Joan. 1 f.
b. 4.

Ecclesia tua sentiat, & quid habeat sana doctrina. Oportuit enim & hereses esse, ut probati manifesti fierent inter infirmos. 1 Cor. 12. 19.

NOTÆ.

- a Ego vero aliud putabam) Antequam S. D. mysterium incarnationis, & unionem humanæ naturæ cum divina agnosceret, in Photini errore aliquandiu hæsit : existimans Christum purum hominem esse, & sola magna quadam humana excellentia, & perfectiore participatione Sapientie præferri cæteris. De hæresi autem Photini V. eundem & S. Epiphanium. hæresi 45. ad Quodvult. d.
- b Aliquis autem Deum carne indutum, &c.) hærebatur nempe in errore Apollinaristarum, qui de anima Christi à Catholica dissenserunt, Deum Christum carnem sine anima suscepisse docentes : divinitatem vero ei loco animæ fuisse, ut tradit S. D. efficaciter eos redarguens, ex incommutabilitate divini verbi, animam autem ibid. Christi variis actionibus, affectibus, mutationibus fuisse obnoxiam testatur Scriptura : fuit ergo creata & distincta à divinitate. hæresi 55.

V S V S.

1. Regulam utilem tradit S. D. Nihil nempe Scripturis falsum contineri ; si enim admitteretur aliqua falsa ibi scripta esse, omnia periclitarentur mendacio, & nulla in illis literis fidei salus, humano generi remaneret. Quod alibi quoque sentit. Solis autem Scripturis sacris, hanc inconcussæ veritatis auctoritatem tribuit. Ego enim, ait, fateor caritati tue, solis eis Scripturarum libris, qui jam Canonici appellantur, didici hunc timorem honoremque deferre, ut nullum eorum autcrem scribendo aliquid errasse firmissime credam. Ac si in eis aliquid offendero literis, quod videatur contrarium veritati : nihil aliud, quam vel mendosum esse codicem, vel interpretem non assensum esse, quod dictum est, vel me minime intellexisse non ambigam. Alios autem ita lego, ut quantalibet sanctitate doctrinaque prævideant, non ideo verum putem, quod ipsi ita senserunt : sed quia mihi vel per illos auctores Canonicos, vel probabili ratione, quod à vero non abhorreat, persuadere potuerunt. lib. 1. de doct. Christ. ep. 19. ad S. Hieron.

2. Osten-

Serm. 98
de temp.
10. 10.

1 Cor. 11.

2 Ostendit utilitatem hæresum ex eo, quod improbatio hæreticorum doctrinam Catholicam magis illustret, melius enim veritas ex falsorum comparatione fulget, ut alibi ait. Nam si doctrina Ecclesiastica simplex esset, & nullis extrinsecus hæreticorum dogmatum assertionibus cingeretur, non poterat tam clara, & tam examinata videri fides nostra. Sed idcirco fidem Catholicam contradicentium obsidet impugnatione, ut fides nostra non otio torpescat, sed multis exercitationibus elimetur. Propter hoc denique & Apostolus dicebat: Oportet autem hæreses esse, ut probati quique manifesti fiant inter vos. Triplex itaque est hæresum utilitas. I. Illustrant doctrinam Catholicam. II. Excitant torporem & otium Catholicis. III. Manifestant & probant veros fideles.

CAP. XX.

Ex Platoniorum libris admonitum se esse ad querendam incorpoream veritatem, non autem ad humilitatem: id sibi profuisse, quod ante Scripturam eos legerit.

Rom. 1.
20.

1. S Ed tunc lectis Platoniorum illis libris, posteaquam inde admonitus, quærerem incorpoream veritatem, invisibilia tua per ea quæ facta sunt, intellecta conspexi, & repulsus sensi, quid per tenebras animæ meæ contemplari non sinerer: certus esse te, & infinitum esse, nec tamen per locos finitos infinitosve diffundi, & vere te esse, qui semper idem ipse esses, ex nulla parte nulloque motu aliter aut aliter: cætera vero ex te esse omnia, hoc solo firmissimo documento, quia sunt. Certus quidem in istis eram, nimis tamen infirmus ad fruendum te. Gariebam plane quasi peritus: & nisi in Christo Salvatore nostro viam tuam quærerem, non

non peritus sed periturus essem. Iam enim cœperam velle videri sapiens, plenus pœna mea : & non flebam, insuper & inflabar scientia.

2. Vbi enim erat illa ædificans Caritas à fundamento humilitatis, quod est Christus Iesus? Aut quando illi libri me docerent eam? In quos me propterea, priusquam scripturas tuas considerare, credo voluisti incurrere : ut imprimeretur memoriæ meæ, quomodo ex eis affectus essem. Et cum postea in libris tuis mansuefactus essem, & curantibus digitis tuis contrectarentur vulnera mea : discernere atque distinguerem, quid interesset inter præsumptionem & confessionem; inter videntes quo eundum sit, nec videntes qua, & viam ducentem ad beatificam patriam, non tantum cernendam, sed & inhabitandam. Nam si primo sanctis tuis literis informatus essem, & in earum familiaritate obdulcuissem mihi, & post in illa volumina incidissem, fortasse aut abripuissent me à solidamento pietatis : aut si in affectu, quem salubrem imbiberam, perstitissem, putarem etiam ex illis libris eum posse concipi, si eos solos quicumque didicisset.

V S V S.

Et si magno adjumento Augustino fuerint libri Platoniorum, ad cognoscendam substantiam Dei incorpoream, triplex tamen periculum in illis advertit. I. *Superbia*, incepit enim velle videri sapiens & inflari scientia, qua Philosophi evanuerunt. II. *Seductionis*, possunt enim incautum avertere à solidamento veræ pietatis ac fidei. III. *Falsæ opinionis*, quasi ex illis solis salus possit addisci. In quæ duo posteriora pe-

M

ricula

ricula S. D. putat se fuisse venturum, si poss
 & scripturas sacras legisset libros Platonicos.

In hæceadem præsertim 1, & 3, incidunt illi, qui
 Dei amorem, mundi contemptum, perfectionis
 studium, ex Plutarcho, Seneca, Epicteto, Pla-
 tone, aliisque Philosophis moralibus conantur
 addiscere, & alios docere, non parvo suo & alio-
 rum malo. Stoicum enim fastum, & spiritua-
 lium librorum contemptum, nimiamque Eth-
 nicorum Scriptorum æstimationem inde colli-
 gunt, nec ad solidæ virtutis notitiam vel usum
 perveniunt. Ratio est, quia *fundamentum humili-
 tatis in scriptis Ethnicorum deficit, quam primus Chri-
 stus decuit*, hujus apud gentiles Philosophos men-
 tio, & notitia est nulla.

C A P. XXI.

*In Scripturis sanctis reperisse se humilitatem,
 & salutis viam ignotam Platonis, qui
 ostendunt patriam, non viam eo ducen-
 tem.*

1. **I** Taque avidissime arripui venerabilem
 stylum spiritus tui, & præ cæteris Apo-
 stolum Paulum: & perierunt illæ quæstio-
 nes, in quibus mihi aliquando visus est ad-
 versari sibi, & non congruere testimoniis
 legis & prophetarum textus sermonis ejus.
 a Et apparuit mihi unà facies eloquiorum
 castorum, & exultare cum tremore didici.
 Et cœpi, & inveni, quicquid illic verum
 legeram. Hæc cum commendatione gratiæ
 tuæ didici, ut qui videt, *non se gloriatur, quasi*
 non acceperit; non solum id, quod videt, sed
 etiam ut videat. Quid enim habet, quod
 non accepit? Et ut te, qui es semper idem,
 non solum admoneatur, ut videat: sed
 etiam sanetur, ut teneat. Et qui de longin-
 quo

* Cor. 14,
 2.

quo videre non potest, viam tamen ambulet, qua veniat, b & videat, & teneat. Quia & si *condelectetur homo legi Dei secundum* Rom. 7. *interiorem hominem*, quid faciet de alia *lege in* 23. *membris suis repugnante legi mentis sua*, & se captivum ducente in lege peccati, quæ est in membris ejus? *Quoniam justus es Domine, nos autem* Dan. 3, 29. *peccavimus, inique fecimus, impie gessimus, & gravata est super nos manus tua, & iuste traditi sumus antiquo peccatori c præposito mortis: quia persuasit voluntati nostræ similitudinem voluntatis suæ, qua in veritate* Ioa. 8, 44. *tua non stetit.*

2. Quid faciet miser homo? *Quis eum* Rom. 7. *liberabit de corpore mortis hujus, nisi gratia tua, per* 23. *Iesum Christum dominum nostrum, quem genuisti coæternum, & creasti in principio via-* Pro. 8, 22. *rum tuarum, in quo princeps hujus mundi non* Ioan. 14, *invenit quicquam morte dignum, & occidit eum,* 16. *& evacuatum est chirographum, quod erat contra-* Col. 2, 14. *rium nobis? Hoc illæ literæ non habent. Non habent illæ paginæ vultum pietatis hujus, lachrymas confessionis, sacrificium* Ps. 50, 19. *tuum, spiritum contribulatum, cor contritum & humiliatum, populi salutem, sponsam civitatem, d arrham Spiritus Sancti, e poculum precii nostri. Nemo ibi cantat: Non-* Psal. 61, 2. *ne Deo subjecta erit anima mea? ab ipso enim* *salutare meum. Etenim iste Deus meus, & salutaris meus, susceptor meus, non movebor amplius.*

3. Nemo ibi audit vocantem: *Venite ad* Matth. 11, *me, qui laboratis. Et dedignantur ab eo disce-* 28. *re, quoniam mitis est, & humilis corde. Abscon-* ibid. 25. *disti enim hæc à sapientibus & prudentibus, & revelasti ea parvulis. Et aliud est de silvestri cacu-*

mine videre patriam pacis, & iter ad eam non invenire; & frustra conari per invia, circum obsidentibus & infidiantibus fugitivis desertoribus, cum principe suo leone & dracone. Et aliud tenere viam illuc ducentem, cura coelestis imperatoris munitam: urbi non latrocinantur, qui caelestem militiam deseruerunt. Vitant enim eam, sicut supplicium. Hæc mihi inviscerabantur miris modis, cum *minimum Apostolorum* tuorum legerem, & *consideraveram opera tua, & expaveram.*

1 Cor. 15.
Amos 3.
3.

N O T Æ.

- a *Apparuit mihi unâ facies eloquiorum castorum*) *Tota Scriptura humilitatem docet, nihil sibi, omnia Deo tribuere, suis viribus diffidere, in sola Dei gratia sperare. Hoc omnes libri, & omnes pagine sonant.*
- b *Et videat & teneat*) viam mandatorum Dei, parum est enim scire, & non facere. Beati sunt, qui sciunt & faciunt, quod sine gratia Christi fieri non potest.
- c *Proposito mortis*) Diabolo, cujus invidia mors intravit in mundum.
- d *Evacuatum est chirographum*) decreti divini, quo ob peccatum Adami omnes eramus rei mortis æternæ. Id Christus per vitam & passionem suam, evacuavit & abolevit.
- e *Arram Spiritus sancti*) Spiritum adoptionis Filiorum, in quo clamamus Abba Pater, testimonium bonæ conscientiae, & spem salutis æternæ, quæ carent Ethnici.
- f *Poculum pretii nostri*) Sanguinem Christi in cruce pro nobis effusum, qui in Sacrificio Missæ quotidie, in pretium redemptionis nostræ offertur.

Rom. 8,
15.

V S V S.

Ostendunt libri gentilium Philosophorum Deum
& virtutem : sed ex silvestri cacumine luminis
naturalis, quod undique dumeris errorum, &
pravorum affectuum obscuratur. Viam vero
pervenienti ad Deum, & modum superandi
malignum hostem, & acquirendæ virtutis non
docent, quia de humilitate, oratione, & fiducia
in Deum tacent. Non plus ergo profunt, quam
ut demonstrent naturali lumini studium virtu-
tis congruere : viam vero, & ordinem gratiæ ac
caritatis divinæ, non attingunt.

M 3

L I-

LIBER VIII.

Denique erroribus omnibus depul-
sis, consilio Simpliciani, exemplis
Victorini, Antonii, duorum ma-
gnatum, aliorumque Dei Servo-
rum, inflammatus : post gravem
concupiscentiæ luctam, difficilem-
que deliberationem, voce divina
admonitus, lectis S. Pauli verbis
ad Rom. 13, vers. 13, & 14, to-
tus ad Deum convertitur, imitan-
te Alipio, matre gratulante.

CAP. I.

*De Deo & Fide Catholica certus, sed seculo
adhuc ex femina tenaciter colligatus, Sim-
plicianum de vite statu, sibi consulendum
putavit.*

Pf. 82, 2.
Psal. 115,
17.

DEUS meus, recorder in gra-
tiarum actione tibi, &
confitear misericordias tu-
as super me. *Perfundantur
ossa mea dilectione tua, & di-
cant : Domine quis similis tibi?*
*Dirupisti vincula mea, sacrificem tibi sacrificium
laudis. Quomodo dirupisti ea, enarrabo ; &
dicent omnes, qui adorant te cum audient
hæc : Benedictus Dominus in cælo, & in
terra, magnum & mirabile nomen ejus. In-
hæse-*

hæferant præcordiis meis verba tua, & undique circumvallabar abs te. De vita tua æterna certus eram, quamvis eam *in ænigma* ^{1 Cor. 13. 12.} te, & quasi per speculum videram. Dubitatio tamen omnis de incorruptibili substantia, quod ab illa esset omnis substantia, ablata mihi erat: a nec certior de te, sed stabilior in te esse cupiebam. De mea vero temporali vita nutabant omnia, & mundandū erat cor à fermento veteri: & placebat via ipse salvator, & ire per ejus angustias adhuc pigebat.

2. Et immisisti in mentem meam, visumque est bonum in conspectu meo, pergere ^b ad Simplicianum: qui mihi bonus apparerebat servus tuus, & lucebat in eo gratia tua. Audieram etiam, quod à juventute sua devotissime tibi viveret. Iam vero tunc senuerat, & longa ætate in tam bono studio sectandæ viæ tuæ, multa expertus, multa edoctus mihi videbatur, & vere sic erat. Unde mihi ut proferret volebam, conferenti secum ætus meos, qui esset aptus modus sic affecto, ut ego eram, ad ambulandum in via tua. Videbam enim plenam Ecclesiam: & alius sic ibat, alius autem sic. Mihi autem displicebat, quod agebam in seculo, & oneri mihi erat valde: non jam inflammantibus cupiditatibus, ut solebant, spe honoris & pecuniæ, ad tolerandam illam servitutem tam gravem: (jam enim me illa non delectabant, præ dulcedine tua, & decore domus ^{Pf. 25. 8.} tuæ, quam dilexi) sed adhuc tenaciter colligabam ex femina. Nec me prohibebat Apo- ^{1 Cor. 7. 7.} stolus conjugari, quamvis exhortaretur ad melius, maxime volens omnes homines sic esse, ut ipse erat.

M 4

3. Sed

3. Sed ego infirmior, eligebam molliorem locum. Et propter hoc unum, volvebar in ceteris languidus, & tabescens curis marcidis: quod & in aliis rebus, quas nolebam pati, congruere cogebar vitæ conjugali, cui deditus constringebar. Audieram ex ore veritatis esse spadones, qui seipfos absciderunt propter regnum cælorum: sed qui potest (inquit) capere, Sap. 13, 1. capiat. Vani sunt certe omnes homines, quibus non inest Dei scientia: nec de his, quæ videntur bona, potuerunt invenire eum, qui est. c At ego jam non eram in illa vanitate. Transcenderam eam, & contestante universa creatura tua, inveneram te creatorem nostrum, & Verbum tuum apud te Deum, tecumque cum Spiritu sancto unum Deum, per quod creasti omnia.

4. Et est aliud genus impiorum, qui cognoscetes Deum, non sicut Deum glorificaverunt, aut gratias egerunt. d In hoc quoque incideram, Ps. 17, 36. & dextera tua Deus suscepit me, & inde ablatum posuisti, ubi convalescerem, quia dixisti homini: Ecce pietas est sapientia! & noli velle videri sapiens; quoniam dicentes se esse sapientes stulti facti sunt. Et inveneram jam bonam margaritam, & venditis omnibus, quæ haberem, emenda erat, & dubitabam.

N O T Æ.

a Nec certior de te, sed stabilior in te) Tandem S. Augustinus depulsis omnium errorum nebulis, Catholicam Fidem toto animo amplexus, nomen suum mox utique inter catechumenos professus est: etsi baptismum in duos fere annos distulerit, teste Baronio. Vbi observa duo esse genera catechumenorum, ut tradit Rabanus. Vnum eorum, qui audiunt conciones, & volunt fieri Christiani: sed nondum petierunt baptismum,

A. C. 385.

l. 1. de iust. cler. cor.

num, & ii dicuntur *Auditores*, five *Audientes*. Ex his cœpit esse S. Augustinus, cum relictis Manichæis, statuit tamdiu esse catechumenus in Catholica Ecclesia, donec aliquid certi eluceret, ut ait supra. Alii petunt Baptismum, certi nimirum de fide amplectenda, & dicuntur *Com-* 1. 5, c. 14.
petentes, seu *Electi*. Inter hos S. Augustinum nomen suum mox professum esse, ubi Catholicam veritatem penitus perspectam habuit, verisimile est. Videtur vero hæc ejus ad Fidem perfecta conversio, contigisse eodem anno, quo divinæ vocis admonitu, & lectione S. Pauli ad contemptum seculi, & amplectenda consilia Evangelica, conversus fuit, de quo infra. Id vero contigit anno ætatis ejus trigesimo primo, Christi 385. Siricii Papæ I. Valentin. 10. Theodosii 7.

cap. 12.
cap. 7. Ba-
ron. ib.

- b *Ad Simplicianum*) egregiæ eruditionis & spectatæ probitatis virum, Romanæ antehac Ecclesiæ presbyterum, quem S. Damasus Papa decem annis ante conversionem S. Augustini, Mediolanum miserat: ut S. Ambrosium recens è catechumeno Ecclesiæ illius Episcopum electum, consilio & doctrina adjuvaret, quem ideo *Patrem in accipienda gratia Episcopi Ambrosii, quia eum vere, ut Patrem diligebat*, S. Augustinus appellat. Cui eidem, cum S. Ambrosio in Episcopatu Mediolanensi successisset, duos libros de variis quæstionibus inscripsit.
- c *Iam non eram in illa vanitate*) Manichæorum, quorum somnia de Deo dudum abjecerat.
- d *In hoc quoque incideram*) Platonicos, genus hominum superbum. V. dicta supra.

to. 4. op.
l. 1. retr.

V S V S.

1. Excitat S. D. nos ad gratitudinem pro beneficio conversionis, quo erepti sumus de profando peccatorum. Ingratus est Deo, qui non quotidie, pro tanta gratia illi gratias agit.
2. Ostendit suo exemplo, deliberationem de statu vitæ, non esse sine consilio temere suscipiendam. Qua in re consultor ille est optimus, qui S. Simpliciano quam simillimus. Talis nempe, qui sit *bonus Dei servus, in quo luceat gratia Dei, qui in studio sectanda via crucis multa sit exper-*
tus.

tus. Tales non sunt seculares & cognati, alique homines vani, qui deterius de rebus spiritualibus & negotio vocationis judicant, quam cæci de coloribus.

- 3 S. Augustinus unà cum veteri Ecclesia, non dubitabat consilium Evangelicæ castitatis, datum esse à Christo, explicatum & commendatum ab Apostolo Paulo, melior veriorque Scripturæ interpres, quam Lutherus & Calvinus. Qui castitatem Evangelicam nimis impudenter ausi sunt ex Ecclesia proscribere.

Matth. 14.
1 Cor. 7.

C A P. II.

Simplicianum sibi gratulatum, de lectis Platoniorum libris, & illustre exemplum Victorini illorum interpretis, ad persuadendam Christi humilitatem proposuisse.

1. **P**errexì ergo ad Simplicianum, patrem in accipienda gratia tua tunc Episcopi Ambrosii, quem vere, ut patrem diligebat. Narravi ei circuitus erroris mei. Vbi autem commemoravi, legisse me quosdam libros Platoniorum, quos a Victorinus quondam Rhetor urbis Romæ, quem Christianum defunctum esse audieram, in latinam linguam transtulisset: gratulatus est mihi, quod non in aliorum philosophorum scripta incidissem, plena fallaciarum & deceptionum *secundum elementa hujus mundi*: in istis autem omnibus modis insinuari Deum, & ejus verbum. Deinde, ut me exhortaretur ad humilitatem Christi, *sapientibus absconditam, & revelatam parvulis*, Victorinum ipsum recordatus est: quem, Romæ cum esset, familiarissime noverat; deque illo mihi narravit, quod non silebo.

Col. 2, 8.

Matth. 11,
25.

2. Habet

2. Habet enim magnam laudem gratiæ tuæ confitendam tibi, quemadmodum ille doctissimus senex, & omnium liberalium doctrinarum peritissimus: quique philosophorum tam multa legerat, & dijudicaverat, & dilucidaverat: doctor tot nobilium senatorum, qui etiam ob insigne præclari magisterii, quod cives hujus mundi eximium putant, statuat in Romano foro meruerat, & acceperat: usque ad illam ætatem venerator idolorum, sacrorumque sacrilegorum particeps, quibus tunc tota fere Romana nobilitas inflata spirabat, populusque etiam, *b* omnigenum Deum monstra, & Anubem latratorem, quæ aliquando contra Neptunum & Venerem, contraque Minervam tela tenuerant, & à se victis jam Roma supplicabat: quæ iste senex Victorinus tot annos, ore terricrepo defensitaverat: non erubuerit esse puer Christi tui, *c* & infans fontis tui, subjecto collo ad humilitatis jugum, & edomita fronte ad crucis opprobrium.

3. O Domine Domine, qui *inclinasti cælos*, *Ps. 143. 7.*
& descendisti: tetigisti montes, & fumigaverunt:
 quibus modis te insinuasti illi pectori? Legebat, sicut ait Simplicianus, Sacram Scripturam, omnesque Christianas scripturas investigabat studiosissime, & perscrutabatur: & dicebat Simpliciano non palam, sed secretius & familiarius: *Noveris me jam esse Christianum.* Et respondebat ille: *Non credam, nec deputabo te inter Christianos, nisi in Ecclesia Christi te videro.* Ille autem irridebat eum, dicens: *Ergo parietes faciunt Christianos?* Et hoc sæpe dicebat, jam se esse Christianum. Et

Simplicianus illud sæpe respondebat : & sæpe ab illo parietum irrisio repetebatur. Amicos enim suos verebatur offendere superbos dæmonicolos, quorum ex culmine Babylo-

Ps. 28, 5. nicæ dignitatis, quasi ex *cedris Libani*, quas nondum contriverat Dominus, graviter ruituras in se inimicitias, arbitratur.

4. Sed posteaquam legendo & inhiando

Matth. 10, 32. haussit firmitatem, timuitque *negari à Christo, coram Angelis sanctis, si eum timeret coram hominibus confiteri*, reusque sibi magni criminis apparuit, erubescendo de sacramentis humilitatis Verbi tui, & non erubescendo de sacris sacrilegis superbiorum dæmoniorum, quæ imitator superbus acceperat : depuduit vanitati, & erubuit veritati, subitoque & inopinatus ait Simpliciano, ut ipse narrabat : *Eamus in Ecclesiam, Christianus volo fieri*. At ille non se capiens lætitia, perrexit cum eo. Vbi autem imbutus est primis instructionum sacramentis, non multo post etiam nomen dedit : ut per baptismum regeneraretur, mirante Roma, gaudente Ecclesia. *Superbi videbant, & irascebantur; dentibus suis stridebant, & tabescebant*. Servo autem tuo, Dominus Deus

Ps. 111, 10. erat spes ejus, & non respiciebat in *vanitates & insanias mendaces*.

Ps. 39, 5.

5. Denique, ut ventum est ad horam profitendæ fidei, quæ verbis certis, conceptis retentisque, memoriter de loco eminentiore, in conspectu populi fidelis, Romæ reddi solet ab eis, qui accessuri sunt ad gratiam tuam : oblatum esse dicebat Victorino à presbyteris, ut secretius redderet, sicut nonnullis, qui verecundia trepidaturi videbantur, offerri mos erat: illum autem maluisse salutem

tem suam in conspectu sanctæ multitudinis profiteri. Non enim erat salus in Rhetorica, quam docebat, & tamen eam publice professus erat. Quanto minus ergo vereri debuit mansuetum gregem tuum, pronunci-ans Verbum tuum: qui non verebatur in verbis suis, turbas insanorum?

6. Itaque ubi ascendit, ut redderet, omnes sibimet invicem, quisque ut eum nov-
rat, instrepuerunt nomen ejus strepitu con-
gratulationis (quis autem ibi non eum no-
verat?) & sonuit pressio sonitu per ora cun-
ctorum collatantium, *Victorinus, Victorinus*.
Cito sonuerunt exultatione, quia videbant
eum: & cito siluerunt intentione, ut audi-
rent eum. Pronunciavit ille fidem veracem
præclara fiducia, & volebant eum omnes
rapere intro in cor suum: & rapiebant aman-
do, & gaudendo. Hæ rapiantium manus
erant.

NOTÆ.

- a *Victorinus quondam Rhetor urbis Romæ*) de quo S. Hieronymus scribit natione Afrum fuisse, & Romæ sub Constantino Principe Rhetoricam docuisse, ac in extrema domum senectute Christianum factum. Libros vero ab eo scriptos adversus Arianos, & commentarios in Epistolas S. Pauli, sed non satis dilucide ac plane, quia occupatus eruditione secularium literarum, Scripturas sanctas ignorabat. Nemo vero, quamvis eloquens, de eo bene disputare potest, quod nescit, ut ait idem S. Hieronymus, qui expresso prænomine, eum C. Marium Victorinum appellat. I. de Scri-
ptor. Eccl.
- b *Omnigenium Deum monstra,*) nam ut ait S. Leo cum Roma pene omnibus dominaretur gentibus, omnium gentium serviebat erroribus, & magnam sibi videbatur assumpsisse religionem, quia nullam respuebat falsitatem. Quam autem imprudenter victis à se Diis Romani supplicarent, eleganter S. D. ostendit. Sonat vero Anubis lingua Ægyptia canem, sub cujus forma illos In Epist.
Pauli ad
Gal.

I. 1. de
civ. Dei
cap. 3.

illos coluisse Mercurium scribit Servius in illud Æneid. 8. *omnigenūque Deū monstra, & lauror Anubis*; alii aliter fabulantur. Diodorus enim l. 4. Filium Osiridis facit, qui patrem, in peregrinatione secutus, canis imagine pro insignibus usus est.

c *Infans fontis tui*) infantem vocat, quia velut recens natus infans, ex fonte sacri baptismatis novus homo prodit.

V S V S.

Docet Victorinus illustri exemplo, publicam fidei professionem non erubescere, & potius Deum, quam homines timere.

CAP. III.

Majus gaudium esse inventis, aut redditis, aut periculo ereptis rebus caris, quam si nunquam amissa, aut semper extra periculum fuissent.

i. **D**Eus bone, quid agitur in homine, ut plus gaudeat de salute desperatæ animæ, & de majore periculo liberatæ: quam si spes ei semper affuisset, aut periculum minus fuisset! Etenim tu quoque misericors pater, a plus gaudes *de uno pœnitente, quam de nonaginta novem justis, quibus non est opus pœnitentia.* Et nos cum magna jucunditate audimus, cum audimus, quam exultantis pastoris humeris reportetur ovis, quæ erraverat: & drachma referatur in thesauros tuos, collatantibus vicinis mulieri, quæ invenit. Et lachrymas excutit gaudium solennitatis domus tuæ, cum legitur in domo tua de minore filio *quoniam mortuus erat, & revixit; perierat, & inventus est.* Gaudes quippe in nobis, & in

LUC. 15.
7.

LUC. 15.
24.

& in Angelis tuis, sancta caritate sanctis. Nam tu semper idem, qui ea, quæ non semper, nec eodem modo sunt, eodem modo semper nosti omnia. Quid ergo agitur in anima, cum amplius delectatur inventis aut redditis rebus, quas diligit, quam si eas semper habuisset? Contestantur enim & cætera, & plena sunt omnia testimoniis clamantibus: Ita est.

2. Triumphat victor Imperator: & non vicisset, nisi pugnasset. Et quanto majus periculum fuit in prælio, tanto majus est gaudium in triumpho. Iactat tempestas navigantes, minaturque naufragium, omnes futura morte palleſcunt. Tranquillatur cœlum & mare, & exultant nimis, quoniam timuerunt nimis. Æger est carus, & vena ejus malum renuntiat: omnes qui eum saluum cupiunt, ægrotant simul animo. Fit ei recte, & nondum ambulat pristinis viribus: & fit jam tale gaudium, quale non fuit, cum antea salvus & fortis ambularet.

3. Easque ipsas voluptates humanæ vitæ, etiam non inopinatis, & præter voluntatem irruentibus, sed institutis & voluntariis molestiis, homines acquirunt. Edendi & bibendi voluptas nulla est, nisi præcedat esuriendi & sitiendi molestia. Et ebriosi quædam falsiuscula comedunt, quo fiat molestus ardor: quem dum extinguit potatio, fit delectatio. Et institutum est, ut jam pactæ sponsæ non tradantur statim, ne vilem habeat maritus datam, quam non suspiraverit sponsus dilatare. Hoc in turpi & execranda lætitia; hoc in ea, quæ concessa & licita est; hoc in ipsa sincerissima honestate
ami-

Luc. 15.
35.

amicitiæ; hoc in eo, qui mortuus erat, & revixit: perierat, & inventus est. Vbique majus gaudium, molestia majori præceditur.

4. Quid est hoc Domine Deus meus, cum tu æternum tibi tu ipse sis gaudium, & quædam de te circa te, semper gaudeant? Quid est, quod hæc rerum pars alternat defectu & profectu, offensionibus, & conciliationibus? *b* An is est modus earum, & tantum dedisti eis, cum à summis cælorum usque ad ima terrarum, ab initio usque in finem seculorum, ab angelo usque ad vermiculum, à motu primo usque ad extremum: omnia genera bonorum, & omnia iusta opera tua, suis quæque sedibus locares, & suis quæque temporibus ageres? Hei mihi, quam excelsus es in excelsis, & quam profundus es in profundis! & nusquam recedis, & vix redimus ad te.

N O T Æ.

1. p. q. 21. a
a. 4. ad 4.Homil. 34.
in Euang.

a Plus gaudes de uno pœnitente) pulchre S. Thomas, siue sint innocentes inquit, siue pœnitentes: illi sunt magis Deo dilecti, qui plus habent de gratia. Cæteris tamen paribus innocentia dignior est, & magis dilecta. Dicitur tamen Deus plus gaudere de pœnitente quam de innocente, quia plerumque pœnitentes cautiores, humiliores, & ferventiores resurgunt. Vnde Gregorius dicit: quod dux in prælio eum militem plus diligit, qui post fugam conversus fortiter hostem premit, quam qui nunquam fugit, nec unquam fortiter fecit. Vel alia ratione, quia aequale donum gratiæ, plus est comparatum pœnitenti, qui meruit pœnam, quam innocenti, qui non meruit. Sicut centum marchæ majus donum est, si dentur pauperi, quam si dentur regi.

b An is est modus earum?) Causam alternantis lætitiæ post pericula, & tristitiæ in periculis, S. D. bene refert in naturæ creatæ mutabilitatem. Cui illud addi potest, amorem qui securitate remittitur,

titur, periculis acui & intendi. Quare cum periclitari advertimus id, quod amamus, depulso periculo magis hilarescimus, majusque gaudium sentimus: quia vehemens metus, torpescentem veluti amorem excitavit.

CAP. IV.

Conversionem hominum magna auctoritatis qualis erat Victorinus, plus gaudii afferre, tum quia multis noti sunt, tum quia exemplo suo profunt.

I. **A** Ge Domine, & fac; excita & revoca nos; accende, & rape; flagra, dulcesce; jam amemus, & curramus. Nonne multi ex profundiore tartaro cæcitatibus, quam Victorinus, redeunt ad te: & accedunt, & illuminantur recipientes lumen? quod si qui recipiunt, accipiunt à te potestatem, ut filii tui fiant. Sed si minus noti sunt populis, minus de illis gaudent, etiam qui noverunt eos. Quando enim cum multis gaudetur, & in singulis uberius est gaudium: quia fervefaciunt se, & inflammantur ex alterutro. Deinde quod multis noti, multis sunt auctoritati ad salutem, & præeunt secuturis. Ideoque multum de illis, & qui eos præcesserunt, lætantur: quia non de solis lætantur. Absit enim, ut in tabernaculo tuo præ pauperibus accipiantur personæ divitum, aut præ ignobilibus nobiles: quando potius in- 1. Cor. 13.
firma mundi elegisti, ut confunderes fortia; & ignobilia hujus mundi elegisti, & contemptibilia, & ea quæ non sunt, tanquam quæ sunt, ut ea, quæ sunt evacuares.

2. Et

2. Et tamen idem ipse minimus Apostolorum tuorum, per cuius linguam tu ista verba sonuisti, cum Paulus proconsul per ejus militiam debellata superbia, sub leve jugum Christi tui missus, esset regis magni provincialis effectus, ipse quoque ^a ex priore Saulo, Paulus vocari amavit, ob tam magnæ insigne victoriæ. Plus enim hostis vincitur in eo, quem plus tenet, & de quo plures tenet. Plus autem superbos tenet nomine nobilitatis, & de his plures nomine auctoritatis. Quanto igitur gratius cogitabatur Victorini pectus, quod tanquam inexpugnabile receptaculum diabolus obtinuerat, Victorini lingua, quo telo grandi & acuto multos peremerat: tanto abundantius exultare oportuit filios tuos, quia rex noster alligavit fortem: & videbant vasa ejus erepta mundari, & aptari in honorem tuum, & fieri utilia domino, ad omne opus bonum.

Mt. 22.

N O T Æ.

To. 1.
A. C. 36.

A. C. 13.

^a *Ex priore Saulo Paulus vocari amavit*) Varias sententias, cur Apostolus assumeret nomen Pauli, cum ante vocaretur Saulus, vide apud Baron. S. Augustinus hic censet, id nomen ab Apostolo adscitum tanquam insigne victoriæ, postquam Proconsulem Sergium Paulum, Christo adjunxerat. Certe cum ab illo tempore, primum inveniatur Paulus appellatus, nec posthac aliquando nomine alio, quam Pauli sit dictus, admodum verisimile est, tunc illi Pauli nomen fuisse inditum, in memoriam tam insignis conversionis Pauli proconsulis, & in humilitatis documentum: nam Paulus idem est, quod parvus; & memoria tam nobilis victoriæ tum Apostolum ipsum, tum alios fideles ad Dei laudes excitare potuit.

V S V S.

V S V S.

Ostendit S. D. inter Christianos nullam aliam esse debere causam, præponendi homines claros & nobiles, obscuris & plebejis, quam quia exemplo & autoritate, tales plus profunt Ecclesiæ Dei, quam alii.

CAP. V.

Exarsisse se in imitationem Victorini, sed violentiam concupiscentia & prava consuetudinis, nondum potuisse superare.

1. **S** Ed ubi mihi homo tuus Simplicianus, de Victorino ista narravit, exarsi ad imitandum. Ad hoc enim & ille narraverat. Postquam vero & illud addidit, quod Imperatoris Iuliani temporibus, lege data prohibiti sunt Christiani docere literaturam & oratoriam: quam legem ille amplexus, loquacem scholam deferere maluit, quam verbum tuum, quo *linguas infantum facis disertas*, non mihi fortior, quam felicior visus est, quia invenit occasionem vacandi tibi. Cui rei ego suspirabam ligatus, non ferro alieno, sed mea ferrea voluntate. Velle meum tenebat inimicus, & inde mihi catenam fecerat, & constrinxerat me. Quippe ex voluntate perversa, facta est libido: & dum servitur libidini, facta est consuetudo: & dum consuetudini non resistitur, facta est necessitas. Quibus quasi ansulis quibusdam, sibimet innexis (unde catenam appellavi) tenebat me obstrictum dura servitus. Voluntas autem nova, quæ mihi esse cœperat, ut te gratis colerem, fruique te vel-

Sap. 19.

vellem Deus, sola certa jucunditas! nondum erat idonea ad superandam priorem, vetustate roboratam. Ita duæ voluntates meæ, una vetus, alia nova: illa carnalis, illa spiritalis, conflagabant inter se, atque discordando dissipabant animam meam.

2. Sic intelligebam, meo ipso experimento, id quod legeram: quomodo *caro concupisceret adversus spiritum, & spiritus adversus carnem*. Ego quidem in utroque, sed magis ego in eo, quod in me approbabam: quam in eo, quod in me improbabam. Ibi enim magis jam non ego, quia ex magna parte id patiebar invitus, quam faciebam volens. Sed tamen consuetudo adversus me pugnacior ex me facta erat: quoniam volens, quod nollem, perveneram. Et quis jure contradiceret, cum peccantem iusta poena sequeretur. Et non erat jam ulla excusatio, quia videri mihi solebam, propterea me nondum contempto seculo servire tibi, quia incerta mihi esset perceptio veritatis. Iam enim & ipsa certa erat. Ego autem adhuc obligatus, militare tibi recusabam: & impedimentis omnibus sic timebam expediri, quemadmodum impediri timendum est. Ita sarcina seculi, velut somno assolet, dulciter premebar, & cogitationes, quibus meditabar in te, similes erant conatibus expergisci volentium: qui tamen superati soporis altitudine, remerguntur. Et sicut nemo est, qui dormire semper velit, omniumque sano iudicio vigilare præstat: differt tamen plerumque homo somnum excutere, cum gravis torpor in membris est, eumque jam displicentem carpit libentius, quamvis surgen-

gendi tempus advenerit: Ita certum habebam, esse melius tuæ caritati me dedere, quam meæ cupiditati cedere.

3. Sed illud placebat, & vincebat: hoc libebat, & vinciebat. Non enim erat, quod tibi responderem dicenti mihi: *Surge, qui dormis, & exurge à mortuis, & illuminabit te Christus*, & undique ostendenti vera te dicere: non erat omnino, quid responderem veritate convictus, nisi tantum verba lenta, & somnolenta: Modo, ecce modo, sine paululum. Sed modo & modo, non habebant modum: & sine paululum, in longum ibat. *Frustra condelectabar legi tuæ secundum interiorem hominem, cum lex alia in membris meis repugnaret legi mentis meæ, & captivum me duceret, in lege peccati, quæ in membris meis erat.* Ephes. 5. Rom. 7. Lex enim peccati, est violentia consuetudinis; qua trahitur & tenetur etiam invitus animus, eo merito, quo in eam volens illabatur. Miserum ergo me, quis liberaret de corpore mortis hujus, nisi gratia tua, per Iesum Christum Dominum nostrum?

NOTÆ.

- a *Imperatoris Iuliani temporibus lege data*) qua vetuit ne Christiani Rhetoricam & Grammaticam docerent teste Baronio, qui ex ipso decreti tenore evincere conatur, solum prohibitos Christianos ab his literis docendis, non autem discendis. Verum cum gravissimi autores, & ipse quoque Augustinus affirmant, utrumque Christianis prohibitum: crediderim aliam præter eam, legem à Iuliano latam, qua à discendis his literis Christiana juvenus arceretur. Occasione vero prioris edicti, plures egregii viri, & inter eos Victorinus, professionem Rhetoricæ & Grammaticæ deseruerunt amore Christi. A.C. 262. l. 18. de civ. c. 52.

V S V S.

V S V S.

I. Catena, quibus impii tenentur gravibus sceleribus alligati, quatuor ansulis innectitur. I. Est *perversa voluntas*, remissior tamen, cum primus actus peccati, v.g. luxuriæ patrat. II. Hinc fit *libido*, sive incenditur pruritus concupiscentiæ quæ post experientiam voluptatis, ad iterandum peccatum stimulat. III. Inde nascitur *consuetudo*, qua animus inclinatur in vitium, quod frequentat. IV. Denique oritur *necessitas*, sive tanta consuetudinis violentia, ut inducat resistendi desperationem: quæ multos retinet in gravibus peccatis, luxuriæ, ebrietatis, acediæ. Et hoc illud *profundum est*, in quod cum devenit peccator, contemnit Deum & homines, aut saltem frustra meliora probat, cum deteriora obstinate sequatur.

Prov. 18.
3.

2. Et si grandis sit lucta concupiscentiæ in eo, qui ex inveterata peccandi consuetudine assurgere nititur: ea tamen non excusat à peccato, quia homo volens in hanc difficultatem se coniecit, unde tenetur, & meretur eam pati. Nec absolute invitus est, sed solum aliquo modo, in quantum nollet peccare ac se inebriare, nisi illum traheret consuetudo, occasio, respectus.
3. Deterrere quemvis debet à consuetudine gravium peccatorum, hæc ipsa miserabilis catena, qua multi redduntur incorrigibiles, & trahuntur in infernum.
4. Ejusmodi inveterata consuetudo peccandi (quæ recte per Antonomasiā à S. D. *lex peccati* dicitur) non tollitur, nisi singulari Dei gratia: quæ ardentissimis precibus postulanda est ab ipso peccatore, & illis, qui in eo corrigendo laborant.
5. Ostendit S. D. primum ad pœnitentiam, & emendationem gradum, qui est agnoscere, melius esse Deo servire, quam cupiditati, & desiderium illud faciendi concipere. Saluberrimum erit hoc caput sæpe perlegere, si quis velit serio pœnitere, & vitam emendare.

CAP.

CAP. VI.

Vt Potitianus sibi & Alipio, vitam S. Antonii, ejusque lectione duos ex aula Caesaris conversos, item monasteriorum greges recensuerit.

1. **E**T de vinculo quidem desiderii concubitus, quo arctissimo tenebar: & secularium negotiorum servitute, quemadmodum me exemeris, narrabo, & confitebor nomini tuo Domine, adjutor meus, & redemptor meus. Agebam solita crescente anxietudine, & quotidie suspirabam tibi. Frequentabam Ecclesiam tuam, quantum vacabat ab eis negociis, sub quorum pondere degebam. Mecum erat Alipius, ociosus ab opere jurisperitorum post assensionem tertiam, expectans quibus iterum consilia venderet: sicut ego vendebam dicendi facultatem, & si qua docendo praestari potest. Nebridius autem amicitiae nostrae cesserat, ut omnium nostrum familiarissimo. Verecundo Mediolanensi, & civi, & grammatico subdoceret, vehementer desideranti, & familiaritatis jure flagitanti, de numero nostro fidele adjutorium, quo indigebat nimis.

2. **N**on itaque Nebridium cupiditas commodorum eò traxit, majora enim posset, si vellet de literis agere: sed officio benevolentiae, petitionem nostram contemnere noluit amicus dulcissimus & mitissimus. Agebat autem illud prudentissime, cavens innotescere personis, secundum hoc seculum majori-

poribus: devitans in eis omnem inquietudinem animi, quem volebat habere liberum; & quam multis posset horis feriatum, ad quarendum aliquid, vel legendum, vel audiendum de sapientia.

3. Quodam igitur die, non recolo causam, qua erat absens Nebridius, cum ecce ad nos domum venit, ad me & Alipium, Potitianus quidam civis noster, inquantum Afer, præclare in palatio militans, nescio quid à nobis volebat. Et confedimus, ut colloqueremur. Et forte supra mensam lusoriam, quæ ante nos erat attendit codicem, tulit, aperuit, invenit Apostolum Paulum inopinate sane; putaverat enim aliquid de libris, quorum professio me conterebat. Tum vero arridens, meque intuens gratulatorie, miratus est, quod eas, & solas præ oculis meis literas repente comperisset. Christianus quippe & fidelis erat, & sæpe tibi Deo nostro prosternebatur in Ecclesia, crebris & diuturnis orationibus. Cui ego cum indicassem illis me Scripturis curam maximam impendere, ortus est sermo ipso narrante, de Antonio Ægyptio monacho, cuius nomen excellenter clarebat apud servos tuos, nos autem usque in illam horam latebat. Quod ille ubi comperit, immoratus est in eo sermone, insinuans tantum virum ignorantibus & admirans eandem nostram ignorantiam.

4. Stupebamus autem audientes tam recenti memoria, & prope nostris temporibus testatissima mirabilia tui, in fide recta, Catholica Ecclesia. Omnes mirabamur, & nos, quia tam magna erant: & ille, quia inaudita

audita nobis erant. Inde sermo ejus devolutus est ad monasteriorum greges, & mores suaveolentiae tuae, & ubera deserta cremi, quorum nos nihil sciebamur. Et *d* erat Monasterium Mediolani plenum bonis fratribus, extra urbis mœnia, sub Ambrosio nutritore, & non noveramus. Pertendebat ille, & loquebatur adhuc, & nos intenti tacebamus. Vnde incidit, ut diceret nescio quando, se & tres alios contubernales suos, nimirum apud Treviros, cum Imperator pomeridiano Circensium spectaculo teneretur, exisse deambulatum in hortos muris contiguos: atque illic, ut forte combinati spatiabantur, unum secum seorsum, & alios duos itidem seorsum, pariterque digressos, sed illos vagabundos, irruiſſe in quandam casam, ubi habitabant quidam servi tui *spiritu pauperes, qualium est regnum cœ-* Mat. 5. 3.
lorum; & invenisse ibi codicem, in quo scripta erat vita Antonii.

5. Quam legere coepit unus eorum, & mirari, & accendi: & inter legendum meditari arripere talem vitam, & relicta militia seculari servire tibi. Erat autem ex eis, quos dicunt agentes in rebus. Tunc subito repletus amore sancto & sobrio pudore, iratus sibi coniecit oculos in amicum, & ait illi: Dic, quæso te, omnibus istis laboribus nostris quo ambimus pervenire? Quid quærimus? Cujus rei causa militamus? Major ne esse poterit spes nostra in palatio, quam ut amici Imperatoris simus? Et ibi, quid non fragile, plenumque periculis? Et per quot pericula pervenitur ad grandius periculum? Et quam
N diu

diu istud erit? Amicus autem Dei, si voluerō, Ecce nunc fio.

6. Dixit hoc, & turbidus parturitione novæ vitæ, reddidit oculos paginis, & legēbat: & mutabatur intus, ubi tu videbas, & exuebatur mundo mens ejus, ut mox apparuit. Namque dum legit, & volvit fluctus cordis sui, infremuit aliquando & discrevit, decrevitque meliora; jamque tuus, ait amico suo: Ego jam abrumpi me ab illa spe nostra, & Deo servire statui, & hoc ex hora hac, in hoc loco aggredior: te si piget imitari, noli adversari. Respondit ille, adharere se socio tantæ mercedis tantæque militiæ. Et ambo jam tui, ædificabant turrim sumptu idoneo, relinquendi omnia sua, & sequendi te. Tunc Potitianus, & qui cum eo per alias horti partes deambulabant, quærentes eos, devenerunt in eundem locum, & invenientes admonuerunt, ut redirent, quod jam declinasset dies. At illi narrato placito, & proposito suo, quoque modo in eistalis voluntas orta esset, atque firmata: petiverunt, ne sibi molesti essent, si adjungi recusarent. Isti autem nihilo mutati à pristinis, fleverunt se tamen, ut dicebat, atq; illis pie congratulati sunt, & commendaverunt se orationibus eorum, & trahentes cor in terra, abierunt in palatium. Illi autem affigentes cor cœlo, manserunt in casa. Et ambo habebant sponsas, quæ posteaquam hoc audierunt dicaverunt etiam ipsæ virginitatem tibi. Narrabat hæc Potitianus.

NOTÆ.

- a Si qua docendo præstari potest) nam ut S. D. alibi ait, si desit ingenium, nec illa Rhetorica præcepta capiuntur, nec si magno labore inculcata, quantulacumque ex parte capiantur, profunt. Si vero acutum & fervens adsit ingenium, facilius adheret eloquentia legentibus & audientibus eloquentes, quam eloquentia præcepta sectantibus. Refert ibid. S. D. Ciceronis sententiam: hanc artem, n si quis cito possit, nunquam omnino posse perdiscere. 1. 4 de doct. Chr. c. 3. 1. de oratore.
- b Non itaque Nebridium) Ardentissimus Sapientiæ & veritatis indagator fuit Nebridius, eique studio tempus omne à negotiis vacuum dedit. Qui ut S. D. alibi ait, cum esset rerum obscurarum, ad doctrinam pietatis maxime pertinentium, diligentissimus & acerrimus inquisitor, valde oderat de quæstione magna responsionem brevem. Et quisquis hoc poposcisset, agerrime ferebat, eumque si ejus persona pateretur, vultu indignabundus & voce cohibebat: indignum reputans, qui talia quæreret, cum de re tanta, quam multa dici possent deberentve, nesciret. epist. 23.
- c De Antonio Ægyptio Monacho) qui nobili genere natus cum adolescens Ecclesiam ingressus ex Evangelio audivisset: si vis perfectus esse, vade & vende omnia, quæ habes &c. tanquam sibi dicta essent, omnibus relictis Christum nudum secutus est, & vitam solitariam professus. Ejus vitam scripsit S. Athanasius. Matt. 19. 21.
- d Erat monasterium Mediolani) in quo Iovinianus cū collegis impietatis, aliquamdiu delituit, sub nomine Catholico, & habitu pietatis. Sed sacrosanctum illud spectatæ disciplinæ, laudatæque observantiæ habitaculum, brevi instar maris expuit, hæc latentia ibi cadavera, ut ait Baron. A. C. 382.

V S V S.

7. Familiaritas & notitia magnatum, inquietudinem animi parit, & à studio Sapientiæ avocat: ideoque cum Nebridio aut omnino fugienda est, aut certe, quantum fieri potest, declinanda,

2. Qui cum S. Augustino in gravibus sceleribus diu jacuerunt, discant ab illo frequentare Ecclesias, & suspiria in suis orationibus ad Deum mittere, ut eruantur à desideriis malis & servitute seculi.
3. Habent aulici quoque documenta, quibus salutem in aula reperiant. I. exemplo Potitiani sæpe Deo prosternantur in Ecclesia, crebris & diuturnis orationibus. Nec putent à statu suo alienum, frequentare templa. II. Cum eodem Potitiano pia colloquia misceant: nec putent officii sui esse scurrilia, noxia, vana, falsa in medium adducere. III. Meminerint se in aulis & palatiis majus sperare nihil posse, quam ut amici principum sint, eorumque gratia ad opes & honores perveniant. Caveantque ne per multa pericula rerum temporalium, incidant in majus periculum salutis æternæ. IV. Quando in obsequiis principum, multas sæpe horas otiosi adstare, vel obambulare coguntur; salutare sibi negotium, ipsimet procurent lectione boni libelli, ut inde incitentur ad cor suum cælo affigendum.
4. Admirare gratiæ divinæ efficaciam, quæ duos hos magnates tam repente immutavit, & judicii divini profunditatem, secundum quod, placitum & propositum illorum audiens Potitianus, cum suis illos secutus non est. Multi eadem audiunt, & diversa faciunt.
5. Discite Sectarii Monasteria & vitæ Monasticæ professionem jam olim in Ecclesia viguisse, temporibus Antonii, Ambrosii, Augustini. Non est commentum hoc Pontificiorum.

C A P. VII.

Hac Potitiani narratione se confusum, quod duodecim annis, contemptum felicitatis terrena distulisset, & veritate agnita etiamnum cunctaretur.

I. **T**V autem Domine, inter verba ejus retorquebas me ad meipsum, auferebas me à dorso meo, ubi me posueram, dum nollem me attendere: & constituebas me ante faciem meam, ut viderem, quam turpis essem, & quam distortus, sordidus, & maculosus, & ulcerosus. Et videbam, & horrebam, & quo à me fugerem, non erat. Et si conabar à me avertere aspectum, narrabat ille, quod narrabat. Et tu me rursus opponebas mihi, & impingebas me in oculos meos, ut invenirem iniquitatem meam & odissem. Noveram eam, sed dissimulabam, & connivebam, & obliviscebar. Tunc vero, quanto ardentius amabam illos, de quibus audiebam salubres affectus, quod se totos tibi sanandos dederant: tanto execrabilius me comparatum eis oderam. Quoniam multi mei anni mecum effluxerant, forte duodecim anni, ex quo ab undevicesimo anno ætatis meæ, lecto Ciceronis Hortensio, excitatus eram studio sapientiæ: & differebam, contempta foelicitate terrena, ad eam investigandam vacare, cujus non inventio, sed vel sola inquisitio jam præponenda erat, etiam inventis thesauris regnisque gentium, & ad nutum circumfluentibus corporis voluptatibus.

N 3

2. At

2. At ego adolescens miser valde, miser in exordio ipsius adolescentiæ, etiam petieram à te castitatem, & dixeram: Da mihi castitatem, & continentiam, sed noli modo. Timebam enim ne me cito exaudires, & cito sanares à morbo concupiscentiæ: quam malebam expleri quam extingui. Et ieram per vias pravas superstitione sacrilega, non quidem certus in ea, sed quasi præponens eam ceteris, quæ non pie quærebam, sed inimice oppugnabam. Et propterea putaveram me differre de die in diem, contempta spe sæculi te solum sequi: quia non mihi apparebat certum aliquid, quo dirigerem cursum meum. Et venerat dies, quo nudarer mihi, & increparet me conscientia mea.

3. Vbi es lingua? Nempe tu dicebas propter incertum verum, nolle te abjicere sarcinam vanitatis. Ecce jam certum est, & illa te adhuc premit, humerisque liberioribus penias recipiunt, qui neque ita inquirendo attriti sunt, nec decennio & amplius, ista meditati. Ita rodebar intus, & confundebar pudore horribili vehementer, cum Potitianus talia loqueretur. Terminato autem sermone & causa, qua venerat, abiit ille. Et ego ad me: quæ non in me dixi? quibus sententiarum verberibus non flagellavi animam meam, ut sequeretur me conantem post te ire? Et renitebatur, recusabat, & se non excusabat. Consumpta erant & convicta argumenta omnia. Remanserat muta trepidatio, & quasi mortem reformidabat, restringi à fluxu consuetudinis, quo tabescebat in mortem.

V S V S.

1. Elucet, quantam utilitatem habeat lectio & narratio eorum, quæ Sancti gesserunt. Certe S. Augustinus seculi contemptum, & libidinis victoriam, exemplis Victorini, Antonii, & duorum illorum magnatum debet; his Deus facibus in illo amorem rerum cælestium accendit. *Et hunc secundum illius ad seculi contemptum, gradum puto fuisse, audire & admirari exempla Sanctorum.*
2. Recogita, quot tu annis differas vitæ emendationem, non solum duodecim cum S. Augustino, sed triginta, quadraginta! non post lectionem Hortensii, sed Evangelii, post tot monita, tot stimulos, tot exempla & occasiones. Erubescere ac ingemisce.

CAP. VIII.

In hortum una cum Alipio se discessisse indignantem, quod nondum Deo vellet servire, cum ipsum hoc fortiter velle, sit posse & facere.

1. **T**VM in illa grandi rixa interioris domus meæ, quam fortiter excitaveram cum anima mea, in cubiculo nostro, corde meo: tam vultu quam mente turbatus, invado Alipium, & exclamo: Quid patimur? Quid est hoc? quid audisti? Surgunt indocti, & cælum rapiunt, & nos cum doctrinis nostris sine corde, ecce ubi volutamus in carne, & sanguine? An quia præcesserunt, pudet sequi, & non pudet nec saltem sequi? Dixi nescio quæ talia: & abripuit me ab illo æstus meus, cum taceret, attonitus me intuens. Neque enim solita sonabam: plus loquebantur animum meum,

frons, genæ, oculi, color, modus vocis quam verba, quæ promebam.

2. Hortulus quidam erat hospitii nostri, quo nos utebamur, sicut tota domo. Nam hospes ibi non habitabat dominus domus. Illuc me abstulerat tumultus pectoris, ubi nemo impediret ardentem litem, quam mecum aggressus eram, donec exiret, quæ tu sciebas, ego autem non. Sed tantum insaniebam salubriter, & moriebar vitaliter: gnarus quid mali essem, & ignarus quid boni post paululum futurus essem. Abieci ergo in hortum, & Alipius pedem post pedem. Neq; enim secretum meum non erat, ubi ille aderat; aut quando me sic affectum defereret? Sedimus, quantum potuimus, remoti ab ædibus. Ego fremebam spiritu, indignans turbulentissima indignatione, quod non irem in placitum & pactum tecum Deus meus, in quod eundum esse omnia ossa clamabant, & in cœlum tollebant laudibus. Et non illuc ibatur navibus, aut quadrigis, aut pedibus, quantum saltem de domo in eum locum ieram, ubi sedebamus.

3. Nam non solum ire, verum etiam pervenire illuc, nihil erat aliud, quam velle ire; sed velle fortiter & integre; non semisauciam hac atque hac versare, & jactare voluntatem, hac parte assurgentem, cum alia parte cadente luctantem. Denique tam multa faciebam corpore, in ipsis cunctationis æstibus, quæ aliquando volunt homines, & non valent, si aut ipsa membra non habeant, aut ea vel colligata vinculis, vel resoluta languore, vel quoquo modo impedita sint.

sint. Si evulsi capillum, si percussi frontem, si confertis digitis amplexatus sum genu, quia volui, feci. Potui autem velle, & non facere, si mobilitas membrorum non obsequeretur. Tam multa ergo feci, ubi non hoc erat velle, quod posse: & non faciebam, quod & incomparabili affectu amplius mihi placebat: & mox ut vellem, possem, quia mox, ut vellem, utique vellem. Ibi enim facultas ea, quæ voluntas, & ipsum velle, jam facere erat, & tamen non fiebat. Faciliusq; obtemperabat corpus tenuissimæ voluntati animæ, ut ad nutū membra moverentur, quam ipsa sibi anima ad voluptatem suam magnam, in sola voluntate perficiendam.

V S V S.

1. Cum legis vel audis vitam SS. sæpe tibi inculca: Quid audisti? quid legisti? Surgunt indocti, ignobiles, pauperes, contempti, & cælum rapiunt: & nos cum doctrinis, familiis, divitiis, honoribus nostris, sine corde, ecce ubi volutamur?
2. Indignatio animi frementis adversus seipsum, quod non eat in placitum divinum, indicium est bonæ mentis. Quæ incitanda est, tum hoc ipso exemplo celerrimi obsequii, quod præstat corpus animo, ut indignum sit animum non obtemperare sibi; tum alacritate, qua aulici suis principibus, ducibus milites, ad minimum nutum morem gerunt.
3. Fortiter velle & integre, est pervenire ad virtutem & perfectionem. Sed quia pauci ita volunt, ut non simul nolint, hinc pauci serio se convertunt ad studium perfectionis. Tu Deus, qui inchoas velle nostrum, consumma illud, ut fiat integrum, & sufficiat omnibus difficultatibus superandis.

CAP. IX.

Ideo statim fieri, quod imperat voluntas corpori, quia ex toto vult; non autem fieri, quod ipsa imperat, quia non ex toto vult.

1. **V**Nde hoc monstrum? & quare istud? Luceat misericordia tua, & interrogem, si forte mihi respondere possint latebræ poenarum hominum, & tenebrosissimæ contritiones filiorum Adam. Vnde hoc monstrum, & quare istud? Imperat animus corpori, & paretur statim: imperat animus sibi, & resistitur. Imperat animus, ut moveatur manus, & tanta est facilitas, ut vix à servitio discernatur imperium. Et animus animus est, manus autem corpus est. Imperat animus, ut velit animus, nec alter est, nec facit tamen. Vnde hoc monstrum, & quare istud? Imperat, inquam, ut velit, qui non imperaret, nisi vellet: & non fit, quod imperat.

2. Sed non ex toto vult, non ergo ex toto imperat. Nam in tantum imperat, in quantum vult: & in tantum non fit, quod imperat, in quantum non vult. Quoniam voluntas imperat, ut sit voluntas, nec alia, sed ipsa. Non utiq; plena imperat: ideo non est, quod imperat. Nam si plena esset, nec imperaret ut esset, quia jam esset. Non igitur monstrum, partim velle, partim nolle: sed ægritudo animi est, quia non totus assurgit veritate sublevatus, consuetudine prægravatus. Et ideo sunt duæ voluntates, quia una earum tota non est, & hoc adest alteri, quod deest alteri.

V S V S.

V S V S.

Rogandus medicus cælestis, ut sanet ægritudinem voluntatis, partim volentis, partim nolentis. Volumus bonum, imo non volumus, sed vellemus si arduum non esset: & hæc Velleitas, est voluntas inefficax. Non sanatur vero hæc ægritudo nisi per gratiam Dei, meditationem rerum cælestium, & ingentem violentiam. Tunc voluntas sana est, cum efficax est ad bonum.

CAP. X.

Contrarias voluntates non duas naturas in homine arguere, sed unam eandemque animam, diversis voluntatibus æstuantem.

1. **P** Ereant à facie tua Deus, sicuti pereunt vaniloqui & mentis seductores; qui cum duas voluntates in deliberando animadverterint, & duas naturas duarum mentium esse asseverant, unam bonam, alteram malam. Ipsi vere mali sunt, cum ista mala sentiunt; & iidem ipsi boni erunt, si vera senserint, verisque consenserint; ut dicat eis Apostolus tuus: *Fuistis aliquando tenebræ, nunc autem lux in Domino.* Illi enim, volunt esse lux, non in Domino, sed in seipsis, putando animæ naturam hoc esse, quod Deus est. Ita facti sunt densiores tenebræ, quoniam longius à te recesserunt horrenda arrogantia, à te vero lumine, illuminante omnem hominem venientem in hunc mundum. Attendite, quid dicatis, & erubescite; & accedite ad eum, & illuminamini, & vultus vestri non erubescant. Ego cum de-
liberabam, ut iam servirem Domino Deo meo,

Ephes. 5. 8.

Ioa. 1. 9.

Psal. 38.

6.

meo, sicut diu disposueram; ego eram, qui volebam, ego eram, qui nolebam. Ego ego eram, nec plene volebam, nec plene nolebam. Ideo mecum contendebar; & dissipabar à meipso. *b* Et ipsa dissipatio, me invito quidem fiebat: nec tamen ostendebat naturam mentis alienæ, sed poenam meæ.

Rom. 7.
15.

Et ideo, jam non ego operabar illam, sed quod habitabat in me peccatum, de supplicio liberioris peccati: quia eram filius Adam. *c* Nam si tot sunt contrariæ naturæ, quot voluntates sibi resistunt: non jam duæ, sed plures erunt.

2. Si deliberet quisquam, utrum ad conventiculum eorum pergat, an ad theatrum, clamant isti: Ecce duæ naturæ, una bona hac ducit, altera mala illac reducit. Nam unde ista cunctatio sibimet adversantium voluntatum? Ego autem dico ambas malas, & quæ ad illos ducit, & quæ ad theatrum reducit. Sed non credunt nisi bonam esse, qua itur ad eos. Quid si ergo quisquam nostrum deliberet, & secum altercanti-
bus duabus voluntatibus fluctuet, utrum ad theatrum pergat, an ad Ecclesiam nostram; nonne & isti, quid respondeant, fluctuabunt? Aut enim fatebuntur, quod nolunt, bona voluntate pergi in Ecclesiam nostram (sicut in eam pergunt, qui sacramentis ejus imbuti sunt, atque detinentur) aut duas malas naturas, & duas malas mentes in uno homine configere putabunt: & non erit verum, quod solent dicere, unam bonam, alteram malam. Aut convertentur ad verum, & non negabunt, cum quisque deliberat, animam unam diversis voluntatibus astuare. Iam ergo non dicant, cum duas
volun-

voluntates in homine uno adversari sibi sentiunt, duas contrarias mentes de duabus contrariis substantiis, & de duobus contrariis principiis contendere, unam bonam, alteram malam.

3. Nam tu Deus verax improbas eos, & redagis atque convincis eos, sicut in utraque mala voluntate, cum quisque deliberat, utrum hominem veneno interimat, an ferro; utrum fundum alienum, illum, an illum invadat, quando utrumque non potest; utrum emat voluptatem luxuria, an pecuniam fervet avaritia; utrum ad circum pergat, an ad theatrum, si uno die utrumque exhibeatur; addo etiam tertium, an ad furtum de domo aliena, si subest occasio; addo & quartum, an ad committendum adulterium, si & inde simul facultas aperitur; si omnia concurrant in unum articulum temporis, pariterque cupiantur omnia, quæ simul agi nequeunt.

4. Discerpunt enim animum sibi met adversantibus quatuor voluntatibus, vel etiam pluribus, in tanta copia rerum, quæ aperiuntur: nec tamen tantam multitudinem diversarum substantiarum solent dicere. Ita & in bonis voluntatibus. Nam quæro ab eis, utrum bonum sit delectari in lectione Apostoli, & utrum bonum sit delectari Psalmo sobrio, & utrum bonum sit Evangelium differere? Respondebunt ad singula: Bonum. Quid si ergo pariter delectent omnia, simulque uno tempore? nonne diversæ voluntates distendunt cor hominis, cum deliberatur, quid potissimum arripiamus? Et omnes bonæ sunt, & certant secum, donec

eligatur unum, quo feratur tota voluntas una, quæ in plures dividebatur: Ita etiam, cum æternitas delectat superius, & temporalis boni voluptas retentat inferius, eadem anima est, non tota voluntate illud aut hoc volens; & ideo discerpitur gravi molestia, dum illud veritate præponit, hoc familiaritate non ponit.

N O T Æ.

in æref. 46.
ad Quod-
vult d.
Gal. 5.
vers. 17.

- a *Duas naturas duarum mentium esse asseverent*) Ex occasione Manichæorum errorem refellit, qui, ut alibi ait, *Carnalem concupiscentiam, qua caro concupiscit adversus Spiritum, non ex vitata in primo homine natura nobis inesse infirmitatem, sed substantiam volunt esse contrariam sic nobis adhaerentem, ut quando liberamur atque purgamur separetur à nobis, & in sua natura etiam ipsa, immortaliter vivat. Easque duas mentes, vel duas animas, unam bonam, alteram malam in uno homine inter se habere conflictum: quando caro concupiscit adversus Spiritum, & Spiritus adversus carnem.*
- b *Ipsa dissipatio me invito quidem fiebat*) nemo enim amat æstium rebellantis concupiscentiæ. Sed est hæc pœna debita peccato originali, imo & culpis propriis, quibus pravi habitus augentur & carnis indomita libido inflammatur.
- c *Nam si tot sunt contraria natura, quot voluntates &c.*) efficaci argumentatione elidit Manichæorum errorem, ex contrariis affectibus voluntatis non solum duas, sed multo plures in eodem homine naturas concludens, non solum bonas & malas, sed plures bonas, & plures malas.

V S V S.

LUC. 13.
13.

Clamet peccator cum Publicano *Deus propitius esto mihi maximo peccatori*, ego sum qui volo malum, nolo bonum, ego qui ineffaciter volo bonum, & efficaciter eligo malum; delectat quidem beata æternitas superius, ideoque vellem esse bonus; sed temporalis boni voluptas retentat inferius, ideoque volo esse malus, vel certe maneo minus bonus. Etsi enim veritas trahat sursum, sensus tra-

trahit deorsum, nam, ut ait Gerson, amor mundi De monte
 aculis cernitur corporis, & sentitur dulcis esse ad retinen- contempl.
 dum, amarus vero ad perdendum. Amor autem Dei con- cap. 21.
 tra non videtur, & sentitur durus ad acquirendum, &
 dulcis ad dimittendum. Ecce certe durum divortium,
 seu partitio.

CAP. XI.

*Imminente puncto Conversionis, se am-
 pliorem sensisse horrorem, retinentibus
 hinc nugis nugarum, invitantibus inde
 exemplis plurimorum Dei famulorum.*

I. **S**ic agrotabam & excruciar, accu-
 sans memetipsum solito acerbius ni-
 mis, ac volvens ac versans me in vinculo
 meo: donec abrumperetur totum, quo jam
 exiguo tenebar, sed tenebar tamen. Et insta-
 bas tu in occultis meis Domine, severa mi-
 sericordia, flagella ingeminans timoris &
 pudoris, ne rursus cessarem: & non abrum-
 peretur id ipsum exiguum & tenue, quod re-
 manserat, & revalesceret iterum, & me ro-
 bustius alligaret. Dicebam enim apud me
 intus: Ecce modo fiat, modo fiat. Et cum
 verbo jam ibam in placitum. Iam pene fa-
 ciebam, & non faciebam: nec relabebar ta-
 men in pristina, sed de proximo stabam, &
 respirabam. Et iterum conabar, & paulo
 minus ibi eram, & paulo minus jam jam-
 que attingebam & tenebam: & non ibi
 eram, nec attingebam, nec tenebam, hæsiti-
 tans mori morti, & vitæ vivere: plusque in
 me valebat deterius inolitum, quam me-
 lius insolitum. Punctumque ipsum tempo-
 ris, quo aliud futurus eram, quanto pro-
 pius

pius admovebatur, tanto ampliore incutiebatur horrorem: sed non recutiebatur retro, nec avertebat, sed suspendebatur.

2. Retinebant me nugæ nugarum, & vanitates vanitatum, antiquæ amicæ meæ, & succutiebant vestem meam carneam, & submurmurabant: Dimittis ne nos? & à momento isto, non erimus tecum ultra in æternum? & à momento isto, non tibi licebit hoc, & illud ultra in æternum? Et quæ suggerebant in eo, quod dixi hoc & illud, quæ suggerebant Deus meus? avertat ab anima servi tui misericordia tua. Quas sordes suggerebant? quæ dedecora? Et audiebam eas jam longe minus, quam dimidiis; non tanquam libere contradicentes eundo in obviam, sed velut à dorso mussitantes, & discedentem quasi furtim vellicantes, ut respicerem. Retardabant tamen me cunctantem abripere, atque excutere ab eis, & transilire quo vocabar, cum diceret mihi consuetudo violenta: Putasne, sine istis poteris?

3. Sed jam tepidissime hoc dicebat. Appetiebatur enim ab ea parte, qua intenderam faciem, & quo transire trepidabam, casta dignitas continentia, serena, & non dissolute hilaris, honeste blandiens ut venirem, neque dubitarem: & extendens ad me suscipiendum, & amplectendum pias manus, plenas gregibus bonorū exemplorum. Ibi tot pueri, & puellæ; ibi juvenus multa, & omnis ætas, & graves viduæ, & virgines anus; & in omnibus ipsa continentia nequaquā sterilis, sed fecunda mater filiorū gaudiorum, de marito te Domine. Et irridebat me irrisione exhortatoria quasi diceret: Tu non poteris,

teris, quod isti & istæ? An vero isti & istæ in semetipsis possunt, ac non in Domino Deo suo? Dominus Deus eorū me dedit eis. Quid in te stas, & non stas? Projice te in eum; noli metuere, nō se subtrahet, ut cadas. Projice te securus, excipiet, & sanabit te. Et erubescbam nimis, quia illarum nugarū murmur adhuc audiebam, & cunctabundus pendebam. Et rursus illa, quasi diceret: Obsurdesce adversus immunda illa membra tua super terram, ut mortificentur. *Narrant tibi* ^{Psal. 118.} *delectationes, sed non sicut lex Domini Dei tui.* ^{85.} Ista controversia in corde meo, non nisi de me ipso adversus meipsum. At Alipius affixus lateri meo, inusitati motus mei exitum tacitus operiebatur.

V S V S.

punctum temporis, quo alius futurus erat Augustinus, quo propinquius erat, eo graviori æstu cor ejus inhorruit. *Nempe hæc est eradicatio Plantæ, ut ait Gerson l. c. alibi plantanda, ubi adest grandis violentia. Hæc est occiso mortificatioque grani seminati; hoc est dicere de recessu vite primæ ac carnalis, ad perveniendum ad spiritualem. Heu quam aspera via hæc est ad transeundum, & devincendum! Similem horrorem experta est S. Teresa in puncto transitus sui à seculo ad religionem. In veritate recordor ait,* ^{In vita sua c. 4.} *quod secundum meum judicium senserim exeundo domum paternam tantum dolorem, ut vix crediderim me majorem debere sentire in mea morte. Et mihi videtur, quod singula ossa contra se invicem in toto corpore concussa fuerint, &c. Oritur vero hæc lucta inde, quia sub punctum conversionis, ut advertit Gerson & S. Teresa, amor Dei est valde modicus & debilis, mundanus vero fortis & potens, repugnatque fortiter ne nidum suum, seu hospitium, quod habuit ab infantia in homine, perdat. Vnde collige signum esse bonæ vocationis magnam luctam sentire; tales enim communiter constanter perseverant. Quisquis de statu vitæ deliberat, ex hoc capite salutare*

tare consilium capiet, si veluti iudex audiat concupiscentiam una ex parte, ex altera continentiam.

Nugæ Nugarum.

1. Dimittis ne nos?

2. Et à momento isto non erimus tecum, ultra in æternum?

3. Non licebit tibi hoc & illud ultra in æternum?

4. Putasne sine istis poteris?

Continentia.

1. Obmutescere adversus illa membra tua super terram, ut mortificentur.

2. Non erunt tecum, sordes & dedecora.

3. Narrant tibi delectationes, sed non sicut lex Domini Dei tui.

4. Tu non poteris, quod isti & ista? An vero isti & ista in semetipsis possunt, ac non in Domino Deo suo? Projice te in eum.

Diffidentia sui, & fiducia in Deum Tertius gradus S. D. fuit ad perfectam conversionem. Est signum luculentum divinæ vocationis ac veluti sigillū, sentire in se grandem fiduciam, illud perficiendi, quod Deus dedit velle.

C A P. XII.

Divina vocis monitu se incidisse in illud Pauli Rom. 13, vers. 13, & 14, Non in comessationibus &c. & totum ad Deum conversum esse, sequente mox Alipio, & matre gratulante.

1. **V** Bi verò à fundo arcano, alta consideratio contraxit, & congeffit totam miseriam meam in conspectum cordis mei, oborta est procella ingens, ferens ingentem imbrem lachrymarum. Et ut totum effunderem cum vocibus suis, surrexi ab Alipio. Solitudo enim mihi, ad negotium flendi aptior suggerebatur. Et secessi remotius, quam ut posset mihi onerosa esse etiam ejus præ-

præsentia. Sic tunc eram, & ille sensit, nescio quid. Aliquid enim puto dixeram, in quo apparebat sonus vocis meæ jam fletu gravidus, & sic surrexeram. Mansit ergo ille, ubi sedebamus, nimie stupens. Ergo sub quadam fici arbore stravi me, nescio quomodo: & dimisi habenas lachrymis, & proruperunt flumina oculorum meorum acceptabile sacrificium tuum. Et non quidem his verbis, sed in hac sententia multa dixi tibi: *Et tu Domine usquequo? Usquequo Domine irasceris in finem? Ne memor fueris iniquitatum nostrarum antiquarum.* Sentiebam enim me ab eis teneri, & jactabam voces miserabiles. Quamdiu, quamdiu, cras & cras? Quare non modo? quare non hac hora, finis turpitudinis meæ?

Plal. 6. 4.
Psal. 12. 1.
Psal. 78. 3.

2. Dicebam hæc, & flebam amarissima contritione cordis mei. Et ecce audio vocem de vicina domo, cum cantu dicentis, & crebro repetentis, quasi pueri an puellæ, nescio: *Tolle lege, tolle lege.* Statimque mutato vultu, intentissimus cogitare cœpi, utrumnam solerent pueri in aliquo genere ludendi cantare tale aliquid: nec occurrebat omnino audivisse me uspiam. Repressoque impetu lachrymarum surrexi, nihil aliud interpretans, nisi divinitus mihi juberi, ut aperirem codicem, & legerem, quod primum capitulum invenissem. Audieram enim de Antonio, quod ex Evangelica lectione, cui forte supervenerat, admonitus fuerit, tanquã sibi diceretur, quod legebatur: *Vade, vende omnia, quæ habes, & da pauperibus, & habebis thesaurum in cælis: & veni, sequere me; & tali oraculo, confestim ad te esse conversum.*

Mat. 19. 21.

3. Ita-

3. Itaque concitus redii ad eum locum, ubi sedebat Alipius: ibi enim posueram codicem Apostoli, cum inde surrexeram. Arripui, aperui, & legi in silentio capitulum, quo primum coniecti sunt oculi mei: Non in
 Rom. 13. 13. 14. *commensationibus, & ebrietatibus, non in cubilibus, & impudiciis, non in contentione & emulatione: sed induimini Dominum Iesum Christum, & carnis providentiam ne feceritis in concupiscentiis vestris.* Nec ultra volui legere, nec opus erat. Statim quippe cum fine huiusce sententiæ, quasi luce securitatis infusa cordi meo, omnis dubitationis tenebræ diffugerunt. Tum interjecto aut digito, aut nescio quo alio signo, codicem clausi, & tranquillo jam vultu indicavi Alipio.

At ille, quid in se ageretur, quod ego nesciebam, sic indicavit. Petit videre, quid legissem; ostendi; attendit etiam ultra, quam ego legeram: & ignorabam, quid sequeretur. Sequebatur vero: *Infirmum autem in fide recipite.* Quod ille ad se retulit, mihiq; aperuit. Sed tali admonitione firmatus est, placitoque ac proposito bono & congruentissimo suis moribus, quibus à me in melius jam olim, valde longeque distabat, sine ulla turbulenta cunctatione conjunctus est. Inde ad matrem ingredimur; indicamus, gaudet; narramus, quemadmodum gestum sit, exultat & triumphat; & benedicebat tibi, *qui potens es ultra, quam petimus aut intelligimus facere; quia tanto amplius sibi à te, concessum de me, videbat, quam petere solebat miserabilibus flebilibusque gemitibus.* Convertisti enim ita me ad te, ut nec uxorem quærerem, nec aliquam spem seculi huius: stans in ea regula

Rom. 14.
1.

Ephes. 3.
20.

gula fidei, in qua me ante tot annos ei revelaveras. Et *convertisti luctum ejus in gaudium*, Plal. 12. multo uberius, quam voluerat, & multo carius, atque castius, quam de nepotibus carnis meæ requirebat. 29.

V S V S.

1. Sæpe clamet peccator cum Augustino, *Vsquequo Domine irasceris in finem? Ne memor fueris iniquitatum nostrarum antiquarum*, sentit enim his se teneri qui serio converti vult: violentia consuetudinis, cæcitate mentis, infirmitate voluntatis. Hæc justissima pœna est peccatorum, ut etiam volentes, non nisi difficulter, possimus peccata relinquere.

2. *Hac mutatio dextera Excelsi*, manus Domini fecit hoc, non Augustinus. Lux divinæ gratiæ vertit in odium illecebras libidinis, & in contemptum amorem seculi. Sic Paulus voce cælesti, sic Antonius verbis Evangelii, mutati sunt ab eo, qui est mirabilis in Sanctis suis. Sæpe hæc eadem legimus, audimus, cogitamus; sed *Spiritus ubi vult, spirat*, non convertimur cum Augustino, nec assumimur cum Alipio. Saltem pro modulo nostro divinæ cooperemur gratiæ, quæ nunquam deest volentibus.

3. Eripuit Deus Aug. his S. Pauli verbis. I. A desiderio concubitus & omni intemperantia, per illa: *non in comessationibus & ebrietatibus, non in cubibus & impudiciis*. II. A servitute secularium negotiorum, per illa: *non in contentione & amutatione*, quibus mundus scatet. Sic contritus est duplex laqueus, quo se adhuc retentum scribit S. D. supra. Induit vero Deo vocante Dominum nostrum Iesum Christum, per imitationem virtutum ejus, nec ultra fecit providentiam carnis in desideriis. Cornelius Lancellotus censet his S. Pauli verbis, ei insinuata consilia Evangelica. cap. 6. l. i vitæ S. Aug. cap. 37.

LIBER IX.

In villam Verecundi abit cum matre, aliisque amicis. Professionem Rhetoricæ abdicat; libros varios scribit. Biennio fere elapso Mediolanum redit; ibi cum Alipio, & Adeodato filio, baptizatur. Inde cum Matre, & aliis in Africam remeare parat. Matris deinde vitam, & ad ostia Tiberina mortem: suum item luctum gratus Filius, pie & eleganter exequitur.

CAP. I.

Laudat Deum, qui mutavit voluntatem ejus, ut tolleret jugum Christi, & suave ei esset, carere suavitatibus nugarum.

Psal. 115,
16.

Psal. 82, 2.

Psal. 34, 3.

Domine, ego servus tuus, ego servus tuus, & filius ancillæ tuæ. Dirupisti vincula mea, tibi sacrificabo hostiam laudis. Laudet te cor meum, & lingua mea, & omnia ossa mea dicant, Domine, quis similis tibi? Dicant, & responde mihi; & dic animæ meæ, Salus tua ego sum. Quis ego, & qualis ego? Quid non mali ego, aut facta mea, aut si non facta, dicta mea: aut si non dicta, voluntas mea fuit? Tu autem Do-

Dominé bonus, & misericors, & dextera tua respiciens profunditatem mortis meæ, & à fundo cordis mei exhauriens abyssum corruptionis. Et *a* hoc erat totum nolle, quod volebas, & velle, quod nolebas.

2. Sed ubi erat tam annoso tempore, & de quo imo altoque secreto, evocatum est in momento liberum arbitrium meum, quo subderem cervicem *leni* iugo tuo, & humeros levi sarcinæ tuæ, Christe Iesu, adjutor meus, redemptor meus? Quam suave mihi subito factum est, carere suavitatibus nugarum! & quas amittere metus fuerat, jam dimittere gaudium erat. Ejiciebas enim eas à me, vera tu & summa suavitas: ejiciebas, & intrabas pro eis omni voluptate dulcior, sed non carni & sanguini; omni luce clarior, sed *b* omni secreto interior; omni honore sublimior, sed non sublimibus in se. Iam liber erat animus meus à curis mordacibus ambiendi, & acquirendi, & volutandi, atque *c* scalpendi scabiem libidinum: & garriebam tibi claritati meæ, & divitiis meis, & salutis meæ Domino Deo meo.

Matt. 11,
29.

NOTÆ.

- a* Hoc erat totum) nolle quod vult Deus, & velle quod non vult, hæc tota est peccatoris corruptio.
- b* Omni secreto interior) clarissime lucet Dei gratia, sed intus in cordis arcano, non foris in negotiorum tumultu, & rerum sensibilibus turbis.
- c* Scalpendi scabiem) apposita utitur metaphora. Scabiosi sunt, & leprosi, homines impuri: delectantur infelici pruritu, qui non tam voluptatem habet, quam turpissimi morbi testimonium.

V S V S.

1. Qui divina gratia à gravibus peccatis resurgit, cum S. Augustino, mox Deo gratias agat, & illius beneficium agnoscat, expendens divinæ gratiæ esse mirabilem hanc immutationem.
2. Credant S. Augustino jam converso, magnam esse suavitatem poenitentiae, & conversionis, qui putant morte amariorem esse vitam sine illicitis cupiditatibus. En suave factum est S. D. carere illo luto, in quo tam alte hærebat! Utinam hoc caput leget, quisquis divinam vocationem sentit, & sequi statuit; item, qui conscientiam suam seria confessione expiavit.

CAP. II.

Abdicationem professionis Rhetoricæ, valetudini quoque necessariam, se in ferias vindemiales vitandæ offensionis causa, distulisse.

1. **E**T placuit mihi in conspectu tuo non tumultuose abripere, sed leniter subtrahere ministerium linguæ meæ, a nundinis loquacitatis: ne ulterius pueri meditates non legem tuam, non pacem tuam, sed insanias mendaces & bella forensia, mercarentur ex ore meo *b* arma furori suo. Et opportune jam paucissimi dies supererant, ad vindemiales ferias: & statui tolerare illos, ut solemniter abscederem, & redemptus à te, jam non redirem venalis. Consilium ergo nostrum erat coram te; coram hominibus autem, nisi nostris non erat. Et convenerat inter nos, ne passim cuiquam *psal. 83. 7.* funderetur. Quamquam tu nobis *d* à convalle plorationis ascendentibus, & cantantibus

tibus canticum graduum, dederas *sagittas* ^{Psal. 119,}
acutas, & carbones vastatores adversus linguam ^{4.}
 subdolan, velut consulendo contradicen-
 tem, & sicut cibum assolet, amando consu-
 mentem. Sagittaveras tu cor nostrum, ca-
 ritate tua, & gestabamus verba tua transfixa
 visceribus. Et exempla servorum tuorum,
 quos de nigris lucidos, & de mortuis vivos
 feceras, congesta in sinum cogitationis no-
 stræ, urebant & absolvebant gravem torpo-
 rem, ne in ima vergeremus. Et accendebant
 nos valide, ut omnis ex lingua subdola con-
 tradictionis flatus, inflammare nos acrius
 posset, non extinguere.

2. Veruntamen, quia propter nomen tu-
 um, quod sanctificasti per terras, etiam lau-
 datores utique haberet votum & propo-
 situm nostrum, jactantiæ simile videbatur,
 non operiri tam proximum feriarum tem-
 pus: sed de publica professione, atque ante
 oculos omnium sita, ante discedere, ut con-
 versa in factum meum ora cunctorum in-
 tuentium, quam vicinum vindemialium di-
 em prævenire voluerim, multa dicerent,
 quod quasi appetissem magnus videri. Et
 quo mihi erat istud, ut putaretur & disputa-
 retur de animo meo, & blasphemaretur bo-
 num nostrum? Quin etiam, quod ipsa æsta-
 te & literario labori nimio, pulmo meus ce-
 dere cœperat, & difficulter trahere suspiria,
 doloribusq; pectoris testari se faucium, vo-
 cemque clariorem productioremve recusa-
 re: primo perturbaverat me, quia magiste-
 ri illius farcinam, pene jam necessitate de-
 ponere cogebar, aut si curari, & convale-
 scere potuissem, certe intermittere. Sed ubi
 O plena

plena voluntas vacandi & videndi, quoniam tu es Deus, oborta mihi est atque firmata, nosti Deus meus, etiam gaudere coepi, quod hæc quoque suberat non mendax excusatio: quæ offensionem hominum temperaret, qui propter liberos suos, me liberum esse nunquam volebant.

3. Plenus igitur tali gaudio, tolerabam illud intervallum temporis, donec decurreret. Nescio utrum, vel viginti dies erant, sed tamen fortiter tolerabantur, quia recesserat cupiditas, quæ mecum solebat ferre grave negotium: & ego premendus remanseram, nisi patientia succederet. Peccasse me in hoc, quisquam servorum tuorum, fratrum meorum dixerit; quod jam pleno corde militia tua, passus me fuerim, vel una hora sedere in cathedra mendacii. At ego non contendo. Sed tu Domine misericordissime, nonne & hoc peccatum, cum cæteris horrendis & funereis, in aqua sancta ignovisti, & remisisti mihi?

N O T Æ.

a *Nundinis loquacitatis*) Rhetoricæ professionem intelligit, hoc sane convitio dignam, si vano fine suscipiatur.

b *Arma furori suo*) ut eloquentia aliæque artes sunt instrumenta virtutum, si ad divinam gloriam referantur, ita sunt arma furoris, quo infantiunt filii vanitatis, studia sua ad quæstum & vanos honores referentes, tanto deteriores, quanto doctiores, præsertim si hæresis & pertinacia accedat.

a *A convalle plorationis*) seu pœnitentiæ, seu miseriarum hujus mundi, qui est vallis lachrymarum. Alludit vero S. D. ad illud *Beatus vir, cuius est auxilium abs te, ascensiones virtutum in corde suo disposuit: in valle lacrymarum.*

d can.

d. *Cantantibus canticum graduum*) quod complectitur quindecim Psalmos, à 119 usq; ad 133. Sunt autem tot Psalmi, qui dicuntur graduum, quoniam tot fuerunt gradus templi Solomonis teste S. D. in quorum ascensione hos Psalmos cani solitos, censent Lyranus & alii. Theodoretus & Euthymius putant hæc cantica ad literam significare, ascensionem Iudæorum de Babylone in Ierusalem. Illud certum esse affirmat Bellarminus ascensionem siue hanc, siue illam, figuram fuisse ascensionis electorum; qui per gradus virtutum, ac precipue caritatis, ascendunt de valle lachrymarum ad caelestem Ierusalem; & de hac ascensione Spiritum sanctum potissimum locutum; ideoque hi Psalmi merito frequentantur ab Ecclesia. Et verisimile est S. Augustinum post suam conversionem ex desiderio proficiendi in caritate Dei, sæpius illos usurpasse, idque ipsum hic significare.

In Psal.
150.

In argum.
Psal. 119.

e. *Labori nimio pulmo meus cedere cœperat*) assiduis clamoribus fractus, inde pectoris dolor, cujus quoque mentionem alibi facit. Quam excusationem divina providentia ei subministravit, ut cum minori offensione deferere posset functionem.

V S V S.

1. Primus hic post conversionem labor est, hominum iudicia & opprobria spernere; ad quod generose faciendum, verbo & exemplo egregie ducit Augustinus. Estque hæc virtus pars fortitudinis, magnopere necessaria Incipientibus, nisi propositum suum cito deferere velint.
2. Alterum quoque, insignis prudentiæ documentum, præbet S. D. ut nempe vitemus offensiones hominum, quoad fieri potest. Quod vero in fine capitis, quasi subdubitat de peccato, bonæ illud mentis & humilitatis est. Hanc enim ejus moram in professione Rhetoricæ, intentio caritatis, & illud ipsum magisterium in Dei gloriam relatum non solum inculpabilem, verum & laudabilem, fecit. Nec amplius cathedra ejus fuit mendacii, sed veritatis, quia istam, non illud spectabat.

l. 1. contra
Acad. c. 1.
l. de vita
beata.
l. 1. de ordine c. 1.

CAP. III.

Concessit illis villam Verecundus, cuius, sicut & Nebridii paulo post secutam conversionem, ac utriusque mortem memorat.

1. **M**acerabatur anxietudine Verecundus de isto nostro bono, quod propter vincula sua, quibus tenacissime tenebatur, deferi se nostro consortio videbat, nondum Christianus conjuge fideli. Ea ipsa tamen arctiore præ cæteris compede, ab itinere, quod aggressi eramus, retardabatur. Nec Christianum esse alio modo se velle dicebat, quam illo, quo non poterat. Benigne sane obtulit, ut quamdiu ibi essemus, in rure ejus essemus. Retribues illi Domine in resurrectione justorum, quia jam ipsam sortem retribuisti ei. Quamvis enim absentibus nobis, cum Romæ jam essemus, corporali ægritudine correptus, & in ea Christianus fidelis factus, ex vita hac migravit. Ita misertus es non solum ejus, sed etiam nostri: ne cogitantes egregiam erga nos amici humanitatem, nec eum in grege tuo numerantes, dolore intolerabili cruciaremur.

2. Gratias tibi Deus noster, tui sumus: indicant^b hortationes & consolationes tuæ, fidelis promissor; reddes Verecundo pro rure illo ejus Cassiciaco, ubi ab æstu seculi requievimus in te, amœnitatem sempiternæ virentis paradisi tui; quoniam dimisisti ei peccata super terram, & in monte incalescente,
monte

monte tuo, monte uberi. Angebatur ergo tunc ipse, Nebridius autem collatabatur. Quamvis enim & ipse nondum Christianus, in illam foveam perniciosissimi erroris inciderat, ut veritatis *d* filii tui carnem phantasma crederet: tamen inde emergens, sic sibi erat, nondum ullis Ecclesiæ tuæ sacramentis imbutus, sed inquisitor ardentissimus veritatis. Quem, non multo post conversionem nostram, & regenerationem per baptismum tuum, ipsum etiam fidelem catholicum, castitate perfectâ atque continentia, tibi servientem in Aphrica apud suos, cum tota domus ejus per eum Christiana facta esset, carne solvisti.

3. Et *e* nunc ille vivit in sinu Abraham (quicquid illud est, quod illo significatur sinu) ibi Nebridius meus vivit, dulcis amicus meus, tuus autem Domine *f* adoptivus ex liberto filius, ibi vivit. Nam quis alius tali animæ locus? ibi vivit, unde me multa interrogabat homuncionem inexpertum. Iam non ponit aurem ad os meum, sed spirituale os ad fontem tuum: & bibit, quantum potest, sapientiam pro aviditate sua, sine fine felix. Nec sic eum arbitror inebriari ex ea, ut obliviscatur mei, cum tu Domine, *g* quem potat ille, nostri sis memor. Sic ergo eramus, Verecundum consolantes tristem, salva amicitia de tali conversione nostra: & exhortantes ad fidem gradus sui, vitæ scilicet conjugalis. Nebridium autem operientes, quando sequeretur, quod de tam proximo poterat, & erat jam jamque facturus. Cum ecce evoluti sunt dies illi tandem, nam longi & multi videbantur præ

Luc. 16.

amore libertatis otiosæ, ad cantandum de
psal. 26. 8. medullis omnibus. *Tibi dixit cor meum, qua-
sivi vultum tuum, vultum tuum Domine requi-
ram.*

N O T Æ.

a *Macerabatur anxietudine Verecundus*) quia vide-
bat se privari consuetudine carissimorum sibi
hominum, à quorum consortio impediabatur
compede uxoria. Nec aliter Christianus esse vo-
lebat, quam uxore solutus, qua viva solvi non
poterat.

b *Hortationes & consolationes*) quas habent ac sen-
tiunt iusti homines, signum sunt electionis eo-
rum.

In psal.
67.
c *In monte incaurato*) intelligit vel Christum, quem
esse montem incauratum, sive coagulatum (ut vulga-
ta habet eodem sensu) & pinguem, alibi interpre-
tatur; vel Ecclesiam Catholicam, in qua per
Christi merita & baptismum, Verecundo ante
mortem peccata sunt dimissa. Nam hanc quo-
que, per illum montem significari docet Bellarm.

d *Filii tui carnem phantasma*) inciderat nempe
Nebridius in hæresin Manichæorum, negan-
tium Christum assumpsisse veram carnem, de
qua supra.

In 4. d. 45.
V. Suar.
2. 2. in 3.
p. d. 41.
S. 2.
e *Nunc ille vivit in sinu Abraham*) Sinus Abrahæ,
qui Limbus Patrum dicitur, est secundum Theo-
logos receptaculum subterraneum, in quo anime sancte
ante Christi ascensionem detinebantur. S. D. vero et-
iam post Christi ascensionem videtur, ibi eas col-
locasse. Etsi enim crederet illas Deum videre,
adeoque beatas esse, ut ex sequentibus verbis li-
quet, fuit tamen dubius de loco, hinc illa verba:
quidquid illud est, quod significatur illo sinu, quem ali-
quando putavit non esse subterraneum. V. Sua-
rez & Bellarm.

l. c. l. i.
de beatit.
c. 5.

f *Adoptivus ex liberto filius*) libertum vocat Nebridi-
um, quia ex servitute Diaboli per baptismum li-
beratus fuit; adoptivum vero filium, quia per gra-
tiam Dei adoptionem filiorum consecutus erat.

g *Quem potat ille*) nempe per visionem beatificam.

1. Disce gratitudinem erga amicos & benefactores defunctos : eisque retributionem æternam precare, & imprecare.

2. Elidit S. D. stolidum hæreticorum argumentum, quo contendunt SS. non invocandos, quod nec audiant nec videant necessitates & petitiones nostras. Sed non obliviscuntur nostri, *cum tu Domine*, ait magnus Augustinus, *non* V. lib. de *stri sis memor*. Nimis indigne de Deo sentiunt, quasi ille amicis suis jam beatis, notitiam rerum humanarum, & maxime precum nostrarum, largiri aut nolit, aut non possit. cura agenda pro mort. c. 11.

C A P. IV.

Cum suis omnibus in villam abit libros aliquot scribit, Psalmos Davidis legit, ex iis quartum adversus Manichæos explicat, dolore dentium divinitus liberatur.

1. **E**T venit dies, in quo etiam actu solverer à professione rhetorica, unde jam cogitatu solutus eram. Et factum est. Et eruiſti linguam meam, unde jam erueras cor meum : & benedicebam tibi gaudens, *a* profectus in villam cum meis omnibus. Ibi quid egerim in literis, jam quidem servientibus tibi, sed adhuc in superbiæ scholam, tanquam in paſſationem anhelantibus, *b* testantur libri disputati cum præſentibus, & cum ipſo me ſolo coram te : quæ autem cum abſente Nebridio, testantur epistolæ. Et quando mihi ſufficiat tempus commemorandi omnia magna erga nos beneficia tua in illo tempore, præſertim ad alia majora properanti ? Revocat enim me recordatio mea, & dulce mihi fit Domine confiteri tibi, quibus internis me

stimulis perdomueris, & quemadmodum me complanaveris, humiliatis montibus & collibus cogitationum mearum, & tortuosa mea direxeris, & aspera lenieris. Quoque modo ipsum etiam Alipium fratrem cordis mei, subegeris nomini unigeniti tui, Domini & salvatoris nostri Iesu Christi, quod primo & dedignabatur inferi literis nostris. Magis enim eas volebat redolere gymnasi-
orum cedros, quas jam contrivit dominus, quam salubres herbas ecclesiasticas adversas serpentibus.

2. Quas tibi Deus meus voces dedi, cum legerem Psalmos David, cantica fidelia, & sonos pietatis, excludentes turgidum spiritum! rudis in germano amore tuo, catechumenus in villa, cum catechumeno Alipio feriat: matre adhærente nobis muliebri habitu, virili fide, anili securitate, materna caritate, Christiana pietate. Quas tibi voces dabam in Psalmis illis, & quomodo in te inflammabar ex eis, & accendebar eos recitare, si possem toto terrarum orbe, adversus typhum generis humani! Et, tamen toto orbe cantantur, & non est, qui se abscondat à calore tuo. Quam vehementi & acri dolore indignabar Manichæis, & miserabar eos rursus, quod illa sacramenta, illa medicamenta nescirent: & insani essent adversus antidotum, quo sani esse potuissent. Vellem, ut alicubi juxta essent ignorante me, utrum audirent: & me nesciente quod ibi essent, intuerentur faciem meam, & audirent voces meas, quando legi quartum Psalmum, in illo tunc otio, quid de me fecerit ille Psalmus.

3. *Cura*

3. Cum invocarem te, exaudisti me Deus iustitie mee, in tribulatione dilatasti mihi. Misere mei Domine, & exaudi orationem meam. Audirent ignorante me, utrum audirent; ne me propter se illa dicere putarent, quæ inter hæc verba dixerim. Quia & revera nec ea dicerem, nec sic ea dicerem, si me ab eis audiri viderique sentirem: nec si dicerem, sic acciperent, quomodo mecum & mihi, coram te, de familiari affectu animi mei. Inhorui timendo, ibidemque inferbui sperando, & exultando in tua misericordia pater. Et hæc omnia exhibant per oculos meos, & vocem meam, cum conversus ad nos spiritus tuus bonus, ait nobis: *Fili hominum quousque graves corde? ut quid diligitis vanitatem, & queritis mendacium?* Dilexeram enim vanitatem, & quæsieram mendacium. Et tu Domine jam magnificaveras sanctum tuum, suscitans eum à mortuis, & collocans ad dexteram tuam, unde mitteret ex alto promissionem suam paracletum, spiritum veritatis; & miserat eum jam, sed ego nesciebam. Marc. 16. Actor. 2.

4. Miserat eum, quia jam magnificatus erat, resurgens à mortuis, & ascendens in coelum. Ante autem spiritus nondum erat datus, quia Iesus nondum erat clarificatus. Et clamat propheta: *Quousque graves corde? Ut quid diligitis vanitatem, & queritis mendacium?* Et scitote, quoniam Dominus mirificavit sanctum suum. Clamat, quousque? clamat, scitote. Et ego tamdiu nesciens, vanitatem dilexi, & mendacium quæsi. Et ideo audiui, & contremui: quoniam talibus dicitur, qualem me fuisse reminiscebar. In phantasmatis enim, quæ pro veritate tenueram, vanitas erat & mendacium.

Rom, 8.
34.

mendacium. Et insonui multa graviter ac fortiter, in dolore recordationis meæ. Quæ utinam audissent, qui adhuc diligunt vanitatem, & quærunt mendacium! Forte conturbarentur, & evomissent illud, & exaudires eos, cum clamarent ad te; quoniam vera morte carnis mortuus est pro nobis, qui te interpellat pro nobis.

5. Legebam, *Irascimini, & nolite peccare.* Et quomodo movebar Deus meus, qui jam didiceram, irasci mihi de præteritis, ut de cetero non peccarem! Et merito irasci, quia non alia natura gentis tenebrarum de me peccabat, sicut dicunt qui sibi non irascuntur, & thesaurizant sibi iram in die iræ, & revelationis iusti iudicii tui. Nec jam bona mea foris erant, nec oculis carneis in isto sole quærebantur. Volentes enim gaudere forinsecus, facile evanescent, & effunduntur in ea, quæ videntur, temporalia sunt, & imagines eorum, famelica cogitatione lambunt. Et ô si fatigentur inedia, & dicant! *Quis ostendet nobis bona?* Et dicamus, & audiant: *Signatum est in nobis lumen vultus tui Domine.* Non enim lumen nos sumus, *quod illuminat omnem hominem,* Ephes. 5. sed illuminamur à te, ut qui fuimus aliquando tenebræ, *simus lux in te.*

Psal. 4.

6. O si viderent internum lumen æternum, (quod ego, quia gustaveram, fende-
debam; quoniam non eis poteram ostendere) si afferrent ad me cor in oculis suis foris à te, & dicerent! *Quis ostendet nobis bona?* Ibi enim, ibi mihi iratus eram intus in cubili, ubi compunctus eram, ubi sacrificaveram mactans vetustatem meam, & in-

inchoata meditatione renovationis meæ, sperans in te: ibi mihi dulcescere cœperas, & dederas lætitiā in corde meo. Et exclamabam legens hæc foris, & agnoscens intus. Nec volebam multiplicari terrenis bonis, devorans tempora, & devoratus temporalibus: cum haberem in æterna simplicitate aliud frumentum, & vinum, & oleum.

7. Et clamabam in consequenti versu, clamore alto cordis mei: *O in pace! O fin idipsum!* O quid dixit: *Obdormiam & somnum capiam?* Quoniam, quis resistet nobis, cum fiet sermo, qui scriptus est: *Absorpta est mors in victoria?* Et tu es idipsum valde, qui non mutaris, & in te requies, obliviscens laborum omnium, quoniam nullus alius tecum. Sed nec ad alia multa adipiscenda, quæ non sunt, quod tu; sed tu Domine, *singulariter in spe constituisti me.* Legebam, & ardebam, nec inveniebam, quid facerem surdis mortuis, ex quibus fueram pestis & latrator amarus, & cæcus adversus literas, de melle cœli melleas, & de lumine tuo luminosas: & super scripturæ hujus inimicos tabescebam, quando recordabar omnia dierum illorum feriatorum.

1. Sed nec oblitus sum, nec filebo flagelli tui asperitatem, & misericordiæ tuæ mirabilem celeritatem. Dolo dentium tunc excruciabas me, & cum in tantum ingravesceret, ut non valerem loqui, ascendit in cor meum admonere omnes meos, qui aderant, ut deprecarentur te pro me, Deum salutis omnimodæ. Et scripsi hoc in cera, & dedi eis, ut legeretur. Mox, ut ge-

nua supplici affectu fiximus, *h* fugit dolor ille. Sed quis dolor? aut quomodo fugit? Expavi, fateor Domine meus, Deus meus! nihil enim tale ab ineunte ætate expertus fueram. Et insinuati sunt mihi in profundo nutus tui, & gaudens in fide laudavi nomen tuum. Et ea fides, me *i* securum esse non sinebat de præteritis peccatis meis, quæ mihi per baptismum tuum, remissa nondum erant.

N O T Æ.

fuit. lib. de
ordine, de
beata vi-
ta. contra
Acad. inf.
cap. 7.

l. i. retr.
c. 12. 3,
4, 5.

In com-
ment. ad
v. 1.

a *Profectus in villam*) Cassiciacum Verecundi, de quo supra, comitante matre, Alipio aliisque, inter quos fuisse Adeodatum filium, Navigium fratrem, Trigetium & Licentium cives & discipulos, Lactidianum & Rusticum consobrinos illius, item Euodium ipse alibi significat.

b *Testantur libri disputati*) contra Academicos, de vita beata, de ordine, & soliloquia; hos enim libros Cassiciaci scriptos, aut saltem inchoatos, antequam Mediolanum reverteretur, testatur ipse. Ii autem libri, etsi bono animo, *nondum tamen penitus ad formam humilitatis Christianæ subacti*, scripti sunt, ut ipse hic, & in libris retractat. fatetur.

c *Dedignabantur inseri literis nostris*) vanæ & profanæ eruditionis studio. Habet vero Alipius catechumenus imitatores, viros in fide Christiana enutritos, quibus nihil latinum est, nisi profanum: ideoque abstinere vocibus Ecclesiasticis, non aliter, quam Solæcisimis aut Barbaris. Quasi Christi fides, quæ omnium gentium devicit errores, sacrorum suorum vocabula, non possit jure suo profanis miscere linguis; aut deceat superstitionis idololatricisque vocibus, Sacrosancta mysteria inquinare & obscurare.

d *Quando legi quartum Psalmum*) quem teste Bellarm. canit David in persona Ecclesiæ, vel cujuslibet animæ fidelis, quæ exemplo suo monet peccatores, ut convertantur, & fiduciam ponant in Domino, declinent à malo, & faciant bonum. Sic S. D. inflammato corde in Manichæos eum pronuntiavit.

e Ma-

- e *Magnificaveras sanctum tuum*) id est, Christum, qui est Sanctus Sanctorum, vulgata editio habet, mirificavit.
- f *In idipsum*) S. D. per idipsum intelligit Deum, qui solus semper est idem ipse, ut sensus sit: *In idipsum dormiam & requiescam*, id est, in Deo. Ad litteram tamen, *in idipsum*, idem est, quod pariter, simul, conjunctim. V. Bellarm.
- g *Latrator amarus & catus.*) adversus sacras literas veteris Testamenti, quas una cum Manichæis rejiciebat.
- h *Fugit dolor ille*) sane per miraculum, statim enim post preces, & miro modo, qualem nunquam expertus erat, cessavit.
- i *Securum non esse sinebat*) etsi enim certum & Catholicum dogma sit, ut ait Suarez, ad remissionem peccatorum sufficere catechumeno contritionem cum voto baptismi, absque reali susceptione Sacramenti; quia tamen contritio valde difficilis est, minus certa redditur remissio peccatorum ante realem baptismum. t. 3. m. 3 p. d. 27. S. 2.

V S V S.

1. Commendat S. D. verbo & exemplo, psalmos, meritoque appellat *Cantica fidelium*, id est, fidelium propria, vel fidei mysteriis plena. Est enim liber Psalmorum quasi *summa & compendium totius veteris testamenti*, quidquid in eo ad historiam, prophetiam, mores pertinet, complectens. Vnde merito S. Basiliius dixit: *Psalmos etiam ex corde lapideo lachrymas elicere*, & S. Chrysost. eos, qui Psalmos rite canunt, *cum Angelis choreas ducere*, & quasi cum eis de Dei laudibus, & amore contendere. in Psal. 1. in Ps. 137.
2. Principium in vita spirituali certum est. Volentes gaudere forinsecus in creaturis sensibilibus, facile evanescent, & effunduntur in eas, earumque imagines lambunt cogitatione vaga, & divinæ consolationis inani. Hinc orationum distractiones innumeræ.

CAP. V.

Professionem Rhetoricæ Mediolanensibus renuntiat, Ambrosius lectionem Prophetæ Esaiæ illi suadet.

1. **R**enunciavi peractis vindemialibus, ut scholasticis suis Mediolanenses, a venditorem verborum alium providerent: quod & tibi ego servire delegissem, & illi professioni, præ difficultate spirandi ac dolore pectoris, non sufficerem. Et insinuavi per literas Antistiti tuo, viro sancto Ambrosio, pristinos errores meos, & præsens votum meum: ut moneret, quid potissimum mihi de libris tuis legendum esset, quo percipiendæ tantæ gratiæ paratior aptiorque fierem. At ille iussit Esaiam prophetam, credo, quod præ cæteris, Euangelii vocationisque gentium sit prænunciator apertior. Veruntamen ego primam hujus lectionem non intelligens, totumque talem arbitrans, distuli repetendum exercitior in dominico eloquio.

NOTÆ.

- 2 *Venditorem verborum*) professorem Rhetoricæ, appellat venditorem, quia salario & pretio conducendus erat.

CAP.

CAP. VI.

*Mediolanum reversus, una cum filio Adeo-
dato, cujus ingenium mire pradicat, &
Alipio baptizatur, ac ingenti solatio per-
funditur.*

1. **I**Nde, ubi tempus advenit, quo me no-
men dare oporteret, relicto rure a Me-
diolanum remeavimus. Placuit & Alipio re-
nasci in te mecum, jam induto humilitate
sacramentis tuis congrua: & fortissimo do-
mitori corporis, usque ad Italicum solum
glaciale, nudo pede obterendum, insolito
ausu. Adjunximus etiam nobis puerum A-
deodatum, ex me natum carnaliter, de pec-
cato meo. Tu bene feceras eum. Annorum
erat fere quindecim, & ingenio pravenie-
bat multos graves & doctos viros. Munera
tua tibi confiteor, Domine Deus meus, cre-
ator omnium, & multum potens reformare
nostra deformia. Nam ego in illo puero,
præter delictum nihil habebam. Quod enim
enutriebatur à nobis in disciplina tua, tu
inspiraveras nobis, nullus alius. Munera
tua tibi confiteor. Et liber noster, qui in-
scribitur *de Magistro*, ipse ibi mecum loqui-
tur. Tu scis illius esse sensa omnia, quæ in-
seruntur ibi, ex persona collocutoris mei,
cum esset in annis sedecim. Multa ejus alia
mirabilia expertus sum; horrore mihi
erat illud ingenium. Et quis præter te, ta-
lium miraculorum opifex?

2. Cito de terra abstulisti vitam ejus, &
securior eum recordor, non timens quic-
quam

quam pueritiæ, nec adolescentiæ, nec omnino homini illi. Sociavimus eum coævum nobis in gratia tua, educandum in disciplina tua, & baptizati sumus: & fugit à nobis sollicitudo vitæ præteritæ. Nec satiabar illis diebus dulcedine mirabili, considerare altitudinem consilii tui, super salutem generis humani. Quantum flevi in hymnis & canticis tuis, suave sonantis Ecclesiæ tuæ vocibus commotus acriter! Voces illæ influebant auribus meis, & eliquabatur veritas tua in cor meum, & ex ea æstuabat affectus pietatis, & currebant lachrymæ, & bene mihi erat cum eis.

N O T Æ.

V. l. 3. c. 1. a
n. 1.

ib. c. 7.

l. 1. c. 10.

l. 1. retr.
c. 6.

l. 1. retr.
c. 6. & seq.

A. C. 388.

Siricii 4.

Valen. 13.

Theod. 10

l. 1. contra

Iul. c. 9.

Mediolanum remearimus) biennio fere post conversionem peracto. Nam cum eo tempore, 12 fere annis ab undevicesimo ætatis elapsis, triginta & unum natus esset, & in Soliloquiis, quæ Mediolanum reversus absolvit, quatuordecim annos ab eodem tempore & lecto Hortensio numeret: biennium emergit, quo Cassiciaci moratus libros supra memoratos scripsit, & in virtutibus Christianis ac Baptismi veluti tirocinio, se exercuisse dicendus est. Mediolani ante Baptismum scripsit libros de Grammatica, Dialectica, Rhetorica, Magistro. Est autem baptizatus tempore Paschali teste Possidio, seu Possidonio, anno ætatis 34, ut probat Baron. una cum Alipio & Adeodato, ab ipso S. Ambrosio, ut testatur ipse S. Augustinus, cujus Baptismi anniversaria memoria est in Martyrol. Rom. 5 Maji.

V S V S.

Securitas illa de venia peccatorum, quæ post baptismum & pœnitentiam infunditur, manifestum argumentum est divinæ gratiæ, & veræ fidei. Carent illa impenitentes, item Hæretici & Ethnici.

C A P.

CAP. VII.

Ut populus Mediolanensis Psalmos & Hymnos concineret, institutum est Iustinā persequente Ambrosium : à quo peractam non sine miraculis translationem SS. Martyrum Gervasii & Protasii, recenset.

1. **N**ON longe cœperat Mediolanensis Ecclesia, genus hoc consolationis, & exhortationis celebrare, magno studio fratrum concinentium vocibus & cordibus. Nimirum annus erat, aut non multo amplius, cum a Iustina Valentiniani regis pueri mater, hominem tuum Ambrosium persequeretur hæresis suæ causa, qua fuerat seducta ab Arrianis. Excubabat pia plebs in Ecclesia, mori parata cum Episcopo suo, servo tuo. Ibi mater mea, ancilla tua, sollicitudinis & vigiliarum primas partes tenens, orationibus vivebat. Nos adhuc frigidi à calore spiritus tui, excitabamur tamen, civitate attonita atque turbata. Tunc Hymni & Psalmi ut canerentur, secundum morem Orientalium partium, ne populus mœroris tædio contabesceret, institutum est : & ex illo in hodiernum retentum, multis jam ac pene omnibus gregibus tuis, & per cætera orbis imitantibus.

2. Tunc memorato antistiti tuo per visum aperuisti, quo loco laterent martyrum corpora b Gervasii & Protasii, quæ per tot annos incorrupta, in thesauro secreti tui recondideras : unde opportune promeres, ad coercendam rabiem femineam, sed regiam.

Cum

Pl. 113,
15.

Cant. 1, 4.

Cum enim propalata & effossa, digno cum honore transferrentur ad Ambrosianam basilicam: non solum, quos immundi vexabant spiritus, confessis eisdem demonibus sanabantur: verum etiam quidam plures annos cæcus civis, civitatisque notissimus, cum populi tumultuantis lætitiæ causam quæsisset atque audisset, exilivit, eoque se ut duceret, suum ducem rogavit. Quo perductus impetravit admitti, ut sudario tangeret feretrum *pretiosa in conspectu tuo mortis sanctorum tuorum*. Quod ubi fecit, atque admovit oculis, confestim aperti sunt. Inde fama discurrens, inde laudes tuæ ferventer lucentes, inde illius inimicæ animus, etiam ad credendi sanitatem non applicitus, à persequendi tamen furore compressus est. Gratias tibi Deus meus. Vnde, & quo eduxisti recordationem meam, ut hæc etiam confiterer tibi, quæ magna oblitus præterieram? *c* Et tamen tunc, cum ita fragraret *odor unguentorum tuorum*, non currebamus post te; & ideo plus flebam inter cantica hymnorum tuorum, olim suspirans tibi, & tandem respirans, *d* quantum patet aura in domo fœneæ.

N O T Æ.

- a* *Iustina*) de ejus hac in Ambrosium persecutione & causis vide Baron. qui antiquitatem quoque, Psalmos & Hymnos concinendi in Ecclesia, egregie defendit.
- b* *Gervasii & Protasii*) quorum Festum colit Ecclesia 19 Junii. V. Baron. in notis ad Martyrologium Romanum, ubi probabiliter concludit eos passos temporibus M. Aurelii Antonii, & Lucii Veri Imperatorum, post annum nonum Imperii eorum exorto jam bello Marcomannico. Quare per 200 & amplius annos, incorrupta Sanctorum

A.C. 386.

A.C. 384.

rum horum corpora mansisse necesse est, ut merito id prodigii loco memoret S. D. Dicti enim imperatores, coeperunt imperare A. C. 163. Hæc vero translatio refertur à Baronio A. C. 387. apud quem V. plura. Meminit de eadem sæpius alibi Augustinus.

lib. 22. de
Civ. Dei
cap. 8, &
Serm. 39.
de div.
cap. 5.

- c. *Et tamen tunc, &c.*) tempore hujus translationis, Augustinus adhuc Cassiciaci morabatur, ideoque ait se nondum cucurrisse post Deum, baptismum nempe adhuc differendo: quam moram videtur deslere, etsi forte culpabilis non fuerit.
- d. *Quantum patet aura in domo sænea*) corpus suum intelligit, omnis enim caro fœnum, cujus angustiis velut coarctabatur, fervore divini amoris, & Christianæ Psalmodiæ suavitate inflammatus.

Isai. 4, 6.

V S V S.

1. Elucet Psalmorum & Hymnorum utilitas ad pietatis affectus concitandos, de quo iterum inf.
2. Apparet veteris Ecclesiæ devotio erga SS. Martyrum reliquias, divinis etiam miraculis testata, quæ S. D. refert. Quod si fidem iis abrogant Sectarii, non meliores se esse ostendunt Arrianis, qui hæc ipsa Catholicæ fidei, & SS. Martyrum testimonia spernebant, ut liquet ex S. Ambrosio. Si vero credunt, ergo fateantur cultum reliquiarum & invocationem Sanctorum non repugnare veræ fidei, Deus enim non potest confirmare falsum cultum & idololatricum prodigiis, cum sit Deus veritatis, & idololatriæ non solum hostis, verum & vindex. Nec ratio permittit suspicari, quod permiserit tantos Ecclesiæ Doctores Augustinum & Ambrosium, diabolicis præstigiis superstitiosisque commentis, in publicam fidelium perniciem, decipi ac demerari; & Luthero ac Calvino, has scilicet Dæmonis præstigias, post tot secula revelarit.

Serm. 94.

CAP.

CAP. VIII.

Se cum Euodio & aliis pariter in Africam remeasse, Matre ad Ostia Tiberina defuncta, cuius educationem describit, & quomodo à vinolentia liberata sit.

Psal. 67, 7. 1. **Q**ui habitare facis unanimes in domo, confociasti nobis & Euodium juvenem ex nostro municipio. Qui cum agens in rebus militaret, prior nobis ad te conversus est, & baptizatus, & relicta militia sæculari, accinctus tua. Simul eramus, simul habitabamus in placito sancto. Quærebamus, quisnam locus nos utilius haberet servientes tibi. Pariter remeabamus in Africam. Et cum apud ostia Tiberina essemus, mater defuncta est. Multa prætereo, quia multum festino. Accipe confessiones meas & gratiarum actiones Deus meus, de rebus innumerabilibus, etiam in silentio. Sed non præteribo, quicquid mihi anima parturit de illa famula tua, quæ me parturivit & carne, ut in hanc temporalem, & corde, ut in æternam lucem renascerer. Non ejus, sed tua dicam dona in ea. Neque enim seipsam fecerat, aut educaverat seipsam.

2. Tu creasti eam, nec pater, nec mater sciebat, qualis ex eis fieret. Et erudit eam in timore tuo *b* virga Christi tui, regimen unici filii tui, in domo fideli, bono membro Ecclesiæ tuæ. Nec tantam erga suam disciplinam diligentiam matris prædicabat, quantam famulæ cujusdam decrepitæ, quæ patrem ejus infantem portaverat, sicut dor-
fo

so grandiuscularum puellarum parvuli portari solent. Cujus rei gratia, & propter sectam ac mores optimos, in domo Christiana satis à dominis honorabatur. Vnde etiam curam dominicarum filiarum commissam sibi, diligenter gerebat, & erat in eis coercendis, cum opus esset, sancta severitate vehemens, atque in docendis sobria prudentia. Nam eas præter illas horas, quibus ad mensam parentum moderatissime alebantur, etiam si exardescerent siti, nec aquam bibere sinebat, præcavens consuetudinem malam, & addens verbum sanum: *Modo aquam bibitis, quia in potestate vinum non habetis: cum autem ad maritos veneritis, facta domine apothecarum & cellariorum, aqua sordebit, sed mos potandi prævalebit.*

3. Hac ratione præcipiendi & autoritate imperandi, frænabat aviditatem tenerioris ætatis, & ipsam puellarum sitim formabat ad honestum modum, ut jam nec liberet, quod non deceret. Et surrepserat tamen, sicut mihi filio famula tua narrabat, surrepserat ei vinolentia. Nam cum de more, tanquam puella sobria juberetur à parentibus de cuppa vinum depromere, priusquam in lagunculam funderet merum, primoribus labris sorbebat exiguum, quia non poterat amplius, sensu recusante. Non enim ulla temulenta cupidine faciebat hoc, sed quibusdam superfluentibus ætatis excessibus, qui ludicris motibus ebulliunt, & in puerilibus animis majorum pondere premi solent.

4. Itaque ad illud modicum, quotidiana modica addendo (quoniam *qui modica spernit,*

Eccles. 19, ^{1.} nit, paulatim decidit) in eam consuetudinem lapsa erat, ut prope jam plenos mero caliculos inhianter hauriret. Vbi tunc sagax anus, & vehemens illa prohibitio? Nunquid valebat aliquid adversus latentem morbum, nisi tua medicina Domine vigilaret super nos? Absente patre, & matre, & nutritoribus, tu præsens, qui creasti, qui vocas, qui etiam per præpositos homines boni aliquid agis ad animarum salutem, quid tunc egisti Deus meus? unde curasti? unde sanasti? Nonne protulisti durum & acutum ex altera anima convitium, tanquam medicinale ferrū, ex occultis provisionibus tuis, & uno ictu putredinem illam præcidisti?

5. Ancilla enim, cum qua solebat accedere ad cuppam, litigans cum domina minore, ut fit, sola cum sola, objecit hoc crimen amarissima insultatione, vocans meribulam. Quo illa stimulo percussa, respexit foeditatem suam, confestimque damnavit, atque exiit. Sicut amici adulantes pervertunt, sic inimici litigantes plerumque corrigunt. Nec tu quod per eos agis, sed quod ipsi voluerunt, retribuis eis. Illa enim irata, exagitare appetivit minorem dominam, non sanare: & ideo clanculo, aut quia ita eas invenerat locus & tempus litis, aut ne forte & ipsa periclitaretur, quod tam se-ro prodidisset. At tu Domine rector cælitum & terrenorum, ad usus tuos contorquens profunda torrentis, fluxum seculorum ordinans turbulentum, etiam de alterius animæ infania sanasti alteram. Ne quisquam cum hoc advertit, potentia suæ tribuat, si verbo ejus alius corrigatur, quem vult corrigi.

NOTÆ.

^a *Pariter remeabamus in Africam*) Hæsit tamen aliquantisper Romæ, ubi dum tempus navigationi opportunum expectat, scripsit libros de moribus Ecclesiæ Catholicæ, & alterum de moribus Manichæorum, item de Quantitate animæ, item libros de libero arbitrio collocutore illo ipso Euodio, cujus hic meminit, secundum tamen, & tertium in Africa se primum terminasse affirmat. Quæ autem præterea Romæ & in Africa gesserit, omittit, *Deo confessiones, & gratiarum actiones de rebus innumerabilibus in silentio offerens.* Matristamen vitam & præclare gesta, ejusque mortem gratus filius cum laude recenset. Reliqua Augustini gesta in presbyterio & Episcopatu, ex Scriptoribus vitæ Possidio, Cornelio Lancilloto, item Baronio petantur. Nos solas ejus Confessiones elucidamus, & publico usui aptamus. Libro tamen 10, ubi suum in virtute profectum describit, quædam attingemus.

^b *Virga Christi tui*) gratia & providentia divina, qua mirabiliter ab ipsa infantia gubernat electos Deus, & S. Monicam à Christianis parentibus ortam, copiosis bonitatis suæ donis prævenit ac ornavit.

V S V S.

1. Magna est bonæ educationis utilitas, quæ sæpe magis debetur pædagogis & nutricibus seu curatricibus, quam parentibus. Qui melius de liberis suis mereri non possunt, quam si eorum curam ac disciplinam iis hominibus commendent, à quibus virtutem discere cogantur. Meminerint tamen, si tales nacti sunt, eos honorare, & pro meritis remunerari.

2. Adigendi sunt pueri & puellæ ad honestum modum in cibo & potu, ita ut præter horas prandii & coenæ vix sinantur bibere. Certe nisi mature assuefiant ad temperantiam, evadunt potatores, & per gulam ac ebrietatem sibi ad interitum viam sternunt. Nemo ebrietatis amans ullam virtutem solide assequi potest, aut innocentiam tueri.

3. Lu-

3. Luculento exemplo docet Monica, quomodo minimis etiam excessibus ad magna vitia perveniat. Ecce cui paulo ante nec libebat, quod non decebat, illa plenos mero caliculos inhiante haurit.
4. Divinæ providentiæ occultus & mirus, nec infrequens est modus, unius hominis vitio, sanare vitium animæ alterius. Eodem fere modo S. D. Alipium se sanasse insanientem amore spectandi supra narravit.
5. Grande humilitatis incitamentum S. D. iis suggerit, qui proximo juvando occupantur. Ut nemo potentiæ ac virtuti suæ tribuat, si verbo ejus alius corrigatur, quem vult corrigi. Nam quivis reperiet se plurimis superbiam, vanæ gloriæ, impatientiæ, sensualitatis, negligentiae peccatis, conciones, lectiones, admonitiones, aliaque proximi convertendi ministeria corrumpere & inquinare: adeo, ut sane soli Deo omnis honor & gloria debeat, nobis autem confusio faciei.

CAP. IX.

Qua mansuetudine ac patientia, Monica ferocem maritum ac socrum mitigavit, quantum item studuerit conciliare dissidentes, & omnibus obsequi.

1. **E**ducata itaque pudice ac sobrie, potiusque à te subdita parentibus, quam à parentibus tibi: ubi plenis annis nubilis facta est, tradita viro servivit veluti domino; & sategit eum lucrari tibi, loquens te illi moribus suis, quibus eam pulchram faciebas, & reverenter amabilem, atque mirabilem viro. Ita autem toleravit cubilis injurias, ut nullam de hac re cum marito, haberet unquam similitudinem. Expectabat enim misericordiam tuam super eum, ut in te credens

credens castificaretur. Erat vero ille præterea, sicut benevolentia præcipuus, ita ira fervidus. Sed noverat hæc non resistere irato viro, non tantum facto, sed ne verbo quidem. Iam vero refracto & quieto, cum opportunum videret, rationem facti sui reddebat, si forte ille inconsideratius commotus fuerat.

2. Denique cum matronæ multæ, quarum viri mitiores erant, plagarum vestigia etiam dehonestata facie gererent, inter amica colloquia illæ arguebant maritorum vitam, hæc earum linguam: veluti per jocum, graviter admonens, ex quo illas tabulas, quæ matrimoniales vocantur, recitari audissent, tanquam instrumenta, quibus ancillæ factæ essent, deputare debuisse: proinde memores conditionis, superbire adversus dominos non oportere. Cumque mirarentur illæ, scientes quam ferocem conjugem sustineret, nunquam fuisse auditum, aut aliquo indicio claruisse quod Patricius ceciderit uxorem, aut quod à se invicem vel unum diem domestica lite dissenserint: & cum causam familiariter quærerent, docebat illa institutum suum, quod supra memoravi. Quæ observabant, expertæ gratulabantur: quæ non observabant, subjectæ vexabantur.

3. Socrum etiam suam primo susurris malarum ancillarum adversus se irritatam, sic vicit obsequiis, perseverans tolerantia & mansuetudine, ut illa ultro filio suo medias linguas famularum proderet, quibus inter se & nulum pax domestica turbabatur, ex peteretque vindictam. Itaque postea quam

P

ille

ille & matri obtemperans, & curans familiaria disciplinam, & concordia suorum consulens, proditas ad prodentis arbitrium verberibus coërcuit: promisit illa talia de se præmia sperare debere, quæcunque de sua nuru sibi, quo placeret, mali aliquid loqueretur: nullaque jam audente, memorabili inter se benevolentia suavitate vixerunt. Hoc quoque illi bono mancipio tuo, in cuius utero me creasti Deus meus, misericordia mea! munus grande donaveras. Inter dissidentes atque discordes quassibet animas, ubi poterat, tam se præbebat pacificam, ut cum ab utraque multa de invicem audiret amarissima, qualia solet eructare turgens atque indigesta discordia, quando præsentis amicæ de absente inimica, per acida colloquia cruditas exhalatur odiorum, nihil tamen alteri de altera proderet, nisi quod ad eas reconciliandas valeret.

4. Parvum hoc bonum mihi videretur, nisi turbas innumerabiles tristis experirer (nescio qua horrenda pestilentia peccatorum, latissime pervagante) non solum iratorum inimicorum iratis inimicis dicta prodere, sed etiam quæ non dicta sunt, addere: cum contra animo humano parum esse debeat inimicitias hominum nec exagitare, nec augere male loquendo, nisi eas etiam extinguere bene loquendo studuerit, qualis illa erat docente te magistro intimo, in schola pectoris. Denique etiam virum suum, jam in extrema vita temporali ejus, lucrata est tibi, nec in eo jam fidei planxit, quod in nondum fidei toleraverat.

5. Erat etiam serva servorum tuorum.
Quis-

Quisquis eorum noverat eam, multum in ea laudabat, & honorabat, & diligebat te: quia sentiebat præsentiā tuam in corde ejus, sanctæ conversationis fructibus testibus. Fuerat enim unius viri uxor, mutuam vicem parentibus reddiderat, domum suam pie tractaverat, in operibus bonis testimonium habebat. Nutrierat filios, toties eos parturiens, quoties à te deviare cernebat. Postremo nobis Domine omnibus, qui ex munere tuo finis loqui servis tuis, qui ante dormitionem ejus in te jam confociati vivebamus, percepta gratia baptismi tui, ita servivit, quasi ab omnibus genita fuisset.

V S V S.

1. S. Monicam si omnes nuptæ imitentur, nullus rixis & querelis in conjugio erit locus; hæc autem illa exempla edidit. I. Viro servivit veluti Domino, memor Deum illud in tabulis matrimonialibus posuisse: *sub viri potestate* Gen. 3. 16 *eris, &c.* II. Eidem irato nec facto, nec verbo restitit. III. Si extra culpam erat, conjugii jam refracto & quieto, rationem reddidit. IV. Cubilis injurias patienter toleravit. V. Mariti ad Deum & frugem conversionem longanimiter expectavit, & proculdubio frequenter pro eo, ut pro filio Augustino, oravit.
2. Illustre eadem Sancta Matrona Christianæ concordie exemplum præbuit. I. Adversantes sibi vincendo obsequiis. II. Prodendo & comprimendo linguas discordiarum seminatrices. III. Nihil alteri dicendo, quod ad animos conciliandos non valeret. IV. Bene de aliis loquendo. Hoc pacis & concordie studium omnes imitari debemus, si Beati, & ex pacificorum numero ac filiorum Dei, esse volumus.

CAP. X.

Vt cum matre paulo ante ejus mortem de aeterna vita, supra omnem creaturam beata, disseruerit, ipsa post filii conversionem longiorem vitam jam non desiderante.

1. **I**mmimente autem die, quo ex hac vita erat exitura, quem diem tu noveras ignorantibus nobis, provenerat ut credo, procurante te occultis tuis modis, ut ego & ipsa soli staremus incumbentes ad quandam fenestram, unde hortus intra domum, quæ nos habebat, prospectabatur, illuc apud ostia, Tiberina; ubi remoti à turbis, post longi itineris laborem, instaurabamus nos navigationi. Colloquebamur ergo soli valde dulciter, & præterita obliviscentes, in ea quæ ante sunt extenti, quærebatamus inter nos apud præsentem veritatem, quod tu es, qualis futura esset vita æternæ sanctorum, quam nec Phil. 3, 13. oculus vidit, nec auris audivit, nec in cor hominis ascendit. Sed inhiabamus ore cordis in superna fluente fontis tui, fontis vitæ, qui est 1 Cor. 2, 9. apud te, ut inde pro captu nostro aspersi, quoquo modo rem tantam cogitaremus. Ps. 35, 10.

2. Cumque ad eum finem sermo perduceretur, ut carnalium sensuum delectatio quantalibet, in quantalibet luce corporea, præ illius vitæ jucunditate, non comparatione, sed nec commemoratione quidem digna videretur: erigentes nos ardentiori affectu in id ipsum, perambulavimus gradatim cuncta corporalia, & ipsum coelum, unde sol,

sol, & luna, & stellæ lucent super terram. Et adhuc ascendebamus interiorius cogitando, & loquendo te, & mirando opera tua. Et venimus ad mentes nostras, & transcendimus eas, ut attingeremus regionem ubertatis indeficientis, ubi pascis Israël in æternum veritatis pabulo: & ubi vita sapientia est, per quam fiunt omnia ista, & quæ fuerunt, & quæ futura sunt. Et ipsa non fit, sed sic est, ut fuit, & sic erit semper; cum potius fuisse, & futurum esse, non est in ea, sed esse solum, quoniam æterna est. Nam fuisse & futurum esse, non est æternum. Et dum loquimur & inhiamus illi, attingimus eam modice toto ictu cordis, & suspiravimus, & reliquimus ibi religatas primitias spiritus, & remeavimus ad strepitum oris nostri, ubi verbum & incipitur, & finitur. Et quid simile verbo tuo domino nostro, in se permanenti sine vetustate, atque innovanti omnia?

3. Dicebamus ergo: Si cui fileat tumultus carnis, fileant phantasiæ terræ, & aquarum, & aëris; fileant & poli, & ipsa sibi anima fileat, & transeat se non se cogitando; fileant somnia, & imaginariæ revelationes, omnis lingua, & omne signum, & quicquid transeundo fit, si cui fileat omnino. Quoniam si quis audiat, dicunt hæc omnia: Non ipsa nos fecimus, sed fecit nos, qui manet in æternum. His dictis, si jam taceant, quoniam crexerunt aurem in eum, qui fecit ea, & loquatur ipse solus, non per ea, sed per seipsum, ut audiamus verbum ejus, non per linguam carnis, neque per vocem angeli, nec per sonitum nubis, nec per ænigma si-

militudinis, sed ipsum, quem in his amamus, ipsum sine his audiamus: sicut nunc extendimus nos, & rapida cogitatione attingimus eternam sapientiam super omnia manentem, si continuetur hoc, & subtrahantur alia visiones longe imparis generis, & hac una rapiat & absorbeat & recondat in interiora gaudia spectatorem suum: ut talis sit sempiterna vita, quale fuit hoc momentum intelligentiæ, cui suspiravimus. Nonne hoc *Matth. 25*, est, *Intra in gaudium domini tui?* Et istud quando?

1 Cor. 15, 4. An cum omnes resurgemus, sed non omnes immutabimur? Dicebamus talia, & si non isto modo, & his verbis, tamen Domine tu scis, quod illo die cum talia loqueremur, & mundus iste nobis inter verba vilesceret, cum omnibus delectationibus suis. Tunc ait illa: Fili, quantum ad me attinet, nulla rem jam delector in hac vita. Quid hic faciam adhuc, & cur hic sim nescio, jam consumpta spe huius seculi. Vnum erat, propter quod in hac vita aliquantum immorari cupiebam: ut te Christianum catholicum viderem, priusquam morerer. Cumulatus hoc mihi Deus meus præstitit, ut te etiam contempta foelicitate terrena, servum ejus videam. Quid hic facio?

V S V S.

I. Hæc summa est stupendæ ascensionis, qua S. D. cum matre aspiravit ad gaudia vitæ æternæ, *Transcendunt sunt omnes creatura cum omni decore, pulchritudine, suavitate sua, non solum corporea, verum & spirituales. Quod supra illas omnes est, nec per ullam imaginem corpoream intelligi potest, illud est gaudium Domini, in quod intrabunt omnes servi illius boni & fideles.* Quid ergo quærimus solatia in terris,

CUM

cum incomparabiliter majora nobis serventur in cælis, etsi illa non nisi modice uno ictu cordis, & rudi cogitatione possimus attingere?

2. S. Monica postquam vidit filium Catholicum & Dei servum, nihil ultra in hac vita sibi desiderandum putavit: sic Dei servus animarum salutiprocurandæ destinatus, postquam manipulos multos pro viribus in horreum Domini comportavit, nihil habet ultra, quo in hac vita delectetur.

C A P. XI.

Vt S. Monica febribus correpta, solas postulans preces, de sepulchro nihil sollicita, die nono ægritudinis corpore soluta sit.

1. **A**D hæc ei quid responderim, non satis recolo. Cum interea vix intra quinque dies, aut non multo amplius, decubuit febribus. Et cum ægrotaret quodam die, defectum animæ passa est, & paululum subtracta à præsentibus. Nos concurrimus, sed cito reddita est sensui, & aspexit adstantes, me & fratrem meum, & ait nobis, quasi quærenti similis, Vbi eram? Deinde nos intuens mœrore attonitos, ponetis hic, inquit, matrem vestram. Ego filebam, & fletum frænabā. Frater autem meus quiddam locutus est, quo eam non peregre sed in patria sua defungi, tanquam scœlicius optaret. Quo audito, illa vultu anxio reverberans eum oculis, quod talia scaperet, atque inde me intuens, Vide ait, quid dicit! Et mox ambobus: Ponite, inquit, hoc corpus ubicunque, nihil vos ejus cura conturbet. Tantum illud vos rogo, ut ad Domini altare memineritis meis, ubi fueritis.

2. Cumque hanc sententiam, verbis quibus poterat, explicasset, conticuit, & ingravescente morbo exercebatur. Ego vero cogitans dona tua Deus meus invisibilis, quæ immittis in corda fidelium tuorum, & proveniunt inde fruges admirabiles: gaudebam, & gratias agebam tibi, recolens quòd noveram, quanta cura semper æstuasset de sepulchro, quod sibi providerat & præparaverat, juxta corpus viri sui. Quia enim valde concorditer vixerant, id etiam volebat, ut est animus humanus minus capax divinorum, adjungi ad illam felicitatem, & commemorari ab hominibus, concessum sibi esse post transmarinam peregrinationem, ut conjuncta terra, amborum conjugum terra regeretur.

3. Quando autem ista inanitas plenitudine bonitatis tuæ coeperat in ejus corde non esse, nesciebam, & lætabar admirans, quod sic mihi aperuisset: quamquam, & illo sermone nostro ad fenestram, cum dixit: *Iam quid hic facio?* non apparuit desiderare in patria mori. Audivi etiam postea, quod jam cum Ostiis essemus, cum quibusdam amicis meis materna fiducia colloquebatur, quodam die, de contemptu vitæ hujus & bono mortis, ubi ipse non aderam. Illisque stupentibus virtutem feminae, quam tu dederas ei, quærentibusque, utrum non formidaret tam longe à sua civitate, corpus relinquere. Nihil (inquit) longe est Deo, neque timendum est, ne ille non agnoscat in fine sæculi, unde me resuscitet. Ergo die nono ægritudinis suæ, quinquagesimo & sexto anno ætatis suæ, a tricesimo & tertio ætatis meæ,

meæ, anima illa religiosa & pia, corpore soluta est.

NOTÆ.

- a Tricesimo & tertio ætatis meæ) demonstrat Baro- A. C. 388.
nius subesse mendum, & legi debere *trigesimo &* & in notis
quinto. Quod probat ex aliis S. D. locis, recte ad Matyr.
que admonet germanum habendum esse textum illum, edit. emen-
qui alterius textus ejusdem auctoris contestatione fulci- die 5.
tur, suspectum vero eum, qui à duobus, vel pluribus Maji.
contrariis textibus impugnatur.

V S V S.

1. Cura morituri alia nulla esse debet, quam ut à Deo misericordiam, ab hominibus suffragia impetret. Hoc docet Monica, quæ nihil aliud petit, quam ut ad altare Domini memores sint sui, ubicunque fuerint.
2. Expendant Sectarii, quam certo senserint veteres fideles, suffragia vivorum prodesse defunctis, & quam solícite illa sibi procurarint.
3. Vana est illorum cura & parum Christiana, qui valde de sepulchro in patria reperiendo solliciti sunt, cum verissimum sit, ut dixit Monica: *Nihil longe esse Deo, neque timendum, ut in fine seculi non agnoscat, unde quemvis resuscitet.*
4. Solet Deus electorum suorum vitia, etsi parva, ante mortem plenitudine gratiæ suæ plerumque emendare; ita S. Monicæ exemit inordinatam curam Sepulturæ gentilitiæ.

CAP. XII.

Quam acerbum dolorem, etsi invitus in morte ac funere matris senserit.

1. **P** Remebam oculos ejus, & confluebat in præcordia mea moestitudo ingens, & transfluebat in lachrymas: ibidemque oculi mei, violento animi imperio, refo-
bebant

P s

bebant fontem suum usque ad siccitatem, & in tali luctamine valde male mihi erat. Tum vero ubi efflavit extremum spiritum, puer Adeodatus exclamavit in planctum, atque ab omnibus nobis coercitus tacuit. Hoc modo etiam meum quiddam puerile, quod labeatur in fletus, juvenili voce cordis coerceretur, & tacebat. Neque enim decere arbitrabamur, funus illud questibus lachrymosis gemitibusque celebrare: quia his plerunque solet deplorari quædam miseria morientium, aut quasi omnimoda extinctio. At illa nec misere moriebatur, nec omnino moriebatur. Hoc & documentis morum ejus, & fide non ficta, rationibusque certis tenebamus.

2. Quid ergo erat, quod intus mihi graviter dolebat, nisi ex consuetudine simul vivendi dulcissima, & carissima, repente disrupta, vulnus recens? Gratulabar quidem testimonio ejus, quod in ea ipsa ultima ægritudine, obsequiis meis interblandiens, appellabat me pium; & commemorabat grandi dilectionis affectu, nunquam se audisse ex ore meo, jaculatum in se durum, aut contumeliosum sermonem. Sed tamen, quid tale Deus meus, qui fecisti nos, quid comparabile habebat honor à me delatus illi, & servitus ab illa mihi? Quoniam itaque deserebar tam magno ejus solatio, sauciabatur anima mea, & quasi dilaniabatur vita, quæ una facta erat ex mea, & illius.

3. Cohibito ergo à fletu illo puero, Psalterium arripuit Euodius, & cantare coepit Psalmum, cui respondebamus omnis domus: *Misericordiam & judicium cantabo tibi Domine.*

Eccl. 190, 1.

mine. Audito autem quid ageretur, conveni-
runt multi fratres ac religiosa femina. Et
de more illis, quorum officium erat, funus
curantibus, ego in parte, ubi decenter po-
teram, cum eis qui me non deferendum esse
censebant, quod erat tempori congruum
disputabam: eoque fomento veritatis miti-
gabam cruciatum tibi notum, illis ignoran-
tibus, & intente audientibus, & sine sensu
doloris me esse arbitrantibus. At ego in
auribus tuis, ubi eorum nullus audiebat, in-
crepabam mollitiem affectus mei, & con-
stringebam fluxum mœroris. Cedebatque
mihi paululum, rursusque impetu suo fere-
batur, non usque ad eruptionem lachryma-
rum, nec usque ad vultus mutationem. Et
quia mihi vehementer displicebat, tantum
in me posse hæc humana, quæ ordine debi-
to, & sorte conditionis nostræ, accidere ne-
cesse est: alio dolore dolebam dolorem
meum, & duplici tristitia macerabar.

4. Cum ecce corpus elatum est! imus, &
redimus sine lachrymis. Nam neque in eis
precibus, quas tibi sudimus, cum tibi offer-
retur pro ea Sacrificium pretii nostri, juxta
sepulchrum posito cadavere, priusquam de-
poneretur, sicut illic fieri solet, nec in eis
precibus ego flevi. Sed toto die graviter in
occulto mœstus eram, & mente turbata ro-
gabam te, ut poteram, quo sanares dolo-
rem meum: nec faciebas, credo commen-
dans memoriæ meæ, vel hoc uno documen-
to omnis consuetudinis vinculum, etiam
adversus mentem, quæ jam non fallaci ver-
bo pascitur. Visum etiam mihi est, ut irem
lavatum, quod audieram inde balneis no-

men inditum, quia Græci βαλανείον dixerint, quod anxietatem pellat ex anima. Ecce & hoc confiteor misericordiæ tuæ pater orphanorum, quoniam lavi, & talis eram, qualis priusquam lavissem. Neque enim exsūdavit de corde meo mœroris amaritudo.

5. Deinde dormivi & evigilavi, & non parva ex parte mitigatum inveni dolorem meum. Atque ut eram in lecto meo solus, recordatus sum veridicos versus Ambrosii tui: Tu es enim,

*Deus creator omnium,
Polique rector; vestiens
Diem decoro lumine,
Noctem soporis gratia.
Artus solutos ut quies
Reddat laboris usui,
Mentesque fessas allevet,
Luctusque solvat anxios.*

Atque inde paulatim reducebam in pristinum sensum ancillam tuam, conversationemque ejus, piam in te & sanctam, in nos blandam atque morigeram, qua subito destitutus sum. Et libuit flere in conspectu tuo de illa, & pro illa, de me, & pro me. Et dimisi lachrymas, quas continebam, ut effluerent, quantum vellent, substernens eas cordi meo, & requievi in eis: quoniam ibi erant aures tuæ, non cujusquam hominis superbe interpretantis ploratum meum.

6. Et nunc Domine, confiteor tibi in literis, legat, qui volet, & interpretetur, ut volet. Et si peccatum invenerit flevisse me matrem exigua parte horæ, matrem oculis meis interim mortuam, quæ me multos annos

nos fleverat, ut oculis tuis viverem : non irideat, sed potius, si est grandi caritate, pro peccatis meis fleat ipse ad te, patrem omnium fratrum Christi tui.

V S V S.

1. Non deflenda est mors iustorum, pretiosa in conspectu Domini, quia nec misere moriuntur, Beati enim sunt, qui in Domino moriuntur, nec omnino moriuntur, sed meliore sui patre superstites, vitam deteriolem cum meliore commutant.
2. Audi hæretice oblatum sacrificium pretii nostri, nimirum Missæ, pro anima S. Monicæ, & Catholicos fuisse S. Augustinum, & Matrem ejus, item Alipium intellige.
3. Quanta sit consuetudinis violentia, expertus est S. D. in hoc ipso mœrore, qui reluctanter licet animum ejus fregit; quamvis nec tam immoderatus, nec tam diuturnus fuerit hic dolor, quam ille, quo de morte amici se doluisse, seu potius insaniisse supra confessus est. lib. 4.
4. Indulgendum est aliquid naturæ in tam gravi luctu, quamvis moderanda sit fræno voluntatis divinæ, & conditionis humanæ. Morimur quia Deus vult, & natura jubet. S. Bernardus ingentem quoque dolorem ex morte fratris percepit. Serm. 26 in Cant.

C A P. XIII.

Consideratione periculorum omnis animæ, quæ in Adam moritur, orat pro matre, idemque ab aliis fieri rogat.

1. **E** Go autem jam sanato corde ab illo vulnere, in quo poterat redargui carnalis affectus, fundo tibi Deus noster pro illa famula tua longe aliud lachrymarum genus, quod manat de concusso spiritu, consideratione periculorum omnis animæ, quæ in Adam moritur. Quamquam illa in 1 Cor. 15. P 7 Chri- 27.

Christo vivificata, etiam nondū à carne resoluta, sic vixerat, ut lauderetur nomen tuum infide moribusque ejus. Non tamen audeo dicere, ex quo eam per baptismum regenerasti, nullum verbum exisse ab ore ejus contra præceptum tuum. Et dictum est à veritate, filio tuo, *Siquis dixerit fratri suo fatue, reus erit gehenna ignis.* Et vix etiam laudabili vitæ hominum, si remota misericordia discutias eam. Quia vero non exquiris delicta vehementer, fiducialiter speramus aliquem apud te locum invenire indulgentiæ. Quisquis autem tibi enumerat vera merita sua, quid tibi enumerat, nisi munera tua? O si cognoscant se omnes homines, & qui gloriantur, in Domino glorientur!

2. Ego itaque laus mea & vita mea, Deus cordis mei! sepositis paulisper bonis ejus actibus, pro quibus tibi gaudens gratias ago, nunc pro peccatis matris meæ deprecor te: exaudi me per medicinam vulnerum nostrorum, quæ pependit in ligno, & sedens ad dexteram tuam, te interpellat pro nobis. Scio misericorditer operatam, & ex corde dimisisse debita debitoribus suis, dimitte illi & tu debita sua. Si qua etiam contraxit per tot annos, post aquam salutis, dimitte. Domine, dimitte obsecro: ne intres cum ea in judicium. Superexaltet misericordia judicium, quoniam eloquia tua vera sunt, & promissisti misericordiam misericordibus. Quod ut essent, tu dedisti eis, qui misereberis, cui misertus eris, & misericordiam præstabis, cui misericors fueris. Et credo jam feceris, quod te rogo, sed voluntaria oris mei approba Domine.

3. Namque illa imminente die resolutionis

tionis suæ, non cogitavit suum corpus sum-
tuose tegi, aut condiri aromatibus, aut
monumentum electum concupivit, aut cu-
ravit sepulchrum patrium. Non ista manda-
vit nobis, sed tantummodo memoriam sui,
ad altare tuum fieri desideravit, cui, nullius
diei prætermisione, servierat, unde sciret
dispensari victimam sanctam, qua *deletum est* Col. 2. 14.
chirographum, quod erat contrarium nobis, qua tri-
umphatus est hostis, computans delicta no-
stra, & quærens quid objiciat, & nihil in-
veniens in illo, in quo vincimus. Quis ei
refundet innocentem sanguinem? Quis ei
restituet pretium, quo nos emit, ut nos of-
ferat ei, ad cujus pretii nostri sacramentum,
ligavit ancilla tua, animam suam vinculo
fidei?

4. Nemo à protectione tua dirumpat
eam. Non se interponat, nec vi, nec infi-
diis, leo & draco. Neque enim responde-
bit illa nihil se debere, ne convincatur &
obtineatur ab accusatore callido. Sed re-
spondebit dimissa debita sua ab eo, cui ne-
mo reddet, quod pro nobis non debens, red-
didit. Sit ergo in pace cum viro, ante quem
nulli, & post quem nulli, nupta est. Cui ser-
vivit, fructum tibi afferens cum toleran-
tia, ut eum quoque lucraretur tibi. Et in-
spira Domine Deus meus, inspira servis tuis,
fratribus meis, filiis tuis, dominis meis,
quibus & voce, & corde, & literis servio:
ut quotquot hæc legerint, meminerint ad
altare tuum Monicae famulae tuæ, cum Pa-
tricio quondam ejus conjuge, per quo-
rum carnem introduxisti me in hanc vi-
tam, quemadmodum nescio. Meminerint
cum

cum affectu pio parentum meorum in hac luce transitoria, & fratrum meorum sub te patre, in matre catholica, & civium meorum in æterna Ierusalem, cui suspirat peregrinatio populi tui, ab exitu usque ad reditum: ut quod à me illa poposcit extremum, uberior ei præstetur in multorum orationibus, tam per confessiones, quam per orationes meas.

V S V S.

1. Docet S.D. quemvis sibi & aliis timere debere in morte; nemo enim securus est misericordiæ & veniæ. Væ etiam iis, qui iusti habentur, nisi misericordiæ patrociniū suscipiat.
2. Humilitatis hoc fundamentum est, *merita hominum nil esse, nisi Dei munera*, in quo solo gloriantur.
3. Oratio pro defunctis in veteri Ecclesia, fuit in pretio & usu. Qui eam oderunt, non sunt veteris Ecclesiæ hæredes, sed rebelles ac hostes.

LIBER

LIBER X.

Ostendit, quibus ad Dei cognitionem gradibus conscenderit; eum inveniri in memoria, cuius mirabilem vim luculenter describit; in Deo solo esse veram beatitudinem, quam omnes appetunt, etsi non omnes legitimis eam quærant mediis. Tum statum præsentem animi sui aperit, & languores triplicis concupiscentiæ.

CAP. I.

In sola spe gratiæ divinæ gaudendum.

Cognoscam te Domine cognitor meus, cognoscam te, sicut à te cognitus sum. Virtus animæ meæ intra in eam, & coapta tibi, ut habeas & possideas sine macula & ruga. Hæc est mea spes, ideo loquor & in ea spe gaudeo, quando sane gaudeo. Cætera vero vitæ hujus tanto minus flenda, quanto magis fletur, & tanto magis flenda, quanto minus fletur in eis. *Ecce enim veritatem dilexisti!* quoniam qui Psal. 50. 3. facit eam, venit ad lucem. Volo eam facere in corde meo, coram te in confessione, in stylo autem meo coram multis testibus.

V S V S.

Sola spes bonæ conscientiæ sperantis se esse sine macula peccati mortalis, verum gaudium parit. Res vero aliæ, cum ad salutem nihil sine gratia Dei conferant, nec gaudium afferre possunt solidum, cum habentur, nec dolorem debent, cum amittuntur.

C A P. II.

Deo nihil esse occultum, ei se confiteri, ut erubescat de se, & abjiciat se, illum vero eligat.

1. **E**T tibi quidem Domine, cujus oculis nuda est abyssus humanæ conscientiæ, quid occultum esset in me, etiamsi nollem confiteri tibi? a Te enim mihi absconderem, non me tibi. Nunc autem, quod gemitus meus testis est, displicere me mihi, tu refulges, & places, & amaris, & desideraris, ut erubescam de me, & abjiciam me, atque eligam te, & nec tibi, nec mihi placeam, nisi de te.

2. Tibi ergo Domine manifestus sum. quicumque sim, & quo fructu tibi confitear, dixi. Neque enim id ago verbis carnis & vocibus, sed verbis animæ & clamore cogitationis, quem novit auris tua. Cum enim malus sum, nihil est aliud confiteri tibi, quam displicere mihi. Cum vero pius, nihil est aliud confiteri tibi, quam hoc non tribuere mihi: quoniam tu Domine benedicis justum sed prius eum justificas impium. Confessio itaque mea Deus meus in conspectu tuo tibi tacite fit, & non tacite;
tacet

tacet enim strepitu, clamat affectu. Neque enim dico recti aliquid hominibus, quod non à me tu prius audieris, aut etiam tu aliquid tale audis à me, quod non prius mihi tu dixeris.

NOTÆ.

- a *Te enim mihi absconderem, non me tibi*) qui peccata sua Deo occultare conatur, intellectum suum obscurat, ne Deum cognoscere, & gratia ejus illustrari possit, quare sibi Deum, non se Deo abscondit.

V S V S.

Solidæ humilitatis principium hoc est; *in malis sibi displicere tanquam suis, in bonis Deo gratias agere, tanquam alienis* quia ab ipso est omne bonum nostrum. Valdeque cavendum est, ne qui in virtute proficit, sibi de profectu vane placeat.

CAP. III.

Confessum se coram hominibus, quis fuerit, & præterita mala sua, ut infirmi excitentur ad spem misericordiæ.

1. a **Q**uid mihi ergo est cum hominibus, ut audiant confessiones meas, quasi ipsi sanaturi sint omnes languores meos? Curiosum genus ad cognoscendam vitam alienam, desidiosum ad corrigendam suam. Quid à me quærunt audire, qui sim, qui nolunt à te audire, qui sint? Et unde sciunt, cum à meipso de meipso audiunt, an verum dicam, quandoquidem nemo scit hominum, quid agatur in homine, nisi spiritus hominis, qui in ipso est? Si autem à te audiant de seipsis, non poterunt dicere: mentitur domini-

1 Cor. 2,
11.

minus. Quid est enim à te audire de se, nisi cognoscere se? Quis porro cognoscit, & dicit: falsum est, nisi ipse mentiatur? Sed quia
 1 Cor. 13. *caritas omnia credit*, inter eos utique, quos
 7. connexos sibimet unum facit, ego quoque Domine etiam sic tibi confiteor: ut audiant homines, quibus demonstrare non possum, an vera confitear: sed credunt mihi, quorum mihi aures caritas aperit.

2. Veruntamen tu medice meus intime, quo fructu ista faciam, eliqua mihi. Nam confessiones præteritorum malorum meorum, quæ remisisti & texisti, ut beares me in te, mutans animam meam fide & sacramento tuo: cum leguntur & audiuntur, excitant cor, ne dormiat in desperatione, & dicat, non possum: sed evigilet in amore misericordiæ tuæ, & dulcedine gratiæ tuæ, quæ potens est omnis infirmus, qui sibi per ipsam fit conscius infirmitatis suæ. Et delectat bonos audire præterita mala eorum, qui jam carent eis: nec ideo delectat, quia mala sunt, sed quia fuerunt, & non sunt.

3. Quo itaque fructu Domine Deus meus, cui quotidie confitetur conscientia mea, spe misericordiæ tuæ securior, quam innocentia sua, quo fructu quæso, etiam hominibus coram te confiteor per has literas, adhuc quis ego sim, non quis fuerim? Nam illum fructum vidi, & commemoravi. Sed quis adhuc sim, ecce in ipso tempore confessionum mearum, & multi hoc nosse cupiunt, qui me noverunt, & non me noverunt: qui ex me, vel de me aliquid audierunt, sed auris eorum, non ad cor meum, ubi ego sum, quicumque sum. Volunt ergo audi-

audire confitentem me, quid ipse intus sim, quo nec oculum, nec aurem, nec mentem possunt intendere, credituri tamen volunt, nunquid cognituri? Dicit enim eis caritas, qua boni sunt, non mentiri me de me confitentem, & ipsa in eis credit mihi.

NOTÆ.

2. *Quid mihi ergo est cum hominibus &c.*) hæc verba citat Brentius in Confessione Wirtebergenfi, contra Confessionem Sacramentalem Catholicorum, quasi senserit S. D. per eam non posse sanari languores peccatorum. Sed hoc est simplicibus imponere, non enim loquitur S. D. in his libris, ut omnes norunt, de Confessione peccatorum post baptismum commissorum, quæ necessaria est ad salutem, secundum veram & Catholicam ipsius Augustini sententiam, sed de Confessione voluntaria peccatorum, quæ ante Baptismum commissa, & per illum dimissa sunt. Hanc S. D. confessionem publice fecit in his libris, ut infirmi suo exemplo excitarentur ad spem misericordiæ. Quod si quasdam culpas post baptismum à se patrari solitas recenset, eæ levissimæ sunt & veniales: quibus expiandis etsi Sacramentum Confessionis conducatur, non est tamen necessarium.

V S V S.

1. Est caritatis Christianæ, non facile suspicari subesse falsum dictis aliorum, quos semper præstat æstimare bonos esse, adeoque & veraces, quam malos & mendaces. Plus enim placet Deo pia credulitas, quam profit temeraria de aliis suspicio.
2. Qui gravibus peccatis obnoxii sunt, aut magnam in superandis vitiis difficultatem sentiunt, legant Confessiones Augustini, & cognitis gravissimis ejus peccatis, in quibus ab ipsa pueritia usque ad trigesimum annum pertinaciter hæsit, concipiant & ipsi spem veniæ. Nec dicant non possum, potuit Augustinus cum divina gratia, poteris & tu, modo intelligas, te non posse per te.

CAP.

CAP. IV.

Confiteri se quoque quis jam sit, ut servi Dei fratres sui, respirent in bonis suis, suspirent in malis suis, Deumque pro se laudent ac orent.

1. **S**ed quo fructu id volunt? An congratulari mihi cupiunt, cum audierint, quantum ad te accedam munere tuo, & orare pro me, cum audierint, quantum retarder pondere meo? Indicabo me talibus. Non enim parvus est fructus Deus meus, ut à multis tibi gratiæ agantur de nobis, & à multis rogeris pro nobis. Amet in me fraternus animus, quod amandum doces, & doleat in me, quod dolendum doces. Animus ille hoc faciat fraternus, non extraneus, non filiorum alienorum, *quorum os locutum est vanitatem, & dextera eorum dextera iniquitatis:* sed fraternus ille, qui cum approbat me, gaudet de me. Cum autem improbat me, contristatur pro me, quia sive approbet me, sive improbet, diligit me. Indicabo me talibus: respirent in bonis meis, suspirent in malis meis. Bona mea, instituta tua sunt, & dona tua: a mala mea, delicta mea sunt, & judicia tua. Respirent in illis, suspirent in his. Et hymnus & fletus ascendant in conspectum tuum, de fraternis cordibus b thuribulis tuis.

2. Tu autem Domine delectatus odore sancti templi tui, *miserere mei secundum magnam misericordiam tuam*, propter nomen tuum, & nequaquam deferens cœpta tua, consumma im-

Psal. 143,
6, 9.

Psal. 50, 2.

imperfecta mea. Hic est fructus confessionum mearum, non qualis fuerim, sed qualis sim, ut hoc confitear, non tantum coram te secreta exultatione cum tremore, & secreto moerore cum spe: sed etiam in auribus credentium filiorum hominum & sociorum gaudii mei, & consortium mortalitatis meae, civium meorum, & mecum peregrinorum, praecedentium, & consequentium, & comitum vitae meae.

3. Hi sunt servi tui fratres mei, quos filios tuos esse voluisti, dominos meos & quibus iussisti, ut serviam, si volo tecum de te vivere. Et hoc mihi Verbum tuum parum erat, si loquendo praeciperet, nisi & faciendo praeretur. Et ego id ago factis & dictis, id ago sub alis tuis, nimis cum ingenti periculo: nisi quia sub alis tuis tibi subdita est anima mea, & infirmitas mea tibi nota est. Parvulus sum, sed vivit semper pater meus, & idoneus est mihi tutor meus. Idem ipse est enim, qui genuit me, & tuetur me, & tu ipse es omnia bona mea, tu omnipotens, qui mecum es, & priusquam tecum sim. Indicabo ergo talibus, qualibus jubes, ut serviam, non quis fuerim, sed quis jam sim, & quis adhuc sim. Sed neque meipsum dijudico. Sic itaque audiat.

NOTÆ.

- ^a *Mala mea delicta mea sunt, & iudicia tua*) quia Deus iusto iudicio etiam amicos suos & filios permittit cadere *sepius*, hæc enim infirmitas pars poenæ est filiorum Adam, & simul humilitatis admonitio ac exercitatio. Prov. 24.
16.
- ^b *Thuribulis tuis*) pulchre corda iustorum appellat Dei thuribula; in his enim adolentur Deo pii affectus bonæ voluntatis.

c *Qui*

Luc. 22. c. *Quibus iussisti, ut serviam*) Memor fuit S. D. in
26. Episcopatu illius præcepti, qui major est in vobis,
fiat sicut minor, & qui præcessor est, sicut ministrator,
ideoque non imperabat, sed ministrabat Clericis
& Civibus suis Hipponensibus, quibus præerat.

V S V S.

1. Confiteri aliis bona sua aut mala, ad Dei glo-
riam, & proximi utilitatem, laudabile est, & à
S. D. præmonstratum; qui fructum sperat, idem
facere poterit, prout res feret.
- 1 Pet. 3. 2. Discant Episcopi exemplo S. D. non dominari
2. in cleris, sed ministrare, & periculum officii sui
sæpe expendant.

C A P. V.

*Deum nosse omnia, quæ sunt in homine,
eum violari non posse, id se scire: de se au-
tem nescire, quibus tentationibus valent
resistere.*

1. **T**V enim Domine dijudicas me, quia
1 Cor. 2. et si nemo scit hominum; quæ sunt hominis,
21. nisi spiritus hominis, qui in ipso est, a tamen est
aliquid hominis, quod nec ipse scit spiritus
hominis, qui in ipso est. Tu autem scis ejus
omnia, qui fecisti eum. Ego vero quamvis
præ tuo conspectu me despiciam, & æsti-
mem me terram & cinerem, tamen aliquid
1 Cor. 13. de te scio, quod de me nescio. Et certe nunc
22. videmus per speculum in anigmate, nondum facie
ad faciem. Et ideo quamdiu peregrinor abs
te, b mihi sum præsentior quam tibi: & ta-
men te novi nullo modo posse violari. Ego
vero quibus tentationibus resistere valeam,
quibusve non valeam, nescio.

2. Et

2. Et spes est, quia *fidelis es, qui nos non sinis* 1 Cor. 10, tentari supra, quam possumus ferre, sed facis cum tentatione etiam exitum, ut possumus sustinere. Confitear ergo, quid de me sciam: confitear, & quid de me nesciam. Quoniam, & quod de me scio, te mihi lucente scio, & quod de me nescio, tamdiu nescio, donec fiant tenebræ meæ, sicut meridies in vultu tuo.

NOTÆ.

- a *Tamen est aliquid hominis*) Hoc est, quod nescit homo, an odio vel amore dignus sit, sive utrum sit in statu damnationis vel gratiæ. Imo nec cogitationes & affectus suos novit, inde scrupuli, & perplexitas in rebus plurimis, an hoc sit factum vel cogitatum, quo animo, quo fine, qua deliberatione. Quæ omnia Deus in numero habet, non minus quam capillos capitis.
- b *Mihi sum presentior quam tibi*) quoad cognitionem & attentionem; nobis enim utcumque per experimentalem notitiam noti sumus, & ipso amore nostri urgemur in frequentem nostri cogitationem. Deus autem puritate sua, phantasmata corporea quibus utimur in hac vita terrenosque affectus longe transcendit, ideoque obscure solum, & raro de illo cogitamus.

V S V S.

Tristis illa est ignorantia & merito affligit, quod nesciamus, an perseverantiæ dono Deus nos bearit, adversus omnia tentationum genera. Sed pugnemus alacriter, fidelis est Deus.

Q

CAR.

CAP. VI.

Certa conscientia Deum à se amari, dulcem supra omne id, quod est sensibile, de eo sibi creaturas corporeas usque ad meliorem iis animam, respondisse singulas: Non sum Deus, idemque respondere omnibus recte judicantibus.

1. ^a **N**on dubia, sed certa conscientia, Domine amo te. Percussisti cor meum verbo tuo, & amavi te. ^b Sed & cælum, & terra, & omnia, quæ in eis sunt, undique mihi dicunt, ut te amem! nec cessant dicere omnibus, ut sint inexcusabiles. Altius autem tu misereberis, cui misertus eris, & misericordiam præstabis, cui misericors fueris. Alioquin cælum & terra, ^c surdis loquuntur laudes tuas. Quid autem amo, cum te amo? Non speciem corporis, nec decus temporis, non candorem lucis ecce istis amicum oculis! non dulces melodias cantilenarum omnimodarum; non florum & unguentorum & aromatum suaveolentiam, non manna & mella; non membra acceptabilia carnis amplexibus.

2. Non hæc amo, cum amo Deum meum, & tamen amo quandam lucem, & quandam vocem, & quandam odorem, & quandam cibum, & quandam amplexum, cum amo Deum meum, lucem, vocem, odorem, cibum, amplexum interioris hominis mei: ubi fulget animæ meæ, quod non capit locus; & ubi sonat, quod non rapit tempus; & ubi olet, quod non spargit flatus, & ubi
fa-

capit, quod non minuit edacitas; & ubi hæret, quod non divellit satietas. Hoc est quod amo, cum Deum meum amo. Et quid est hoc? Interrogavi terram, & dixit: Non sum, & quæcunque in eadem sunt, idem confessa sunt. Interrogavi mare, & abyssos, & reptilia animarum vivarum, & responderunt: Non sumus Deus tuus, quare super nos. Interrogavi auras flabiles, & inquit universus aër cum incolis suis: *d* fallitur Anaximenes, non sum Deus. Interrogavi coelum, solem, lunam & stellas, neque nos sumus Deus, quem quæris, inquirunt.

3. Et dixi omnibus his, quæ circumstant fores carnis meæ: Dixistis mihi de Deo meo, quod vos non estis, dicite mihi de illo aliquid. Ex exclamaverunt voce magna; Ipse fecit nos. *e* interrogatio mea, intentio mea, & *f* responsio eorum, species eorum. Et direxi me ad me, & dixi mihi: Tu quis es? Et respondi, Homo. Et ecce corpus & anima in me mihi præsto sunt, unum exterius & alterum interius! Quid horum est, unde quærere debui Deum meum, quem jam quæsiveram per corpus, à terra usque ad coelum, quousque potui mittere nuncios radios oculorum meorum? Sed *g* melius, quod interius est. Ei quippe renuntiabant omnes nuntii corporales, præfidenti & judicanti de singulis responsionibus cœli, & terræ, & omnium, quæ in eis sunt, dicentium: Non sumus Deus, sed ipse fecit nos. Homo interior cognovit hæc, per exterioris ministerium. Ego interior cognovi hæc, ego animus per sensus corporis mei.

4. Interrogavi mundi molem de Deo meo,

Q₂

meo,

Rom. 1.
20.

meo, & respondit mihi: Non ego sum, sed ipse me fecit. Nonne omnibus, quibus integer sensus est, apparet hæc species? Cur non omnibus eadem loquitur? Animalia pusilla & magna vident eam, sed interrogare nequeunt. Non enim præposita est in eis nuntiantibus sensibus iudex ratio. Homines autem possunt interrogare, ut *invisibilia Dei, per ea quæ facta sunt, intellecta conspiciant*. Sed amore subduntur eis, & h subditi iudicare non possunt. Nec respondent illa interrogantibus, nisi iudicantibus, nec vocem suam mutant, id est, speciem suam: si alius tantum videat, alius autem videns interroget, ut aliter illi appareat, aliter huic: sed eodem modo utrique apparens, illi muta est, huic loquitur. Imo vero omnibus loquitur, sed illi intelligunt, qui vocem acceptam foris, intus cum veritate conferunt. Veritas enim dicit mihi: Non est Deus tuus cælum & terra, neque omne corpus. Hoc dicit eorū natura videnti. Moles minor est in parte, quam in toto. Iam tu melior es, tibi dico anima, quoniam tu vegetas molem corporis tui, præbens ei vitam, quod nullum corpus præstat corpori, Deus autem tuus etiam tibi, vitæ vita est.

N O T Æ.

1 Cor. 4. 4.

1. 3. de ju-
Al. c. 3. &
seq.

a Non dubia sed certa conscientia amo te) intelligit S. D. certitudinem moralem, sive conjecturalem, qualem quis habere se confidit, si nullius peccati mortalis sibi conscius sit, cum quo stare potest aliquis timor, juxta illud S. Pauli, *Nihil mihi conscius sum, sed in hoc justificatus non sum*. Certitudo enim fidei de gratia & caritate Dei, à Catholicis rejicitur secundū Scripturas, & SS. PP. ipsumque Augustinum, & pertinet ad errores Sectariorum, quos optime refutat Bellarm.
b sed

- b Sed & calum, & terra) nam non sine testimonio se- Astor. 14.
metipsum reliquit, benefaciens de calo, dans pluvias & 16.
tempora fructifera, implens cibo & latitia corda eorum. l. 2. de
Cælum ergo, ut cum S. Prospero loquar, cuncta- vocat.
que caelestia, mare & terra, omniaque, qua in eis sunt, gent. c. 4.
consono speciei suae, ordinationisque consensu protestan-
tur gloriam Dei, & prädicatione perpetua, majestatem &
bonitatem sui loquuntur auctoris, omnesque ad grati-
tudinem & amorem ejus incitant.
- c Surdis loquuntur; quia sine gratia Dei efficaci cre-
aturarum vocibus nemo attendit: etsi omnes
possent attendere, si vellent, ideoque sint inex-
cusabiles.
- d Fallitur Anaximenes) qui teste Cicerone Aëra 1. de nat.
Deum statuit, eumque gigni, esse immensum, & infi- Deorum.
nitum, & semper in motu: sidera autem, Salemque &
Lunam de terra nata esse, opinabatur, de quo S. D. l. 8 de
alibi memorat eum docuisse Deos ex aëre ortos. civ. c. 2.
- e Interrogatio mea, intentio mea) sive attentio & con-
sideratio, qua intellectus examinat & contem-
platur creaturarum speciem, ordinem, modum.
- f Responsio eorum, species eorum) sive natura finita,
quæ particulam tantum boni habet, nec ita bona
est, ut non sit aliud majus bonum. Hanc suam
limitatam bonitatem, dum creaturæ intellectu
eas consideranti, objiciunt, una voce respondent:
non sumus Deus, qui est omne bonum, & quo nullum
est majus bonum.
- g Melius, quod interius est,) mens enim hominis &
ipsa sensuum objecta cognoscit, & de sensibus
rebusque sensibilibus judicat; longe ergo præstat
sensibus, qui singuli nec tam multa cognoscunt,
nec judicare possunt.
- h Et subditi judicare non possunt) judicio sufficiente
ad amandum Deum, etsi sufficiat ad eum cogno-
scendum & quærendum, ideoque ad culpam.
Nam etsi amor inordinatus creaturarum, quo
homo illis se subicit, liget affectum, ne assurgat
in Deum: non ita tamen obscurat intellectum,
ut non videat Deum esse quærendum & aman-
dum, quod quia non fecerunt Philosophi, ideo
sunt inexcusabiles, & evanuerunt in cogitationibus suis.
- i Intus cum veritate conferunt) hoc est cum lumine
vultus divini, quod signatum est super nos, sive
cum principiis & veritatibus, nobis naturaliter

manifestis, quale est illud : *Omne corporeum minus est in parte, quam in toto* : melior ergo est anima, quæ tota vegetat totum corpus, & tota quamvis partem illius : & melior est corpore & anima Deus qui est vita animæ, & omnium viventium, amandus ergo supra omnia corpora, & ipsam animam. Quia & hoc natura dicitur, ut *majus bonum ametur supra minus bonum, & summum bonum, supra omne bonum finitum*. Qui secundum hæc principia creaturas non examinant, illas non intelligunt nec capiunt, ideoque capiuntur amore illarum inordinato & illicito.

V S V S.

V.S. Tho.
in c. 1. ad
Rom. S.
Dionys.
c. 1. de div.
nom.

1. Duplex est modus bonitatem & immensitatem Dei cognoscendi ex creaturis. Vnus per viam *Affirmationis & excellentie*, cum omnes creaturarum perfectiones Deo tribuuntur, quia multo perfectius sunt in illo, quam in ipsis. Alter per viam *negationis & remotionis*, cum enim Deus infinite creaturas superet, nulla earum perfectio ob suam limitationem, & adjunctam imperfectionem ei proprie convenit, hinc recte à S. Gregor. Nazianz. appellatur *innominabilis & omnino minus*. Etsi enim plurimis nominibus appellatur, nullum tamen nomen, nulla conceptio illius perfectionem ullam exprimit, prout est in seipsa, quia non possumus concipere nisi perfectiones finitas, quales experimur in creaturis. Vtroque modo S.D. hic docet ex creaturis sensibilibus investigare Deum. I. Per *Negationes*, dicendo non esse corpus, non lucem, non odorem, non melodiam, &c. non aliud quid sensibus suave. II. Per viam *Affirmationis*, dicendo illum esse hæc omnia, sed remotis imperfectionibus, quas pulchre & apposite ad affectum explicat.
2. Utilem hoc caput subministrat meditationem ad amorem Dei ex creaturis inflammandum, ipsarumque creaturarum, quæ tam longe à creatore distant, contemptum.

CAP.

CAP. VII.

Nec vegetativa, nec sensitiva anima vi Deum inveniri, cum utraque brutis sit communis.

1. **Q**uid ergo amo, cum Deum meum amo? Quis est ille, super caput animæ meæ? Per ipsam animam meam, ascendam ad illum. Transibo vim meam, qua hæreo corpori, & vitaliter compagem ejus repleo. Non ea vi reperio Deum meum, nam reperiret equus & mulus, quibus non est intellectus, & est eadem vis, qua vivunt etiam eorum corpora. Psal. 31. 9.

2. Est alia vis, non solum, qua vivifico sed etiam qua sensifico carnem meam, quā mihi fabricavit Dominus, jubens oculo, ut non audiat, & auri, ut non videat: sed illi, per quem videam, huic, per quam audiam, & propria sigillatim cæteris sensibus, sedibus suis & officiis suis, quæ diversa per eos ago unus ego animus. Transibo & istam vim meam. Nam & hanc habet equus & mulus, sentiunt enim etiam ipsi per corpus.

V S V S.

Recenset S. D. quomodo Deum non inventum in rebus corporeis, quæ siverit in anima sua, & per illam. I. Quidam ait, se illum non invenisse vi vegetante. II. Nec per vim sentientem, neque enim istæ facultates assurgunt, ultra res corporeas & sensibiles, nobis cum brutis communes. Imitemur S. D. & sensibilibus relictis, ratione duce Deum quæramus.

Q 4

CAP.

C. A. P. VIII.

Ascendisse se in memoriam suam plenissimam miraculorum, quorum primum est, omnium rerum sensibilibus imagines, sine rebus ipsis, sine confusione, illa contineri, & cum aliquid cogitandum est, in promptu esse.

1. **T**Ransibo ergo, & istam vim naturæ meæ, gradibus ascendens ad eum, qui fecit me cum ea, & venio in campos & lata prætoria memoriæ meæ: ubi sunt thesauri innumerabilium imaginum, de huiusmodi rebus sensis invectorum. Ibi reconditum est, quicquid etiam cogitamus, vel augendo, vel minuendo, vel utcumque variando ea, quæ sensus attigerit: & si quid aliud commendatum & repositum est, quod nondum absorbit & sepelivit oblivio. Ibi quando sum, posco, ut proferatur quicquid volo, & quædam statim prodeunt, quædam requiruntur diutius, & tanquam de abstrusioribus quibusdam receptaculis eruuntur, quædam catervatim se prouunt, & dum aliud petitur, & queritur, profiliunt in medium quasi dicentia: Ne forte nos sumus? Et abigo ea manu cordis, à facie recordationis meæ: donec enubiletur illud, quod volo, atque in conspectum prodeat ex abditis. Alia faciliter atque imperturbata serie, sicut poscuntur, suggeruntur, & cedunt præcedentia consequentibus, & cedendo conduntur, iterum, cum voluero, processura. Quod totum fit, cum aliquid narro memoriter.

2. Ibi

2. Ibi sunt omnia distincte generatimque servata, quæ suo quæque aditu ingesta sunt, sicut lux, atque omnes colores, formæque corporum per oculos: per aures autem, omnia genera sonorum: omnesque odores, per aditum narium: omnesque sapores, per oris aditum: ad sensum autem totius corporis quid durum, quid molle, quid calidum, frigidumve, lene aut asperum, grave seu leve, sive extrinsecus sive intrinsecus corpori. Hæc omnia recipit recolenda, cum opus est, & retractanda grandis memoriæ recessus. Et nescio, qui secreti atque ineffabiles sinus ejus, quæ omnia suis quæque foribus intrant ad eam, & reponuntur in ea. *b* Nec ipsa tamen intrant, sed rerum sensarum imagines illic præsto sunt, cogitationi reminiscenti eas.

3. Quæ quomodo fabricatæ sint, quis dicit, cum appareat, quibus sensibus raptæ sint, interiusque reconditæ? Nam & in tenebris atque in silentio dum habito, in memoria mea profero, si volo, colores: & discerno inter album & nigrum, & inter quos alios volo. Nec incurrunt soni atque perturbant, quod per oculos haustum considero, cum & ipsi ibi sint, & quasi seorsum repositi lateant. Nam & ipsos posco, si placet, atque adsunt illico. Et quiescente lingua ac silente gutture, canto quantum volo: imaginesque illæ colorum, qui nihilominus ibi sunt, non se interponunt, neque interrumpunt, cum thesaurus alius retractatur, qui influxit ab auribus. Ita cætera, quæ per sensus cæteros ingesta atque congesta sunt, recordor, prout libet. Et auram liliorum discerno à
Q5 vio-

à violis, nihil olfaciens: & mel c defruto, le-
ne aspero, nihil tunc gustando, neq; contre-
ctando, sed reminiscendo antepono. Intus
hæc ago, in aula ingenti memoriæ meæ.

4. Ibi enim mihi cælum, & terra, & ma-
re præsto sunt, cum omnibus quæ in eis sen-
tire potui, præter illa quæ oblitus sum. Ibi
& ipse mihi occurro, meque recolo, quid,
quando, vel ubi egerim; quoque modo, cum
agerem, affectus fuerim. Ibi sunt omnia,
quæ sive experta à me, sive credita memini.
Ex eadem copia etiam similitudines rerum,
vel expertarum, vel ex eis, quas expertus
sum creditarum, alias atque alias, & ipse
contexto præteritis: atque ex his etiam futu-
ras actiones, & eventa, & spes, & hæc o-
mnia rursus quasi præsentia meditor. Fa-
ciam hoc aut illud, dico apud me, in ipso
ingenti sinu animi mei, pleno tot & tanta-
rum rerum imaginibus, & hoc aut illud se-
quetur. O si esset hoc, aut illud! Avertat De-
us hoc, aut illud! Dico apud me ista. Et cum
dico, præsto sunt imagines omnium quæ di-
co, ex eodem thesauro memoriæ, nec o-
mnino aliquid eorum dicerem, si defu-
issent.

5. Magna ista vis est memoriæ, magna
nimis Deus meus! penetrabile amplum & infi-
nitum. Quis ad fundum ejus pervenit? Et
vis est hæc animi mei, atque ad meam natu-
ram pertinet: nec ego ipse capio totum,
quod sum. Ergo animus ad habendum scip-
sum angustus est, ut ubi sit, quid sit, non
capiat. Nunquid extra ipsum, ac non in ip-
so? Quomodo ergo non capit?

6. Multa mihi super hoc oboritur admi-
ratio,

ratio, stupor apprehendit me. Et eunt homines mirari alta montium, & ingentes fluctus maris, & latissimos lapsus fluminum, & Oceani ambitum, & gyros siderum, & relinquunt seipfos, nec mirantur. Quin hæc omnia, cum dicerem, non ea videbam oculis; nec tamen dicerem, nisi montes & fluctus, & flumina, & sidera, quæ vidi, & Oceanum quem credidi, intus in memoria mea viderem, spaciis tam ingentibus, quasi foris viderem. Nec ea tamen videndo absorbui, quando vidi oculis: nec ipsa sunt apud me, sed imagines eorum. Et novi, quid ex quo sensu corporis impressum sit mihi.

NOTÆ.

- a *Vel augendo vel minuendo*) intelligit S. D. ea, quæ nunquam visa nobis imaginamur ex aliis rebus similibus; sic v. g. Romam aut Carthaginem, concipimus ad modum magnæ urbis: ea vero quibus nihil simile, nec in parte, nec in toto unquam vidimus, imaginari omnino non possumus. Hinc est, ut ait S. D. alibi, *quod à prima etate cæci, cum de luce, coloribusque interrogantur, quid respondeant, non inveniunt. Non enim coloratas ullas patiuntur imagines, qui senserunt nullas.* ep. 71. ad Nebrid.
- b *Nec ipsa tamen intrant*) Res sensibiles imprimunt suas imagines sensibus, easque mittunt ad animum, quo ipsæ non perveniunt. neque enim murus intrat per oculos, sed sola ejus imago. Pulche Aristoteles, *ut cera, inquit, annuli sine ferro & auro recipit signum, accipit enim aureum, aut æreum signum, sed non in quantum aurum & æs: similiter autem & sensus uniuscujusque, ab habente odorem, aut saporem, aut sonum patitur.* 2. de anim. t. 25.
- c *De fructu*) id est vino, quod ex duabus partibus ad tertiam calore ignis, redactum est, teste Nonio Marcello.

V S V S.

Hunc ipse S. D. digito monstrat, tanta nimirum miracula ut consideremus, & animum nostrum aliis rebus longe præferamus.

C A P. IX.

Alterum memoria miraculum est, retinere præcepta Doctrinarum liberalium, non per imagines, instar rerum sensibilium, sed per seipsas.

1. **S**ed non ea sola gestat immensa ista capacitas memoriæ meæ. Hic sunt & illa omnia, quæ de doctrinis liberalibus præcepta nondum exciderunt, quasi remota interiore loco: non loca, nec eorum imagines, sed res ipsas gero. Nam quid sit literatura, quid peritia disputandi, quot genera questionum, quicquid horum scio, sic est in memoria mea, ut non retenta imagine rem foris reliquerim: aut sonuerit & præterierit, sicut vox impressa per aures vestigio, quo recolitur, quasi sonaret, cum jam non sonaret: aut sicut odor, dum transit & evanescit in ventos, olfactum afficit, unde trajicit in memoriam imaginem sui, quam reminiscendo reperamus: aut sicut cibus, qui certe in ventre jam non sapit, & tamen in memoria quasi sapit: aut sicut aliquid, quod corpore tangendo sentitur, quod etiam separatum à nobis imaginatur memoria. Istæ quippe res non intromittuntur ad eam, sed earum solæ imagines mira celeritate capiuntur, & miris tanquam cellis reponuntur, & mirabiliter recordando proferuntur.

N O-

NOTÆ.

Et si S. D. admiserit species intentionales rerum corporearum tum in sensu externo, tum interno: species tamen intelligibiles scientiarum & disciplinarum, nullas agnovit, ut clare ex hoc capite colligitur. Censuit enim doctrinas liberales animo nostro insitas, & quasi naturaliter congenitas, ut de primis principiis aliqui philosophantur. Vnde conclusit eas nullis imaginibus egere, cum per seipsas intellectui præsto sint.

Durand. 3.
d. 33. q. 1.
ad 2. Dom.
Soto. 1. 1.
de just. &
jure q. 6.
a. 1.

CAP. X.

Doctrinas, cum per nullum sensum possint intrare, ante in animo latuisse, esse autem necessariam alterius veluti admonitionem, ad eas eruendas.

1. **A**T vero, cum audio tria genera esse quæstionum, an sit? quid sit? quale sit? sonorum quidem, quibus hæc verba confecta sunt, imagines teneo, & eos per auras cum strepitu transisse, ac jam non esse scio: res vero ipsas, quæ illis significantur sonis, neque ullo sensu corporis attigi, nec uspiam vidi præter animum meum, & in memoria mea recondidi, non imagines earum, sed ipsas. Quæ unde ad me intraverint, dicant, si possunt. Nam percurro januas omnes carnis meæ, nec invenio, qua earum ingressæ sint.

2. Quippe oculi dicunt: si coloratæ sunt, nos eas nunciavimus. Aures dicunt: si sonuerunt, à nobis indicatæ sunt. Nares dicunt: si oluerunt, per nos transierunt. Dicit etiam sensus gustandi: si sapor non est, nihil

me interrogas. Tactus dicit: si corpulentum non est, non contrectavi: si non contrectavi, non indicavi. Vide, unde, & qua hæc intraverunt in memoriam meam? Nescio quomodo; nam cum ea didici, non credidi alieno cordi, sed in meo recognovi, & vera esse approbavi: & commendavi ei tanquam reponens, unde proferrem, cum vellem. Ibi ergo erant, & antequam ea didicissem, sed in memoria non erant. Vbi ergo? aut quare cum dicerentur, agnovi, & dixi: Ita est, & verum est, nisi quia jam erant in memoria, sed tam remota & retrusa, quasi in caveis abditioribus: ut nisi admonente aliquo eruerentur, ea fortasse cogitare non possem?

N O T Æ.

Doctrinas, cum sub nullam cadant sensum, ante in animo latuisse concludit, quia vero obruantur aliarum rerum cogitationibus & imaginibus, egere aliquo monitore, ut eruantur, sive in actum prodeant.

C A P. XI.

Discere res sensu non perceptibiles, nihil esse aliud, quam ea, quæ in memoria indisposita & abstrusa erant, cogitando quasi colligere, & ordinare.

I. **Q**Uocirca invenimus, nihil esse aliud discere ista, quorum non per sensus haurimus imagines, sed sine imaginibus, sicuti sunt, per seipsa intus cernimus: nisi ea, quæ passim atque indisposite memoria continebat, cogitando quasi colligere, atque animadvertendo curare, ut tanquam ad manum

num posita in ipsa memoria, ubi sparsa prius & neglecta latitabant, jam familiari intentioni facile occurrant.

2. Et quam multa huiusmodi gestat memoria mea, quæ jam inventa sunt, & sicut dixi, quasi ad manum posita, quæ didicisse & nosse dicimur! Quæ si modestis temporum intervallis recolere desivero, ita rursus demerguntur, & quasi in remotiora penetralia dilabuntur, ut denuo velut nova excogitanda sint in idem iterum. Neque enim est alia regio eorum, & cogenda rursus, ut sciri possint: id est, velut ex quadam dispersione colligenda, unde dictum est cogitare. Nam cogo & cogito, sic est, ut ago & actito, facio & factito. Veruntamen, sibi animus hoc verbum proprie vendicavit, ut non quod alibi, sed *b* quod in animo colligitur, id est cogitur, cogitari proprie jam dicatur.

NOTÆ.

a *Per seipsa intus cernimus*) sensit S. D. nos res immateriales per seipsas cognoscere conceptu proprio & intuitivo, non minus quam sensibiles. *Mens ergo ipsa inquit alibi, sicut corporearum rerum notitias per sensus corporis colligit, sic incorporearum per semetipsam.* lib. 9. de Tri. c. 3.

b *Quod in animo colligitur*) elegans verbi cogitare etymologia, & sane congrua, omnis enim cogitatio in quadam *conceptuum collectione* consistit, ut judicare & ratiocinari possimus. Simplici apprehensionis siue conceptui nomen cogitationis minus recte congruit.

CAP.

CAP. XII.

Numerorum etiam dimensionumque rationes & leges, nec ipsas sensu perceptibiles, memoria comprehendendi.

1. **I**tem continet memoria numerorum dimensionumque rationes & leges innumerabiles, quarum nullam corporis sensus impressit; quia nec ipsæ coloratæ sunt, aut sonant, aut olent, aut gustatæ, aut contractatæ sunt. Audivi sonos verborum, quibus significantur, cum de his differitur ^a sed illi alii, istæ autem aliæ sunt. Nam illi aliter græce, aliter latine sonant: istæ vero res nec græcæ nec latinæ sunt, nec aliud eloquiorum genus.

2. Vidi lineas fabrorum, vel etiam tenuissimas, sicut filum aranear: sed illæ aliæ sunt; non sunt imagines earum, quas mihi nunciavit carnis oculus. Novit eas, quisquis sine ulla cogitatione qualiscunque corporis, intus agnovit eas. Sensi etiam numeros omnibus corporis sensibus, quos numeramus; sed illi alii sunt, quibus numeramus, nec imagines istorum sunt, & ideo valde sunt. Rideat me ista dicentem, qui eos non videt, & ego doleam ridentem me.

NOTÆ.

a Sed illi alii, &c.) abstracti nempe ab omni materia, quales sensus non percipit; omnes enim numeros & quantitates, quas sentimus, in aliquo corpore & re materiali sentiuntur. Abstractiones vero mathematicas, numerosque & quantitates, cum suis regulis ac principiis Arithmeticis & Geometricis, intellectus per seipsum fabricat, vel ut S. D. sensit, congenitas accepit.

CAP.

CAP. XIII.

Tertium memoria miraculum est, quod non solum actuum suorum meminerit, verum affectionum quoque & perturbationum animi alio longe modo, quam quo afficiunt animum.

1. **H**Æc omnia memoria teneo, & quomodo ea didicerim, memoria teneo. Multa etiam, quæ adversus hæc falsissime disputantur, audiui, & memoria teneo: quæ tametsi falsa sunt, tamen ea meminisse me non est falsum, & discrevisse me inter illa vera, & hæc falsa, quæ contra dicuntur. Et hoc memini. Aliterque nunc video discernere me ista, aliter autem memini sæpe me discrevisse, cum ea sæpe cogitarem. Ergo, & intellexisse me sapius ista memini, & quod nunc discerno & intelligo, recondo in memoria, ut postea me nunc intellexisse meminerim. Ergo & meminisse me memini, sicut postea quod hæc reminisci nunc potui, si recordabor, utique per vim memoriæ recordabor.

2. Affectiones quoque animi mei eadem memoria continet, non illo modo, quo eas habet ipse animus, cum patitur eas: sed alio multum diverso, sicut sese habet vis memoriæ. Nam & lætatum me fuisse reminiscor non lætus, & tristitiam meam præteritam, recordor non tristis. Et me aliquando timuisse, recolo sine timore, & pristinæ cupiditatis, sine cupiditate sum memor. Aliquando è contrario, tristitiam meam transactam lætus reminiscor, & tristis lætitiā meam.

CAP.

CAP. XIV.

Latos nos tristitia, aliorumque affectuum meminisse, nec tamen eorum perturbationem sentire.

I. **Q**uod mirandum non est de corpore, aliud enim animus, aliud corpus. Itaque, si prateritum dolorem corporis gaudens memini, non ita mirum est. Hic vero cum animus sit etiam ipsa memoria. Nam & cum mandamus aliquid, ut memoriter habeatur, dicimus: vide, ut illud in animo habeas. Et cum obliviscimur, dicimus: fuit in animo, & elapsum est animo, ipsam memoriam vocantes animum. Cum ergo ita sit, quid est hoc, quod cum tristitiam meam prateritam latius memini, animus habet latitiam, & memoria tristitiam: latiusque est animus, ex eo quod inest ei latitia, memoria vero, ex eo quod inest ei tristitia, tristis non est? Num forte non pertinet ad animum? Quis hoc dixerit? Nimirum ergo memoria, *b* quasi venter est animi, latitia vero atque tristitia, quasi cibus dulcis & amarus, cum memoriae commendantur, quasi trajecta in ventrem, recondi illic possunt, sapere non possunt. Ridiculum est hac illis similia putare, nec tamen sunt omnimodo dissimilia.

2. Sed ecce de memoria profero cum dico quatuor esse perturbationes animi, cupiditatem, latitiam, metum, tristitiam, & quicquid de his disputare potuero: dividendo singula per species sui cujusque generis, &

& definiendo. Ibi invenio quid dicam, atque inde profero: nec tamen ulla earum perturbatione perturbor, cum eas reminiscendo commemoro, & antequam recoleantur à me & retractarentur, ibi erant, propterea inde per recordationē potuere depromi. Forte ergo, sicut de ventre cibus ruminando, sic ista de memoria recordando proferuntur. Cur igitur in ore cogitationis non sentitur à disputante, hoc est, à reminiscente, lætitiæ dulcedo vel amaritudo mœstitiæ? An in hoc dissimile est, quod non undique simile est? Quis enim talia volens loqueretur, quoties tristitiam metumve nominamus, toties mœrere vel timere cogeremur? Et tamen non ea loqueremur, nisi in memoria nostrā, non tantum sonos nominum secundum imagines impressas sensibus corporis, sed etiam rerum ipsarum notiones inveniremus, quas nulla janua carnis accepimus: sed eas ipse animus per experientiam passionum suarum sentiens, memoriæ commendavit, aut ipsa sibi hæc etiam non commendata retinuit.

NOTÆ.

a Cum animus sit ipsa etiam memoria) Sentit S. D. potentias realiter ab anima non distingui, ut alibi clare docet. Quam sententiam SS. Patrum esse communem alibi ostendimus. lib. 9. de Tri. c. 11.

b Quasi venter est animi) Plato quoque memoriam stomachum animi vocavit. Etsi vero hæc S. D. similitudo rem aliquo modo declarat, non satis tamen similis est, ut ipse fatetur. Meminimus itaque læti tristitiæ præteritæ, quia tristitia est dolor animi de malo presenti, quod, si jam præteritum est, dolorem non affert. Neque tristitia aliæque perturbationes, quarum meminimus, per seipsas, sed solum per suas imagines animo obver-

obversantur : imagines autem contrariorum affectuum non sibi repugnant, sed ipsi affectus. Ita picta aqua non extinguit ignem, nec ignis pictus calefacit.

CAP. XV.

Affectus passionisque animi imaginem sui in memoria relinquere.

1. **S**ed utrum per imagines, an non, quis facile dixerit? Nomino quippe lapidem, nomino solem, cum res ipsæ non adsunt sensibus meis, in memoria fane mea præsto sunt imagines earum. Nomino dolorem corporis, nec mihi adest, dum nihil dolet. Nisi tamen adesset imago ejus in memoria mea, nescirem, quid dicerem, nec eum in disputando, à voluptate discernere.

2. Nomino salutem corporis, cum salvus sum corpore; adest mihi quidem res ipsa: veruntamen nisi & imago ejus inesset in memoria mea, nullo modo recordarer, quid hujus nominis significaret sonus. Nec agrotantes agnoscerent salute nominata, quid esset dictum, nisi eadem imago vi memoriæ teneretur, quamvis ipsa res abesset à corpore. Nomino numeros, quibus numeramus: & adsunt in memoria mea, non imagines eorum, sed ipsi. Nomino imaginem solis, & hæc adest in memoria mea. Neque enim imaginem imaginis ejus, sed ipsam recolo, ipsa mihi reminiscenti præsto est. Nomino memoriam, & agnosco, quod nomino. Et ubi agnosco, nisi in ipsa memoria? Num & ipsa per imaginem suam sibi adest, ac non per seipsam?

N O-

NOTÆ.

Convictus suo argumento S. D. admittit species, five imagines affectuum in anima, quia absque illis non potest intelligi, quomodo possimus illorum meminisse, si neque in se, nec in sua imagine præsentibus sunt.

CAP. XVI.

Quartum memoria miraculum esse nos ipsius Oblivionis meminisse, quomodo autem id fiat, censet inexplicabile.

I. **Q**uid, cum oblivionem nomino, atque itidem agnosco, quod nomino, unde agnoscerem, nisi meminissem? Non eundem sonum nominis dico, sed rem quam significat. Quam si oblitus essem, quid ille valeret sonus, agnoscere utique non valerem. Ergo cum memoriam memini, per seipsam præsto est ipsa memoria: cum vero memini oblivionem, & memoria præsto est & oblivio; memoria, qua meminerim; oblivio, qua non meminerim. Sed quid est oblivio, nisi privatio memoriæ? Quomodo ergo adest, ut eam meminerim, quando cum adest, meminisse non possum? At, si quod meminimus, memoria retinemus: oblivionem autem nisi meminissemus, nequaquam possemus audito isto nomine rem, quæ illo significatur sono, agnoscere: memoria retinetur oblivio. Adest ergo, ne obliviscamur; quæ cum adest, obliviscimur. An ex hoc intelligitur, non per seipsam inesse memoriæ, cum eam meminimus, sed per imaginem suam? Quia si per seipsam præsto

præsto esset oblivio, non ut meminissimus, sed ut oblivisceremur, efficeret.

2. Et hoc quis tandem indagabit? Quis comprehendet, quomodo sit? Ego certe Domine laboro hic, & laboro in meipso: factus sum mihi terra difficultatis, & sudoris nimii. Neque enim nunc scrutamur plagas cæli, aut siderum intervalla demetimur, vel terræ libramenta quærimus. Ego sum, qui memini, ego animus. Non ita mirum, si à me longe est, quicquid ego non sum. Quid autem propinquius meipso mihi? Et ecce memoriæ meæ vis non comprehenditur à me, cum ipsum me non dicam præter illam! Quid enim dicturus sum, quando mihi certum est meminisse me oblivionem? An dicturus sum non esse in memoria mea, quod memini? An dicturus sum ad hoc inesse oblivionem in memoria mea, ut non obliviscar? Vtrumque absurdissimum est.

3. Quid illud tertium? Quo pacto dicam imaginem oblivionis teneri in memoria mea, non ipsam oblivionem, cum eam memini? Quo pacto & hoc dicam, quandoquidem cum imprimitur rei cuiusquam imago in memoria, prius necesse est, ut adsit res ipsa, unde illa imago possit imprimi? Sic enim Carthaginem memini, sic omnium locorum, quibus interfui, sic facies hominum, quos vidi, & cæterorum sensuum nuntiata, sic ipsius corporis salutem, sive dolorem. Cum præsto essent ista, cepit ab eis imagines memoria, quas intuerer præsentibus: & retractarem animo, cum illa & absentia reminiscerer. Si ergo per imaginem
suam,

suam, non per seipsam in memoria tenetur oblivio, ipsa utique aderat, ut ejus imago caperetur. Cum autem adesset, quomodo imaginem suam in memoria conscribebat: quando id etiam, quod jam notatum invenit, præsentia sua delet oblivio? Et tamen quocumq; modo, licet sit modus iste incomprehensibilis & inexplicabilis, etiam ipsam oblivionem meminisse me certus sum, quia id, quod meminerimus, obruitur.

N O T Æ.

Oblivionis, ut est privatio, meminisse non possumus, quia non entis ut sic, nec imago esse potest, nec conceptus, ut recte concludit S. D. In quantum vero recordamur actus memorati-
vi, quem hic & nunc habere debuimus, aut voluimus, (ut cum quis meminit, sibi in concione non occurrisse conceptum sententiæ, quam edidicerat) sic meminit oblivionis suæ per imaginem non ipsius oblivionis, sed actus obliti: quem dum concipimus non adfuisse, quando debebat, hoc ipso oblivionem meminimus. Quæ etsi debeat actum oppositum, non tollit tamen memoratorem illius actus, quia meminimus illum non adfuisse, quia isti recordationi, non opponitur. Et sic videtur explicari posse memoria oblivionis.

C A P. XVII.

Etsi tanta sit memoria vis, tamen eam quoque transeundam, ut inveniat Deus, cum in brutis quoque memoria appareat.

1. **M**agna ista vis est memoriæ. Nescio quid horrendum Deus meus, profunda & infinita multiplicitas! & hoc animus

mus est, & hoc ego ipse sum. Quid ergo sum Deus meus? Quæ natura sum? Varia multimoda vita, & immensa vehementer. Ecce in memoriæ meæ campis, & antris, & cavernis innumerabilibus, atque innumerabiliter plenis innumerabilium rerum generibus, sive per imagines, sicut omnium corporum, sive per præsentiam, sicut artium, sive per nescio quas notiones vel notationes, sicut affectionum animi, quas & cum animus non patitur, memoria tenet, cum in animo sit, quicquid est in memoria. Per hæc omnia discuro, & volito hac atque illac, penetro etiam quantum possum, & finis nusquam. Tanta vis est memoriæ, tanta vitæ vis est in homine vivente mortaliter.

2. Quid igitur agam, tu vera mea vita, Deus meus? Transibo & hanc vim meam, quæ memoria vocatur, transibo eam, ut perveniam ad te dulce lumen. Quid dicis mihi? Ecce ego ascendens per animum meum ad te, qui desuper mihi manes, transibo & istam vim meam, quæ memoria vocatur: volens te attingere, unde attingi potes, & inhærere tibi, unde inhæreri tibi potest. Habent enim memoriam & pecora, & aves: alioquin non cubilia nidosve repperent, non alia multa, quibus assuescunt: neque enim & assuescere valerent ullis rebus, nisi per memoriam. Transibo ergo & memoriam, ut attingam eum, qui separavit me à quadrupedibus, & volatilibus cœli sapientiores me fecit. Transibo & memoriam. Et ubi te inveniam vere bona, & secura suavitas? Et ubi te inveniam?

N O.

NOTÆ.

- a *Sive per presentiam, sicut artium*) censuit S. D. artes, ipsamque animam, aliaque ipsi inhærentia sine speciebus ab intellectu cognosci, eo videlicet, quod sufficienter sint ipsi unita: imagines vero solum requiri putabat, ad supplendam obiecti absentis, aut non existentis præsentiam. Communiter tamen Theologi ac Philosophi docent, species intelligibiles ad horum quoque cognitionem esse necessarias, quod non est nostri instituti examinare. V. S. Th. 1. p. q. 55. a. 5. Mol. ibid. a. 2. d. 1. Con. 3. de anima c. 5. q. 3. a. 2.
- b *Sive per nescio quas notiones*) Species affectuum & conceptuum notiones potius vel notationes appellat, quam imagines: ad distinctionem credo specierum aliarum, nam re ipsa istæ notiones, quibus affectus actusque nostros cognoscimus & notamus, non minus sunt imagines, quam species rerum aliarum.

CAP. XVIII.

Deum extra memoriam non posse agnoscere, adeoque nec inveniri, nihil enim invenimus, nisi quod ex imagine, quam intus tenemus, recognoscimus.

1. **S**I præter memoriam meam te invenio, immemor tui sum. Et quomodo jam inveniam te, si memor non sum tui? Perdiderat enim mulier drachmam & quæ- Luc. 15. sivit eam cum lucerna: & nisi memor ejus esset, non invenisset eam. Cum enim esset inventa, unde sciret, utrum ipsa esset, si memor ejus non esset? Multa memini me perdita quæsisse, atque invenisse. Vnde istud scio? Quia cum quærerem aliquid eorum, & diceretur mihi, numquid forte hoc est? num forte istud? tamdiu dicebam, non est: donec id offerretur, quod quærebam. Cuius

jus nisi memor essem, quicquid illud esset, etiam si mihi offerretur, non invenirem, quia non agnoscerem. Et semper ita fit, cum aliquid perditum quærimus, & invenimus.

2. Veruntamen, si forte aliquid ab oculis perit, non à memoria, veluti corpus quodlibet visibile: tenetur intus imago ejus & quæritur, donec reddatur aspectui. Quod cum inventum fuerit, ex imagine, quæ intus est, recognoscitur. Nec invenisse nos dicimus quod perierat, si non agnoscimus: nec agnoscere possumus, si non meminimus, sed hoc perierat quidem oculis, memoria tenebatur.

N O T Æ.

Clara & elegans est hæc S. D. doctrina, unde optime concluditur, Deum intra memoriam quæri debere, & aliquam illius notionem, sive conceptum saltem obscurum nobis insitum esse.

C A P. XIX.

Ipsam memoriam, cum aliquid per oblivionem amittit, non aliter ejus reminisci, quam aliquid simile vel connexum cogitando, quod si omnino aboleatur, nec amissum quæri potest.

1. **Q**uid cum ipsa memoria perdit aliquid, sicut fit, cum obliviscimur, & quærimus, ut recordemur: ubi tandem quærimus, nisi in ipsa memoria? Et ibi si aliud pro alio forte offeratur, respuimus, donec illud occurrat, quod quærimus, &
cum

cum occurrerit, dicimus, hoc est; quod non diceremus, nisi agnosceremus, nec agnosceremus, nisi meminissimus. Certe ergo obliti fueramus. An non totum exciderat? Sed ex parte qua tenebatur, pars alia quærebatur, quia sentiebat se memoria non simul volvere, quod simul solebat, & quasi detruncata consuetudine claudicans, reddi, quod deerat, flagitabat. Tanquam si homo notus, sive conspiciatur oculis, sive cogitur, & nomen ejus obliti requiramus, quicquid aliud occurrerit, non connectitur; quia non cum illo cogitari consuevit, ideoque respuitur, donec illud adsit, ubi simul assuefacta notitia non inæqualiter acquiescat. Et unde adest, nisi ex ipsa memoria? Nam & cum ab alio commoniti recognoscimus, inde adest. Non enim quasi novum credimus, sed recordantes approbamus hoc esse, quod dictum est. Si autem penitus aboleatur ex animo, nec admoniti reminiscimur. Neque enim omnimodo adhuc obliti sumus, quod vel oblitos nos esse meminimus. Hoc ergo nec amissum quærere poterimus, quod omnino obliti fueramus.

CAP. XX.

Cum omnes beatam vitam, qua solus Deus est, quærant, necesse est eam in memoria ac notitia esse, neque enim amaremus eam, nisi nossimus.

1. **Q**uomodo ergo te quæro Domine?
Cum enim te Deum meum quæro,
vitam beatam quæro. Quæram te, ut vivat
R. 2 anima

anima mea. Vivit enim corpus meum de anima mea, & *a* vivit anima mea de te. Quomodo ergo quero vitam beatam? quia non est mihi, donec dicam, sat est illic, ubi oportet, ut dicam. Quomodo eam quero? Vtrum per recordationem, tanquam eam oblitus sim, oblitumque me esse adhuc teneam? An per appetitum discendi incognitam, sive quam nunquam scierim, sive quam sic oblitus fuerim, ut me nec oblitum esse meminerim? Nonne ipsa est beata vita quam omnes volunt, & omnino, *b* qui nolit, nemo est? Vbi noverunt eam, quod sic volunt eam? Vbi viderunt, ut amarent eam? Nimirum habemus eam, nescio quomodo. Et est alius quidam modus, quo quisque cum habet eam, tunc beatus est. Et sunt, qui spe beati sunt. Inferiore modo isti habent eam, quam illi, qui jam re ipsa beati sunt; sed tamen meliores quam illi, qui nec re, nec spe beati sunt. Qui tamen etiam ipsi nisi aliquo modo haberent eam, non ita vellent beati esse, quod eos velle certissimum est.

2. Nescio quomodo noverunt eam. Ideoque habent eam nescio qua notitia, de qua fatago, utrum in memoria sit: quia si ibi est, jam beati fuimus aliquando. Vtrum sigillatim omnes, an in illo homine, qui primus peccavit, in quo & omnes mortui sumus, & de quo omnes cum miseria nati sumus, non quero nunc: sed quero, utrum in memoria sit beata vita? *c* Neque enim amaremus eam, nisi nossemus. Audimus nomen hoc, & rem ipsam omnes nos appetere fate-mur. Non enim sono delectamur. Nam hoc cum latine audit Græcus, non delectatur, quia

quia ignorat quid dictum sit, nos autem delectamur. Sicut etiam ille, si Græce hoc audierit, quoniam res ipsa nec Græca, nec Latina est: cui adipiscendæ Græci Latinique inhiant, cæterarumque linguarum homines. Nota est igitur omnibus, quia una voce si interrogari possent, utrum beati esse vellent, sine ulla dubitatione velle responderent. Quod non fieret, nisi res ipsa, cuius hoc nomen est, eorum memoria teneretur.

NOTÆ.

- a *Vivit anima mea de te*) Verissima & frequens S. D. est sententia, vitam animæ Deum esse si- V. Serm. cut vita corporis est anima: & sicut deferente 13. de anima moritur corpus, ita deferente Deo mori martyr. animam. to. 10.
- b *Qui nolit eam, nemo est*) adeo ut alibi S. D. dicat, *Omniū sententia est, qui ratione quoquo modo* l. 10. de *nisi possunt, beatos esse omnes homines velle, idque sæ-* civ. 9. 1. a pius inculcat. Nimirum beatitudo bonum est, bonum autem omnia appetunt, multo ergo magis 1. Ethic. summum bonum, quod est beatitudo. cap. 1.
- c *Neque enim amaremus eam, nisi nossemus*) ignoti Fons. 9. enim nulla cupido, & probabile est voluntatem met. c. 2. nullam posse elicere actionem, nisi prævia ap. q. 5. f. 6. prehensione intellectus, etiam per divinam po- Vasq. 1. 2. tentiam. t. 1. d. 35. cap. 2.

CAP. XXI.

Quia omnes notitiam & experientiam aliquam gaudii habent, & vitam beatam gaudium esse putant, hinc omnes illam appetunt, & in memoria recognoscunt.

1. **N**Unquid ita, ut meminit Carthaginem, qui vidit? Non. Vita enim beata non videtur oculis, quia non est corpus.

quid sicut meminimus numeros? Non. Hos enim qui habet in notitia, *a* non adhuc quærit adipisci. Vitam vero beatam habemus in notitia, ideoque amamus, & tamen adhuc adipisci eam volumus, ut beati simus. Nunquid sicut meminimus eloquentiam? Non. Quamvis enim & hoc nomine audito recordentur ipsam rem, qui etiam nondum sunt eloquentes, multique esse cupiant, unde apparet eam esse in eorum notitia: tamen per corporis sensus alios eloquentiores animadverterunt, & delectati sunt, & hoc esse desiderant: qua nisi in exteriori notitia, non delectarentur, neque hoc esse vellent, nisi delectarentur. Beatam vero vitam nullo sensu corporis in aliis experimur.

2. Nunquid, sicut meminimus gaudium? Fortasse ita. Nam gaudium meum etiam tristic memini, sicut vitam beatam miser. Neque unquam corporis sensu gaudium meum vel vidi, vel audivi, vel odoratus sum, vel gustavi, vel tetigi, sed expertus sum in animo meo, quando latatus sum: & adhæsit ejus notitia memoriæ meæ, ut id reminisci valeam aliquando cum aspernatione, aliquando cum desiderio, pro earum rerum diversitate, de quibus me gavissimum esse memini. Nam & de turpibus gaudio quodam perfusus sum, quod nunc recordans detestor atque execror. Aliquando de bonis & honestis, quod desiderans recolo, tamen si forte non adsunt, & ideo tristis gaudium pristinum recolo. *b* Vbi ergo & quando expertus sum vitam meam beatam, ut recorder eam, & amem, & desiderem?

Nec

Nec ego tantum, aut cum paucis, sed beati prorsus omnes esse volumus. Quod nisi certa notitia nossemus, non tam certa voluntate vellemus.

3. Sed quid est hoc? Quod si quærat a duobus, utrum militare velint, fieri possit, ut alter eorum velle se, alter nolle respondeat. Si autem ab eis quærat, utrum beati esse velint; fieri possit, ut uterque statim se sine ulla dubitatione dicat optare: nec ob aliud velit ille militare, nec ob aliud iste nolit, nisi ut beati sint. Nam forte, quoniam alius hinc, alius inde gaudet, ita se omnes beatos esse velle consonant: quemadmodum consonarent, si hoc interrogarentur, se velle gaudere, atque ipsum gaudium vitam beatam vocant. Quod etsi alius hinc, alius illinc assequitur, unum est tamen, quo pervenire omnes nituntur, ut gaudeant. Quæ quoniam res est, quam se expertum non esse nemo potest dicere, propterea reperta in memoria recognoscitur, quando beatæ vitæ nomen auditur.

N O T Æ.

a *Non adhuc querit adipisci*) est enim Arithmetica scientia speculativa, quæ ultra cognitionem objecti non tendit. Accedit S. D. existimasse numerorum species, quos numeros vocat, esse nobis naturaliter insitas.

b *Vbi ergo, & quando expertus sum vitam beatam?* Nunquam totam experiri possumus in hac vita, aliquam tamen ejus partem quovis actu amoris & desiderii appetimus. Nam ex eo, quod experimur nobis bene esse obtento uno bono, & tanto melius, quanto plura bona adipiscimur, concludimus optime nobis fore, si possiamus omnibus bonis, & careamus omnibus malis, quod est summum bonum, & beatitudo vera. Quare per experientiam

V. Vafq.

1, 2. t. 2.

d. 6. a. 2.

R 4

boni

Boet. l. 3.
de consol.
Philos.
Prof. 2.

boni particularis, venimus in cognitionem boni universalis & completi, quod nondum experti sumus, sed experiri desideramus. Et quamvis non omnes consonent in gaudiis particularibus, & alius hinc, alius hinc gaudeat, omnes tamen consonant in appetitu gaudii completi, quod omnium bonorum aggregatione perficitur, & nihil est aliud quam ipsa beatitudo, sive vita beata.

CAP. XXII.

Non omne gaudium est beata vita, sed gaudere ad Deum, de illo, & propter illum.

I. **A**bsit Domine, absit à corde servi tui, qui confitetur tibi, absit, ut quocunque gaudio gaudeam, beatum me putem. Est enim gaudium, quod non datur impiis, sed eis, cui te gratis colunt, a quorum gaudium tu ipse es. b Et ipsa est vita beata, gaudere ad te, de te, propter te: ipsa est enim, & non est altera. Qui autem aliam putant esse, aliud sectantur gaudium, neque ipsum verum. Ab aliqua tamen imagine gaudii, voluntas eorum non avertitur.

NOTÆ.

- a *Quorum gaudium tu ipse es*) Sicut beatitudo duplex est, una *objectiva*, sive res, in qua consistit summum bonum, altera *formalis*, sive *acquisitio & possessio talis rei*, ita gaudium duplex est, unum *objectivum*, sive bonum aliquod v. g. pecunia, alterum *formale*, sive *possessio talis boni & delectatio de illo*. Priori modo Deus est beatitudo & verum gaudium nostrum, posteriori *vita beata consistit in actibus intellectus & voluntatis*, per quos possidemus Deum illoque fruimur, in hac quidem vita spe, per cognitionem & caritatem imperfectam, in altera re, per visionem & fruitionem beatificam. Hoc enim est gaudium Domini, in quod intrabit servus bonus, & fidelis.
- b *Et ipsa est beata vita*) gaudere spe perveniendi ad

ad Deum, omnem delectationem quærere de Deo, qui est summum bonum, delectari quoque in minoribus bonis, siue creaturis, sed *propter Deum*. Hæc est beata vita, quæ per spem & gratiam inchoatur in mortali vita, & consummatur per gloriam in æterna vita.

CAP. XXIII.

Beatam vitam esse gaudium de veritate, quia Deus veritas est, & quicumque aliud amant, velle, ut hoc quod amant, sit veritas.

I. **N**on ergo certum est, quod omnes esse beati volunt; quoniam qui non de te gaudere volunt, quæ sola vita beata est, a non utique vitam beatam volunt. An omnes hoc volunt? Sed quoniam *caro concupiscit adversus spiritum, & spiritus adversus carnem*, ut non faciant quod volunt, cadunt in id, quod valent, eoque contenti sunt: quia illud, quod non valent, non tantum volunt, quantum sat est, ut valeant. Nam quæro ab omnibus, utrum malint de veritate, quam de falsitate gaudere? Tam non dubitant dicere de veritate se malle, quam non dubitant dicere, beatos esse se velle. Beata quippe vita, est *b* gaudium de veritate. Hoc est enim gaudium de te, qui veritas es, Deus illuminatio mea, salus faciei meæ, Deus meus. Hanc vitam beatam, omnes volunt, hanc vitam, quæ sola beata est, omnes volunt. Multos expertus sum, qui vellent fallere; qui autem falli, neminem. Vbi ergo noverunt hanc vitam beatam, nisi noverunt etiam veritatem? Amant enim & ipsam, quia falli nolunt.

nolunt. Et cum amant beatam vitam, quod non est aliud quam de veritate gaudium, utique amant etiam veritatem. Nec amarant, nisi esset aliqua notitia ejus, in memoria eorum.

Joan. 12,
35.

2. Cur ergo non de illa gaudent? c. Cur non beati sunt? Quia fortius occupantur in aliis, quæ potius eos faciunt miseros, quam illud beatos quod tenuiter meminerunt. Adhuc enim *modicum lumē est in hominibus*. Ambulent, ambulent, ne eos tenebræ comprehendant. Cur autem veritas parit odiū, & inimicus eis factus est homo tuus, verum prædicans, cum ametur beata vita, quæ non est nisi gaudium de veritate: nisi quia sic amatur veritas, ut quicumque aliud amant, & hoc quod amant, velint esse veritatem? Et quia falli nolunt, nolunt convinci, quod falsi sint? Itaque propter eam rem oderunt veritatem, quam pro veritate amant. Amant eam lucentem, oderunt eam redarguentem. Quia enim falli nolunt & fallere volunt, amant eam, cum seipsam indicat, & oderunt eam, cum eos ipsos indicat. Inde retribuet eis, ut qui se ab ea manifestari nolunt, & eos nolentes manifestet, & eis ipsa non sit manifesta. Sic sic etiam, sic animus humanus, etiam sic cæcus & languidus, turpis atque indecens latere vult: se autem ut lateat aliquid, non vult. Contra illi redditur, ut ipse non lateat veritatem, ipsum autem veritas lateat. Tamen etiam sic dum miser est, veris mavult gaudere, quam falsis. Beatus ergo erit, si nulla interpellante molestia, de ipsa, per quam vera sunt omnia, sola veritate gaudebit.

N O.

NOTÆ.

- a *Non utique vitam beatam volunt*) quia hæc in solo Deo est, quem peccatores deserunt, in creaturis vitam beatam quidem quærentes, sed non nisi falsam & umbraticam beatitudinem reperientes.
- b *Gaudium de veritate*) de vero nempe bono, quod ita bonum est, ut nihil mali admixtum habeat, solumque sufficiat ad verum gaudium. Nullum itaque gaudium de creatura potest esse vita beata, quia omne bonum finitum, alicujus imperfectionis permixtione laborat.
- c *Cur non beati sunt?*) quia diligunt vanitatem, & Psal. 4. quærunt mendacium. Cupiunt esse beati, habere omne bonum, & carere omni malo, sed hoc posse inveniri in creaturis, grande mendacium est, quod dum credunt, & rebus creatis inordinato amore illigantur, fiunt miseri, quia deserunt veritatem: nec moventur tenui illo lumine intellectus, ducente ad Deum, in quo est vera beatitudo.
- d *Hoc quod amant, velint esse veritatem*) ita luxuriosus voluptatem carnis vult esse verum gaudium, & quamvis sciat esse falsum, quod pravo affectu superatus vult esse verum, non vult tamen redargui, quod amet falsum bonum pro vero: quia scit turpem esse hunc errorem, ideoque de eo erubescit & infamari metuit, nec restringi inordinatas passiones suas patitur. Quæ sane causa est unica, ob quam veritas odium parit.

V S V S.

1. Ex hoc & præcedentibus capitibus, discimus beatitudinem in nulla creatura reperiri posse, sed in solo Deo, ad quem perveniri non potest, nisi amore veritatis, non solum lucentis, verum & redarguentis, stimulantisque, ut falsa bona displiceant intellectui, & affectui. Quod fiet, si mortificationis studio reprimamus indomitas passiones, ob quas aliud facimus, aliud faciendum judicamus.
2. Cum durante hac vita fomes peccati & æstus concupiscentiæ, prorsus tolli non possit, perfecte beatos in hac vita nos esse non posse, sed tum demum, cum in cælo nulla interpellante molestia, sola veritate gaudebimus.

CAP. XXIV.

*Inveniri Deum in memoria, quia invenitur
ibi veritas.*

I. **E**Cce quantum spatatus sum in memoria mea, quærens te Domine, & non inveni extra eam! Neque enim aliquid de te inveni, quod non meminissem, ex quo didici te. Nam *a* ex quo didici te, non sum oblitus tui. Vbi enim inveni veritatem, ibi inveni Deum meum, *b* ipsam veritatem: quam, ex quo didici, non sum oblitus. Itaque ex quo didici te, manes in memoria mea, & illic te invenio, cum reminiscor tui, & delector in te. Hæ sunt sanctæ deliciæ meæ, quas donasti mihi misericordia tua, respiciens paupertatem meam.

NOTÆ.

- a* Vbi enim inveni veritatem) in naturalibus principiis refulgentem, qualia sunt: Deum esse summum bonum, esse incorruptibilem, inviolabilem, immutabilem, meliorem omnibus rebus corruptibilibus, violabilibus, mutabilibus. (Ibi) in memoria, cui hæc semina divinæ cognitionis naturaliter insita sunt (inveni Deum meum) ex his principiis ejus naturam paulatim investigando.
- b* Ipsam veritatem) est Deus prima & summa veritas, tum quia divinus intellectus est mensura & causa omnis alterius esse, & omnis alterius intellectus, tum quia essentia divina est conformis intellectui divino. Est autem Deus veritas objectiva respectu intellectus nostri, & principia naturalia sunt veritates formales, sive cognitiones veritatis objectivæ.

S.Th.1.p.
9.16.a.5.
c.

V S V S.

Est Deus in memoria nostra ita insculptus per
prin-

principia naturalia, ut nulla oblivione deleri possit. Ille castas delicias subministrat animæ, consideranti in illo esse omne bonum, & non esse ullum malum.

CAP. XXV.

Non inveniri Deum inter imagines rerum corporalium, nec affectuum, & præstare ipso animo, sunt enim hæc omnia mutabilia.

1. **S**ed ubi manes in memoria mea, tu Domine? ubi illic manes? quale cubile fabricasti illic tibi? quale sanctuarium ædificasti tibi? Tu dedisti hanc dignationem memoriæ meæ, ut maneam in ea; sed in qua ejus parte maneam, hoc considero. Transcendi enim partes ejus, quas habent & bestię, cum te recordarer; quia non ibi te inveniebam inter imagines rerum corporalium, & veni ad partes ejus, ubi commendavi affectiones animi mei, nec illic invenire te. Et intravi ad ipsius animi mei sedē, quæ illic est in memoria mea, quoniam sui quoque meminit animus, nec ibi tu eras. Quia sicut non es imago corporalis, nec affectio viventis, qualis est cum latamur, contristamur, cupimus, metuimus, meminimus, obliviscimur, & quicquid hujusmodi est: ita nec ipse animus es, quia Dominus Deus animi tu es. Et commutantur hæc omnia, tu autem incommutabilis manes super omnia; & dignatus es habitare in memoria mea, ex quo te didici. Et quid quero, quo loco ejus habites, quasi vero loca ibi sint? Habitas certe in ea, quoniam tui

R 7 memini,

memini, ex quo te didici; & in ea te invenio, cum recordor te.

N O T Æ.

- a *Ex quo te didici*) discimus Deum natura magistra cum ad rationis usum pervenimus; sed ea notitia admodum obscura est. Accedit ergo Magisterium fidei Christianæ, unde clarius nobis innotescit summum illud bonum.

C A P. XXVI.

Deum inveniri in se supra nos, dum veritatem ejus consulimus, omnibus liquide respondentem.

1. **V**bi ergo te inveni, ut discerem te? Neque enim jam eras in memoria mea, a priusquam te discerem. Vbi ergo inveni te, ut discerem te, b nisi in te supra me? Et c nusquam locus, & recedimus, & accedimus, & nusquam locus. d Ubique veritas præfides omnibus consulentibus te, simulque e respondes omnibus, etiam diversa consulentibus. f Liquide tu respondes, sed non liquide omnes audiunt. Omnes, unde volunt, consulunt, sed g non semper, quod volunt, audiunt. Optimus minister tuus est, qui non magis intuetur hoc à te audire, quod ipse voluerit, sed potius hoc velle, quod à te audierit.

N O T Æ.

- a *Priusquam te discerem*) Non est Deus in mente & memoria nostra per notitiam claram, nisi fidei lumine illustremur. Sic S. D. non censuit se nosse Deum; nisi postquam fide magistra didicit, quis & qualis esset, ejusque cognitio ante infor-
- mis

mis, & rudis, perficeretur lumine Catholicæ veritatis.

b *Nisi in te (supra me)* id est, cognovi Deum me & omnibus creaturis longe superiorem, in se solo acquiescere, & seipso beatum esse.

c *Nusquam locus*) qui Deum claudat; nulli palatio aut sedi affixus est, ubique præsens, omnia implens; & tamen accedimus ad illum per gratiam & caritatem: recedimus per peccatum, non spatiis locorum, sed distantia bonitatis & malitiæ.

d *Ubique veritas præfides*) ubique Deus audit preces eorum, qui ipsum consulunt pro veritate agnoscenda, per desideria & orationes serias, ut fecit Augustinus,

c *Respondes omnibus*) per instinctus bonos & salutes cogitationes: *bonum esse faciendum, malum fugiendum*, (*Etiam diversa consulentibus*) quia alius aspirat ad divitias, alius ad honores, alius ad voluptates, alius ad hæc omnia, aut pleraque: his omnibus Deus respondet eadem, nempe *Vanitas vanitatum, & omnia vanitas*.

f *Liquide tu respondes*) satis clare, quod testatur conscientia peccatis obmurmurans, (*sed non liquide omnes audiunt*) tumultu passionum suarum impediti.

g *Non semper, quod volunt, audiunt*) quia pravis affectibus impediti alia volunt, quam Deus præcipit, & illos velle vult.

V S V S.

Ex his principiis illud emergit, ut qui serio ad Deum converti vult cum S. Augustino, voluntatem suam divinæ conformet: magisque credat decere servum velle, quod Domino placet, quam ut Domino placeant, quæ servo placent, sic erit optimus Dei minister.

C A P.

CAP. XXVII.

Se Deum sero amasse, quia ipsum non intus, sed foris in creaturis, longe ab ipso quasiuit.

I. ^a **S**ero te amavi pulchritudo tam antiqua, & tam nova, sero te amavi. Et ecce ^b intus eras, & ego foris, & ibi te quærebam, & in ista formosa, quæ fecisti, deformis irruebam. ^c Mecum eras, & tecum non eram. Ea me tenebant longe à te, quæ si in te non essent, non essent. Vocasti, & clamasti, & rupisti surditatem meam. Coruscasti, splendui, & fugasti cæcitatem meam. Fragraisti, & duxi spiritum, & anhele tibi. Gustavi; & esurio, & sitio. Tetigisti me, & exarsi in pacem tuam.

NOTÆ.

- a *Sero te amavi*) post 12 annos, ex quo primum amorem Sapientiæ, ex lectione Hortensii concepit.
- b *Intus eras*) in animo meo, loquens mihi per lumen naturale, & principia Synteresis, item per sanctas inspirationes; (*& ego foris*) occupatus amore & delectatione sensibilibus creaturarum.
- c *Mecum eras*) per præsentiam & bonas cogitationes (*tecum non eram*) per caritatem & gratiam.
- d *Vocasti me*) per occultos instinctus, per monita matris, sermones Ambrosii, consilia Simpliciani, exempla Victorini, Antonii, aliorumque servorum tuorum; (*Clamasti*) illustrationibus internis, voce externa: Tolle lege &c. (*& rupisti surditatem meam*) audiui & obediui. V. ipsius conversionem supra.

V S V S.

V S V S.

Salutarem recordationem beneficii vocationis & conversionis S.D. proponit, quam utile erit sæpius iterare, iis præsertim, quos Deus ex gravibus peccatis eduxit.

CAP. XXVIII.

Quod Deo nondum totus inhæreat, inde se adhuc jactari tentationibus vite humanae, inter gaudia & mœrores, inter metum adversitatis & desiderium prosperitatis.

1. **C**um inhæsero tibi ex omni me, omnino nusquam erit mihi dolor & labor: & viva erit vita mea, tota plena te. Nunc autem quoniam, *a* quem tu imples, sublevas eum: quoniam tui plenus non sum, oneri mihi sum. *b* Contendunt lætitiæ meæ fletu cum lætandis mœroribus: & ex qua parte stet victoria, nescio. Hei mihi Domine, miserere mei. Contendunt mœrores mei mali cum gaudiis bonis: & ex qua parte stet victoria, nescio. Hei mihi Domine, miserere mei. Hei mihi: Ecce vulnera mea non abscondo. Medicus es, æger sum. Misericors es, miser sum. Nunquid non *tentatio* *Iob. 7. 14* *est vita humana super terram?*

2. Quis velit molestias & difficultates? *c* Tolerare jubes eas, non amari. Nemo quod tolerat amat, etsi tolerare amat. Quamvis enim gaudeat se tolerare, mavult tamen non esse, quod toleret. Prospera in adversis desidero, adversa in prosperis timeo. Quis inter hæc medius locus, ubi non sit

fit humanæ vitæ tentatio? Væ prosperitatibus seculi *d* semel & iterum, à timore adversitatis, & à corruptione letitiæ! Væ adversitatibus seculi, semel & iterum, & tertio, à desiderio prosperitatis! Et quia ipsa adversitas dura est, & naufraga tolerantia, nunquid non tentatio est vita humana super terram, & sine ullo interstitio?

N O T Æ.

- a *Quem tu imple*) gratia, cognitione, & caritate tua, (*siblevas eum*) ad desideria & gaudia cælestia, ne corpus, quod corrumpitur, aggraves animam, (*quoniam tui plenus non sum*) occupant enim magnam partem mei, vitiosi habitus & imperfectiones, ideo (*oneri mihi sum*) deorsum tendens per concupiscentiam.
- b *Contendunt letitia mea flenda*) quibus lætatur & justus in qualibuscunque concupiscentiis suis, ob quas et fileves, flere potius deberet, (*cum laudandis maroribus*) quos affert & suadet spiritus compunctionis & mortificationis: in quibus et tristetur caro, lætari debet animus ordinatus. (*Contendunt marores mei mali*) de labore virtutis, & abnegationis (*cum gaudiis bonis*; de profectu in via Dei, & crucis. (*Et ex qua parte stet victoria, nescio*) nam quamvis homo studiose vigilet, subinde subrepat aut obrepat sensualitas, inordinatus sui, & hujus vitæ amor. Difficileque subinde est agnoscere, caro ne an Spiritus operetur, ita ut mens justi merito ambigat de Victoria.
- c *Tolerari eas jubes, non amari*) difficultates & miseriæ in se nihil habent cur amentur, quia repugnant naturæ, & privant aliquo bono. In quantum vero deserviunt consecutioni summi boni & æternæ beatitudinis, ut tormenta martyribus, amari possunt, velut media apta ad finem hunc obtinendum. Quia vero in ejusmodi mediis non amatur eorum molestia, sed tolerantia, & ipse finis sive beatitudo, recte dicit S. D. *eas tolerari, non amari*. Quamvis enim justus gaudeat se tolerare dura in hac vita, mavult tamen non esse quod

quod toleret; quod erit in altera vita, inquam V. l. 3. c. 1.
not. 2.
nos oportet intrare per multas tribulationes.

- d Semel, & iterum, & tercio) S. D. triplex vix intentat à desiderio prosperitatis, & duplex solum à timore adversitatis, quia plus multo nocet prosperitas quam adversitas. Illa inducit oblivionem sui, & Dei, contemptum virtutis, & licentiam omnium vitiorum: ista revocat hominem ad cor, incitat ad poenitentiam, subtrahit materiam vitiis, & Deus pius ac misericors remittit in die tribulationis peccata. Hinc paucos invenies probos in magna & continua prosperitate, plures in tribulatione. Ecclef. 2.
13.
- e Sine ullo intersticio, vix hora labitur, qua non tristitiam aut molestiam sentimus, timendo & patiando aliquid adversum corpori, animo, fortunæ, honori, vel desiderando aliquid prosperum, in his ipsis rebus.

V S V S.

1. Apparet Paulum verissime dixisse: *Patientia vobis necessaria est*, hæc procuranda in hac tentationum, ideoque & lachrymarum valle; sine hac miseri erimus. Hebr. 10.
36.
2. Tædium hujus vitæ ex tot malis concipiendum est & desiderium æternæ patriæ, ad quam totis medullis aspirare, tentationum inevitabilis multitudo compellit.

CAP. XXIX.

In Dei misericordia spem reponens, ab eo petit continentiam.

1. **E**T tota spes mea, non nisi in magna valde misericordia tua, Domine Deus. Da quod jubes, & jube quod vis. a Imperas nobis continentiam. Et cum scirem, ait Sap. 1. 22.
quidam, quia nemo potest esse continens, nisi Deus det, & hoc ipsum erat sapientia, scire cujus esset
hoc

hoc donum. Per continentiam quippe colligimur & *b* redigimur in unum, à quo in multa defluximus. Minus enim te amat, qui tecum aliquid amat, quod non propter te amat. O amor, qui semper ardes, & nunquam extingueris! Caritas Deus meus, accende me. Continentiam jubes: Da quod jubes, & jube quod vis.

N O T Æ.

22. q. 155.
a. 1. c.

a *Imperas nobis continentiam*) non sumit hic continentiam pro castitate, per quam aliquis ab omni delectatione venerea abstinet, sed generalius pro ea virtute, per quam aliquis resistit quibusvis concupiscentiis pravis, quæ in eo vehementes existunt, ut ait S. Thomas. Eodem modo loquitur Aristoteles de continentia. 7. Ethic. Quæ nondum est virtus perfecta, sed inchoatio quædam virtutum, ideoque maxime convenit incipientibus servire Deo: nam etsi in illis ratio sit firmata contra passiones, ne ab eis superetur: passionum tamen vehementia ac multitudo, ostendit illos ad perfectam virtutem nondum pervenisse; hæc enim appetitum sensitivum subdit rationi, & vehementiam concupiscentiæ refringit.

b *Redigimur in unum*) solius Dei amorem & obsequium, à quo peccatores & incontinentes disperguntur in multas creaturas, ut sæpe jam dictum est. Melius autem multo est, amare unum summum bonum, quam multa parva bona, & inordinato eorum amore amittere illud unum, quod necessarium est, ac solum sufficit.

V S V S.

Duo remedia ad superandas hujus vitæ tentationes suggerit S. D. I. Spem, sive fiduciam divinæ misericordiæ. II. Orationem, cujus formam ac summam optimam præscribit: *Da quod jubes, & jube quod vis*; etsi enim peccare possimus ex nobis, Dei tamen præcepta implere non possumus sine Dei præcipientis gratia. Sicut oculos claudere possum cum volo, iis autem licet apertis videre non possum, nisi lux affulgeat, & adjuvet, ut S. D. alibi docet.

1. de gestis
Pelagii.

C A P.

CAP. XXX.

*Confitetur se turpibus imaginibus vigilan-
tem quidem non moveri, dormientem
tamen illudi, oratque ab hoc malo libe-
rari.*

1. **I** Vbes certe, ut contineam à concupi-
scentia carnis, & concupiscentia ocu-
lorum, & ambitione seculi. Iussisti à concu-
bitu, & de ipso conjugio melius aliquid,
quam concessisti, monuisti. Et quoniam de-
disti, factum est, & antequam dispensator
Sacramenti tui fierem. Sed adhuc vivunt in
memoria mea de qua multa locutus sum,
talium rerū imagines, quas ibi consuetudo
mea fixit: & occursant mihi vigilanti qui-
dem carentes viribus, in somnis autem non
solum usque ad delectationem, sed etiam
usque ad consensionem factumque similli-
mum. Et tantum valet imaginis illusio in
anima mea, & in carne mea, ut dormienti
falsa visa persuadeant, quod vigilanti vera
non possunt. Nunquid tunc ego non sum
Domine Deus meus? Et tamen tantum in-
terest inter meipsum & meipsum, intra mo-
mentum quo hinc ad soporem transeo, vel
huc inde transeo.

2. Vbi est tunc ratio, qua vigilans animus
talibus suggestionibus resistit, & si res ipsæ
ingerantur, inconcussus manet? Nunquid
clauditur cum oculis? Nunquid sopitur cum
sensibus corporis? Et unde sæpe etiam in so-
mnis resistimus, nostrique propositi memo-
res, atque in o ecastissime permanentes nul-
lum

lum talibus illecebris adhibemus assensum? Et tamen tantum interest, ut cum aliter accidit, evigilantes ad conscientiae requiem redeamus: ipsaque distantia reperiamus nos non fecisse, quod tamen in nobis quoquo modo factum esse doleamus. Nunquid non potens est manus tua Deus omnipotens, sanare omnes languores animae meae: atque abundantiore gratia tua, lascivos motus etiam mei soporis extinguere?

3. Augebis Domine magis magisque in me munera tua, ut anima mea sequatur me ad te, concupiscentiae visco expedita, ut non sit rebellis sibi; atque ut in somnis etiam non solum non perpetret istas corruptelarum turpitudines, per imagines animales usque ad carnis fluxum, sed ne consentiat quidem. Nam ut nihil tale vel tantillum libeat, quantum possit nutu cohiberi, etiam in casto dormientis affectu: non tantum in hac vita, sed etiam in hac aetate, non magnum est omnipotenti, qui vales facere *super* pra quam petimus, & intelligimus. Nunc tamen, quid adhuc sim in hoc genere mali mei, dixi bono domino meo, exultans cum tremore in eo, quod donasti mihi: & lugens in eo, quod inconsummatus sum, sperans perfecturum te in me misericordias tuas, usque ad pacem plenariam; quam tecum habebunt interiora & exteriora mea, cum absorpta fuerit mors in victoriam.

Ephes. 3,
20.

1. Cor. 13,
54.

V S V S.

1. S. Augustinus censuit castitatem conjugio meliorem, & de ipso conjugio inquit, melius aliquid, quam concessisti, monuisti, nimirum consilium castitatis

statis perpetuæ inspirando, quod S. D. statim à sua conversione amplexus est, & tum presbyter, tum Episcopus, sive Sacramenti divini dispensator, castissime observavit, ita ut teste Possidio, fœminarum intra domum suam nullam conversari sit passus, ne quidem germanam sororem, nec patris sui filias, nec unquam solus cum fœmina sine testibus sermonem contulerit: admirando castitatis exemplo, quo omnem prioris vitæ licentiam compensavit. Viderint hæretici, qui castitatem abominantur, & ministris quoque verbi divini conjugium præceptum volunt, utrum ipsi spiritum Dei habeant, an potius S. Augustinus.

In vita 6.
26.

2. Admiranda est S. D. humilitas, qui id, quod est maximæ verecundiæ, etsi nullius sit culpæ, de se confiteri non dubitavit. Quem imitantur, timorati, in confessione humiliter exponentes, si quas illusiones nocturnas passi sunt, ut forte si negligentius in ejiciendis iis sordibus, jam expergefacti se gessissent, culpam illam expient.
3. Triplex hac in re documentum S. D. suggerit. I. Vt evigilantes doleamus. II. Vt postquam advertimus nos in culpa non esse, mox ad conscientie quietem redeamus. III. Vt Deum pro liberatione rogemus. Serviet hymnus ille: *Te lucis ante terminum &c.* quem quotidie sub cubitum recitare adversus hanc infirmitatem consultum est.

CAP. XXXI.

Alimenta sicut medicamenta sumenda; magnum illum esse, quisquis non rapitur aliquantum extra metas necessitatis; se talem non esse.

1. **E**st alia malitia diei, quæ utinam sufficiat ei! Reficimus enim quotidianas ruinas corporis edendo & bibendo, priusquam escas & ventrem destruas:
cum

a cum occideris indigentiam meam fatietate mirifica, & corruptibile hoc indueris in corruptione sempiterna. Nunc autem suavis est mihi necessitas, & adversus istam suavitatem pugno, ne capiar, & quotidianum bellum gero jejuniis, sapius in servitute redigens corpus meum, & dolores mei voluptate pelluntur. Nam fames & sitis, quidam dolores sunt. Vrunt, & sicut febris necant, nisi alimentorum medicina succurrat. Quæ quoniam præsto est, ex consolatione munerum tuorum, in quibus nostræ infirmitati terra, & aqua, & coelum serviunt, calamitates delitiæ vocantur. Hoc me docuisti, ut quemadmodum medicamenta, sic alimenta sumpturus accedam.

2. Sed dum ad quietem satietatis ex indigentia molestia transeo, in ipso transitu mihi insidiatur laqueus concupiscentiæ. Ipse enim transitus, voluptas est: & non est alius, qua transeat, quam qua transire cogit necessitas. Et cum salus sit causa edendi ac bibendi, adjungit se tanquam pedissequa, periculosa jucunditas: & plerumque præire conatur, ut ejus causa fiat, quod salutis causa me facere vel dico, vel volo. Nec idem modus utriusque est. Nam *b* quod salutis fatis est, delectationi parum est. Et sæpe incertum fit, utrum adhuc necessaria corporis cura subsidium petat, an voluptuaria cupiditatis fallacia ministerium suppetat. Ad hoc incertum hilarescit infelix anima, & in eo præparat excusationis patrociniū: gaudens non apparere, quod fatis sit moderationi valetudinis, ut obtentu salutis, obumbret negotium voluptatis.

3. His

3. His tentationibus quotidie conor resistere, & invoco dexteram tuam ad salutem meam, & ad te refero ætus meos: quia consilium mihi de hac re nondum stat. Audio vocem iubentis Dei mei: *Non graventur corda vestra, in crapula & ebrietate.* Ebrietas longe est à me, misereberis, ne appropinquet mihi. Crapula autem nonnunquam surrepit servo tuo, misereberis, ut longe fiat à me. *Nemo enim potest esse continens, nisi tu des.* Multa nobis orantibus tribuis, & quicquid boni, antequam oremus, accipimus, à te accipimus & ut hoc postea cognosceremus, à te accipimus. Ebriosos à te sobrios factos, ego novi. Ergo à te factum est, ut hoc non essent, qui nunquam fuerunt: à quo etiam factum est, ut hoc non semper essent, qui fuerunt: quo etiam factum est, ut scirent utrique, à quo factum est.

4. Audiui & aliam vocem tuam: *Post concupiscentias tuas non eas, & à voluntate tua averte.* Audiui & illam ex munere tuo, quam multum amavi: *Neque si manducaverimus, abundabimus: neque si non manducaverimus, deerit nobis.* Hoc est dicere: nec illa res me copiosum faciet, nec illa ærumnosum. Audiui & alteram: *Ego enim didici, in quibus sum, sufficiens esse; & abundare novi, & penuriam pati novi.* Omnia possum in eo, qui me confortat. Ecce miles castrorum cœlestium, non pulvis, quod nos sumus: sed memento Domine, quia pulvis sumus, & de pulvere fecisti hominem, & perierat, & inventus est. Nec ille in se potuit, quia itidem pulvis fuit, quem talia dicentem afflatu tuæ inspirationis adamavi. *Omnia possum, inquit, in eo, qui me confortat.* Conforta
S me,

Luc. 21.

34.

Sap. 3, 21.

Eccl. 18,

30.

1 Cor. 8,

9.

Phil. 4, 12.

Gen. 3,

19.

Luc. 15.

Phil. 4,

12.

me, ut possim. Da quod jubes, & jube quod vis. Iste se accepisse confitetur, & quod gloriatur, in Domino gloriatur. Audivi alium rogantem ut accipiat: *Aufer à me, inquit, concupiscentias ventris.* Vnde apparet sancte Deus meus te dare, cum fit, quod imperas fieri.

1 Cor. 1, 31. Eccl. 23, 6. Docuisti me pater bone, *omnia munda mundis.* Sed malum esse homini, qui per offensionē manducat; & *omnem creaturam tuam bonam esse, nihilque abjiciendum, quod cum gratiarum actione percipitur; & quia esca nos non commendat Deo, & ut*

1 Tim. 4, 4. *nemo nos judicet in cibo, aut in potu, & ut qui manducat non manducantem non spernat, & qui non manducat, manducantem non judicet.* Didici hæc, gratias tibi, laudes tibi Deo meo, magistro meo, pulsatori aurium mearum, illustratori cordis mei. Eripe me ab omni tentatione.

6. Non ergo immunditiam obsonii timo, sed immunditiam cupiditatis. Scio

Gen. 9, 2. 3 Reg. 17, 6. Matt. 3, 4. Noë omne carnis genus, quod cibo esset usui, manducare permissum; Heliam cibo carnis refectum; Ioannem mirabili abstinentia præditum, animalibus, hoc est, locustis in escam cedentibus, non fuisse pollutum. Et scio Esau lenticulæ concupiscentia deceptum, & David propter aquæ desiderium, à seipso reprehensum; & regem nostrum non de carne, sed de pane esse tentatum. Ideoque & populus in eremo, non quia carnes desideravit, sed quia escæ desiderio adversus Dominum murmuravit, meruit improbari. In his ergo tentationibus positus, certo quotidie adversus concupiscentiam manducandi & bibendi. Non enim est, quod semel præcidere, & ulterius non attingere decernam, sicut de concubi-

Genes. 25, 34. 2 Reg. 23, 17. Matt. 4, 3. Num. 11, 20.

tu potui. Itaque fræni gutturis, temperata relaxatione & constrictione tenendi sunt. Et quis est Domine, qui non rapiatur aliquantulū extra metas necessitatis? Quisquis est, magnus est, magnificet nomen tuum. Ego autem non sum, quia peccator homo sum. Sed & ego magnifico nomen tuum, & interpellat te pro peccatis meis, qui vicit seculum, numerans me inter infirma membra corporis sui, quia & imperfectum meum viderunt oculi tui, & in libro tuo omnes scribentur.

Rom. 8.
34.

Psal. 138.
16.

NOTÆ.

a Cum occideris indigentiam) satiaveris appetitum meum immensa dulcedine tua, aut abstuleris in morte, omnem cibi ac potus necessitatem.

b Quod saluti satis est, delectationi parum est) Ipsa hæc nos modum necessitatis sentire non finit, & ipsum limitem procuranda salutis (si qua adsint delectabilia) rapiendo abscondit & transilit: putantibus nobis satis non esse, quod satis est, dum libenter ejus provocationibus ducimur, existimantes nos adhuc agere negotium valetudinis, cum agamus potius voluptatis. Ita nescit cupiditas, ubi finiatur necessitas, ait alibi S. D.

I. 4. con-

c Non ego immunditiam obsonii timeo) nullum enim obsonium per se immundum est, nec conquinat hominem nisi per legem justam veretur; quo modo Deus prohibuit Adam & Evæ esum pomi, & Ecclesia carnes in quadragesima, aliisque quibusdam diebus.

tra
Iul. c. 14.

V S V S.

I. Magnum Sobrietatis & temperantiæ stimulum S. D. subdit. I. Dum demonstrat alimenta esse medicamenra. Nullus æger, nisi insanit, plus de pharmacis sumit, quam sanitati conducit; neque nobis ergo plus de cibo & potu sumendum, quam necessitas postulat. II. Idem suadet S. Scriptura luculentis monitis, quæ iuvabit expendere.

S 2

III, In.

In vit.
c. 22.

III. Invitat exemplo S. Pauli, imo & suo, domabat enim gulam jejuniis frequentibus, ut hic testatur. *Mensa autem utebatur frugali & parca, qua inter olera & legumina, aliquando carnes propter hospites, vel quosque infirmiores continebat, uti refert Possid.*

2. Difficillimum est mensuram necessitatis, in cibo & potu invenire ac tenere. S. D. etsi fateatur consilium sibi hac de re nondum stetisse, aliqua tamen ejus reperiendæ media suggerit. I. Jejunium, & reliquam corporis mortificationem. II. Tentationum gulæ, cum ea appetitum allicit, quotidianam repressionem. III. Orationem, & divini auxilii ardentem implorationem. S. Ignatius in libello Exercitationum utiles aliquot regulas tradidit, ad Victum recte temperandum, & mensuram naturæ debitam inveniendam.
3. Gula non solum reprimenda est in cibis delicatioribus, sed vilioribus quoque, quod S. D. eorum exemplis suadet, qui immoderato lenticulæ, aut aquæ usu deliquerunt.

C A P. XXXII.

Illecebra odorum se non nimis tangi, sæpe tamen occultos affectus per experientiam manifestari.

1. **D**E illecebra odorum, non fatago nimis. Cum absunt, non requiro: cum adsunt, non respuo, paratus etiam eis semper carere. Ita mihi videor; forsitan fallor. Sunt enim & istæ plangendæ tenebræ, in quibus me latet facultas mea, quæ in me est: ut animus meus de viribus suis ipse se interrogans, non facile sibi credendum existimet: quia & quod nunc inest, plerunque occultum est, nisi experientia manifestetur. Et nemo securus esse debet in ista vita, quæ
- Iob. 1. 1. *tota tentatio nominatur: utrum qui fieri potuit*

tuit ex deteriore melior, non fiat etiam ex meliore deterior. Vna spes, una fiducia, una firma promissio, misericordia tua.

V S V S.

Verissimum est, quod S. D. hic deplorat, neminem sibi facile credere debere, sæpe enim latet occultum vitium, quod experientia manifestat. Multi se sobrios, patientes, humiles putant, qui, ubi occasio adest, intemperantissimi, furiosi, superbi deprehenduntur.

CAP. XXXIII.

Sacras melodias in Ecclesia potius approbandas quam improbandas, se tamen pœnaliter peccare, quoties magis cantu moveatur, quam re, qua canitur.

1. **V** Oluptates aurium tenacius me implicaverant, & subjugaverant; sed resolvisti, & liberaisti me. Nunc in sonis, quos animant eloquia tua, cum suavi & artificiosa voce cantantur, fateor, aliquantulum acquiesco: non quidem ut hæream, sed ut surgam, cum volo. Attamen, cum ipsis sententiis, quibus vivunt, ut admittantur ad me, quærunt in corde meo nonnullius dignitatis locum, & vix eis præbeo congruentem. Aliquando enim plus mihi videor honoris eis tribuere quam decet, cum ipsis sanctis dictis, religiosius & ardentius sentio moveri animos nostros in flammam pietatis, cum ita cantantur, quam si non ita cantarentur: & omnes affectus spiritus nostri, pro sui diversitate, habere proprios modos in voce atque cantu, quorum nescio qua occulta familiaritate excitentur.

2. Sed delectatio carnis meæ, cui mentem enervandam non oportet dari, sæpe me fallit, dum rationem sensus non ita comitatur, ut patienter sit posterior: sed tantum quia propter illam meruit admitti, etiam præcurrere ac ducere conatur. Ita in his pecco non sentiens, sed postea sentio. Aliquando autem hanc ipsam fallaciam immoderatus cavens, erro nimia severitate, sed valde interdum; ut melos omne cantilenarum suavium, quibus Davidicum Psalterium frequentatur, ab auribus meis removeri velim, atque ipsius ecclesiæ. Tutiusque mihi videtur, quod de Alexandrino Episcopo Athanasio, sæpe mihi dictum commemini, qui tam modico flexu vocis, faciebat, sonare lectorem Psalmi, ut pronuncianti vicinior esset, quam canenti.

3. Veruntamen cum reminiscor lacrymas meas, quas fudi ad cantus ecclesiæ tuæ in primordiis recuperatæ fidei meæ, & nunc ipso commoveor, non cantu, sed rebus quæ cantantur (cum liquida voce & convenientissima modulatione cantantur) magnam instituti hujus utilitatem rursus agnoscō. Ita fluctuo inter periculum voluptatis, & experimentum salubritatis, magisq; adducor, non quidem irretractabilem sententiam proferens, cantandi consuetudinem approbare in ecclesia: ut per oblectamenta aurium, infirmior animus in affectum pietatis assurgat. Tamen, cum mihi accidit, ut me amplius cantus quam res quæ canitur, moveat, pœnaliter me peccare confiteor; & tunc mallem non audire cantantem. Ecce ubi sum! Flete mecum, & pro me flete, qui aliquid
boni

boni vobiscum intus agitis, unde facta procedunt. Nam qui non agitis, non vos hæc movent. Tu autem Domine Deus meus, respice, exaudi, & vide, & miserere, & sana me: in cuius oculis mihi quæstio factus sum, & ipse est languor meus.

N O T Æ.

Apparet incredibilis puritas S. D. qua conscientiam ab omni etiam levi peccato, quale esse potest, delectari liberius cantu Ecclesiastico, mundam servare studuit. Quod ipsius exemplum movere saltem nos debet, ad cantus leviores ab Ecclesia arcendos, & omne petulantia genus in templo vitandum.

C A P. XXXIV.

Se crebro implicari seductionibus oculorum, in luce Solis, & rebus pulchris ac artificiosis, cum ad pulchritudinem divinam unice sit aspirandum.

1. **R**estat voluptas oculorum istorum carnis meæ, de qua loquor confessiones, quas audiant aures templi tui, aures fraternæ ac piæ, ut concludamus tentationes concupiscentiæ carnis: quæ me adhuc ^{2 Cor. 5. 2.} pulsant ingemiscentem, & habitaculum meum, quod de cœlo est, superindui cupientem. Pulchras formas & varias, nitidos & amœnos colores amant oculi. Non teneant hæc animam meam; teneat eam Deus, qui hæc fecit, bona quidem valde, sed ipse est bonum meum, non hæc. Et tangunt

Gen. 13, 17

me vigilantem totis diebus, nec requies ab eis datur mihi sicut datur à vocibus canoris aliquando ab omnibus in silentio. Ipsa enim regina colorum lux ista, perfundens cuncta quæ cernimus, ubi per diem fuero, multimodo allapsu blanditur mihi aliud agenti, & eam non advertenti. Insinuat autem se vehementer, ut si repente subtrahatur, cum desiderio requiratur: & *a* si diu absit, contristat animum. O lux, quam videbat Tobias, cum clausis oculis istis, filium docebat vitæ viam, & ei præibat pede caritatis, nusquam errans! Aut quam videbat Isaac, prægravatis & operis senectute carneis luminibus, cum filios non agnoscendo benediceret, sed benedicendo agnoscere meruit! Aut quam videbat Iacob, cum & ipse prægrandi ætate captus oculis, in filiis præsignata futuri populi genera, luminoso corde radiavit: & nepotibus suis ex Ioseph, *b* divexas mystice manus, non sicut pater eorum foris corripiebat, sed sicut ipse intus discernebat, imposuit. Ipsa est lux, una est, & alia non est, & unum omnes, qui vident & amant eam. At ista corporalis, de qua loquebar, illecebrosa ac periculosa dulcedine, condit vitam seculi cæcis amatoribus. Qui autem de ipsa laudare te norunt, Deus creator omnium, absumunt eam in hymno tuo, non assumuntur ab ea, in somno suo. Sic esse cupio.

3. Resisto seductionibus oculorum, ne implicentur pedes mei, quibus ingredior viam tuam, & erigo ad te invisibiles oculos, ut tu evellas de laqueo pedes meos. Tu sub-

subinde evellis eos, nam illaqueantur. Tu non cessas evellere, ego autem crebro hæreo, ubique sparsis insidiis; quoniam *non dormies, neque dormitabis, qui custodis Israel.* Quam innumerabilia variis artibus & opificiis, in vestibus, calceamentis, vasis, & hujusmodi fabricationibus, picturis etiam, diversisque figmentis: atque his usum necessarium atque moderatum, & piam significationem longe transgredientibus, addiderunt homines ad illecebras oculorum! c foras sequentes, quod faciunt; intus relinquentes, à quo facti sunt; & exterminantes, quod facti sunt.

Psal. 24.
15.

4. At ego Deus meus & decus meum, etiam hinc tibi dico hymnum, & sacrifico laudem sanctificatori meo; quoniam pulchra trajecta per animas in manus artificiosas, ab illa pulchritudine veniunt, quæ super animas est, cui suspirat anima mea die ac nocte. Sed pulchritudinū exteriorum operatores, & sectatores inde trahunt approbandi modum, non autem inde trahunt utendi modum. Et ibi est, & non vident eum, ut non eant longius, & fortitudinem suam ad te custodiant, nec eam spargant in delitiosas lassitudines. Ego autem hæc loquens atque discernens, etiam istis pulchris gressum innecto. Sed tu evellis Domine, evellis tu, quoniam *miserericordia tua ante oculos meos est.* Nam ego capior miserabiliter, & tu evellis misericorditer, aliquando non sentientem, quia suspensius incideram; aliquando cum dolore, quia jam inhæseram.

Psa. 58.
10.

Psal. 25. 3.

N O T Æ.

- Tob. 5,
12. a *Et si diu absit, contristat animum*) hinc cæci qui
omni lucis usu carent, miseri judicantur, ipse-
que patientissimus Tobias, *quale gaudium*, in-
quit, *mihi erit, qui in tenebris sedeo; & lumen cali*
non video?
- Gen. 48. b *Divexas mystice manus*) Ioseph Iacob patri, fi-
lios benedicendos offerens, Manassen majorem
natu statuit ad dexteram patris, Ephraim ju-
niorem ad sinistram. Sed Iacob commutans ma-
nus decussatim, dextram posuit supra Ephraim,
sinistram supra Manassen, etsi renitente patre.
Vidit nimirum Iacob lumine prophetico illu-
stratus, Deum velle minorem majori præpo-
nere.
- c *Foras sequentes, quod faciunt*) dum delectantur
opificiis & artificiis suis, intrus relinquentes De-
um, à quo facti sunt, & exterminantes in se ima-
ginem illius, secundum quam facti sunt.

V S V S.

1. Insigne exemplum præluceat S. D. ad custo-
diam oculorum; nimirum pulchritudine Dei
captus, pulchritudinem creaturarum non æsti-
mat, nec sectatur.
2. Docet, quomodo à luce corporea assurgere
debeamus ad lucem incorpoream, & longe ma-
joris facere quam illam: item ex artificiis homi-
num, ascendere ad artificem ipsorum artificum
Deum.
3. Monet ipsos artifices, ut non solum opera sua
artificiose, prælucente divina Sapientia elabo-
rent, verum & modum recte utendi arte sua,
eadem Sapientia duce, addiscant.

C A P.

CAP. XXXV.

Curiositatem nostram, quam per concupiscentiam oculorum intelligi putat, in multis minutissimis rebus, quotidie tentari & labi, & hinc orationes saepe interrumpi.

I. **H**Uc accedit alia forma tentationis multiplicius periculosa. Præter eam enim concupiscentiam carnis, quæ inest in delectatione omnium sensuum & voluptatum, cui servientes depereunt, qui longe se faciunt à te: inest animæ per eosdem sensus corporis quædam non se oblectandi in carne, sed & experiendi per carnem, vana & curiosa cupiditas, nomine cognitionis & scientiæ palliata. Quæ quoniam & in appetitum noscendi est, oculi autem sunt ad cognoscendum in sensibus principes, *concupiscentia oculorum* eloquio divino appellata est. Ad oculos enim proprie, videre pertinet. *b* Utimur autem hoc verbo etiam in cæteris sensibus, cum eos ad cognoscendum intendimus. Neque enim dicimus, audi, quam rutillet, aut olfac, quam ni-teat, aut gusta, quam splendeat, aut palpa, quam fulgeat. Videri enim dicuntur hæc omnia. Dicimus autem non solum, vide, quid luceat, quod soli oculi sentire possunt; sed vide etiam, quid sonet; vide, quid oleat; vide quid sapiat, vide, quam durum sit. Ideoque generalis experientia sensuum, concupiscentia (sicut dictum est) oculorum vocatur, quia videndi officium, in quo primum oculi tenent, etiam cæteri

1 Ioan. 2,
16.

S 6

sen-

sensus sibi de similitudine usurpant, cum aliquid cognitionis explorant.

2. Ex hoc autem evidentius discernitur, quid voluptatis, quid curiositatis agatur per sensus. Quod voluptas pulchra, canora, suavia, sapida, lenia sectatur. *c* Curiositas autem etiam his contraria, tentandi causa: non ad subeundam molestiam, sed ad experiendi noscendique libidinem. Quid enim voluptatis habet videre in laniato cadavere, quod exhorreas? & tamen sicubi jaceat, concurrunt, ut contristentur, ut palleant. Timent etiam, ne in somnis hoc videant, quasi quisquam eos vigilantes videre coegerit, aut pulchritudinis ulla fama persuaserit. Ita & ceteris sensibus, quæ persequi longum est. Ex hoc morbo cupiditatis, in spectaculis exhibentur quæque miracula. Hinc ad perscrutanda naturæ secreta, quæ præter nos est operata, proceditur: quæ scire nihil prodest, & nihil aliud quam scire homines cupiunt. Hinc etiam, si quid eodem perversæ scientiæ fine, *d* per artes magicas quaritur. Hinc etiam in ipsa religione *e* Deus tentatur, cum signa & prodigia flagitantur, non ad aliquam salutem, sed ad solam experientiam desiderata.

3. In hac tam immensa silva plena insidiarum & periculorum, ecce quam multa præciderim, & à meo corde dispulerim, sicuti donasti me facere Deus salutis meæ! At tamen quando audeo dicere, cum circumquaq; quotidianam vitam nostrā, tam multa hujus generis rerū circumstrepant: quando audeo dicere, nulla re tali me intentum fieri ad spectandum, & vana cura capi-

prien-

piendum? Sane me jam theatra non rapiunt, nec curo nosse transitus siderum; nec anima mea unquam responsa quæsit umbrarum; omnia sacrilega sacramenta detestor. A te Domine Deus meus, cui humilem famulatum ac simplicem debeo, quantis mecum suggestionum machinationibus agit inimicus, ut signum aliquod petam!

4. Sed obsecro te per Regem nostrum, & patriam Hierusalem, simplicem, castam, ut quemadmodum à me longe est ista confessio, ita sit semper longe atque longius. Pro salute autem cuiusquam cum te rogo, alius multum differens finis est intentionis meæ: & te facientem quod vis, das mihi, & dabis libenter sequi. Veruntamen in quam multiminutissimis & contemptibilibus rebus, curiositas quotidie nostra tentatur, & quam sæpe labamur, quis enumerat? Quoties narrantes inania, primo quasi toleramus, ne offendamus infirmos, deinde paulatim libenter advertimus? Canem currentem post leporem jam non specto, cum in circo sit: at vero in agro si casu transeam, avertit me fortassis, & ab aliqua magna cogitatione, atque ad se convertit illa venatio: non deviare cogens corpore jumenti, sed cordis inclinatione. Et nisi jam mihi demonstrata infirmitate mea, cito admoneas, aut ex ipsa visione, per aliquam considerationem in te assurgere: aut totum contemnere, atque transire, vanus hebesco.

5. Quid cum me domi sedentem stellio muscas captans, vel aranea retibus suis irruentes implicans, sæpe intentum facit? Num quia

quia parva sunt animalia, ideo non res eadem geritur? Pergo inde ad laudandum te creatorem mirificum, atque ordinatorem rerum omnium, sed non inde intentus esse incipio. *f* Aliud est cito surgere, aliud est non cadere. Et talibus vita mea plena est, & una spes mea in magna valde misericordia tua. Cum enim huiusmodi rerum conceptaculum fit cor nostrum, & portat copiosæ vanitatis catervas; hinc & orationes nostræ sæpe interrumpuntur atque turbantur, & ante conspectum tuum, dum ad aures tuas vocem cordis intendimus, nescio unde irruentibus nugatoriis cogitationibus, res tanta præciditur.

N O T Æ.

- a* *Experiendi per carnem vana & curiosa cupiditas*) Alii per concupiscentiam oculorum avaritiam intelligunt. S. D. curiositatem sive inordinatum quascunque res cognoscendi desiderium designari existimat, non improbabiler. Optime S. Thomas ait, intelligi tum *Concupiscentiam inordinatam cognitionis*, tum *ipsarum rerum, quæ exterius oculis proponuntur*.
- b* *Vitimur hoc verbo etiam in cæteris sensibus*) quia nempe, videre, generaliter sumptum idem est, quod cognoscere: omnis autem sensus est cognoscitivus, quam doctrinam alibi quoque S. D. tradit.
- c* *Curiositas autem etiam his contraria, &c.*) clare explicat, quomodo differat concupiscentia carnis, complectens delectationes omnes sensuum, ab hac curiositate, quæ non solum pulchra & suavia, verum & deformia & acerba cognoscere appetit.
- d* *Per artes magicas*) in has multi propter curiositatem incidunt, quod S. D. alibi quoque monet, & consentit Delrius, qui salutaria monita habet.
- e* *Deus tentatur*) flagitare signa & prodigia ad explorandam divinam sapientiam, potentiam, bonitatem,

1, 2. q. 77.
a. 5.

Serm. 33.
de verbis
Domini.
lib. 2. de
doct.
Christ. c.
22, & 23.
l. 3. disq.
magic. p.
1. q. 8. &
l. 6. in an.
monit. 7.
V. S. Th.
22. q. 97.
a. 2.

nitatem, est tentare Deum, & peccatum : quia
impium est dubitare de his, quæ ad divinam
perfectionem pertinent. Rogare vero pro salute
alterius divinitus restituenda, aut Dei gloriæ aliis
manifestanda per aliquod prodigium, non est
peccatum, idque sancti frequenter fecerunt. Ipse
S. D. se Innocentio viro Illustri, à quo post
Baptismum Carthaginem reversus hospitio sus-
ceptus est, precibus ad Deum fufis una cum so-
ciis, sanitatem impetrasse affirmat.

f Aliud est cito surgere, aliud non cadere) cum quis
sua culpa, per curiositatem distrahitur, reus est,
etsi diu non hæreat, non enim ideo non cecidit,
quia cito surrexit.

lib. 22 de
civ. c. 3.

V S V S.

1. Discamus S. D. Magistro, Curiositatis peri-
cula & laqueos agnoscere ac vitare.
2. Si orationem ab alienis cogitationibus quietam
desideramus, concupiscentiam oculorum refræ-
nemus; effusio in exteriora, rerumque vana-
rum notitia, sunt distractionum nostrarum se-
mina.

C A P. XXXVI.

*Dum necessarium est amari & timeri ab
hominibus, facile persuadet superbia, ut
velimus amari & timeri non propter
Deum, sed pro Deo, quo vituperante laus
nulla prodest.*

1. **N**Unquid etiam hoc inter contemnen-
da deputabam, aut aliquid nos redu-
cet in spem, nisi tota misericordia tua, quo-
niam cœpisti mutare nos? Et tu scis, quanta
ex parte mutaveris, qui me primitus sanas
à libidine vindicandi me, ut propitius fias
etiam cæteris omnibus iniquitatibus meis,
& sanes omnes languores meos, & redimas
de

Pfal. 102,
3.

de corruptione vitam meam, & *corones me in miseratione & misericordia*, & saties in bonis desiderium meum: quia compressisti à timore tuo superbiam meam, & mansuefecisti iugo tuo cervicem meam. Et nunc porto illud, & leve est mihi; quoniam sic promissisti, & fecisti, & vere sic erat, & nesciebam, quando id subire metuebam.

Iac. 4, 6.

2. Sed nunquid Domine, qui solus sine typho dominaris, quia solus verus dominus es, qui non habes dominum, nunquid hoc quoque tertium tentationis genus cessavit à me, aut cessare in hac tota vita potest timeri & amari velle ab hominibus, non propter aliud, sed ut inde sit gaudium, quod non est gaudium? Misera vita est, & foeda jactantia. Hinc fit, vel maxime non amare te, nec caste timere te. Ideoque *tu superbis resistis, humilibus autem das gratiam*, & intonas super ambitiones seculi, & contremiscunt fundamenta montium. Itaque nobis, quoniam propter quædam humanæ societatis officia, necessarium est amari ab hominibus, instat adversarius veræ beatitudinis nostræ, ubique spargens in laqueis, euge, euge: ut dum avidè colligimus, incaute capiamur, & à veritate tua gaudium nostrum deponamus, atque in hominum fallacia ponamus: libeatque nos amari & timeri, non propter te, sed pro te; atque isto modo sui similes factos secum habeat, non ad concordiam caritatis, sed ad confortium supplicii, qui statuit *sedem suam bponere in aquilone*, ut te perversa & distorta via imitantes, tenebrofi frigidive fervirent.

Esaï. 14,
13.

3. Nos autem Domine, pusillus grex tuus
ecce

ecce sumus, tu nos posside. Prætende alas tuas, & fugiamus sub eas. Gloria nostra tu esto, propter te amemur, & verbum tuum timeatur in nobis. Qui laudari vult ab hominibus vituperante te, non defendetur ab hominibus judicante te, nec eripietur damnan- te te. Cum autem non peccator lauda- tur, in desideriiis animæ suæ, nec qui iniqua gerit, benedicitur: sed laudatur homo pro- pter aliquod bonum, quod dedisti ei: at ille plus gaudet sibi laudari se, quā ipsum donū habere, unde laudatur: etiam iste, te vitupe- rante laudatur. Et melior jam ille, qui lau- davit; quam iste, qui laudatus est. Illi enim placuit in homine donum Dei, huic amplius placuit donum hominis, quam Dei.

N O T Æ.

- a *A libidine vindicandi me*) æquissimo animo S. D. injurias tolerasse scribit Lancillotus. Argumento I. 3. vit. c. 52. est, quod pro Donatistis, qui necem ipsi mo- liti erant, intercessit apud Proconsulem Dona- tum. *Et loquere, & senti*, ait, *quidquid libet de Au- gustino, sola me in oculis Dei, conscientia non accuset*: ep. 127. l. contra Se- cund. Ma- nich. c. 1. non sane æstimans ullas injurias. Vnde Deus propitius factus est omnibus iniquitatibus ejus, nam qui dimittit debitoribus suis, ei dimittun- tur debita omnia.
- b *Ponere in Aquilone*) Aquilo ventus septentriona- lis frigidus & siccus, pro ipso septentrione po- nitur, ubi meræ tenebræ & frigus; unde ad significandum regnum tenebrarum transfertur, ejusque Principem Diabolum, cui superbi in cæ- citate mentis, sine calore caritatis miserabiliter serviunt.

V S V S.

- I. Necessaria sunt, iis qui Ecclesiæ & Reipublicæ præsunt, timor, amor, honor, laus: absque his enim contemnuntur, nec subditos recte mode- rari possunt. Hoc ergo laborent, ne *Euge illud honoris,*

honoris, ipsos in vanam complacentiam præcipitet, similesque fiant regi filiorum superbiæ.

2. Qui laudes affectat humanas, conscius se Deo non placere, meminerit illius quod S. D. suggerit, se ejusmodi laudibus non defensum iri in judicio, nec liberandum à damnatione.
3. Dona Dei per complacentiam & acceptationem humanæ laudis, vertuntur in damnum nostrum, unde apparet, quantum cavendum sit ab hac peste.

CAP. XXXVII.

Cum non liceat mala agere, ut laudari non possimus, se hoc solum confiteri posse, quod delectetur laudibus, sed plus veritate, quam laudibus.

1. **T**Entamur his tentationibus quotidie Domine, sine cessatione tentamur. Quotidiana fornax nostra, est humana lingua. Imperas nobis & in hoc genere continentiam: Da quod jubes, & jube quod vis. Tu nosti de hac re ad te gemitum cordis mei, & flumina oculorum meorum. Neque enim facile colligo, quam sim ab ista peste mundatior, & multum timeo occulta mea, quæ norunt oculi tui, mei autem non. Est enim qualiscunque in aliis generibus tentationum mihi facultas explorandi me, in hoc pene nulla est. Nam & à voluptatibus carnis, & à curiositate supervacanea cognoscendi, video quantum affecutus sim, posse refrænare animum meum, cum eis rebus careo, vel voluntate, cum adsunt; vel necessitate, cum desunt. Tunc enim me interrogo, quam magis minusve mihi molestum sit non habere? Divitiæ vero, quæ ob hoc expetun-

petuntur, ut alicui istarum trium cupiditatum, vel duabus earum, vel omnibus serviant; si persentiscere non potest animus, utrum eas habens contemnat, possunt & dimitti, ut se probet.

5. Laude vero ut careamus, atque in eo experiamur, quid possumus; nunquid male vivendum est, & tam perditæ atque immaniter, ut nemo nos noverit, qui non detestetur? Quæ major dementia dici, aut cogitari potest? At si bonæ vitæ bonorumque operum comes & solet & debet esse laudatio, tam comitatum ejus, quam ipsam bonā vitam deserere non oportet. Non autem sentio, sine quo esse, aut æquo animo, aut ægre possim, nisi cum abfuerit. Quid igitur tibi in hoc genere tentationis Domine confiteor? Quid? nisi delectari me laudibus; sed amplius ipsa veritate, quam laudibus. Nam si mihi proponatur, utrum malim furens, aut in omnibus rebus errans, ab omnibus hominibus laudari; an constans & in veritate certissimus, ab omnibus vituperari? video quid eligam.

3. Veruntamen nollem, ut vel augeret mihi gaudium cujuslibet boni mei, suffragatio oris alieni. Sed auget fateor, non solum, sed & vituperatio minuit. Et cum ista miseria mea perturbor, subintrat mihi excusatio, quæ qualis sit, tu scis Deus, nam me incertum facit. Quia enim nobis imperasti non tantum continentiam, id est, à quibus rebus amorem cohibeamus, verum etiam justitiam, id est, quo eum conferamus: nec te tantum voluisti à nobis, verum etiam proximum diligere, sæpe mihi videor de profectu

tu aut spe proximi delectari, cum bene intelligentis laude delector: & rursus ejus malo contristari, cum eum audio vituperare, quod aut ignorat, aut bonum est. Nam & contristor aliquando laudibus meis, cum vel ea laudantur in me, in quibus mihi ipse displiceo: vel etiam bona minora & levia pluris æstimantur, quam æstimanda sint.

4. Sed rursus unde scio, an propterea sic afficior, quia nolo de meipso à me dissentire laudatorem meum; non quia illius utilitate moveor, sed quia eadem bona, quæ mihi in me placent, jucundiora mihi sunt, cum & alteri placent? Quodammodo enim non ego laudor, cum de me sententia mea nō laudatur; quandoquidem aut illa laudantur, quæ mihi displicent: aut illa amplius, quæ mihi minus placent. Ergone de hoc incertus sum mei? Ecce in te veritas video, non me laudibus meis propter me, sed propter proximi utilitatem moveri oportere. Et utrum ita sit, nescio. Minus mihi in hac re notus sum ipse, quam tibi.

5. Obsecro te Deus meus, & meipsum mihi indica, ut confitear oraturis pro me fratribus meis quod in me saucium comperero. Iterum me diligentius interrogem: Si utilitate proximi moveor in laudibus meis, cur minus moveor, si quisquam alius injuste vituperetur, quam si ego? Cur ea contumelia magis mordeor, quæ in me, quam quæ in alium eadem iniquitate coram me jacitur? An & ego hoc nescio? Etiam ne id restat, ut ipse me seducam, & verum non faciam coram te in corde & lingua mea? Infaniam istam Domine longe fac à me, ne

oleum

oleum peccatoris mihi sit os meum, ad impinguandum Pfal. 140.
 caput meum. Egenus & pauper ego sum; & melior 5.
 in occulto gemitu displicens mihi, & quæ- Pfal. 108.
 rens misericordiam tuam, donec reficiatur 2.
 defectus meus, & perficiatur usque in pa-
 cem, quam nescit arrogantis oculus.

V S V S.

1. Quotidiana & nunquam interrupta superbæ infestatio ad ingens humilitatis desiderium ac studium nos movere debet, tanto magis, quanto certius scimus, nos non posse intrare in regnum cælorum, nisi efficiamur ut parvuli.
2. Non est fugienda laus, faciendo vituperio digna, sed cum S. Augustino conandum est. I. Ut plus delectemur veritate quam laudibus, facturi laude digna, etsi nemo nos laudaret. II. Cum perturbamur defectu laudis, aut titillamur ejus suffragio, pro viribus ejusmodi Vanitas reprimenda est. III. Eo eniti debemus, ut ob solam Dei gloriam delectemur, laudibus tum propriis, tum alienis. Gravis hæc & difficilis est pugna, sed si perseveremus orando & pugnando, vincemus cum S. Augustino, qui in suis libris nihil magis docet, quam humilitatem, Doctor tanto major, quanto humilior.

CAP. XXXVIII.

In iis, quæ coram aliis fiunt, etiam in ipso contemptu laudis, esse periculum vanæ gloriæ.

1. **S**ermo autem ore procedens, & facta quæ innotescunt hominibus, habent tentationem periculosissimam ab amore laudis, qui ad privatam quandam excellentiam contrahit, & emendicata suffragia tentat; & cum à me in me arguitur, eo ipso quod arguitur. Et sæpe homo de ipso vanæ glo-

gloriæ contemptu vanius gloriatur: ideoque, non jam de ipso vanæ gloriæ contemptu gloriatur. Non enim eam contemnit, cum gloriatur intus.

V S V S.

Ingens hoc ipsum humilitatis incitamentum est, se tam miserum agnoscere, ut contemptum laudis in superbiam, id est, pharmacum in venenum vertat, nisi cælestis medicus tumorem nostrum fanet.

CAP. XXXIX.

Timere se id quoque tentationis genus, quo aliqui placent sibi de se, nec placere affectant cæteris, sed invident.

i. **E**tiam intus est aliud in eodem genere tentationis malum, quo inane-fcunt, qui placent sibi de se, quamvis aliis vel placeant, vel displiceant, nec placere affectant cæteris. Sed sibi placentes, multum tibi displicent, non tantum de non bonis quasi bonis, verum etiam de bonis tuis, quasi suis: aut etiam sicut de tuis, sed tanquam ex meritis suis: aut etiam sicut ex tua gratia, sed non secundum sua merita, non tamen socialiter gaudentes, sed aliis invidentes eam. In his omnibus atque hujuscemodi periculis & laboribus, vides tremorem cordis mei: sed & vulnera mea magis subinde à te sanari, quam mihi non infligi sentio.

V S V S.

Remedia adversus tam multiplices superbix tentationes passim in libris spiritualibus ad manum sunt. Præ reliquis egregie de humilitate scripsit
Iacobus

Iacobus Alvarez tractatu absolutissimo, ubi omnes Superbiæ fraudes ejusque remedia aperit, multaque egregia ex S. D. nostro accumulât. Cum quo vigilandum est in assiduo cordis tremore, & gratiæ Deo agendæ, qui vulnera superbarum cogitationum, quæ nobis non sentientibus sæpe subrepunt, sanat bonis inspirationibus: ostendens nobis occultis modis vanitatem nostram, & veritatem suam.

CAP. XL.

Se Deo ducente ac docente perlustrasse omnia, extra & intra se, & horum nihil esse Deum; in eo se, cum potest, delectari, & subinde in affectum inusitatum intramitti.

1. **V**Bi non mecum ambulasti veritas, docens quid caveam, & quid appetam, cum ad te referrem inferiora visa mea, quæ potui, teque consulerem? Lustravi mundum foris sensu, quo potui: & attendi vitam corporis mei de me, sensusque ipsos meos. Inde ingressus sum in recessus memoriæ meæ multiplices amplitudines, plenas miris modis copiarum innumerabilium, & consideravi, & expavi, & nihil eorum discernere potui sine te, & nihil eorum esse te inveni. Nec ego ipse inventor, qui peragravi omnia, & distinguere & pro suis quæque dignitatibus æstimare conatus sum, excipiens alia nunciantibus sensibus, & interrogans, alia mecum commixta sentiens, ipsosque nuncios dinoscens atque dinumerans, jamque in memoria elatis opibus alia pertractans, alia recondens, alia eruens.

2. Nec

2. Nec ego ipse, cum hæc agerem, id est, vis mea, qua id agebam, nec ipsa eras tu, quia lux es tu permanens, quam de omnibus consulebam, an essent, quid essent, quanti pendenda essent? Et audiebam docentem ac iubentem, & sæpe istud facio. Hoc me delectat, & ab omnibus actionibus necessitatis, quantum relaxari possum, ad istam voluptatem refugio. Neque in his omnibus, quæ percurro consulens te, invenio tutum locum animæ meæ, nisi in te, quo colligantur sparsa mea, nec à te quicquam recedat ex me. Et aliquando intromittis me in affectum multum inusitatum introrsus, ad nescio quam dulcedinem, quæ si perficiatur in me, nescio quid erit, quod vita ista non erit. Sed recido in hæc arumnosis ponderibus, & resorbeor solitis, & teneor, & multum fleo, sed multum teneor. Tantum consuetudinis sarcina digna est: Hic esse valeo, nec volo: illic volo, nec valeo, miser utrobique.

V S V S.

1. Omnem veritatis, virtutum, vitiorum cognitionem S. D. in meditatione adeptus est: ibi Deum consulit, an, quid, & quanti pendendæ sint omnes creaturæ? inde lux divina affulsit, monstravitque facienda & omittenda. Imitemur S. D. certi nos parum in Spiritu profecturos, nisi multum res divinas meditemur. S. D. fatetur se omne tempus à necessariis occupationibus vacuum, deliciis contemplationis ac meditationis impendisse. Impendamus nos tantum, quantum officii ac instituti ratio postulat.
2. Largitur Deus electis suis in meditatione non raro quandam prægustum, & veluti promulsi- dem æternæ beatitudinis, ut exclamare cogantur: *Quam magna multitudo dulcedinis tua Domine?* sed

sed bene S. Bernardus, *in his parva morula*, redire coguntur ad solita vitæ munia, deprimente necessitate & consuetudine, quod hic deplorat S. D.

CAP. XLI.

Confessum se languores suos, Deumque invocasse, quem amiserat, quia volebat eum possidere cum mendacio.

I. Deoque consideravi languores peccatorum meorum, *a* in cupiditate triplici: & dexteram tuam invocavi, ad salutem meam. Vidi enim splendorem tuum corde saucio, & percussus dixi: Quis illuc potest? *Projectus sum à facie oculorum tuorum.* Tu ^{Psalm. 30,} es veritas super omnia præsidens. At ego ^{23.} per avaritiam meam *b* non amittere te volui, sed volui tecum possidere mendacium; sicut nemo vult ita falsum dicere, ut nesciat ipse, quid verum sit. Itaque amisi te, quia non dignaris cum mendacio possideri.

NOTÆ.

a In cupiditate triplici) carnis, oculorum, superbiæ, ^{1. Ioan. 2,} de qua S. Ioan. cuius impulsu homo peccat, ^{16.} dum triplex bonum inordinate appetit. I. Quod reipsa in ipso recipitur, ut voluptas cibi, potus, Veneris. II. Quod per inanes tantum species seu apprehensionem, & curiositate ac varietate delectat. III. Quod totum extra ipsum est, ut honor, laus, gloria. I. Est concupiscentia carnis. II. Concupiscentia oculorum. III. Superbia vitæ.

b Non amittere te volui) Nemo quantumvis impius Deum vult amittere, quem novit esse summum bonum. Quod omnes necessario appetunt, etsi media difficilia ad illud assequendum necessaria, multi repudient.

T V S V S.

V S V S.

1. Mirabilis fuit S. D. conversio, qui ex gravissimis vitiis luxuriæ, superbix, vanitatis, ita integre emerfit, ut non nisi pauculæ & vix culpabiles imperfectiones in ipso permanserint. Vbi nos hæremus? Sequamur, aut saltem sequi desideremus. Augustinus castus, humilis, seculi contemptoresse cœpit, & constanter permansit. Inspice & fac secundum exemplar conversionis ejus, qui peccasti secundum exemplum illius.
2. Non dignatur Deus cum mendacio possideri; hoc totum impedimentum conversionis & profectus nostri est, quia volumus in Deo & simul in creaturis delectari, & mentimur nobis ipsis, id posse fieri.

C A P. XLII.

Quosdam quasi visse reconciliationem cum Deo per Angelos, & illusos à Damone, qui est mediator fallax.

1. **Q**uem invenirem, qui me reconciliaret tibi? An obeundum mihi fuit ad angelos? qua prece? quibus sacramentis? Multi conantes ad te redire, neque per se ipsos valentes, sicut audio, tentaverunt hæc: & inciderunt in desiderium curiosarum visionum, & digni habiti sunt illusionibus. Elati enim te quærebant doctrinæ fastu, exerentes potius quam tundentes pectora: & adduxerunt sibi per similitudinem cordis sui, conspirantes & socias superbix suæ potestates aëris hujus, quibus per potentias magicas deciperentur, quærentes mediatorem, per quem purgarentur, & non erat. Diabolus enim erat, transfigurans se in angelum lucis.

Ephes. 2.
2.

2. Et

2. Et multum illexit superbam carnem, quod carneo corpore ipse non esset. Erant enim illi mortales & peccatores: Tu autem Domine, cui reconciliari superbe quærebant, immortalis & sine peccato. *Mediator* 1 Tim. 5. autem *inter Deum & homines*, oportebat ut haberet aliquid simile Deo, aliquid simile hominibus; ne in utroque hominibus similis, longe esset à Deo: aut in utroque Deo similis, longe esset ab hominibus, atque ita mediator non esset. Fallax itaque ille mediator, quo per secreta iudicia tua, superbia meretur illudi, unum cum hominibus habet, id est peccatum; aliud videri vult habere cum Deo, ut quia carnis mortalitate non tegitur, pro immortalis se ostendet. Sed Rom. 6. quia *spendium peccati mors est*, hoc habet commune cum hominibus, unde simul damnatur in mortem. 23.

NOTÆ.

- a *Multi conantes redire ad te, &c.*) videtur significare aliquos superbia & curiositate seductos, dum divinas visiones & revelationes quærunt, incidisse in Diabolicas illusiones, deceptos à Dæmone transfigurante se in Angelum lucis.
- b *Mediator autem &c.*) Dæmon cum Deo communem ostendat immortalitatem, sed cum hominibus simile nihil habet nisi peccatum, & peccati supplicium. Quare non potest esse verus mediator, nec expiare peccatum, cum sit ipse peccator.

CAP. XLIII.

Verax mediator Christus est, in illo se jactasse curam suam, cum meditaretur solitudinem, & considerasse sanguinem ejus, pretium suum.

1. **V**erax autem mediator, quem secreta tua misericordia demonstraſti humilibus, & miſiſti, ut ejus exemplo etiam ipſam diſcerent humilitatem, mediator ille Dei & hominum, homo Chriſtus Ieſus, inter mortales peccatores & immortalem juſtum apparuit, mortalis cum hominibus, juſtus cum Deo. Vt quoniam ſtipendium juſtitiae, vita & pax eſt, per juſtitiam conjunctam Deo, evacuaret mortem juſticatorum impiorum, quam cum illis voluit habere communem. Hic demonſtratus eſt antiquis ſanctis, ut ita ipſi per fidem futurae paſſionis ejus, ſicut nos per fidem praeterita, ſalvi fierent. In quantum enim homo, in tantum mediator, in quantum autem Verbum, non medius quia aequalis Deo: & Deus apud Deum, ſimul cum Spiritu ſancto unus Deus.

Rom. 8,
32.

Phil. 2, 6.

Pſal. 87, 6.

Ioan. 10,
48.

2. Quomodo nos amaſti pater bone, qui filio tuo unico non peperciſti, ſed pro nobis impiis tradidiſti eum! Quomodo nos amaſti? pro quibus ille, qui non rapinam arbitratus eſt eſſe aequalis tibi, factus eſt ſubditus uſque ad mortem, mortem autem crucis, unus ille in mortuis liber, poteſtatem habens ponendi animam ſuam, & poteſtatem habens iterum ſumendi eam; pro nobis tibi victor & victima, & ideo victor, quia

quia victima ; pro nobis tibi sacerdos & sacrificium , & ideo sacerdos , quia sacrificium ; faciens tibi nos de servis filios , de te nascendo , nobis serviendo. Merito mihi spes valida in illo est, quod *sanabis* ^{Psal. 103, 3.} *omnes languores meos* per eum , qui sedet ad dexteram tuam , & te *interpellat pro nobis* , alioquin desperarem. Multi enim & magni ^{Rom. 8, 34.} sunt iidem languores mei ; multi sunt & magni , sed amplior est medicina tua. Potuimus putare Verbum tuum remotum esse à conjunctione hominis , & desperare de nobis : nisi caro fieret , & habitaret in nobis.

3. Conterritus peccatis meis & mole miseriæ meæ , agitaveram in corde , meditatulusque fueram fugam in solitudinem. Sed prohibuisti mihi , & confirmasti me , dicens : *ideo pro omnibus Christus mortuus est , ut qui vivunt , jam non sibi vivant , sed ei , qui pro ipsis mortuus est.* ^{2 Cor. 5, 14.} Ecce Domine jacto in te curam meam , ut vivam , & *considerabo mirabilia de lege tua.* ^{Psal. 118, 18.} Tu scis imperitiam meam , & infirmitatem meam , doce me , & sana me. Ille tuus unicus : *in quo sunt omnes thesauri sapientiæ absconditi , redemit me sanguine suo.* ^{Col. 2, 3.} Non calumnientur mihi superbi : quoniam ^{Psal. 11, 8.} *cogito precium meum , & manduco , & bibo , & erogo : & pauper cupio saturari ex eo , inter illos , qui edunt & saturantur , & laudabunt Dominum , qui requirunt eum.* ^{Psal. 27, 27.}

N O T Æ.

1. *In quantum enim homo, in tantum mediator*) sic enim medius est inter Deum & hominem, similis Deo per divinitatem & iustitiam, similis nobis per humanam naturam.
- Psal. 87. 8. 2. *Inter mortuos liber*) aliis enim hominibus imposita est necessitas moriendi, Christus libere illam subiit, *habens potestatem ponendi animam suam in cruce, & iterum sumendi in resurrectione.*
- Ioan. 10. 3. *Ideo Victor, quia victima*) ideo enim vicit Diabolum, quia in ara crucis cruentum sacrificium pro nobis obtulit.
4. *Ideo Sacerdos, quia sacrificium*) nullum enim aliud sacrificium obtulit, aut instituit præter seipsum; nec ad aliud à Deo patre constitutus est Sacerdos in æternum secundum ordinem Melchisedech, quam ut pro nobis offerret seipsum, & daret animam suam redemptionem pro multis.
5. *De te nascendo, nobis serviendo*) ex altero enim ut Deus, potuit afferre condignum pretium redemptionis, ex isto ut homo, potuit peragere opus redemptionis nostræ.
5. *Cogito pretium meum*) sanguinem Christi, (& *manduco, & bibo*) in Missæ sacrificio (& *erogo*) distribuens Eucharistiam communicantibus.

V S V S.

1. Etsi peccatorum magnitudo incitaret ad grandem poenitentiam & vitam solitariam S. Augustinum, vocavit tamen illum Deus ad regimen animarum, ut innumeras ex luto hæresis & scelerum extraheret, in quo ipse hæserat. Paruit ille, & maluit Christo vivere, ac minister redemptionis ejus effici, quam vivere sibi soli. Quam in re illustre exemplum dedit, etiam in vita communi & officiis Ecclesiasticis, prioris vitæ delicta, caritate Dei ac proximi posse expiari.
2. Videtur vero S. D. ad perfectionem, quam in illo veneratur orbis, triplici maxime medio pervenisse, ut hic insinuat. I. Iactando omnem curam ac fiduciam in Deo, & meritis Christi. II. Considerando mirabilia de lege divina per

fre.

frequentem meditationem. III. Crebra & haud
dubie quotidiana Sacrificii Missæ celebratione,
in quo pretium suum manducabat, & bibebat
ipse, & aliis sæpe erogabat. Ex hoc triplici
fonte manavit ingens Mortificationis studium,
quo triplicem concupiscentiam edomuit, illu-
strique exemplo ad sui imitationem omnes con-
fessionum suarum lectores invitavit. Vt qui imi-
tamur peccantem, imitemur & poenitentem, to-
toque corde ad Deum se convertentem.

Soli Deo Gloria.

T 4 I N-

INDEX RERVM, copiosus & utilis.

Librum designat *l.* cum suo numero, Caput *c.* cum suo item numero. Si quis alius numerus proxime sequitur, *s.* capitis indicat. Literæ *a. b. c. &c.* notas, *V.* usum, numeri additi, ejus numerum significant.

- A**braha Sacrificium. *l. 3. c. 9. b.*
 Academia sine disciplina, flagitiosorum seminaria. *l. 5. c. 12. V. 1.*
 Academici quales Philosophi. *l. 5. c. 1. 1. b.*
 Adeodatus filius naturalis Augustini. *l. 6. c. 15. 1. ejus Baptismus, ingenium, mors. l. 9. c. 6. planctus in morte matris. ib. c. 12.*
 Adolescens sine timore Dei qualis. *l. 3. c. 3. V. perit studio spectaculorum. l. 6. c. 7. V. 1. ne sibi fidat. ib. c. 8. Vide Inventus, Socii.*
 Ægyptiorum spoliatio justa. *l. 3. c. 9. b.*
 Agapes sublata. *l. 6. c. 2. a. V. 2. triplici ex causa celebrata. ib. mutata in sportulas. ib. c. 2. V.*
 Æditi fori qui. *l. 6. c. 9. a.*
 Ætatis humane gradus Sex. *l. 1. c. 8. a.*
 Alimenta sumenda ut medicamenta. *l. 10. c. 31.*
 Alipii patria, genus, indoles, amor Circensium, quo liberavit illum Augustinus. *l. 6. c. 7. ab eodem Manichæus efficitur. ib. 3. postea Episcopus Tagastensis. ib. b. Roma jus discit, amore spectaculi gladiatorii corripitur. ib. c. 8. Carthagine pro fure comprehenditur. ib. c. 9. liberatur. ib. ejus justitia & integritas. ib. c. 10. tentatur. ib. 2. Assessorem agit. ib. b. ejus castitas. ib. c. 12. prope persuasus uxorem ducere. ib. 2. Apollinaristas sequitur. *l. 7. c. 19. 2. b. cum Augustino convertitur. l. 8. c. 12. 3. Christi nomen initio improbat. l. 9. c. 4.*
 Amantium votum. *l. 4. c. 8. b. ex amante alio quomodo accendatur alius. ib. c. 14. 1. a.*
 Ambrosii laus. *l. 5. c. 13. humanitas, facundia. ib. Agapen Mediolani sustulit. l. 6. c. 2. a. ejus autoritas, negotia, lectio. ib. c. 3. occulta virtus & lucta. ib. c. 6. 1. Baptizat Aug. l. 9. c. 6. a. instituit Sacram Psalmodyam. ib. c. 7. vexatur à Iustina. ib. 1. corpora SS. Gervasii & Protasii divinitus cognoscit & transfert. ib.**

Ambi-

I N D E X

- Ambitionis arumna.* l. 6. c. 6.
- Amicitia limes.* l. 2. c. 2. a. *Sex cautela, ne fiat inhonesta.*
 ib. V. 1. *ordinata & inordinata discrimen.* l. 4. c. 6.
 V. 1. *juvenum & voluptuosorum qualis.* ib. *ejus illece-*
bra. ib. c. 8. 2. *leve & infidum commercium.* ib. V. 2.
- Amici usque ad aram.* l. 4. c. 4. V. 2. *Amicus in Deo dili-*
gendus. ib. c. 8. V. 2. *Amicus improbus tanto periculo-*
sior, quanto major. l. 6. c. 12. V.
- Amor Dei excitandus ex attributis ejus.* l. 1. c. 4. V. *ex bo-*
nis, qua in ipso sunt meliora, quam in creaturis. l. 2. c. 6.
 2. 3. V. 1. *item consideratione creaturarum.* l. 10. c. 6.
- Amor Dei confert ad illius notitiam.* l. 7. c. 10. a.
- Amor inordinatus.* l. 4. c. 4. a. *ejus miseria.* l. 4. c. 6. *si-*
gnum. ib. V. 2. *cruciatu.* ib. c. 7. V. 1.
- Amor mundi, cur tam potens.* l. 8. c. 10. V.
- Anaximeni aer Deus.* l. 10. c. 6. 2.
- Anima domus misera.* l. 1. c. 5. 1. *Anima in Deo aman-*
da. l. 4. c. 12. 1. a. *anima una in duobus corporibus.* ib.
 c. 6. b. *non est pars Dei.* ib. c. 15. 3. d. e. *ejus immor-*
talitatem ostendit fides Catholica. l. 6. c. 11. 2. *ejus me-*
dia regio qua. l. 7. c. 7. V. 2.
- S. Antonii vita.* l. 8. c. 6. 3. c. *ea lecta duo conversi.* ib.
 4. 5. 6.
- Anubis quis.* l. 8. c. 2. 2.
- Apollinaristarum error de Christo.* l. 7. c. 19. 2. b.
- Apostoli nubes sunt.* l. 2. c. 2. d.
- Aptum quid.* l. 4. c. 13. b.
- Aquilo quid significet.* l. 10. c. 36. 2. b.
- Assessor quis.* l. 6. c. 10. b.
- Artifices discant arte recte uti.* l. 10. c. 34. 4. V. 3.
- Astrologia & Mathematica occasio conversionis Augustini.*
 l. 5. c. 3. V. 2.
- Astrologi judicarii damnati.* l. 4. c. 3. a. *sorte subinde vera*
dicunt. ib. 3. d. *libertatem tollunt, peccata Deo adscri-*
bunt. ib. 1. V. 1.
- Athei fundamentum pietatis evertunt.* l. 6. c. 1. V.
- Avaritie fœditas.* l. 5. c. 12. V. 2.
- Aulicorum spes & periculum.* l. 8. c. 6. 5. V. 3. *salutaria*
pro illis monita. ib.
- S. AVRELIVS AVGVSTINVS, Academicus**
nunquam fuit. l. 6. c. 3. a. *Divinitatem & providentiam*
semper credidit. ib. c. 5. 2. & l. 7. c. 7. 1. *Annus con-*
versionis ejus. l. 8. c. 1. a. *Fit Catechumenus Compe-*
tens. ib. *quos libros scripserit Cassiciaci.* l. 9. c. 4. b. *quos*
Mediolani ante baptismum. ib. c. 6. a. *quando baptiza-*
tus.

I N D E X.

ius. ib. Septem gradibus ad veram fidem pervenit.

I. Agnovit dogmata Manichaorum non posse defendi. l. 5. c. 7. V. 2.

II. Fidem Catholicam & Scripturas veteres adversus illorum argumenta posse defendi. ib. c. 14. V. 1.

III. Dei substantiam esse immutabilem. l. 7. c. 1. V.

IV. Liberum arbitrium esse causam peccati. ib. c. 3. a.

V. Christum viam ad salutem, eumque veram carnem assumpsisse. ib. c. 7. a. & c. 21.

VI. Deum esse incorporeum, quod divinitus cognovit. ib. c. 10. 2. d.

VII. Nullam creaturam aut substantiam esse malam. ib. à c. 12. usque ad c. 16. ubi concludit, iniquitatem esse voluntatis perversitatem. c.

Ad contemptum vero seculi tria maxime illum perduxerunt.

I. agnovit melius esse Deo servire, quam cupiditati. l. 8. c. 5. V. 5. II. audivit & admiratus est exempla Sanctorum. ib. c. 7. V. 1. III. credidit illos potuisse ista non in se, sed in Deo, in quem se & ipse projecit. ib. c. 11. V.

Summa deliberationis & lucta ejus postrema. ib.

S. Aug. Augustinus amplexus est fidem Catholicam, quam semper tenuit & tenet Ecclesia Romana; convincunt id ritus & articuli, quos in Confessionibus & Notis sequitur, & agnoscit.

I. Signum crucis. } l. 1. c. 11. I. V. 1.

II. Salem benedictum. }

III. Templum dicatum Sanctis. l. 5. c. 8. 3. b. V. 2.

IV. Eorum cultum. l. 6. c. 2. V. 2.

V. Oblationes panis & vini &c. in Ecclesia. ib.

VI. Scriptura obscuritatem. ib. c. 4. 2. V. 1. & c. 5. 3. b.

VII. Ejus interpretationem ab Ecclesia petendam. ib. c. 5. V. 2.

VIII. Vota { Castitatis,
Virginitatis,
Hospitalitatis,
Paupertatis,
Religionis. } ib. c. 15. I. V. 1.

IX. Liberum arbitrium. l. 7. c. 3. 2. a. V.

X. Illud esse causam peccati. ib.

XI. Quod inviti facimus, non esse culpam, adeoque peccatum debere esse voluntarium. ib. 2. b. V.

XII. Conjugium esse liberum, adeoque non praeceptum. l. 8. c. 1. 2.

XIII. Castitatem calibem, esse conjugio meliorem, ib. V. 3.

I N D E X.

V. 3. & consilium Christi. l. 10. c. 30. 1. a.

XIV. Inter mirabilia recta fidei, esse vitam Anathoreticam, monasticam, abdicationem rerum temporalium, non solo affectu, sed re ipsa. l. 8. c. 6. 4. 6. V. 5.

XV. Beatos esse nostri memores. l. 9. c. 3. 3. V. 2.

XVI. Reliquiarum venerationem & translationem. ib. c. b. V. 2.

XVII. Miracula in eorum cultu patrata. ib.

XVIII. Sacrificium & orationem pro defunctis. ib. c. 11.

1. & c. 12. V. 2. & c. 13.

Vnde colliges Amice Lector. I. fidem Ecclesie Romana, esse fidem veteris Ecclesie qua floruit ante annos 1245. cujus filius, & historicus est S. Augustinus. II. Vel hanc fidem esse veram & Apostolicam, vel S. Augustinum, ample- xum esse fidem Evangelio repugnantem, cultu idololatrico, & superstitionibus plenam.

Cetera, qua de S. D. sunt memorabilia, summaris capi- tum & librorum accurate comprehensa reperies.

B.

Babylon quid. l. 2. c. 3. b.

Baptismus quam voluntatem requirat. l. 4. c. 4. b. ejus ef- ficacia. ib. V. 1.

Boni causa sunt omnia. l. 2. c. 4. a.

Bona sunt, qua putamus mala, ob tres causas. l. 7. c. 13. c.

Bona res non prodest utenti male. l. 4. c. 16. 3. V. 1.

Bonum universale quid. l. 10. c. 21. b.

Beata vita suo loco quaerenda. l. 4. c. 12. 2. est gaudium de Deo. l. 10. c. 22. de veritate. c. 23. non est in creaturis. ib. V. 1.

Beatitudo duplex, res, & ejus possessio. l. 10. c. 22. a. non est in voluptate carnis. l. 6. c. 16. 2. V. 2.

Beati esse omnes volunt. l. 10. c. 20. b. & c. 21. 3.

Beatus qui diligit Deum, & amicum in Deo. l. 4. c. 9. V. 2. nemo in hac vita perfecte beatus. l. 10. c. 23. V. 2.

Beneficium grande non mori in peccatis. l. 5. c. 9. V. 1.

Brentius Confessionem male impugnat. l. 10. c. 3. a.

C.

Canticum graduum quid. l. 9. c. 2. d.

Cantus in Ecclesia approbatus. l. 10. c. 33.

Caritas facile credit. l. 10. c. 3. 3. V. quomodo approbet, vel improbet alios. ib. c. 4. 1.

Carnis amor precipitat in haesum. l. 3. c. 6. V. 2.

Caro non sentit nisi partem creaturarum. l. 4. c. 11. c.

Casiciacum Villa Verecundi. l. 9. c. 3. & 4.

Catechumeni & Neophyti leniter tractandi. l. 5. c. 5. V. 3.

I N D E X.

- eorum aliqui errores dissimulandi. ib. duo *Cathechumenorum* genera. l. 8. c. 1. a. *Cathechumenus* ante baptismum salutis incertus. l. 9. c. 4. 8. 1.
- Catholica* quæ l. 6. c. 3. c.
- Certitudo* moralis de gratia haberi potest. l. 10. c. 6. a.
- Chanaan* terre occupatio iusta. l. 3. c. 9. b.
- Christiano* non obest nescire naturalia. l. 5. c. 5. 2. sed affirmare ignota, quasi de fide. ib.
- Christus* humilitatem docet. l. 7. c. 18. & contemptum mundi. l. 4. c. 12. V. 1. est mediator verus l. 10. c. 43. victor & victima, Sacerdos & Sacrificium. ib. 2. sine Christi nomine libri non placebant *Augustino*. l. 3. c. 4. 3. V. 4. ejus carnem veram esse negabant *Manichæi*. l. 7. c. 7. a.
- Cibus* grandium quis. l. 7. c. 10. 2. b.
- Circenses* ludi qui. l. 6. c. 7. a.
- Caco* visus restituitur apud reliquias SS. *Gervasii* & *Protasii*. l. 9. c. 7. 2.
- Cogitare*, quid, & unde dictum. l. 10. c. 11. 2.
- Cognitionis* sui & Dei adjumentum. l. 1. c. 6. V. 1.
- Collyrium* quid. l. 7. c. 8. a.
- Concordia* servanda media. l. 9. c. 9. V. 2.
- Concubina* *August.* dua. l. 6. c. 15. prior continentia vovit. ib.
- Comes* largitionum *Italicarum*, quis. l. 6. c. 10. c.
- Concupiscentia* testimonium peccati originalis l. 1. c. 1. a. non est substantia mala, sed poena l. 8. c. 10. a. b. illius motus involuntarii non sunt peccata. l. 8. c. 3. b.
- Concupiscentia* oculorum quæ. l. 10. c. 35. a.
- Confessionum* S. *Augustini* utilitas. prefat. & l. 10. c. 3. & 4.
- Confessione* Sacramentali apta meditatio. l. 5. c. 1. V.
- Confiteri* Deo quid. l. 10. c. 2. 2.
- Conjugalis* concordia exempla & media. l. 9. c. 9. V. 1.
- Conscientia* bona verum gaudium parit. l. 10. c. 1. V. ejus stimuli signum bonum. l. 6. c. 6. V. 1.
- Consiliariis* principum exemplum. l. 6. c. 10. V. 1.
- Consuetudinis* excusatio suspecta. l. 1. c. 16. V. 1.
- Consuetudo* carnalis impedit contemplationem. l. 7. c. 17. V. quomodo ferenda. ib. ejus violentia non excusat à peccato. l. 8. c. 5. V. 2. reddit incorrigibiles. ib. V. 3. est lex peccati. ib. V. 4. vincit rationem. l. 9. c. 12. V. 2.
- Contemptus* mundi incitamenta. l. 4. c. 10. & 11. & 12.
- Continentia* non est propriarum virium. l. 6. c. 11. 4. V. 2. ejus consilia & argumenta. l. 8. c. 11. quid sit, l. 10. c. 29. a. redigit nos in unum. ib. b.

I N D E X.

- Corona agnoscitiva, qua. l. 4. c. 3. b.
 Corporum cognitio quam certa. l. 3. c. 6. d.
 Corruptio & corruptibilitas prima radix culpa & poena. l. 7.
 c. 4. b. privat bono. ib. c. 12. i.
 Corruptibilia omnia bona sunt ib. c. 12.
 Conversio magnorum, cur plus gaudii afferat. l. 8. c. 4. Con-
 versionis punctum difficile. ib. c. 11. V. Conversio S. Au-
 gustini à Deo. ib. c. 12. V. 2.
 Conversionis & poenitentiae suavitas. l. 9. c. 1. V. 2.
 Conversio mirabilis S. Antonii l. 8. c. 6. c. duorum magna-
 tum. ib.
 Conversionis & profectus impedimentum quod. l. 10. c. 41.
 V. 1.
 Creatura animam dispergunt. l. 2. c. 1. a. inebriant. ib. c. 3.
 a. non sunt pulchra: sicut Deus. ib. c. 5. V. per esse ten-
 dunt ad non esse. l. 4. c. 10. non stant. ib. 6. agunt uni-
 versum, ut magnam comœdiam. ib. a. contemnenda. ib.
 V. 1. cruciant. ib. V. 2. Laudant Deum. l. 5. c. 1. c.
 Ut sponsa in mari, sic illa in Deo. l. 7. c. 5. I. nec om-
 nino sunt, nec omnino non sunt. ib. c. 11. earum veritas
 & bonitas à Deo. ib. c. 15. b. c. Triplex habitudo ad Deum,
 unde triplex debitum. ib. V. non omnes omnibus conveniunt
 ib. c. 16. b. qua male videntur, tripliciter bona sunt.
 ib. c. 13. c. evanescit, qui in iis gaudet. l. 9. c. 4. V. 2.
 cum veritate conferenda. l. 10. c. 6. 4. I. iis subditi non
 possunt de illis judicare. ib. c. 6. b. omnes clamant, ut
 Deum amemus. c. 6. I. qua illarum interrogatio, quomo-
 do & quibus respondeant. ib. c. e. f.
 Cupiditas inordinata triplex triplicis boni. l. 10. c. 41. a.
 Curiositas turpia quoq; & terribilia nosse appetit. l. 10. c. 35. 2.
 ducit ad magiam. ib. d. est causa distractionum in oratio-
 ne. ib. 5. V. 2.

D.

- De frutibus quid. l. 10. c. 8. c.
 Delectationes mentis meliores quam carnis. l. 4. c. 11. V. 2.
 Deliberationis de contemptu mundi forma. l. 8. c. 11. V.
 Deus immensus. l. 1. c. 2. b. omnia implet. ib. c. 3. a. b.
 ejus praesentia memoria. ib. V. ejus attributa plurima.
 ib. c. 4. immutabilitas & aeternitas. ib. c. 6. g. Irrisio Dei
 quid. ib. a. in illo omnia vivunt. ib. e. Deus cor universi.
 ib. f. ejus notitia mature instillanda. ib. c. 9. V. 1. pec-
 cata non ordinat. ib. c. 10. errore hominum bene utitur.
 ib. c. 12. 2. punit cecitate mentis. ib. c. 18. V. 3. ex-
 cacat negative. ib. Bonum omne in illo melius. l. 2. c. 6.
 V. 1. quadam non potest, quia omnipotens. ib. d. quies in

I N D E X.

- illo solo. l. 1. c. 1. 1. & l. 6. c. 16. 3. V. 2. Finis
 noster ultimus l. 1. c. 1. V. 1. ei obediendum in omnibus.
 l. 3. c. 8. 1. & c. 9. curat omnes. ib. c. 11. V. solus
 stabilis. l. 4. c. 11. 1. solus perfecte pulcher. ib. c. 13.
 V. 1. qui Deum scit, hoc solo beatus est. ib. c. 4. neces-
 sario incorruptibilis. l. 7. c. 4. non potest cogi. ib. V. sum-
 mum bonum ex omnium sententia. ib. 1. a. est veritas. ib.
 c. 10. nostri non eget. c. 10. V. nihil illi malum. ib. c. 13.
 1. a. ejus manus veritas. ib. c. 15. 2. non est autor mali
 culpe. ib. c. 16. c. solus doctor veri. l. 5. c. 6. a. & l. 7.
 c. 17. b. cognoscitur in ictu trepidantis aspectus. ib. d.
 ejus bonitas & dulcedo. l. 9. c. 1. 2. nihil illi occultum.
 l. 10. c. 2. V. est nihil & omnia. ib. c. 6. l. 2. duplex
 modus illum cognoscendi. ib. V. 1. non invenitur sensu.
 ib. c. 7. est vita anima. ib. c. 20. a. Invenitur in me-
 moria, quia ibi veritas. ib. c. 24. a. quomodo sit veritas.
 ib. b. invenitur in se supra nos. ib. c. 26. b. dat electis
 beatitudinis promulsidem. c. 46. V. 2. non dignatur cum
 mendacio possideri. l. 10. c. 41. V. 2. nemo illum vult
 amittere. ib. b.
- Diabolus quomodo excacet. l. 1. c. 18. V. 3.
 Docti non ideo meliores, quia plura sciunt. l. 5. c. 4. V.
 possunt fieri serio haeretici. l. 3. c. 10. V.
 Dolor quomodo ametur. l. 3. c. 2. b. dolor falsus in specta-
 culis. ib. c.
- Dormire nemo semper vult. l. 8. c. 5. 2.
 Dorsum anima oblivio. l. 4. c. 16. c.
- Dubitantibus de religione triplex monitum. l. 5. c. 14. V. 2.
 E.
- Ecclesia & preces frequentanda à penitentibus. l. 8. c. 6.
 V. 2.
- Educationis bona utilitas. l. 9. c. 8. V. 1. quibus debeat. ib.
 Epicurus Philosophus infamis. l. 6. c. 16. a.
- Episcopi serviant, non domineantur. l. 10. c. 9. 3. c. V. 2.
 Ethnicorum libri humilitatem non docent. l. 7. c. 20. V. ideo
 triplex periculum ex illis. ib. viam salutis non ostendunt.
 ib. c. 21. V. ad quid prosint. ib.
- Eversores qui. l. 3. c. 3. c.
- Euodius Augustini socius. l. 9. c. 8. 1.
- Exempla Sanctorum quantum prosint. l. 8. c. 6. & 7. V. 1. 2.
 quid de iis cogitandum. ib. V. 2. tu non poteris, quod isti
 & ista? ib. c. 11. 3.
- Experientia labor & error. l. 4. c. 5. a. experientia aperit, quid
 in nobis lateat. l. 10. c. 32. V.

Fabu

I N D E X.

F.

- Fabulis non multum incumbendum.* l. 1. c. 13. V. 2.
Facies animi memoria. l. 4. c. 16. c.
Fallere multi volunt, falli nemo. l. 10. c. 23. 1.
Familiaritas magnatum inquieta. l. 8. c. 6. 2. V. 1.
Fauftus Manicheus magnus laqueus Diaboli. l. 5. c. 3. 1.
natura & exercitatione facundus. ib. c. 6. non imperitus
sua imperitia. ib. c. 7. 1. laqueum Augustini relaxat.
 ib. 3.
Fides invocatur & impetratur. l. 1. c. 1. d. demonstrationes non
 quarit. l. 6. c. 5. V. 1. ejus credulitas defenditur exem-
 plis, omnipotentia Dei, signis. ib. ejus professio olim facta
 publice. l. 8. c. 2. 5.
Fiducia in Deum, signum vera vocationis. l. 3. c. 11. V.
Finis ultimus hominis. l. 1. c. 1. 1. V. 1.
Firminus Augustino fidem constellationum nesciens adimit.
 l. 7. c. 6. 4. ejus nativitatis stulta observatio. ib. 3.
Flagitia & facinora quomodo differant. l. 3. c. 8. d.
Fletus cur dulcis miseris? l. 4. c. 5. b.
Feras se projicere quid. l. 3. c. 1. b.
Fornicari à Deo quid. l. 1. c. 13. 2. d.
Fructus ex literis profanis. l. 1. c. 13. 1. V. 3.
Fundus rerum quid. l. 1. c. 6. b.

G.

- Gaudium omne de creaturis vanum.* l. 6. c. 6. V. 2.
Gaudium Domini supra omnes creaturas est. l. 9. c. 10. 1.
 2. V. 1.
Genethliacorum divinationes, vana ex duplici argumento. l. 7.
 c. 6. V.
SS. Gervasii & Protasii corpora S. Ambrosio revelantur. l. 9.
 c. 7. 2. transferuntur cum miraculis. ib. quamdiu incor-
 rupta. ib. b.
Gladiatoria spectacula immania. l. 6. c. 8. à quo sublata.
 ib. b.
Grammaticorum praecepta servantur, Dei violantur. l. 1.
 c. 18. 2.
Grammatica poesi utilior. l. 1. c. 13. 2. 3.
Gratia divina efficacia. l. 8. c. 6. V. 4.
Gratia Deo agenda pro peccatis non commissis. l. 2. c. 7. V. 1.
pro beneficio conversionis & vocationis. l. 8. c. 1. V. 2.
 l. 9. c. 1. V. 1.
Gratitudo erga Deum commendatur pro variis beneficiis. l. 1.
 c. 6. V. 2. & c. 7. V. 1. & c. 12. V. 1. ib. c. 20. l. 2.
 c. 3. V. 4. ib. c. 7.
Gula in vilioribus quoque frenanda. l. 10. c. 31. V. 3.

He-

I N D E X.

H.

- Hæresum utilitas triplex.* l. 7. c. 19. V. 2.
Hæreticorum indoles & verba. l. 3. c. 6. I. V. 1. *argumen-
 ta frivola.* ib. c. 7. V. *In luctu carent solatio.* l. 4. c. 4.
 V. 4. *Cur plus verbis studeant?* l. 5. c. 6. V. 2. *Mulier-
 rores suorum agnoscunt.* ib. c. 7. V. 3. *irrident creduli-
 tatem Catholicorum, & volunt sibi credi absurda.* l. 6. c. 5.
quærant in fide demonstrationes. ib. V. *Editionem vulga-
 tam inique rejiciunt.* l. 5. c. 11. V.
Hierius orator. l. 4. c. 14. 2.
Histriones apud Romanos infames, non apud Græcos. l. 4.
 c. 14. c.
Homo pronus in malum. l. 1. c. 9. V. 2. & c. 13. V. 1.
Spiritus ambulans & non revertens, ib. c. 13. a. *nullus
 perfecte pulcher.* l. 4. c. 13. V. 2. *nescit odio an amore
 dignus sit.* l. 10. c. 5. a. V. *in hac vita est sibi præsentior,
 quam Deo.* ib. 1. a.
Hominum judicia & opprobria spernenda. l. 2. c. 2. 2. V. 1.
offensiones vitanda. ib. V. 2.
Humanitas & benignitas commendantur. l. 5. c. 13. V. 2.
Humilitatis incitamentum ex attributis Dei. l. 1. c. 5. V. 2.
ex defectibus. l. 9. c. 8. V. 4. *aliud.* ib. c. 13. V. 2. *aliud.*
 l. 10. c. 2. V. *Necessaria ad intellectum Scripturæ.* l. 3.
 c. 4. V. *non reperitur in libris gentilium.* l. 7. c. 20. 2.
 & 21. 2. 3.

I.

- Illusiones nocturnæ, si accidant, triplex documentum.* l. 10.
 c. 30. V. 3.
Immolare facta. l. 3. c. 3. a.
Impii sunt umbra universi. l. 5. c. 2. a. *apti inferioribus par-
 tibus.* l. 7. c. 16. b. *pœna sua ornant universum.* ib. b.
Incorruptibile corruptibili melius. l. 7. c. 1. 2.
Indocti non contemnendi. l. 4. c. 16. 4. V. 2. *meliores doctis
 sui negligentibus.* ib. c. 5. 2. *calum rapiunt.* l. 8. c. 8. 1.
Infantia motus. l. 1. c. 6. *de ea aliis credimus.* ib. & c. 7. 2.
ejus peccata qualia. ib. c. 7. a. *vix vita annumeranda.*
 ib. 2.
Infans dormit, priusquam vigilet. ib. d. *motu membrorum lo-
 quitur.* ib. c. 8. *ex observatione loquentium discit loqui.* ib. b.
In idipsum quid. l. 9. c. 4. f.
Iniquitas ex adipe quid. l. 2. c. 3. b.
Innocentia servatur gratiarum actione & oratione. l. 2. c. 7.
 V. 2. *est majus donum, quam pœnitentia.* l. 8. c. 3. a.
Innocentes non minus debent Deo, quam peccatores. l. 2.
 c. 7. V. 2.

In-

I N D E X.

- Inordinatus animus sibi pœna.* l. 1. c. 12. V. 2.
Inuitus nemo bene facit. l. 1. c. 12. a.
Invocare quid. l. 1. c. 1. a.
Intelligentia quid. l. 7. c. 17. c.
Iovinianus in monasterio S. Ambrosii. l. 8. c. 6. d.
Isaias propheta difficilis. l. 9. c. 6.
Iudicari ex humano die quid. l. 3. c. 7. b.
Iudicia temeraria cavenda. l. 3. c. 9. V. 1.
Julianus vultuit Christianos Humaniores literas docere & discere. l. 8. c. 6. a.
Iustina persequitur Ambrosium. l. 9. c. 7. 1. a.
Inuentus coercenda. l. 1. c. 11. V. 4. traducenda ad studium laudis divine. ib. c. 17. V. 1. ejus vitia transeunt ad alias atates. ib. c. 19. 3. V. Decem gradus ad impietatem. l. 2. c. 3. V. 3. Vbiq̃ue in vitia effunditur. l. 5. c. 12. V. 1. adigenda ad temperantiam in potu. l. 9. c. 8. V. 2.

L.

- Lactis materni generatio & beneficium.* l. 1. c. 6. c.
Latinitas quorundam profana in rebus sacris. l. 9. c. 4. c.
Laudari nolumus quovis modo. l. 4. c. 14.
Laudes & vituperia spernenda. l. 4. c. 14. V.
Laus humana nihil proderit in iudicio. l. 10. c. 36. 3. V. 2. non fugienda faciendo digna vituperio. ib. V. 2. etiam in illius contemptu periculum. ib. c. 40.
Legum necessitas. l. 1. c. 14. V.
Libertatis illicita usus, est peccatum ex malitia. l. 2. c. 4. b. non est potentia, sed infirmitatis. ib. d.
Liberum arbitrium causa peccati. l. 7. c. 3. quomodo id deprehenderit Augustinus. ib. & c. 16. c.
Libri gentilium de virtute & Sapientia utiles. l. 3. c. 4. V. 1.
Lignum pro navi. l. 1. c. 16. a.
Lingua usus rectus. l. 1. c. 8. V. 1.
Lingua peregrina difficultas. l. 1. c. 15.
Litera occidit, Spiritus vivificat. l. 5. c. 14. 1. & 1. 6. c. 4. 2. V. 1.
Lux divina qua. l. 10. c. 34. 1.
Lucis corporea illecebra. l. 10. c. 34. ejus absentia contristat. ib. 1. a.

M.

- Magistri studium honoris divini discipulis instillent.* l. 1. c. 17. V. 1. eos exercent argumentis Christianis. ib. V. 2.
Malum qua tale non amatur. l. 2. c. 4. a. est corruptio. l. 7. c. 12. a. non est nisi privatio boni. c. 13. c. Malum natura & pœna est à Deo, non culpa. ib. c. 16. c.
Manes, sive Vrbicus Persa, Manichæorum autor. l. 3. c. 6. a.

Ma-

I N D E X.

- Manichæi superbi, loquaces, fallaces.* l. 3. c. 6. *Eorum fabula de duobus principiis.* ib. b. & l. 7. c. 14. a. *de Elementis.* ib. c. de ficu plorante. ib. c. 10. a. *de commixtione boni & mali, utriusque pugna, & boni purgatione.* ib. c. 10. & l. 4. c. 1. b. *de suppliciis inferorum post mortem.* l. 6. c. 16. V. 1. *Eorum duo genera, electi & auditores.* l. 10. c. 3. b. *Catholicis absurda dogmata imponebant.* l. 5. c. 10. 4. c. V. 2. *eorum responsiones imbecillæ.* ib. c. 11. *probitas simulata.* l. 6. c. 7. c. *docebant Christum esse phantasma.* l. 7. c. 7. a. *figmentum de duabus naturis in homine refellitur.* l. 8. c. 10.
- Materia non est causa mali.* l. 7. c. 5. 2. 3.
- Mediator verus qualis.* l. 10. c. 42. 2. *solus Christus talis.* c. 43.
- Mediator fallax demon.* ib. c. 42.
- Memoria S. Cypriani.* l. 5. c. 8. b. *templa Martyrum distincta memoria.* ib.
- Memoria miracula.* I. *Continere omnium sensibilibus imagines.* l. 10. c. 8. II. *Scientias & artes sine imagine, per seipsas.* ib. c. 9. *qua eruantur altero admonente.* ib. c. 10. *numeri etiam, & dimensiones ibi sunt.* ib. c. 12. III. *Aetuum & affectuum meminisse.* ib. c. 13. *nec perturbationem sentire.* ib. c. 14. *memoria enim est quasi venter animi.* ib. b. *relinquunt autem passionem imaginem sui.* ib. c. 15. IV. *Oblivionis meminisse.* c. 16. *quod explicatur.* ib. n. *Non reperitur Deus in memoria, ut cum brutis nobis communis est.* ib. c. 17. *nec extra illam, ubi recognoscimus, quidquid invenimus.* ib. c. 18. *Quomodo recordemur oblitorum.* c. 19. *Beata vita aliquo modo est in memoria.* ib. c. 20. *quia habemus experientiam gaudii alicujus particularis, unde venimus in notitiam boni universalis.* ib. c. 21. b.
- Mendici saturi hilaritas.* l. 6. c. 6.
- Mensura necessitatis in cibo & potu difficilis.* l. 10. c. 31. V. 2. *quomodo reperienda.* ib.
- Merita nostra munera Dei.* l. 9. c. 13. I. V. 2.
- Minister Dei optimus quis.* l. 10. c. 26. V.
- Miraculum petere, an peccatum.* l. 10. c. 35. f.
- Miseria quomodo amanda.* l. 3. c. 2. b. & l. 10. c. 28. c.
- Misericordia falsa in spectaculis.* l. 3. c. 2. *vera qua.* ib. a.
- Misericordia remota, va etiam justis.* l. 9. c. 13. I.
- Moles in parte minor, quam in toto.* l. 3. c. 6. I.
- S. Monica docet filios instituire.* l. 1. c. 11. V. 2. *superioribus servire.* ib. V. 3. *ejus somnium de filii conversione.* l. 3. c. 11. *de eadem responsum Episcopi.* ib. c. 12. a. *Iter Filii Romam frustra impedire laborat.* l. 5. c. 8. 3. *Deus de-*
siderii

I N D E X.

siderii ejus cardinem exaudivit. ib. 4. preces audita. ib. c. 9. Filium Mediolanum sequitur. l. 6. c. 1. S. Ambrosio obedit. ib. c. 2. ejus sobrietas. ib. V. 1. in matrimonio filii fallitur. ib. c. 13. Revelationes discernit. ib. V. 2. Moritur. l. 9. c. 8. 1. ejus educatio. ib. Convitio ancilla emendatur. ib. ejus mansuetudo ac patientia. ib. c. 9. studium & gratia conciliandi dissidentes. ib. maritum convertit. ib. 4. Colloquium cum filio de vita aterna. ib. c. 10. ejus desiderium. ib. febre corripitur. ib. c. 11. 1. de sepulchro non est sollicita. ib. 1. 3. preces pro se petit. ib. quo anno mortua. ib. 3. a.

Monita salutaria, saepe diu post movent. l. 4. c. 3. V. 2.

Mons incaesatus Christus, vel Ecclesia. l. 9. c. 3. c.

Moritur cura qua esse debeat. l. 9. c. 11. V. 1.

Mors justorum non deflenda. ib. c. 12. 1. 2.

N.

Natura refugit non esse. l. 4. c. 6. a. aliquid illi indulgendum in gravi luctu. l. 9. c. 12. V. 4. Quae sunt contra naturam, semper sunt illicita. l. 2. c. 8. 1.

Nebridii argumentum adversus Manichaeos. l. 7. c. 3. quantus Sapientiae indagator. l. 8. c. 6. b. odit de quaestione magna responsionem brevem. ib. Verecundo subdocet. ib. 2. moritur Catholicus. l. 9. c. 3. 2.

Neophyti. V. Catechumeni.

Nobiles & clavi, quomodo proponendi aliis. l. 8. c. 4. V.

Novissimorum memoria utilis. l. 6. c. 16. V. 1.

Notio quid. l. 10. c. 18. b.

Nundina loquacitatis quae. l. 9. c. 4. a.

Nuga majorum vocantur negotia. l. 1. c. 9. 3.

Nuga nugarum quid suadeant. l. 8. c. 11. 2. 3. V. refelluntur à continentia. ib.

O.

Oblationes fidelium ad altare. l. 5. c. 9. d.

Oculorum caussa innumera excogitavit curiositas. l. 10. c. 4. 3.

Oratio commendatur. l. 1. c. 1. V. 2. contra teporem. ib. c. 5. V.

3. pro perseverantia. ib. c. 15. & l. 2. c. 7. V. 2. Orationis

cardo quis. l. 5. c. 8. V. 3. continetur oratione Dominica.

ib. solus ab orante intendendus. ib. temporalia quomodo pe-

tenda. ib. Oratio crebra & fervens signum bonum. l. 7.

c. 7. V. 1.

Oratio S. Augustini, Da quod jubes, & jube quod vis. l. 10.

c. 29. V. Oratio pro defunctis, V. August. & Monica.

Oseas adulterium non commisit. l. 3. c. 9. b.

Ordo universi requirit, ut quadam possint deficere. l. 7. c. 16.

c. 2.

I N D E X.

P.

- Parentes doceant liberos Deum nosse.* l. 1. c. 4. V. 1. eorum vocationem Deo permittant. ib. c. 10. V. 1. non ament majores nugas, quam ipsi. ib. V. 2. saepe corrumpi illos sinunt, & malunt mundo servire, quam Christo. l. 2. c. 3. V. 2. Parentum monita bona, Dei sunt. ib. V. 2. eorum probitas magnum Dei beneficium. l. 6. c. 2. V. 3. eorum consilia vana Deus dissipat. ib. c. 12. V. 1. tales liberis praeficiant, qui bonos esse cogant. l. 9. c. 8. V. 1. Parens Augustini moritur, judicio Dei, vanis parentibus metuen- do. l. 3. c. 4. I. V. 3.
- Pars toti non congruens, turpis est.* l. 3. c. 8. I. V. 1.
- Patientia necessaria.* l. 10. c. 28. V. 1.
- Paulus Apostolus, cur hoc nomen assumpserit.* l. 8. c. 4. a.
- Peccata animam dispergunt.* l. 2. c. 1. a. inebriant. ib. c. 3. a. committuntur desiderio vel metu. l. 2. c. 5. fallunt boni specie, & Deum perverse imitantur. ib. c. 6. 2. b. eorum entitas physica mirabilis. ib. c. quot modis committantur, l. 3. c. 8. 4. c. quadam peccatis similia, peccata non sunt. ib. c. 9. b. peccata proficientium. ib. a.
- Peccatum ex malitia quod.* l. 2. c. 4. a. b. amulatur Dei omnipotentiam. ib. c. 6. 3. d. est aliis gravius, reddit incorrigibiles. ib. V. 2.
- Peccatum summum malum.* l. 4. c. 15. V. non est substantia. l. 7. c. 16. c. habet causam deficientem. ib. Peccata fugienda. ib. V. 1. impediunt conversionem. l. 8. c. 11. V. 1.
- Peccator quantum amittat.* l. 3. c. 8. 4. V. 4. Deo non nocet. l. 5. c. 1. b. illius asperitatem praefert lenitati. ib. V. quomodo odio habendus l. 5. c. 12. V. 3.
- Philosophi multa vera docuerunt.* l. 5. c. 3. evanuerunt ob quinque causas. ib. V. 2.
- Photini error de Christo.* l. 7. c. 19. 1. a.
- Platoniorum libri divinitatem docent, non humilitatem.* l. 7. c. 19. & 21. periculum ex illis. ib. V. olim aliis philosophis prelati. l. 7. c. 9. a. Initium Evangelii S. Ioannis venerantur. ib. Superbia excacati. ib. V. 1.
- Poeta lascivi detestandi.* l. 1. c. 16. V. 1. docent scelera. ib. vetandi ob tres causas. ib. 2. prius legendi Scriptores puri. ib.
- Politi omnes errores approbant.* l. 6. c. 1. V. eorum vafrities. ib. c. 10. V. 2.
- Potitianus recenset vitam S. Antonii, &c.* l. 8. c. 6.
- Prædestinationis signum, habere, qui pro se orent ferventer.* l. 3. c. 12. V.
- Prædicamenta recensentur.* l. 4. c. 16. I. Deus illis non continetur. ib. 2. a.

I N D E X.

Prosperitas adversitate periculosior. l. 10. c. 28. 2. d.
Providentia divina mira consilia, in Fausti congressu cum Au-
gustino. l. 5. c. 7. V. in itinere ejus Romam. ib. c. 8. 3. V. 1.
in Rhetorica Mediolanensi per Manichaeos eidem procurata.
ib. c. 13. In Alipio ab amore Circensium revocato, per Au-
gustini nescientis irrisum. l. 6. c. 7. V. 2. in ejusdem
Alipii innocentis, tanquam furis comprehensione. ib. c. 9.
V. 1. in Augustino à Genethliacis abducto, per Firmini
non opinantis narrationem. l. 7. c. 6. in libris Platoniorum
ab eo ante Scripturam lectis. ib. c. 20. 2. V. in Monica
merobibula emendatione, per ancilla convivium. l. 9. c. 8.

5. V. 4. *Similia in te expende, & agnosce.*

Psalmorum laus & utilitas. l. 9. c. 4. V. 1. & c. 7. V. 1.

Psalmus quartus explicatur contra Manichaeos. l. 9. c. 14.

Psalterium decachordum quid. l. 3. c. 8. 2. c.

Pubertatis pericula, quousque. l. 2. c. 2. V. 2.

Pueritia dona ac beneficia. l. 1. c. 20.

Pugna gaudii & mororis in hac vita absque ullo interstitio.

l. 10. c. 28. a. b.

Pulchrum quid. l. 4. c. 13. a. *Pulchritudo tribus constat.*

ib. differt à bono. ib.

Q.

Quies in solo Deo. l. 6. c. 16. V. 3. vide *Dens.*

R.

Ratio melior sensibus. l. 10. c. 6. 3.

Regibus obediendum. l. 3. c. 8. 1.

Regula quid. l. 3. c. 11. a.

Revelationes verae, quomodo discernantur à falsis. l. 6. c. 12.

V. 2.

Rhetoricam vendere quid. l. 4. c. 2. a. est victoriosa loquacitas.

ib. *Nundina loquacitatis, supra.*

Ridet nemo facile solus. l. 2. c. 9. 1. a. *Cur?* ib.

Ridere in malis. l. 1. c. 9. b.

Romanianus August. Communiceps, & Mecenas. l. 6. c. 14. a.

Roma discipuli quales. l. 5. c. 15.

Romani omnium Deorum cultores. l. 8. c. 2. b.

Romana Ecclesia fidem tenuit Augustinus, vide supra, Aure-
lius Augustinus.

S.

Sapientia humana contemptus attollit ad divinam. l. 7. c.
 10. V.

Sapientia & veritatis desiderium respicit Deus. l. 6. c. 10.
 V. 4.

Scientia fastu quarentes Deum, illusi sunt à Damone. l. 10.
 c. 42. 1.

Scire

I N D E X.

- Scire Deum prius, quam invocare.* l. 1. c. 1. c. V. 1.
Scholasticorum Carthagine licentia. l. 5. c. 8. 2.
Scriptura superbo Augustino displicet. l. 3. c. 4. eandem humilis laudat. ib. V. ejus praestantia. ib. obscuritas. l. 6. c. 4. 2. V. 1. ib. c. 5. 3. autoritas argumentum Spiritus S. ib. 2. 3. Nihil in ea falsum esse potest. l. 7. c. 19. 1. V. 1. tota humilitatem docet. c. 21. 1. a.
Scrupuli & perplexitas unde. l. 10. c. 5. a.
Securitas post conversionem. l. 9. c. 6. V.
Sensus recipiunt imagines sine rebus. l. 10. c. 8. b.
Sepulchri cura vana. l. 9. c. 11. V. 3.
Similes Deo apti superioribus partibus. l. 7. c. 16. V. 1.
Simplicianus presbyter, postea Episcopus, ejus laus. l. 8. c. 1. b. Pater Ambrosii in gratia Christi. ib. c. 2.
Simplicibus solatium. l. 5. c. 5. V. 1.
Sinus Abrahae, quid. l. 9. c. 3. o.
Species intelligibiles scientiarum & artium, item numerorum &c. non agnovit S. Augustinus. l. 10. c. 10. & 11. & 12.
Spectacula turpia detestanda. l. 3. c. 2. V.
Sobrietatis & temperantia triplex stimulus. l. 10. c. 31. V. 1.
Societatis pravae damna. l. 2. c. 3. 4. & c. 8. & c. 9. V.
Sociis malis resistendum. l. 6. c. 8. V. 1.
Solatium solidum in morte carorum. l. 4. c. 4. V. 3. & c. 7. V. 3. & c. 8. V. 1. & jactura quavis. ib.
Spolia Aegypti ex Philosophis gentilibus. l. 7. c. 9. V. 2.
Status vite qua deliberatione, & quorum consilio suscipiendus. l. 8. c. 1. V. 2. & c. 11. 2. 3. V.
Substantia nulla mala est. l. 1. c. 12. a.
Superbia Ada & Eva. l. 1. c. 1. b. Superbia hostis Deus. ib. V. 2. obex salutis. l. 5. c. 10. V. 1. Superbia ingeniosorum & doctorum retunditur. l. 4. c. 16. V. 1. animam opprimit. l. 7. c. 7. c. 2. cupit amari & laudari pro Deo. l. 10. c. 36. dona Dei vertit in damnum. ib. V. 3. ejus perpetua infestatio, & subtilitas. ib. c. 37. Triplex antidotum. ib. V. 2. Superbis Deus resistit. l. 1. c. 1. b. & c. 4. 1. c. & l. 7. c. 9. 1.
Supererogare quid. l. 1. c. 4. f.
Surgere cito aliud est, quam non cadere. l. 10. c. 35. f.

T.

Tempus dolori medetur. l. 4. c. 8. 1. a.
Tentationibus omnibus remedium ex bonitate Dei. l. 2. c. 6. V. 1. superantur spe & oratione. l. 10. c. 29. V.
Tentari & affligi prodest. l. 6. c. 9. V. 2.

Ten.

I N D E X.

- Tentare Deum quid. l. 10. c. 35. c.
 Terentius lascivus. l. 1. c. 16.
 S. Teresa in transitu ad religionem, ingens horror & dolor.
 l. 8. c. 11. V.
 Typhus pro superbia. l. 3. c. 3. 2. b.
 V.
 Vacationes adolescentibus periculosa. l. 2. c. 3. V. 3.
 Vanitatis argumentum non est splendor & honor. l. 6. c. 6.
 V. 1.
 Velle bonum fortiter & integre, est ad Deum converti. l. 8.
 c. 8. V. 3.
 Venena quomodo bona. l. 7. c. 13. e.
 Verecundus rus suum concedit Augustino. l. 9. c. 3. I. moritur
 Christianus. ib.
 Verbi divini efficacia. l. 5. c. 13. V. 3. ejus predicatorum qua-
 les. ib. Verba sunt quasi vasa rerum, & sapientia ac stul-
 titia. l. 1. c. 16. & l. 4. c. 6. 2.
 Veri Doctor Deus solus. l. 5. c. 6. a.
 Veritas Dei quid. l. 7. c. 15. a. Cur Dei manus? ib. a. quid
 in communi. ib. b. secundum veritatem primam quomodo
 judicet anima. c. 17. 2. b. Omnes, quod amant, volunt
 esse veritatem. l. 10. c. 23. 2. d.
 Veritas ubique præsedit & omnibus respondet. ib. c. 26. d. e. f.
 Lucens amatur, redarguens odium parit. ib. c. 23. 2. d. est
 lux incorporea. l. 7. c. 10. c.
 Veteris Testamenti Patribus quadam fuerunt licita, qua nunc
 sunt illicita. l. 3. c. 7. salvati sunt per fidem futura passionis
 Christi, sicut nos per fidem praterita. l. 10. c. 4. 3. I.
 Victorinus Rhetor celebris, librorum Platoniorum interpres.
 l. 8. c. 2. I. a. Lectione Scripturae convertitur. ib. 2. fidem
 publice profiteri non erubescit. ib. 4. 5. 6. V. sub Iuliano
 professionem Rhetoricae deferit. ib. c. 5. a.
 Videre generatim idem est, quod cognoscere. l. 10. c. 35. I. b.
 Virtus unit, ideoque Monas. l. 4. c. 15. I. c.
 Virtutes morales sine fide nihil prosunt. l. 5. c. 7. V. I.
 Vita eterna gaudium quale. l. 9. c. 10. V. I.
 Vita humana tentatio est. l. 10. c. 28.
 Vitia electorum ante mortem emendantur. l. 9. c. 11. V. 4.
 Vitia minima ad magna ducunt. l. 9. c. 8. V. 3.
 Vitium dividit, ideoque Dyas. l. 4. c. 15. I. c.
 Vivere male adversus tria & septem, quid. l. 3. c. 8. c.
 Universitati rerum nihil malum est. l. 7. c. 13. b. in partibus
 ejus quadam quibusdam mala sunt. ib. I. b. ejus ordo re-
 quirit, ut quadam possint deficere. ib. c. 16. c. 2. quomodo
 impii cum sua pœna illud orneant, ib. b.

Vo-

I N D E X.

Voluntas ideo sibi frustra imperat, quia non tota vult. l. 8.
c. 9. V.

*Voluntates contrariae non arguunt duas naturas in homine, sed
diversos affectus.* l. 3. c. 10.

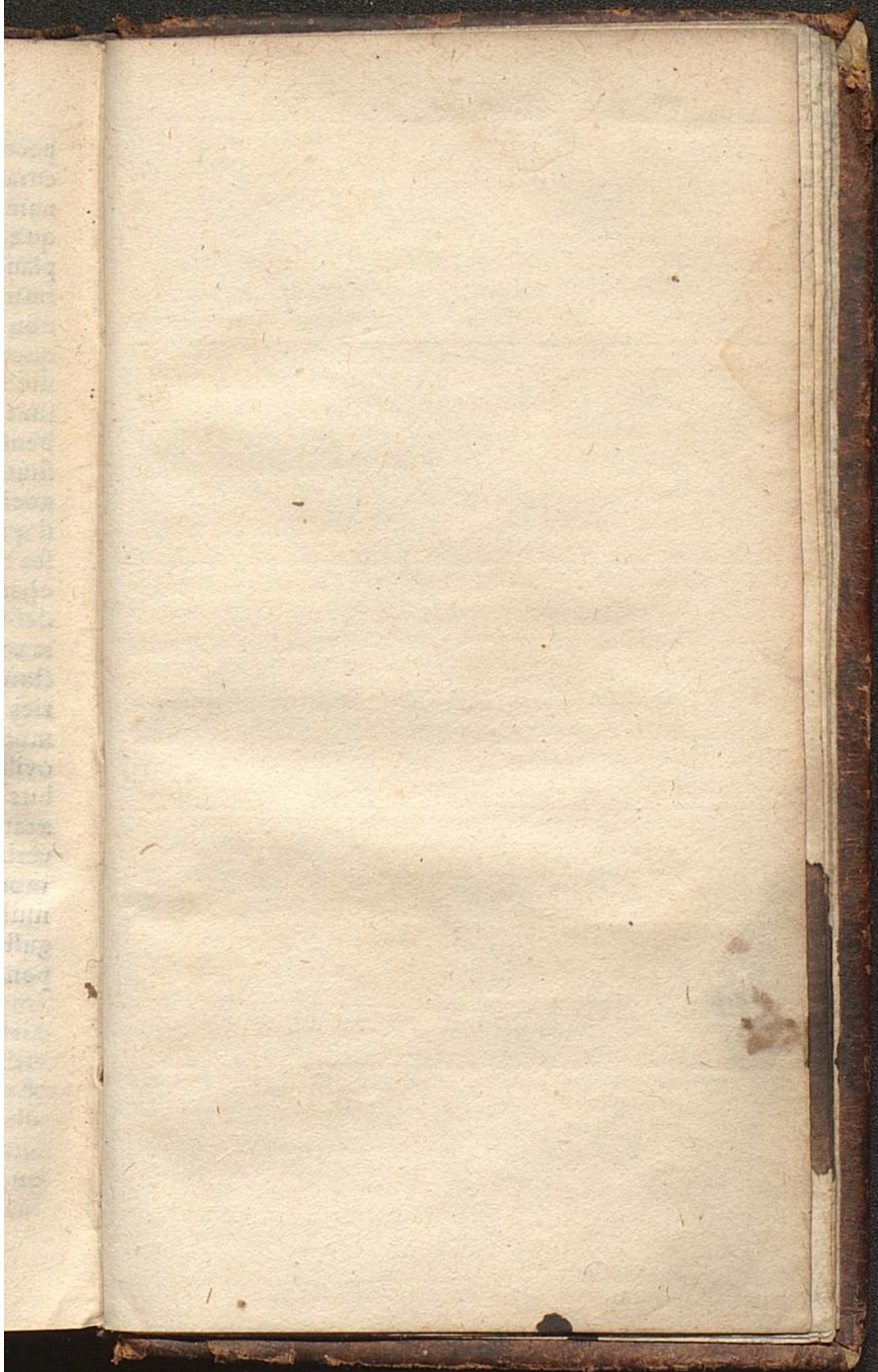
Vtendum creaturis, ut ducunt ad Deum finem nostrum. l. 7.
c. 16. V, 2.

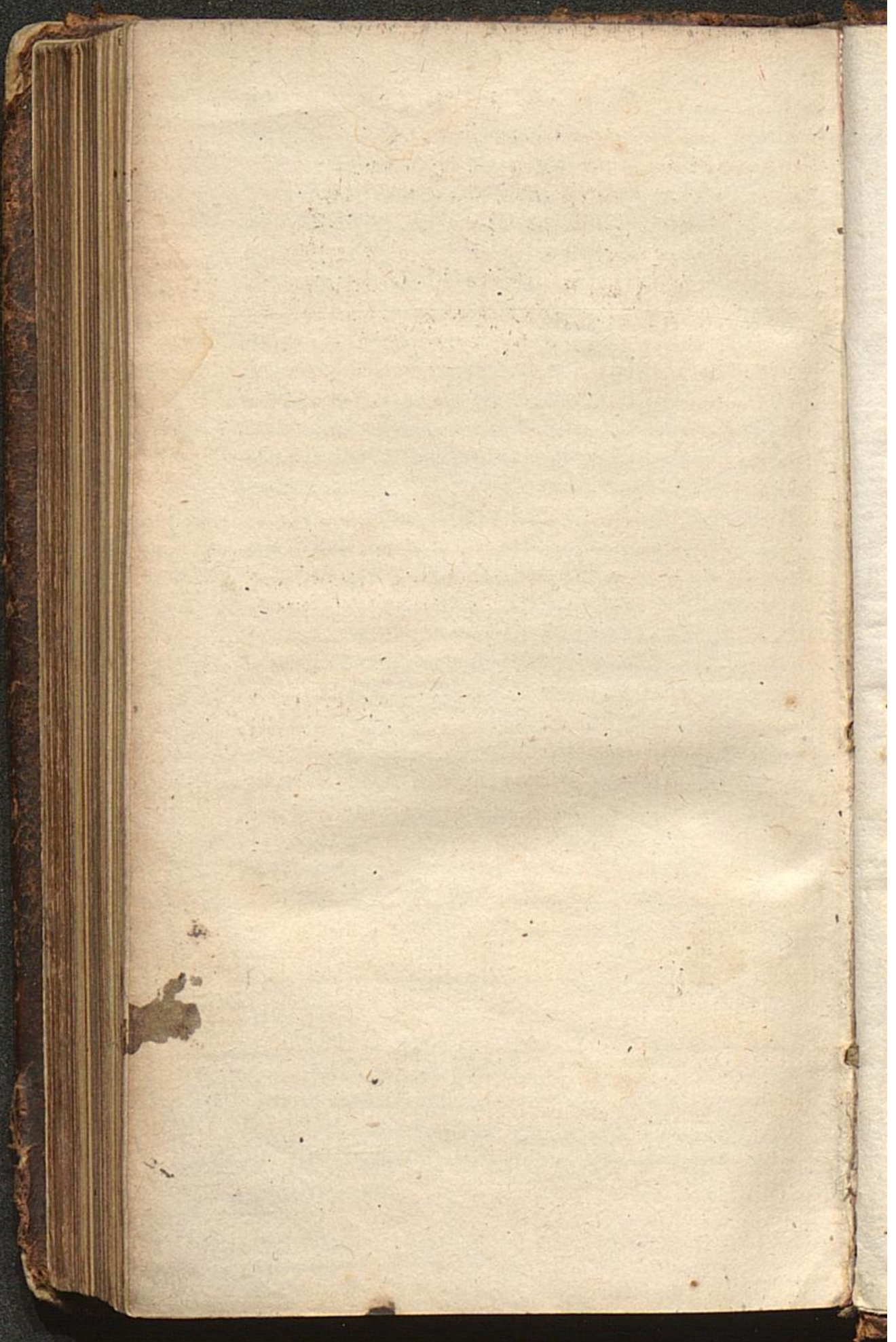
Urbanitas noxia qua. l. 3. c. 1. 2. V. 2.

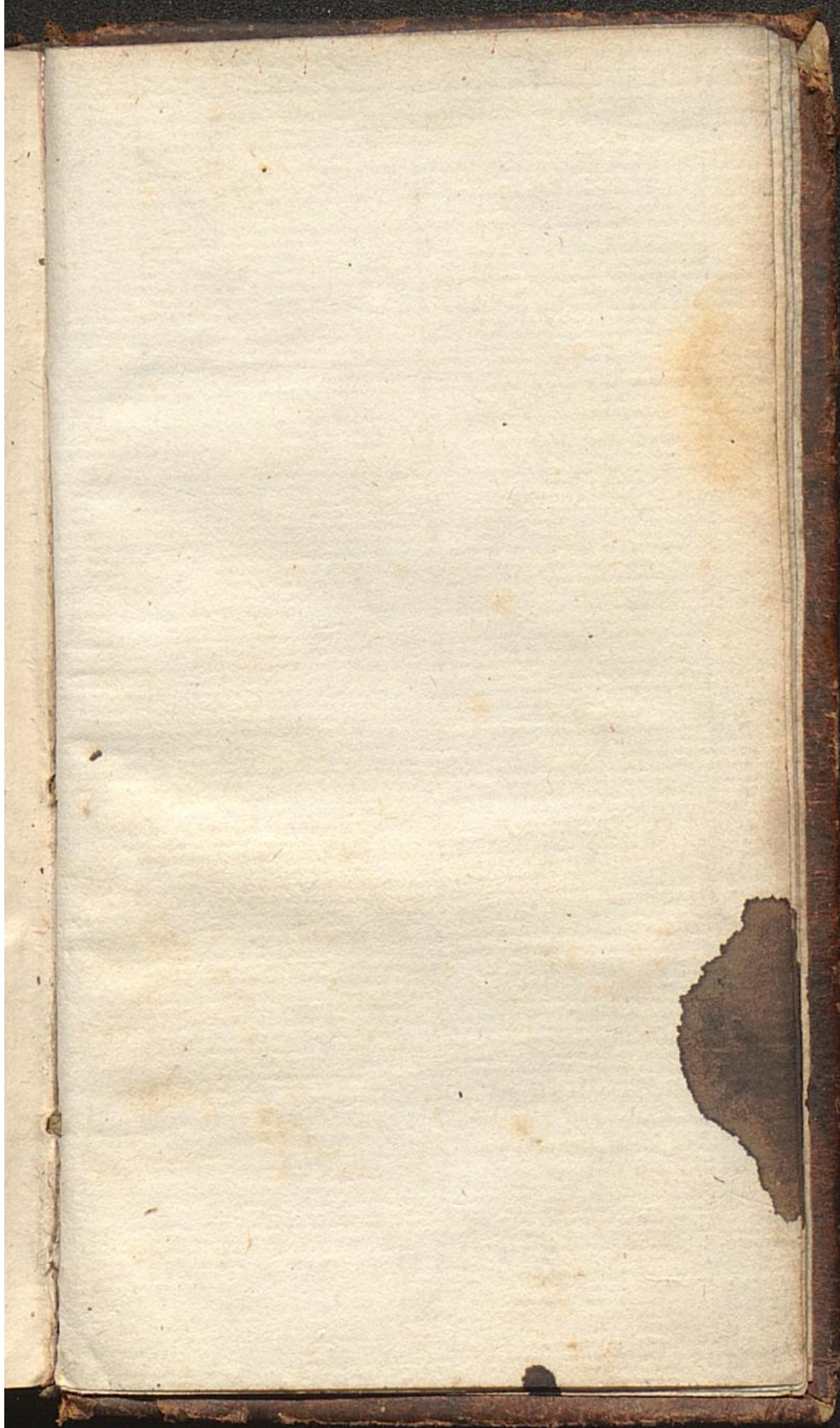
Vxor impedimentum vitae communis & quietis. l. 6. c. 14.
2. V.

Omnia ad maiorem Dei Gloriam.

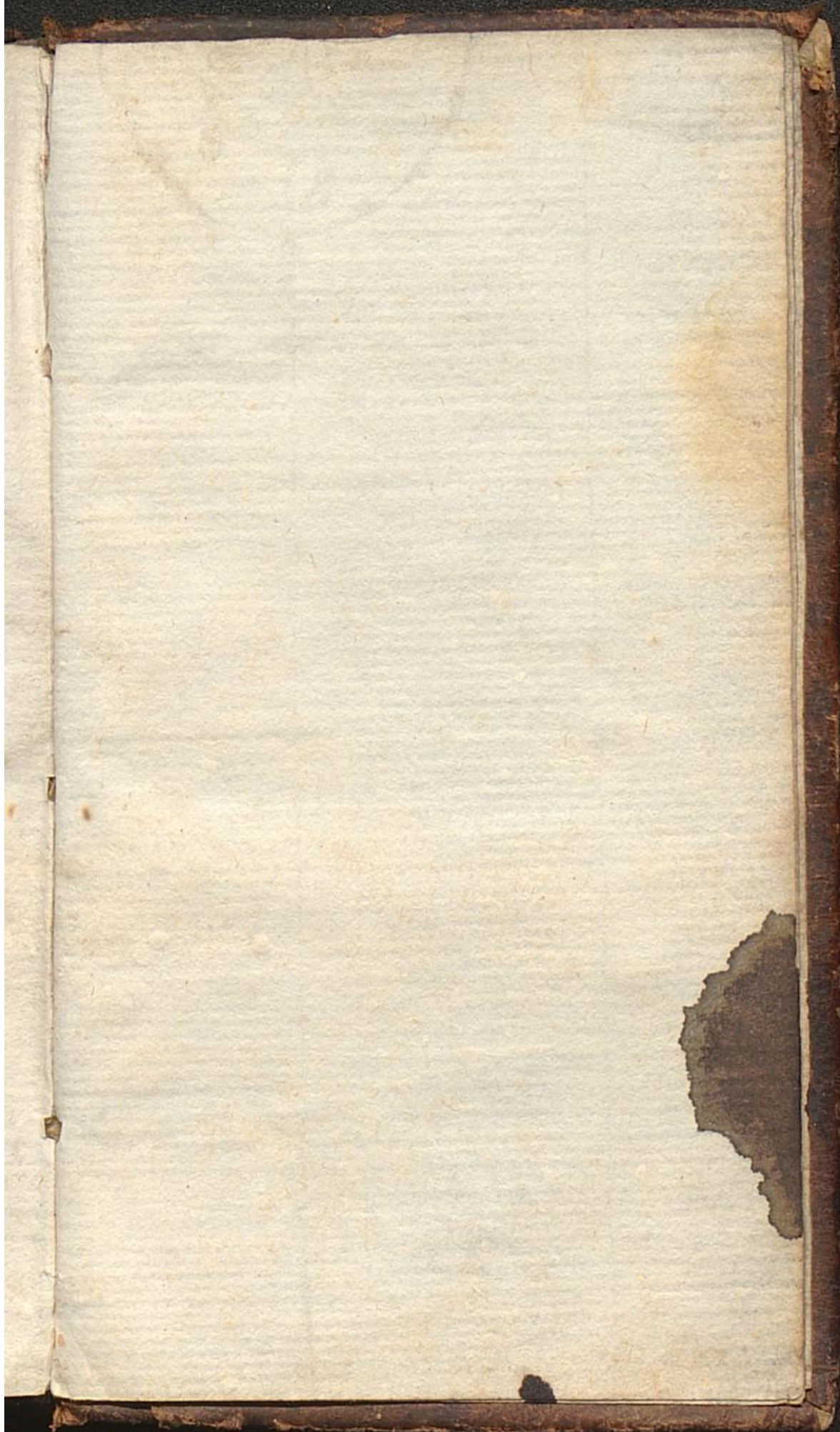

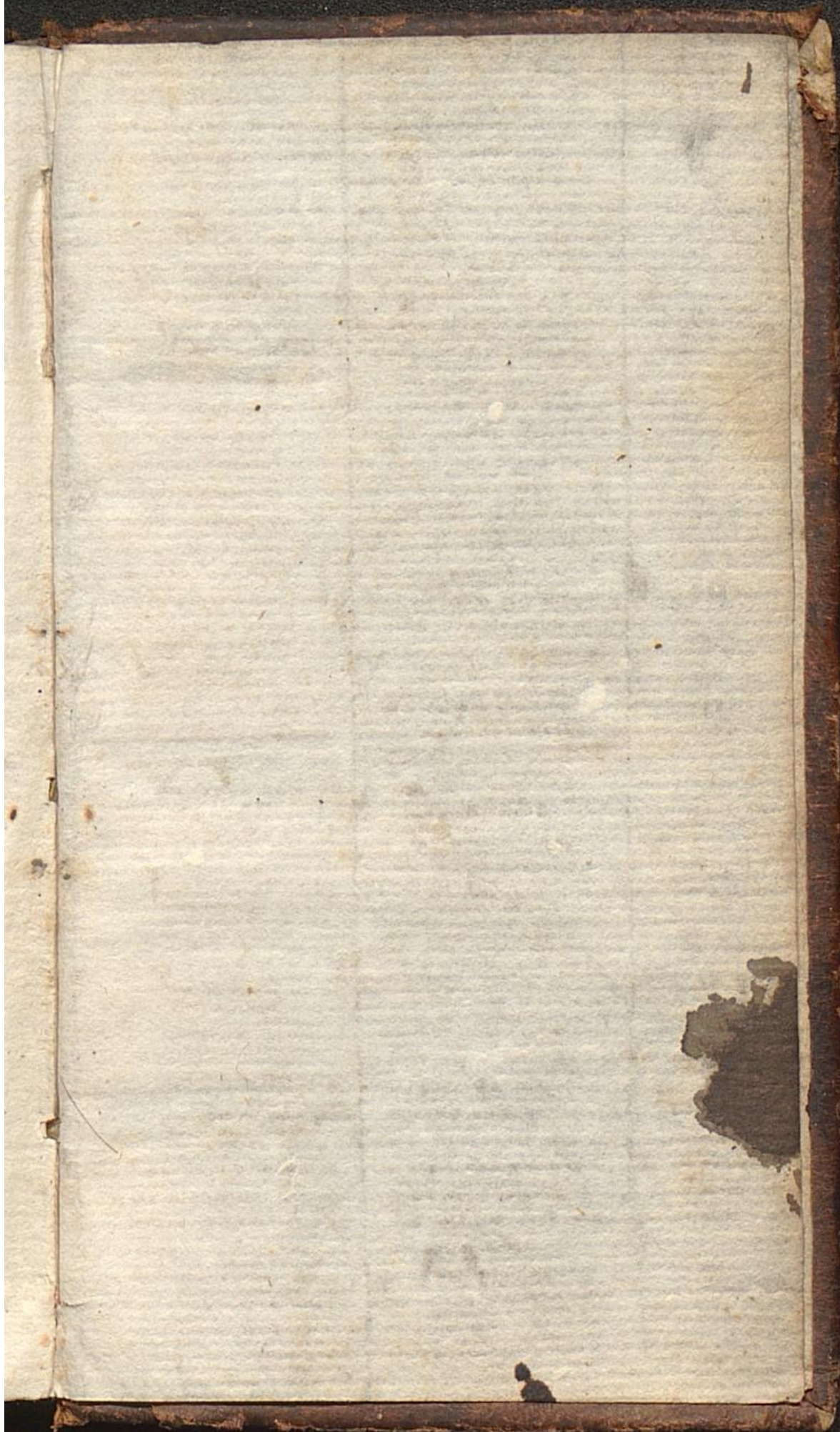

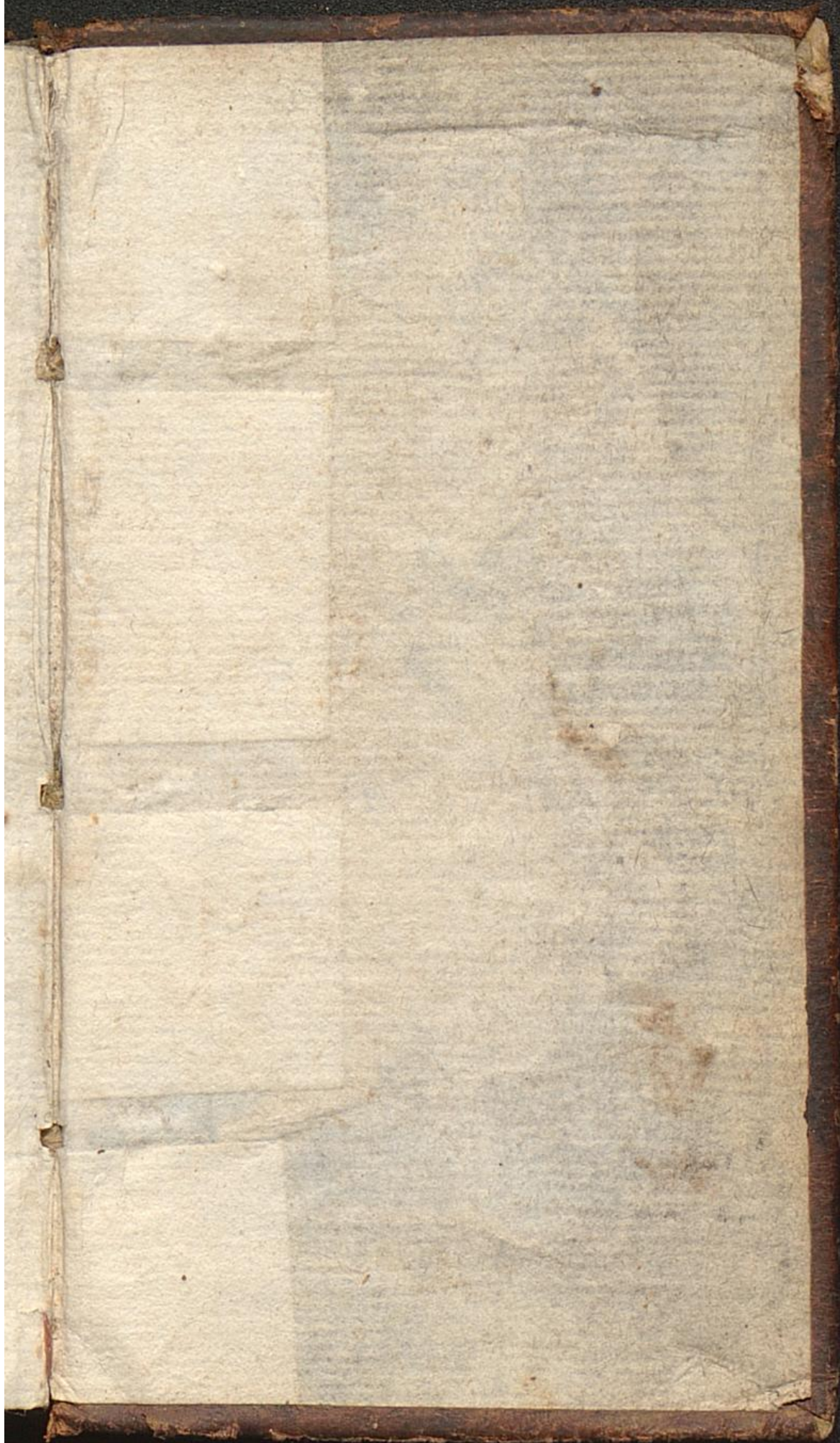

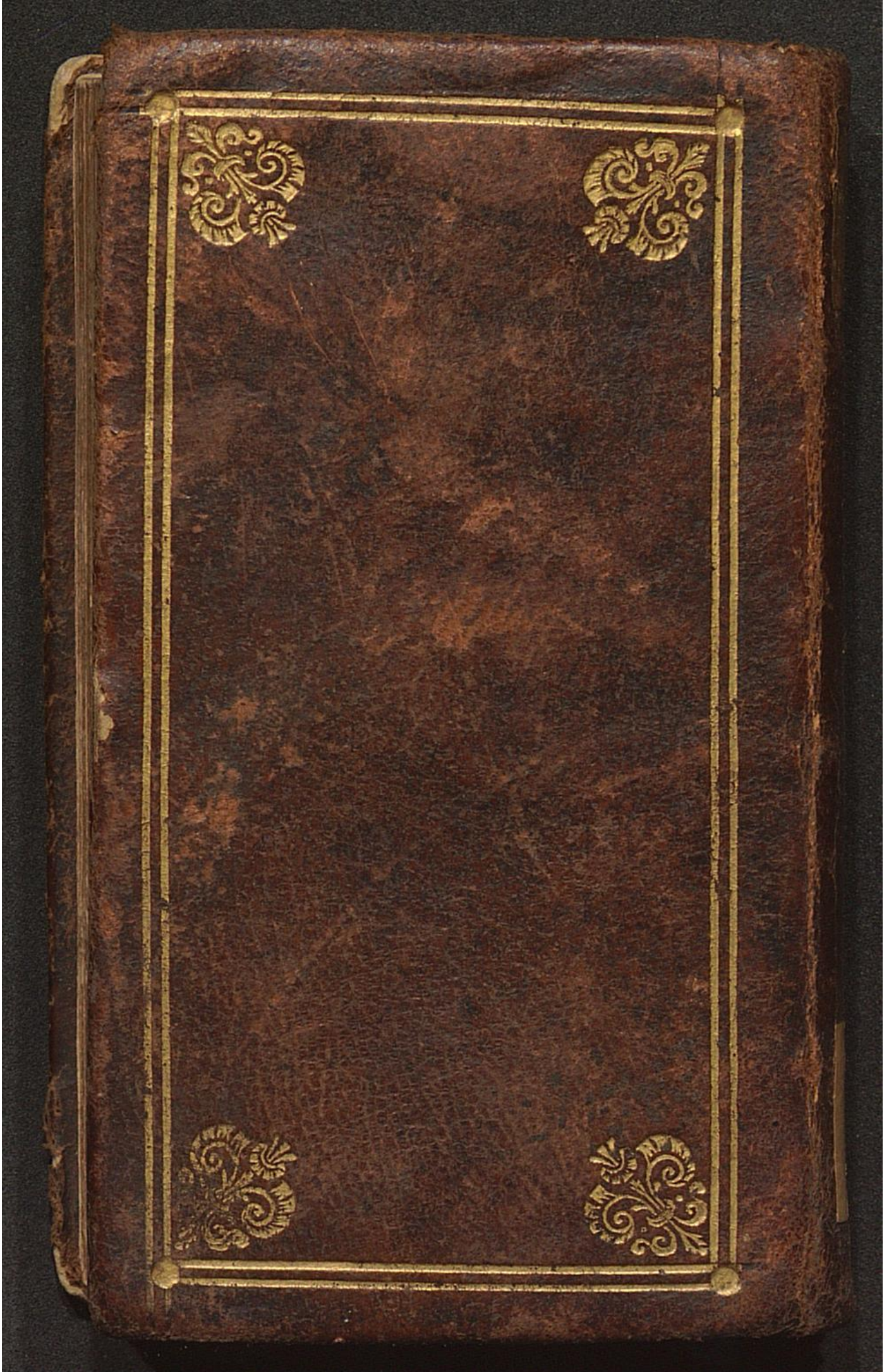

Th
3067